

goethe

1134

goethe

anii de ucenicie ai lui wilhelm meister

★★

«Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister nu sînt doar produsul unui geniu, ci rodul unei culturi echilibrate, concentrate și întruchipate în acest geniu: reunirea unui suflet mare cu o lume cultivată, a unei fantezii viguroase cu o gîndire matură și profundă, care dă formă inspirației sale creatoare, orientînd spre ea uriașa lui cantitate de experiență.»

FRIEDRICH GUNDOLF

«În istoria romanului, Goethe ocupă un loc aparte. E un deschizător de drumuri, autor al unor romane care au făcut vilvă în epocă și a căror înrîurire s-a dovedit fertilă pînă în secolul nostru. Pentru romanul sentimental de tipul cel mai caracteristic, actul de naștere poartă titlul *Suferințele tînărului Werther*, după cum pentru romanul de formare (*Bildungsroman*) modelul clasic e dat de *Wilhelm Meister*.»

ION ROMAN

goethe

Vol. I—II, lei 16

editura minerva

■
Ilustrația copertei: *Danuta Petrescu*

johann wolfgang goethe

**anii de ucenicie
ai lui wilhelm meister**

★★

TRADUCERE DE VALERIA SADOVEANU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI ● 1982

EDITURA MINERVA ● BUCUREȘTI

PARTEA A DOUA

CARTEA A CINCEĂ

CAPITOLUL INTI

Astfel, Wilhelm avea acum, pe lângă cele două răni abia vindecate, una nouă care îl stingherea destul de mult. Aurelia se opunea ca prietenul nostru să cheme un chirurg ; ea singură îl pansa cu un fel de ceremonial de vorbe și sentințe ciudate, care-l puneau pe Wilhelm într-o situație foarte neplăcută. Dealtfel nu numai el suferea din pricina agitației și ciudățeniilor ei, ci și toate persoanele care se aflau în preajmă și mai ales micul Felix. Copilul acesta vioi devenise cît se poate de agitat sub constrîngerea Aureliei și cu cît ea îl dojenea și-l corija mai cu asprime, cu atît el se arăta mai neascultător.

Băiatul avea unele ciudățenii, numite îndeobște obiceiuri proaste, pe care Aurelia nu voia să i le treacă nici-odată cu vederea. De pildă, îi plăcea să bea din sticlă, nu din pahar și era vădit că mîncarea din castron i se părea mai gustoasă decît cea servită în farfurie. O asemenea necuviință nu-i era răbdată ; iar cînd trîntea ori lăsa ușile deschise, sau cînd i se dădea un ordin la care — ori nu se mișca din loc, ori se repezea ca o furtună — trebuia să asculte o predică lungă, fără să se vadă apoi măcar o urmă de îmbunătățire. Dimpotrivă, se părea că afecțiunea lui

pentru Aurelia scade din zi în zi ; cînd spunea „mamă“, în voce nu i se simțea nici o duioșie ; în schimb, era legat pătimaș de bătrîna lui doică, fiindcă ea îl lăsa, bineînțeles în voia lui.

Dar doica era de cîtva timp atît de rău bolnavă încît trebuiseră s-o mute din casă într-un cartier mai liniștit, și Felix ar fi rămas cu totul singur dacă Mignon n-ar fi fost și pentru el un înger păzitor plin de dragoste. Amîndoi copiii se înțelegeau de minune ; ea îl învăța unele cînticele și el, avînd o memorie foarte bună, le recita adesea, spre uimirea ascultătorilor. Mignon voia să-i explice și hărțile geografice pe care ea le studia mereu, cu stăruință, dar nu după metoda cea mai potrivită. Căci pe ea n-o interesa să afle decît dacă țările erau călduroase sau friguroase. Știa să vorbească foarte bine despre regiunile polare, despre ghețurile înspăimîntătoare și de căldura care sporește cu cît te depărtezi de ele. Cînd pleca cineva în călătorie, întreba numai dacă se duce spre nord sau spre sud și se căznea să găsească drumurile pe hărțile ei mici. Era foarte atentă mai ales cînd Wilhelm vorbea despre călătorii și totdeauna se întrista de îndată ce convorbirea trecea la alt subiect. Nu putea fi convinsă de ceilalți să învețe vreun rol sau măcar să meargă la teatru ; în schimb învăța cu mare plăcere ode și lieduri pe de rost, și toți rămîneau uimiți cînd, pe neașteptate, ca și cînd ar fi improvizat, începea să declame serios și solemn, vreuna din poeziile învățate.

Serlo, obișnuit să observe orice urmă de talent gata să încolțească, căuta s-o încurajeze. Îl cucerise îndeosebi felul ei grațios, variat și uneori chiar vesel de a cînta ; pentru același motiv îi cîștigase și harpistul favoarea.

Fără să aibă geniu muzical, fără să cînte el însuși la vreun instrument, Serlo știa să aprecieze valoarea muzicii și avea grijă să-și procure cît mai des cu putință această plăcere neasemuită. În fiecare săptămînă organiza un con-

cert la el acasă ; iar acum — cu Mignon, cu harpistul și cu Laertes, care era un violonist destul de bun — înjghebase o mică formație de muzică de cameră, foarte originală.

Avea obiceiul să spună : Omul e atât de înclinat să se ocupe de lucruri vulgare, spiritul și simțurile i se tocesc atât de ușor față de impresiile de frumusețe și perfecțiune, încît trebuie să-și păstreze prin toate mijloacele facultatea de a le simți. Căci nimeni nu se poate lipsi cu totul de o asemenea desfătare și doar din neobișnuința de a gusta ceva de calitate, atîția oameni se mulțumesc cu nerozii și lucruri sarbede, numai să fie ceva nou. În fiecare zi ar trebui, spunea el, să ascultăm cel puțin o arie, să citim o poezie bună, să contemplăm un tablou de valoare și, dacă ar fi cu putință, să rostim cîteva cuvinte înțelepte.

Datorită acestor păreri ale lui Serlo, în mare măsură sincere, persoanele care îl înconjurau nu duceau lipsă de distracții. În mijlocul acestei existențe plăcute, lui Wilhelm i s-a înmînat într-o zi o scrisoare cu peceti negre. Sigiliul lui Werner prevestea o știre tristă și spaima prietenului nostru a fost grozavă cînd a citit vestea morții tatălui său, anunțată numai în cîteva cuvinte. După o boală scurtă și neprevăzută, bătrînul părăsise lumea, lăsînd treburile familiale în cea mai bună rînduială.

Această veste neașteptată l-a lovit pe Wilhelm pînă în adîncul sufletului. Simțea profund ce indiferenți sîntem adesea față de prieteni și rude — cît timp se bucură cu noi de acest lăcaș pămîntesc — și cum regretăm nepăsarea noastră atunci cînd frumoasa legătură cu ei e ruptă deoamdată. Durerea pentru moartea prea timpurie a acestui om de treabă putea fi alinată doar de sentimentul că el iubise foarte puțin lumea aceasta și de convingerea că nu se bucurase îndeajuns de viață.

Gîndurile lui Wilhelm se întoarseră spre propriile sale preocupări și o mare neliniște îl copleși ; căci omul se găsește în starea cea mai primejdioasă cînd împrejurări

dinafară îi schimbă cu totul situația, fără ca felul său de a simți și de a gândi să fi fost pregătit dinainte. E un punct de cotitură neîmplinit, care dă naștere unei contradicții, cu atât mai mari, cu cât omul înțelege mai puțin că nu e încă adaptat la noua situație.

Wilhelm se vedea independent într-un moment în care nu putea fi încă în armonie cu sine însuși. Concepțiile sale erau nobile, intențiile, curate și proiectele ce și le făcuse nu păreau de disprețuit. Toate acestea și le putea mărturisi cu încredere ; dar avusese destule ocazii să-și dea seama că-i lipsea experiența și de aceea acorda o valoare exagerată concluziilor pe care alții le deduceau cu convingere din experiența lor — ceea ce pe el îl cufunda și mai adânc în eroare. Crezuse la început că ar putea să-și însușească ce-i lipsea, reținând și adunând metodic tot ce întâlnea mai remarcabil în cărți și discuții. Transcria astfel păreri și idei de-a-le altora și de-a-le sale, uneori chiar convorbiri întregi, care îl interesau ; din păcate, el fixa prin acest procedeu și ce era fals, și ce era adevărat ; rămânea prea multă vreme legat de o idee, de o sentință, ca să spun așa, și pierdea astfel felul său propriu de a gândi și de a acționa, luînd adesea lumini străine drept stele călăuzitoare. Amărăciunea Aureliei și disprețul rece al prietenului său Laertes față de oameni îi influențau adesea judecata, mai mult decît s-ar fi cuvenit ; nimeni însă nu-i fusese mai dăunător ca Jarno, omul acela a cărui inteligență clară cumpănea drept și strict evenimentele prezente, dar care avea defectul de a da judecăților sale particulare un aspect de generalitate, deși sentințele rațiunii n-au valoare decît o singură dată și într-un caz perfect determinat și devin false cînd sînt aplicate cazurilor oarecum asemănătoare.

Astfel Wilhelm, căutînd să fie în armonie cu sine, se depărta, în realitate, totmai de acea armonie salutară ; datorită acestei confuzii, pasiunile sale puteau să utilizeze cu ușurință, în folosul lor, acel material pregătitor, zăpă-

cindu-l și mai mult cînd trebuia să hotărască ce avea de făcut.

Serlo se folosi de vestea funebră pentru interesele lui. Ce-i drept, avea în fiecare zi tot mai multe motive să se gîndească la o reorganizare a teatrului. Trebuia, ori să reînnoiască vechile contracte, lucru care nu-i prea convenea, deoarece unii membri ai trupei, socotindu-se de neînlocuit, deveneau din zi în zi mai nesuferiți, ori să dea trupei o nouă alcătuire, ceea ce i se părea mult mai potrivit.

Fără să stăruiască el însuși pe lângă Wilhelm, le îndemnase la asta pe Aurelia și pe Philine ; ceilalți actori, care așteptau cu nerăbdare un angajament, nu-l mai slăbeau nici ei pe prietenul nostru, așa că acesta stătea, destul de încurcat, la un fel de răs_pîntie. Cine ar fi crezut că scrisoarea lui Werner, care-l îndruma într-un sens cu totul opus, îl va sili să se hotărască în sfîrșit. Lăsînd deoparte introducerea, redăm mai jos textul scrisorii, cu foarte puține schimbări.

CAPITOLUL AL DOILEA

— „Așa a fost totdeauna și fără îndoială că așa e și bine, ca în orice împrejurare fiecare să se preocupe de interesele lui și să arate de ce este capabil. Bunul tău tată de-abia se stinsese că, din primul sfert de ceas chiar toate se petreceau în casă altfel ca înainte. Se îngrămădeau prieteni, cunoștințe și rude, dar mai ales tot felul de oameni care au ceva de cîștigat în asemenea împrejurări. Unii aduceau și cărau lucruri de care era nevoie, alții plăteau, scriau și calculau ; unii alergau după vin și prăjituri, alții beau și mîncău ; înșă n-am văzut pe nimeni să fie mai ocupat decît femeile, care-și alegeau hainele de doliu.

„Așa că mă vei ierta, dragul meu, că în această împrejurare m-am gândit și eu la interesul meu, că m-am arătat cît se poate de zelos și îndatoritor față de sora ta și că, îndată ce a fost oarecum momentul mai potrivit, i-am dat să înțeleagă că ar fi de datoria noastră să grăbim o legătură, pe care părinții noștri au întîrziat-o pînă acum, din prea multă grijă pentru amănunte.

„Să nu crezi însă că ne-am gândit să ne facem stăpîni pe casa cea mare și pustie. Sîntem mai modești și mai rezonabili ; ascultă ce plan avem. Îndată după căsătorie, sora ta se va muta în casa noastră împreună cu mama ta.

„Cum e cu puțință ? vei spune ; voi înșivă abia dacă încăpeți în locuința aceea. Tocmai aici e toată arta, prietene ! Printr-o împărțire făcută cu pricepere, totul e cu puțință și nici nu-ți închipui cît loc găsești, cînd n-ai nevoie de mult spațiu. Casa cea mare o vom vinde ; s-a și ivit o ocazie bună ; banii ce-i vom scoate de pe ea vor aduce o dobîndă însoțită.

„Sper că ești de acord și că n-ai moștenit maniile sterpe ale tatălui și bunicului tău. Unul socotea că suprema fericire e să posezi o grămadă de opere de artă neînsemnate, pe care nimeni, să-ți spun drept, nimeni nu le putea gusta împreună cu el ; celălalt trăia într-un cadru luxos, de care nu lăsa pe nimeni să se bucure. Noi vrem să facem altfel și nădăjduiesc că ne vei aproba.

„E adevărat că, în ce mă privește, n-am în toată casa alt loc decît cel de la pupitrul meu și încă nu văd unde s-ar putea așeza un leagăn, în viitor ; dar, în schimb, e atît de mult spațiu în afara casei : cafenele și cluburi pentru soț ; plimbări pe jos și în trăsură pentru soție și atîtea locuri frumoase de petrecere la țară pentru amîndoi. Cel mai mare avantaj în aceste împrejurări e că masa noastră rotundă va fi complet ocupată și tatei îi va fi cu neputință să vadă în jurul ei prieteni care flecăresc pe seama lui, cu atît mai ușuratic cît el își dă mai multă osteneală să-i primească bine.

„În casă, nimic de prisos ! nici multe mobile și obiecte de gospodărie, nici trăsură și cai. Nimic alta decît bani ; și în fiecare zi vom face cu socoteală ceea ce ne va plăcea. Nici o garderobă : vom purta totdeauna costumul cel mai nou și mai bun ; bărbatul n-are decît să-și uzeze haina și nevasta să și-o vîndă, îndată ce nu mai e la modă. Nimic nu mi-e mai nesuferit decît o grămadă de vechituri. Dacă mi s-ar dăruî cea mai scumpă piatră prețioasă, cu condiția s-o port în fiecare zi pe deget, n-aș primi-o ; ce plăcere poate fi să posezi un capital mort ? Iată deci vesela mea profesiune de credință : fă-ți afacerile, cîștigă bani, distrează-te cu ai tăi și nu te ocupa de restul lumii decît în măsura în care poți trage un profit.

„Dar acum vei spune : bine, dar ce-ați prevăzut pentru mine în planul vostru frumos ? Unde voi locui, dacă vindeți casa părăntescă și dacă nu mai rămîne nici un locșor într-aoastră ?

„Ce-i drept, acesta-i punctul principal, frățioare, și asupra lui te voi lămuri îndată ce mă voi achita de laudele cuvenite pentru felul admirabil cum ți-ai întrebuițat timpul.

„Dar spune-mi, rogu-te, cum ai făcut de-ai ajuns în atît de puține săptămîni un cunoscător al atîtor lucruri utile și interesante ? Oricîte aptitudini îți știam, nu te-aș fi crezut capabil de atîta atenție și atîta sîrguință. Jurnalul tău ne-a dovedit ce mult folos ai tras din călătoria întreprinsă ; descrierea forjelor de fier și cupru este excelentă și denotă o mare perspicacitate în materie. Le-am vizitat și eu altădată ; dar relatarea mea, dacă o confrunt cu a ta, pare tare săracă. Întreaga scrisoare despre fabricarea pinzei este instructivă și observația asupra concurenței foarte justă. Ici și colo, ți-au scăpat unele greșeli de adunare, de altfel foarte scuzabile.

„Dar ceea ce ne face o deosebit de mare plăcere, mie și tatei, sînt vederile tale solide asupra administrării și

ameliorării bunurilor funciare. Avem intenția să cumpărăm, într-o regiune foarte fertilă, un domeniu, care acum se găsește sub sechestru. Vom investi în el din banii ce-i vom lua de pe casa părintească ; o parte va fi împrumutată iar restul ne rămîne ; și ne bizuim pe tine că te vei stabili acolo, că vei supraveghea lucrările de ameliorare și astfel, fără să exagerăm, putem nădăjdui că în cîțiva ani pămîntul își va tripla valoarea ; îl vom revinde, vom căuta unul mai întins, îl vom ameliora și-l vom neguța iarăși — iar tu ești omul cel mai potrivit pentru asta. În acest timp, acasă, condeiele noastre nu vor fi leneșe și în curînd ne vom afla într-o situație de invidiat.

„Acum, rămi cu bine ! Bucură-te de viață în călătoria ta și pornește^o încotro crezi că e plăcut și folositor. Încă o jumătate de an nu avem nevoie de tine ; așa că poți să te plimbi prin lume după pofta inimii ; căci un om deștept se formează cel mai bine călătorind. Rămi cu bine ! Mă bucur, eu care sînt atît de legat de tine, că de aci înainte vom fi uniți și în-spiritul muncii.“

Oricît era de bine întocmită și oricît de multe adevăruri practice conținea, scrisoarea aceasta i-a dispăcut lui Wilhelm în foarte multe privințe. Lauda primită pentru cunoștințele sale imaginare în materie de statistică, tehnică și economie rurală conținea pentru el o dojană mută : iar idealul descris de cumnatul său despre viața burgheză nu-l încînta de loc ; dimpotrivă, un tainic spirit de contradicție îl împingea cu violență în partea opusă. Convins că numai în teatru va putea să-și desăvîrșească dezvoltarea la care năzuia, se simți cu atît mai întărit în hotărîrea sa, cu cît Werner îi devenise, fără să știe, adversarul cel mai înflăcărat. Își adună toate argumentele și se îndirji în păreri sale, cu atît mai mult cu cît credea că trebuie să le prezinte înțeleptului Werner într-o lumină favorabilă ; în felul acesta fu conceput răspunsul, pe care-l inserăm de asemeni aici.

„Scrisoarea ta e atît de bine întocmită, atît de judicios și înțelept gîndită, încît nu mai rămîne nimic de adăugat. Să mă ierți, însă, dacă îți spun că cineva poate să creadă, să afirme și să procedeze exact în sens contrar, și totuși să aibă de asemenea dreptate. Felul tău de a fi și a gîndi merge spre o avuție nelimitată, spre o viață ușoară și veselă, dar n-am nevoie să-ți mai spun că eu nu găsesc în asta nimic ce m-ar putea atrage.

„Mai întîi trebuie să-ți mărturisesc că jurnalul meu a fost compus de nevoie, pentru a face plăcere tatii, extrăgînd materialele din mai multe cărți, cu ajutorul unui prieten ; știu, ce e drept, lucrurile care sînt scrise în ele, și încă multe altele, dar nu le înțeleg și nici nu vreau să am de-a face cu ele. La ce-mi folosește să fabric fier excelent, dacă sufletul mi-e plin de zgură ? Și la ce bun să pun rînduială pe o moșie, cînd mă aflu în dezacord cu mine însumi ?

„Hai să-ți spun toate într-un cuvînt : încă din tinerețe am avut vag dorința și intenția să mă dezvolt așa cum îmi este natura. Și acum hrănesc exact aceleași intenții, numai că mijloacele de realizare îmi sînt ceva mai limpezi. Am văzut mai multă lume decît crezi și am tras mai multe foloase decît gîndești. De aceea acordă atenție celor ce-ți voi spune, chiar dacă ele n-ar fi întru totul potrivite cu părerile tale.

„Dacă aș fi un nobil, discuția noastră s-ar încheia repede ; dar, cum nu sînt decît un burghez, trebuie să iau o cale specială și doresc să mă înțelegi bine. Nu știu cum stau lucrurile în alte țări, dar în Germania numai nobilul are posibilitatea să-și cîștige o cultură generală și, dacă pot să spun așa, o cultură personală. Un burghez poate să-și cîștige merite și cel mult să-și cultive spiritul ; dar orice ar face, personalitatea lui se pierde. Pe cînd un nobil,

care e în contact cu oamenii cei mai distinși, e dator să-și dea lui însuși o distincție care devine o formă personală, întrucît lui nu-i este închisă nici o ușă și nici o poartă și întrucît, fie la curte, fie în armată, trebuie să corespundă cu întreaga sa persoană și prezență, astfel că are motive să facă mare caz de sine însuși și să arate că face acest lucru. O anumită grație solemnă în împrejurările obișnuite, un fel de eleganță nepăsătoare în treburile grave și importante îi stau bine, căci toate acestea lasă să se vadă în el un perfect echilibru. El e o persoană publică și, cu cît are mai multă eleganță în mișcări, cu cît îi e vocea mai sonoră, cu cît ființa lui arată mai multă stăpînire și măsură, cu atît e mai desăvîrșit. Dacă rămîne mereu același, cu cei mari și cu cei de jos, cu prieteni și rude, atunci nu mai e nimic de adăugat, nu-l poți dori altfel. Să fie rece, dar înțelegător ; ascuns, dar înțelept. Dacă în fiecare clipă a vieții sale știe să-și domine manifestările exterioare, atunci nimeni nu-i mai poate cere nimic altceva și tot ce mai are în el, sau în jurul său — aptitudini, talente, bogăție — toate par a fi numai accesorii.

„Acum, închipuie-ți un burghez căruia i-ar trece prin minte să ridice oarecare pretenții la asemenea avantaje ; desigur că nu va reuși și că se va simți cu atît mai nefericit cu cît natura îi va fi dat posibilități și năzuințe pentru acest fel de a fi.

„Pentru că nobilul nu cunoaște nici o limită în viața obișnuită, pentru că din el se pot face regi și alte fețe tot așa de alese, poate pași oricînd cu încredere și liniște în fața celor egali cu dînsul ; lui îi este permis să pătrundă oriunde și s-o ia înainte, pe cînd unui burghez nimic nu-i stă mai bine decît sentimentul clar și modest al liniei de demarcație ce i-a fost trasată. Nu se cuvine ca el să întrebe : Cine ești tu ?, ci numai : Ce ai tu, cîtă pricepere, ce cunoștințe, ce aptitudini, cîtă avere ? Dacă nobilul dă tot numai prezentîndu-și persoana, burghezul nu dă nimic

prin personalitatea sa și nici nu trebuie să dea. Primul poate și trebuie să pară ; cel de al doilea trebuie numai să fie și ceea ce ar dori să pară e ridicol și absurd. Unul trebuie să acționeze, celălalt să producă și să muncească ; ca să fie folositor, trebuie ca burghezul să-și dezvolte numai unele aptitudini, și de la început e clar că în ființa lui nu e armonie, și nici nu trebuie să fie, căci, pentru a se face util într-o anumită ramură, e obligat să neglijeze tot restul.

„De această deosebire nu e vinovată nici înfumurarea nobilului, nici spiritul concesiv al burghezilor, ci însăși structura societății ; puțin îmi pasă dacă va fi cîndva vreo schimbare și ce se va schimba ; destul că, așa cum stau acum lucrurile, trebuie să mă gîndesc la mine însumi și cum să mă salvez pe mine, cum să ajung la ceea ce, pentru mine, este absolut necesar.

„Acesta e adevărul : simt o atracție irezistibilă spre acea dezvoltare armonioasă a ființei mele, care mi-e interzisă prin naștere. De cînd te-am părăsit, am cîștigat mult prin exerciții corporale ; am pierdut în mare parte stînghereala mea obișnuită și acum mă prezint destul de bine. Tot așa mi-am perfecționat vocea și felul de a vorbi și trebuie să spun, fără vanitate, că nu fac figură proastă în societate. Nu-ți voi ascunde că pornirea mea de a ajunge un personaj public devine din zi în zi tot mai de neînvins și că doresc să am un cerc tot mai vast în care să plac și să activez. Se mai adaugă și înclinarea mea spre arta poetică și spre toate cîte au legătură cu ea, precum și nevoia de a-mi forma spiritul și gustul pentru a ajunge, încetul cu încetul, în desfătarea de care nu mă pot lipsi, să nu socot că e bun decît ce e cu adevărat bun, și frumos ce e frumos. Vezi bine că numai teatrul poate să-mi dea toate acestea ; numai în acest element pot să mă mișc și să mă dezvolt după cum doresc. Pe scenă, omul cultivat apare cu personalitatea lui strălucitoare, ca și în clasele înalte ; acolo spiritul și trupul

țin același pas în orice acțiune și voi fi și voi putea să par tot atât de bun ca oriunde în alt domeniu. Dacă voi mai căuta și alte ocupații, există acolo destule munci fizice ca să-mi încerc în fiecare zi răbdarea.

„Nu discuta cu mine despre lucrurile acestea; căci, înainte de a-mi scrie tu, pasul va fi făcut. Ținând seama de prejudecățile ce domnesc, îmi voi schimba numele; chiar și fără asta aş roși să mă prezint ca Meister. Rămii cu bine. Averea noastră e în mâini atât de bune, că n-am nici o grijă; dacă voi avea nevoie de ceva, îți voi cere la timp; nu vor fi sume mari, căci sper că arta mea mă va hrăni.“

Îndată ce expedie scrisoarea, Wilhelm își ținu cuvântul și, spre marea surpriză a lui Serlo și a celorlalți, declară că se dedică actoriei și că e gata să semneze un contract în condiții convenabile. Căzura de acord repede, căci Serlo își spusese cuvântul încă de mult, așa fel ca Wilhelm și ceilalți să fie pe deplin mulțumiți. Întreaga trupă nefericită, cu care am avut de a face atîta vreme, a fost acceptată în bloc, fără ca vreunul să se arate recunoscător lui Wilhelm, afară doar de Laertes. Așa cum au pretins un contract fără să creadă că-l vor obține, tot așa l-au primit, fără recunoștință. Cei mai mulți au preferat să atribuie angajarea lor influenței Philinei și și-au îndreptat mulțumi-
mirile spre ea. În vremea aceasta, contractele au fost redactate și semnate; printr-o inexplicabilă asociație de idei, în clipa cînd Wilhelm iscălea cu pseudonimul său, i se ivi în minte poiana unde zăcuse rănit pe genunchii Philinei. Călare pe un cal alb, fermecătoarea amazoană se ivi dintre tufișuri, se apropie de el și descălecă. Cuprinsă de compătimire, se agita în toate părțile; în fine, se opri în fața lui. Haina îi căzu de pe umeri; făptura ei întreagă începu să strălucească, apoi dispăru. Wilhelm își scrisese mecanic numele, fără să știe ce face și abia după asta își dădu seama că Mignon era lingă el, că îl ținea de braț și că încercase să-i îndepărteze încet mîna.

Una dintre condițiile pe care Wilhelm le pusese pentru a se consacra teatrului fusese primită de Serlo cu destule rezerve. Wilhelm cerea ca *Hamlet* să fie jucat în întregime și fără tăieturi ; Serlo nu vru să consimtă la această cindată pretenție, decît în măsura în care ar fi fost posibil. Avuseseră și pînă atunci o mulțime de discuții asupra acestui subiect ; căci despre ce e posibil și ce nu, despre ce poate fi scos din piesă fără a o dezmembra, aveau părerile cele mai diferite.

Wilhelm se afla încă la vîrsta fericită, cînd nu poți crede că ființa iubită sau că autorul venerat ar putea avea vreun cusur. Impresia pe care ne-o fac e atît de globală, concordă într-atît cu noi înșine, încît presupunem și în ei o armonie la fel de perfectă. Serlo, în schimb, cîntărea și separa cu plăcere, mergînd chiar prea departe ; inteligența lui ascuțită nu vedea de obicei într-o operă de artă decît un tot, mai mult sau mai puțin imperfect. El credea că, așa cum sînt piesele, avem puține motive să le tratăm cu prea multe scrupule și de aceea și Shakespeare, și mai ales *Hamlet*-ul său, au avut destul de suferit.

Wilhelm nici nu voia să audă cînd celălalt vorbea de bob și pleavă. Nu e un amestec de boabe și pleavă, striga el este un trunchi cu ramuri, crengi, frunze, muguri, flori și fructe ! Nu formează fiecare element o unitate cu celelalte și prin celelalte ? Serlo declara că nu se aduce poemul întreg la masă ; că artistul trebuie să servească invitaților săi mere de aur în tipsii de argint. Amîndoi se istoveau făcînd comparații și ideile lor părea că se despart din ce în ce mai tare.

Prietenul nostru era gata să-și iasă din fire cînd Serlo, după o controversă lungă, îi propuse mijlocul cel mai simplu de a sfîrși mai repede : să pună mîna pe eondei și să

taie din dramă ceea ce nu merge și nu poate să meargă, și să unească mai multe personaje într-unul singur ; și dacă nu era încă destul de abil pentru o asemenea operație, sau n-avea curaj să se apuce de ea, să i-o lase lui în seamă și totul va fi repede gata.

Asta nu e conform convenției noastre, ripostă Wilhelm. Cum poți fi atât de ușuratic, cînd ai atîta gust ?

Dragă prietene, exclamă Serlo, ai să devii și dumneata la fel ! Văd foarte bine partea odioasă a acestui procedeu, care poate n-a fost încă aplicat în nici un teatru din lume. Dar unde se mai găsește un teatru atât de părăsit ca al nostru ? La aceste mutilări respingătoare ne constring autorii, iar publicul le îngăduie. Mă rog, cîte piese avem, care să nu depășească posibilitățile personalului, decorurilor, mașinilor, fără să mai vorbim de timp, de lungimea dialogurilor și de puterea fizică a actorilor ? Și totuși, trebuie să jucăm, să tot jucăm, mereu să jucăm. Ei, oare nu trebuie să ne gîndim la interesul nostru, dacă o scoatem tot atât de bine la capăt cu piesele îmbucătățite ca și cu cele întregi ? Însuși publicul ne dă acest drept. Puțini germani, și probabil numai puțini oameni aparținînd națiunilor moderne, au înțelegerea unui întreg estetic ; laudele ca și criticile lor se referă numai la pasaje izolate și, tot așa, se entuziasmează numai pe alocuri ; cel mai fericit de acest lucru este actorul, căci teatrul rămîne mereu ceva cîrpăcit și îmbucătățit.

Așa e acum ! replică Wilhelm ; dar *trebuie* să și rămînă astfel ? Trebuie să rămînă toate așa cum sînt ? Nu încerca să mă convingi că ai dreptate, căci nici o putere din lume nu mă va putea determina să respect un contract pe care l-am încheiat numai printr-o eroare grosolană.

Serlo dădu incidentului o întorsătură glumeață și-l rugă pe Wilhelm să se mai gîndească o dată la deseale lor discuții despre *Hamlet* și să descopere singur mijlocul de a ajunge la o prîlucrare reușită.

După cîteva zile petrecute în singurătate, Wilhelm se întoarse cu un aer vesel. Ori mă înşel foarte tare, exclamă el, ori am găsit mijlocul s-o scot la capăt ; sînt convinşi că şi Shakespeare ar fi făcut la fel, dacă geniul său n-ar fi fost îndreptat exclusiv asupra esenţialului şi dacă n-ar fi fost probabil antrenat de povestirile după care lucra.

Să auzim, zise Serlo, aşezîndu-se grav pe canapea ; voi asculta liniştit, dar voi judeca cu atît mai sever.

Wilhelm răspunse : Nu mi-e teamă ; ascultă. După analiza cea mai strictă, după chibzuiala cea mai temeinică, disting două laturi deosebite în compoziţia acestei piese : în prima, văd marile raporturi intime ale personajelor şi evenimentelor, efectele puternice care se nasc din caracterele şi acţiunile figurilor principale şi aceste efecte, privite izolat, sînt excelente iar succesiunea în care sînt expuse n-ar mai putea fi perfecţionată. Oricum le-ai mînuî, n-ai izbuti să le distrugi, ori măcar să le desfigurezi. Ele sînt de speţa acelor pe care oricine doreşte să le vadă, de care nimeni nu îndrăzneşte să se atingă, care se întipăresc adînc în suflete şi care, după cum aud, au fost reprezentate aproape toate pe scenele germane. Dar cred că s-a făcut o greşeală socotindu-se cu totul fără importanţă latura a doua ce se poate observa la piesa noastră, înţeleg prin aceasta relaţiile exterioare ale personajelor, prin care sînt duse dintr-un loc în altul sau sînt legate în cutare sau cutare mod, datorită unor evenimente întîmplătoare ; despre aceste relaţii nu se vorbeşte decît în treacăt, sau sînt cu totul neglijate. E drept că firele acestea sînt subţirele şi slab legate, dar ele străbat întreaga piesă şi ţin laolaltă tot ceea ce, altfel, s-ar dezmembra şi, de fapt, se şi dezmembrează cînd firele de care vorbesc sînt tăiate şi cînd socoţi că ai făcut tot ce trebuia, dacă le-ai lăsat extremităţile neatinse.

Printre aceste relaţii externe consider tulburările din Norvegia, războiul cu tînărul Fortinbras, solia pe lîngă unchiul bătrîn, vrajba împăcată, expediţia tînărului Fortinbras

în Polonia și întoarcerea lui la sfârșit ; de asemeni, întoarcerea lui Horatio de la Wittenberg ; dorința lui Hamlet de a se duce și el acolo ; călătoria lui Laertes în Franța și întoarcerea lui ; trimiterea lui Hamlet în Anglia, captivitatea lui la pirăți, moartea celor doi curteni la sosirea scrisorii funeste : toate acestea sînt situații și evenimente care pot îmbogăți un roman în toate sensurile, dar aici sînt foarte greșite și strică unității acestei piese, unde mai ales eroul nu-i construit după nici un plan.

Ei, acum te ascult în sfârșit, cu plăcere ! exclamă Serlo.

Nu mă întrerupe, ripostă Wilhelm, s-ar putea să nu mă lauzi pînă la urmă. Aceste cusuri sînt ca schelăria mobilă a unei clădiri, pe care nu poți s-o dai la o parte pînă n-ai construit mai întîi un zid puternic. Propun deci să nu mă ating de loc de marile situații pe care le-am indicat întîi, ci să le respect cît mai strict, atît în întreg cît și în parte ; dar în ce privește motivele exterioare, izolate, împrăstiate și împrăștiind unitatea, sînt de părere să le dau odată pentru totdeauna la o parte și să le substitui numai unul singur.

Și care ar fi acel motiv ? întrebă Serlo, ridicîndu-se de pe canapeaua pe care se odihnea.

Se găsește și el în piesă, răspunse Wilhelm, dar îi dau întrebuiințarea cuvenită. E vorba de tulburările din Norvegia. Iată planul meu : îl vei cîntări.

După moartea tatălui lui Hamlet, norvegienii proaspăt cucerii se răscoală. Guvernatorul de acolo trimite în Danemarca pe fiul său Horatio, fost camarad de școală cu Hamlet, și care îi întrecuse pe toți în bravură și înțelepciune, cu misiunea de a grăbi echiparea flotei, ce se făcea cu prea multă târăgăneală sub noul rege dedat petrecerilor. Horatio îl cunoscuse pe bătrînul rege ; fusese alături de el în ultimele bătălii, se bucurase de favorurile sale și, prin aceasta, prima scenă cu spectrul nu are nimic de pierdut. Noul rege aprobă cererea lui Horatio și-l trimite pe Laertes în Norvegia cu vestea că flota va sosi repede, iar Horatio este

însărcinat să grăbească înarmarea ei ; dar mama se opune dorinței lui Hamlet de a pleca pe mare împreună cu Horatio.

Slavă Domnului ! strigă Serlo ; așa, scăpăm de Wittenberg și de universitate, care mi-au fost totdeauna niște obstacole supărătoare. Găsesc că ideile dumitale sînt foarte bune ; căci, în afară de aceste două tablouri îndepărtate, Norvegia și flota, spectatorul nu are nimic de *imaginat* ; celelalte *le vede*, îi trec pe dinaintea ochilor, pe cînd, altfel, imaginația lui trebuie să alerge de la un capăt la altul al lumii.

Acum îți dai seama ușor, reluă vorba prietenul nostru, cum voi putea să leg și restul. Cînd Hamlet îi dezvăluie lui Horatio fapta mîrșavă a tatălui său vitreg, prietenul său îl sfătuieste să plece cu el în Norvegia, să se asigure de credința armatei și să se întoarcă în țară cu armele în mînă. Deoarece Hamlet devine prea primejdios pentru rege și regină, ei n-au alt mijloc mai la îndemînă pentru a-l îndepărta decît trimițindu-l cu flota, dîndu-i ca supraveghetori pe Rosencrantz și Guildenstern ; și, cum în vremea aceasta Laertes se întorsese, tînărul exaltat pînă la crimă, va fi trimis pe urmele prințului. Vînturile potrivnice împiedică flota să plece ; Hamlet se întoarce iar ; vizita sa la cimitar poate fi bine motivată ; întîlnirea cu Laertes la mormîntul Ofeliei e un element de primă importanță, care nu se poate neglija. Acum regele se va gîndi că ar fi mai bine să scape imediat de Hamlet ; serbarea înainte de plecare, împăcarea aparentă cu Laertes sînt celebrate solemn, cu jocuri cavaleresti în care se întrec Hamlet și Laertes. Nu pot încheia piesa fără cele patru cadavre ; nimeni nu trebuie să rămînă în viață. Și deoarece dreptul poporului la alegere este restabilit, Hamlet dă, în clipa morții, mandatul său lui Horatio.

Hai repede, zise Serlo ; așază-te la lucru ! Ideea are toată aprobarea mea ; numai să nu-ți treacă entuziasmul.

Wilhelm se îndeletnicise încă de mult cu o traducere a lui *Hamlet* ; folosise pentru ea inteligenta lucrare a lui Wieland¹ prin care îl cunoscuse pentru prima oară pe Shakespeare. El adăugase ceea ce se omisese în acea traducere și astfel se găsea în posesia unui text integral în clipa în care se înțelesese oarecum cu Serlo asupra modificării piesei. Începu deci, după planul său, să taie și să introducă, să separe și să reunească, să schimbe și adesea să refacă lucrurile cum au fost ; căci, oricât era de mulțumit de ideea sa, i se părea mereu, cînd o punea în aplicare, că strica originalul.

De îndată ce isprăvi, el făcu o lectură în fața lui Serlo și a celorlalți actori. Toți se arătară foarte mulțumiți și mai ales Serlo avu o mulțime de remarci elogioase.

Ai intuit foarte bine, a spus el printre altele, că împrejurări exterioare întovărășesc piesa, dar că acestea trebuie să fie mai simple decît cum ni le-a dat marele poet. Ceea ce se petrece dincolo de scenă, ceea ce spectatorul nu vede și trebuie să-și imagineze, este ca un fundal în fața căruia se mișcă personajele. Perspectiva simplă și generală asupra flotei și a Norvegiei va fi foarte folositoare piesei ; dacă am suprima-o, n-am mai avea de-a face decît cu o scenă de familie, iar ideea importantă că o întreagă casă regală se prăbușește din pricina crimei săvîrșite în sinul ei și a dezordinii, n-ar mai fi înfățișată cu toată măreția. Dar dacă acest fundal ar fi și el divers, schimbător și confuz, ar slăbi impresia ce trebuie s-o facă personajele.

Wilhelm luă iarăși apărarea lui Shakespeare, arătînd că el scrisese pentru insulari, pentru englezi, obișnuiți să aibă ca fundal corăbii și călătorii marine, să vadă coastele

¹ Christoph Martin Wieland (1733—1813) a realizat, în proză, prima traducere germană importantă din opera lui Shakespeare (1762—1766).

Franței și corsari și că ceea ce pentru ei nu sînt decît lucruri obișnuite, pe noi ne zăpăcește și ne tulbură.

Serlo i-a dat dreptate și amîndoi au fost de acord că piesa, fiind acum destinată teatrului german, un fundal mai grav și mai simplu se potrivește mai bine înțelegerii acestui public.

Rolurile fuseseră distribuite încă dinainte ; Serlo luă pe al lui Polonius, Aurelia pe al Ofeliei, Laertes era indicat chiar prin numele său ; un tînăr de curînd sosit, bondoc și vioi, obținu rolul lui Horatio ; se aflau în încurcătură numai în ce privea rolul regelui și al spectrului. Nu aveau la îndemînă decît pe bătrînul rău de gură. Serlo propuse ca pedantul să joace rolul regelui, dar Wilhelm protestă din răsputeri. Nu era chip să se ia o hotărîre.

Apoi Wilhelm păstrase în piesa lui pe Rozenkrantz și Guildenstern. De ce nu i-ai uni într-unul singur ? întrebă Serlo ; această prescurtare e ușor de făcut.

Dumnezeu să mă ferească de asemenea prescurtări, care suprimă în același timp și sensul și efectul ! răspunse Wilhelm. Ce sînt și fac acești doi oameni nu poate fi prezentat numai de *unul* singur. În aceste detalii se arată măreția lui Shakespeare. Comportarea mieroasă, ploconelile și reverențele, acest obicei de a nu avea decît pe „da” în gură, periind și lingușind, acea abilitate, acel gudurat, acel spirit pretențios și găunos, ticăloșia, incapacitatea, cum să exprimi toate acestea printr-*un* singur om ? Ar trebui cel puțin o duzină, dacă i-am putea avea ; căci ei nu reprezintă ceva decît în societate, sînt însăși societatea, și Shakespeare a fost foarte modest și înțelept că n-a pus să apară decît doi reprezentanți ai ei. Dealtfel, am nevoie în adaptarea mea de *această pereche*, pentru a contrasta cu *unicul*, bunul, excelentul Horatio.

Te înțeleg, zise Serlo, și o să ne descurcăm. Vom da unul dintre roluri Elmîrei (așa se numea fiica cea mai mare a bătrînului rău de gură) ; cu atît mai bine dacă vor fi

atrăgători ; ai să vezi ce frumos am să-mi împodobesc păpușele și cum am să le dreserez !

Philine se bucura grozav că urma să joace ea pe ducesa din scenetă. Am să arăt cu toată naturalețea, exclamă fata, cum te măriți la iuteală, după ce ți-ai iubit nebunește primul soț. Sper că voi avea mare succes și fiecare bărbat va dori să devină al treilea.

La această glumă, Aurelia se posomori ; aversiunea ei față de Philine creștea din zi în zi.

Ce păcat, zise Serlo, că nu avem un balet ; ai fi dansat un *pas de deux* cu primul și cu al doilea soț, iar bătrînul ar fi adormit în tact ; ce drăgălaș ar fi arătat piciorușele și pulpișoarele dumitale, acolo, pe scena mititică, din fund.

Despre pulpișoarele mele nu știi dumneata mare lucru, răspunse Philine impertinent ; iar cît privește piciorușele mele, strigă ea, aplecîndu-se iute sub masă pentru a-și scoate pantofii, pe care-i puse unul lîngă altul înaintea lui Serlo, uite-mi cataligele, și te desfid să găsești altele mai nostime !

Așa e, spuse Serlo, privind eleganții pantofi decolțați.

Într-adevăr, cu greu se putea vedea ceva mai drăgălaș.

Erau lucrați la Paris. Philine îi primise în dar de la contesă, o doamnă al cărei picior frumos era celebru.

Ce lucru fermecător ! exclamă Serlo ; îmi bate inima cînd mă uit la ei.

Ce extaz ! rise Philine.

Nimic nu întrece o pereche de pantofiori lucrați atît de fin și de frumos, declară Serlo ; și totuși e mai fermecător să-i auzi decît să-i vezi. El îi ridică și-i lăsă să cadă de cîteva ori pe masă, unul după altul.

Mi-e îngăduit, oare, să spun, replică el cu o modestie prefăcută și cu o seriozitate plină de haz, că pentru noi, holteii, care noaptea sîntem de obicei singuri și ne e frică, așa ca fiecărui om, și suspinăm în întuneric după o tovarășie, mai ales în hanuri și locuri necunoscute, unde nu te simți în siguranță, pentru noi e o mare consolare cînd o

fetiță cu inimă bună vine să ne țină de urît și să ne fie de ajutor. E noapte, stai întins în pat, auzi un zgomot ușor, tresari, ușa se deschide, recunoști șoapta unui glăscior drăgălaș, cineva se strecoară lângă tine, perdelele foșnesc, clip ! clap ! pantofii cad și gata, nu mai ești singur. Ah, sunetul acesta adorabil, unic, pe care-l fac tocurile pe podea ! Cu cât sînt mai fine, cu atît sună mai drăgălaș. Poate să mi se tot vorbească de filomele, de izvoare susurătoare, de suspinele vîntului și de toate cîte au fost murmurate și fluierate, că eu rămîn la clip ! clap ! — Clip ! clap ! e cea mai frumoasă temă pentru un *rondeau* pe care ai dori mereu să-l ascuți și să-l tot ascuți.

Philine îi luă pantofii din mînă și zise : „Vai, cum i-am scîlciat ! Acum îmi sînt prea largi ! Apoi începu să se joace cu ei, frecînd tălpile una de alta. Cum s-au încălzit de tare ! exclamă ea, lipind una din tălpi de obraz, apoi le frecă iar și le întinse spre Serlo. El fu atît de naiv, încît încercă să le simtă căldura ; clip ! clap ! strigă Philine, dîndu-i o lovitură atît de zdravănă cu tocul peste mînă, că Serlo și-o trase înapoi, țîpînd. Am să te învăț eu să ai și altfel de gînduri despre pantofii mei ! spuse Philine rîzînd.

Și eu am să te învăț să nu mai tratezi oamenii în toată firea ca pe copii ! ripostă Serlo. Sări repede în picioare, o cuprinse cu putere și-i fură cîteva sărutări, la care fata se lăsă constrînsă foarte abil, deși opunea o rezistență serioasă. În timpul luptei, părul ei lung se despletî, înfășurîndu-se în jurul lor, scaunul se răsturnă la pămînt, și Aurelia, adînc jignită de aceste necuviințe, plecă indignată.

CAPITOLUL AL ȘASELEA

Deși din noua prelucrare a lui *Hamlet* dispăruseră mai multe personaje, numărul lor era încă destul de mare și trupa aproape că nu putea face față.

Dacă merge tot așa, zise Serlo, va trebui să iasă și suflorul nostru din cușcă, să se amestece printre noi și să devină un personaj.

De multe ori l-am admirat cum își îndeplinește meseria, replică Wilhelm.

Nu cred că se află un suflor mai perfect, spuse Serlo. Nici un spectator nu-l va auzi vreodată, iar noi, de pe scenă, înțelegem fiecare silabă. Ai zice că și-a format pentru asta un glas special și e ca un spirit ce ne șoptește cu claritate, atunci când sintem la ananghie. El simte care parte a rolului o stăpânește perfect actorul și ghicește cu mult înainte unde îl va lăsa memoria. În unele cazuri, când abia avusesem vreme să parcurg rolul, el mi l-a suflat cuvânt cu cuvânt și am putut juca foarte bine ; numai că are unele ciudățenii care n-ar putea fi îngăduite altuia ; pune atîta inimă la suflatul pieselor, încît atunci cînd ajunge la pasajele patetice, le rostește cu prea multă emoție. Obiceiul ăsta prost m-a indus de multe ori în eroare.

Așa cum pe mine, spuse Aurelia, m-a lăsat în încurcătură odată cu o altă ciudățenie de-a lui, tocmai la un pasaj foarte important.

Cum se poate dacă e atît de atent ? întrebă Wilhelm.

E atît de mișcat la anumite pasaje, răspunse Aurelia, că plinge cu lacrimi fierbinți și-și pierde cu totul cumpătul pentru cîteva clipe ; și nu așa-numitele pasaje emoționante îl aduc în asemenea stare ci, dacă nă exprim limpede, pasajele *frumoase*, acelea în care geniul poetului se ivește pur, ca în niște ochi mari și luminoși, pasaje care nouă, celorlalți, în cel mai bun caz ne fac plăcere, iar mulți alții nici nu le observă.

Și de ce nu joacă teatru, dacă are un suflet atît de sensibil ?

Vocea-i răgușită și ținuta teapănă îl împiedică să apară pe scenă, iar firea lui ursuză îl face să fugă de lume, răs-

punse Serlo. Cîtă osteneală nu mi-am dat să mi-l apropiu, dar a fost zadarnic ! Citește admirabil, cum n-am mai auzit pe altul citind ; nimeni nu știe ca el să respecte granița dintre declamație și recitare pasionată.

Am găsit ! strigă Wilhelm. Am găsit ! Ce descoperire fericită ! Aveam acum actorul care să recite pasajul *crîncenului Pyrrhus* ¹.

Trebuie să aibă cineva pasiunea dumată, replică Serlo, ca să folosească toate pentru scopul lui final.

Desigur, eram foarte îngrijorat că va trebui, poate, să las la o parte acest pasaj și că, din pricina asta, întreaga piesă va fi schilodită.

Nu văd de ce, ripostă Aurelia.

Sper că ai să fii de îndată de părerea mea, zise Wilhelm. Shakespeare introduce cu un scop dublu pe actorii ambulanti. În primul rînd, omul care declamă moartea lui Priam ² cu atîta emoție personală produce o impresie profundă asupra *prințului* însuși ; el încordează conștiința șovăitorului tînăr și astfel, această scenă devine preludiul celorlalte, în care micul spectacol produce un atît de puternic efect asupra *regelui*. Hamlet se simțea rușinat și umilit de actorul care participă atît de profund la dureri străine și imaginare ; îndată îi vine ideea să facă în același fel o încercare asupra conștiinței tatălui său vitreg. Ce splendid monolog încheie actul al doilea ! Cît de mult îmi place să-l recit !

„O, ce ticălos, ce sclav netrebnic sînt ! — Nu-i monstruos să vezi pe-acest comediant cum doar printr-o închipuire, doar printr-un vis al pătîmirii, își încordează sufletul cu voință, în așa măsură, încît tot chipul îi pălește ? — Lacrimi în ochi ! Gesturi rătăcite ! Glas ce se sfarmă ! Și-n-treaga lui ființă pătrunsă doar de-o singură simțire și toate

¹⁻² Personaje mitologice din piesa pe care o reprezintă actorii în Hamlet.

astea, vai, pentru nimic — pentru Hecuba! — Ce-i pentru el Hecuba, sau ce-i el pentru ea, că o plînge-n fața asta?”

Numai de-am putea să-l aducem pe omul nostru pe scenă! spuse Aurelia.

Trebuie să-l stragem încetul cu încetul, propuse Serlo. La repetiții, să citească el pasajul; iar noi să-i spunem că așteptăm pe un actor care trebuie să joace rolul și astfel vom vedea cum e de procedat cu el mai departe.

După ce s-au înțeles asupra acestui punct, au ajuns la problema *fantomei*. Wilhelm nu se putea hotărî să lase pedantului rolul regelui în viață, ca băbănuțul zurbagiu să poată juca, pe cel al fantomei; prefera să mai aștepte cîtva vreme, deoarece se mai anunțaseră cîtiva actori și s-ar fi putut să se găsească printre ei omul potrivit.

Așa că ne putem închipui că de uimire a fost Wilhelm găsind seara la el pe masă următorul bilet, scris și pecetluit în chip bizar și adresat pe numele ce și-l luase în teatru:

„Știm, tinere original, că ești în mare încurcătură! Pentru *Hamletul* tău abia dacă găsești oameni, cu atât mai puțin fantome. Zădărnici ești în căutare de miracole; miracolele nu putem face, dar ceva miraculos se va împlini. Dacă ai încredere, fantoma va apărea la timp. Ai curaj și așteaptă liniștit! Nu-i nevoie de nici un răspuns; hotărîrea ta ne va fi cunoscută.”

Cu foaia asta ciudată, Wilhelm alergă la Serlo care o citi și o reciti, iar la urmă declară, cu o față îngrijorată, că lucrul era grav; că trebuie să reflecteze dacă se poate accepta asemenea risc. Au discutat mult, în fel și chip; Aurelia tăcea, zîmbind numai din cînd în cînd, iar peste cîteva zile, cînd a venit iar vorba despre biletul misterios, ea făcînd a înțelege destul de simpede că îl socotea o glumă de-a lui Serlo. Apoi îl rugă pe Wilhelm să n-aibă nici o grijă și să aștepte răbdător fantoma.

Serlo era într-o dispoziție excelentă, căci actorii care urmau să plece își dădeau toată osteneala să joace cât mai bine spre a fi regretați; în același timp aștepta și încasări foarte bune de pe urma curiozității stîrnite de trupa cea nouă.

Chiar și tătărașia cu Wilhelm avusese oarecare înfrîmîre asupra lui. Acum vorbea mai des despre artă; la urma urmei era german și neamul acesta de oameni reflectează cu plăcere la ceea ce fac. Wilhelm își notă multe din acele conversații; dar, deoarece aici nu trebuie să întrerupem prea des povestirea; aceste studii de dramaturgie le vom înfățișa altă dată cititorilor noștri care se interesează de asemenea probleme..

Serlo se arătă cu deosebire vesel într-o seară, pe cînd vorbea de rolul lui Polonius și de felul cum avea de gînd să-l creeze. Făgăduiesc, zise el, să înfățișez de data asta un om plin de merite; voi juca cu finețe; acolo unde se cere calmul și siguranța de sine, nimienicia și înfumurarea, bună-cuviința și plătudinea, nepăsarea și atenția mereu trează, șiretenia naivă și sinceritatea prefăcută. Vreau să joc și să înfățișez cît se poate de veridic pe acest netrebnic bătrîn, stăruitor, răbdător și oportunist — și la asta voi fi ajutat de trăsăturile de penel cam aspre și grosolane ale autorului nostru. Voi vorbi ca din carte, cînd voi fi pregătit anume, și ca un nătărău, cînd voi fi bine dispus. Voi fi insipid, ca să mă potrivesc cu fiecare și atît de abil încît să nu bag niciodată de seamă că oamenii mă iau peste picior. Rar am avut un rol pe care să-l pregătesc cu atîtă plăcere și malîițe.

Ce bine-ar fi dacă aș putea aștepta și de la al meu tot atît de multă satisfacție! zise Aurelia. Eu nu am nici destulă tinerețe, nici destulă gingășie pentru a mă simți bine în rolul acesta. Din păcate, nu știu decît un singur

lucru : că sentimentul ce o face pe Ofelia să-și piardă mințile nu mă va mai părăsi niciodată.

Să nu luăm lucrurile chiar atât de scrupulos, zise Wilhelm, căci, în ce mă privește, dorința de a-l juca pe Hamlet m-a înșelat grozav, cu toate că am studiat piesa atât de mult. Cu cât adîncesc rolul, cu atât îmi dau seama că în toată înfățișarea mea nu se găsește nici o trăsătură fizionomică din cele pe care Shakespeare le atribuie lui Hamlet. Cînd reflectez serios și înțeleg cu cită precizie se leagă toate în acest personaj, aproape nu mai pot crede că voi izbuti să scot un efect oarecare.

Dumneata îți începi cariera cu foarte multă conștiințiozitate, zise Serlo. Actorul se dă după rol cum poate, iar rolul se modelează după actor, cum e necesar. Dar spune-mi cum l-a zugrăvit Shakespeare pe Hamlet? Este atât de deosebit de dumneata ?

Mai întii de toate, Hamlet e blond, răspunse Wilhelm.

Iată ce înseamnă să cauți nod în papură, spuse Aurelia. De unde scoți asta ?

Ca danez, ca om din nord, e blond de felul lui și are ochi albaștri.

Crezi că Shakespeare s-a gîndit la așa ceva ?

N-am găsit o indicație precisă, dar, dacă pun în legătură unele pasaje, lucrul mi se pare indiscutabil. Duelul îl obosește, sudoarea îi curge pe față și regina spune : E gras, are respirația scurtă. Deci, ai putea să ți-l închipui altfel decît blond și greoi ? Căci oamenii bruni sînt rareori astfel în tinerețe. Apoi melancolia lui șovăitoare, tristețea blîndă, nehotărîrea agitată se potrivesc mai bine cu un asemenea fizic, decît cu un tînăr cu bucle brune și subțirel, de la care te aștepti la mai multă hotărîre și promptitudine.

Îmi distrugi iluziile, strigă Aurelia ; lasă-mă cu Hamletul dumitale gras ! Nu mi-l mai arăta pe prințul dumi-

tale dolofan. Dă-ne mai bine vreun *quiproquo*, care să ne farmece, să ne miște. Ținem mai mult la plăcerea noastră decît la intențiile autorului și avem nevoie de o încîntare pe potrive gusturilor noastre.

CAPITOLUL AL ȘAPTELEA

Într-o seară, societatea discuta despre roman și dramă și se întreba care gen merită să fie preferat. Serlo declară că discuția era zadarnică și întrebarea greșit formulată; amîndouă pot fi excelente în felul lor, numai că și una și alta trebuie să se mențină în limitele genului propriu.

În ce mă privește, nu-s bine lămurit asupra problemei, replică Wilhelm.

Parcă este cineva? zise Serlo; și totuși, lucrul ar merita osteneala să-l cercetăm mai adînc.

Au vorbit în fel și chip și, pînă la urmă, cam acesta a fost rezultatul discuției:

În roman, ca și în dramă, vedem natura și acțiunile oamenilor.¹ Deosebirea dintre aceste genuri literare nu stă numai în forma lor exterioară, în faptul că într-unul personajele vorbesc, iar în celălalt de obicei se povestește despre ele. Din păcate, multe drame nu sînt decît romane dialogate și n-ar fi imposibil să se scrie o dramă în scrisori.

În roman, trebuie să ni se prezinte mai cu seamă sentimente și întîmplări; în dramă, caractere și acțiuni. E necesar ca romanul să evolueze lent, iar sentimentele personajului principal trebuie, pe orice cale, să țină în

¹ Această temă a fost discutată de Goethe și în corespondența purtată cu Schiller (1795 și 1797).

loc desfășurarea evenimentelor. Drama e datoare să meargă repede, iar caracterul eroului trebuie să împingă spre final, luptînd cu obstacolele. Eroul romanului trebuie să fie pasiv sau, cel puțin, să nu fie activ într-un grad înalt; de la eroul unei drame se cere acțiune și fapte. Grandison¹, Clarissa², Pamela³, vicarul din Wakefield⁴, chiar Tom Jones⁵ sînt personaje dacă nu pasive, cel puțin cu o înfriure încetinitoare și toate împrejurările se modelează, oarecum, după sentimentele lor. În dramă, eroul nu modelează nimic după el; toate i se împotrivesc și el dă la o parte obstacolele și le sfărîmă, sau este doborît de ele.

Au mai căzut de acord și asupra faptului că în roman poate fi permis jocul hazardului; dar romanul trebuie totdeauna să fie condus și îndrumat de sentimentele personajelor; în schimb, destinul care împinge pe oameni spre o catastrofă neprevăzută, fără intervenția lor și datorită împrejurărilor exterioare incoerente, nu-și poate găsi locul decît în dramă; hazardul poate aduce situații patetice, dar nicio dată tragice; pe cînd destinul trebuie să fie totdeauna groaznic și atinge culmea tragicului cînd leagă într-un lanț nefericit atît fapte culpabile cît și nevinovate, ce nu au nimic comun între ele.

Aceste considerații au readus în discuție pe originalul Hamlet și particularitățile acestei opere. Eroul dramei, se spunea, nu are, la drept vorbind, decît sentimente; nu-mai fapte exterioare îl mină și de aceea piesa are în dezvoltarea ei ceva care amintește de roman; dar din pricină că destinul a alcătuit planul, că piesa decurge

¹ Personajul principal din romanul *The History of Sir Charles Grandison*, de scriitorul englez Samuel Richardson (1689—1761).

^{2, 3} Personajul principal din romanul *Clarissa Harlowe*, tot de Richardson, ca și Pamela, din romanul eponim.

⁴ Personajul central al romanului eponim al scriitorului englez Oliver Goldsmith (1730—1774).

⁵ Referire la personajul principal din romanul eponim al lui Henry Fielding.

dintr-o faptă groaznică și eroul e mereu împins înainte spre o faptă groaznică, piesa este cît se poate de tragică și nu suferă nici un alt deznodămînt, decît unul tragic.

Acum trebuia să aibă loc lectura rolurilor, fapt pe care Wilhelm îl considera drept o sărbătoare. El verificase din timp rolurile, deci în privința asta nu putea fi nici o încurcătură. Toți actorii cunoșteau piesa, așa că înainte de a începe, se mărgini numai să-i convingă de importanța lecturii de probă. Așa cum se cere oricărui muzicant să poată cînta la prima vedere pînă la un anumit punct, tot astfel orice actor, ba chiar orice om cultivat, trebuie să se exerseze să citească la prima vedere, intuind imediat atmosfera unei drame, a unei poezii, sau a unei povestiri și redînd-o fără greutate. Memorizarea nu ajută la nimic, atîta timp cît actorul n-a pătruns spiritul și intenția unui scriitor de valoare; litera textului nu poate produce nici un efect.

Serlo afirmă că e gata să treacă multe cu vederea la celelalte repetiții, chiar și la repetiția generală, dacă această primă lectură a rolurilor i-ar da satisfacție, căci, de obicei, adăugă Serlo, nimic nu-i mai hazliu decît să-i auzi pe actori vorbind despre studiu; îmi fac aceeași impresie ca francmasonii cînd vorbesc despre muncă.

Repetiția a decurs perfect și se poate spune că faima și veniturile trupei s-au bazat pe aceste cîteva ore bine întrebuințate.

Ai făcut bine, dragă prietene, zise Serlo după ce au rămas iarăși singuri, că le-ai vorbit atît de serios colaboratorilor noștri, deși mă tem că îți vor îndeplini cu greu dorințele.

Cum așa ? întrebă Wilhelm.

Am băgat de seamă, spuse Serlo, că pe cît e de ușor să pui în mișcare imaginația oamenilor și pe cît de dispuși sînt ei să asculte povești, pe atît e de greu să găsești la dinșii imaginație productivă. La actori, lucrul e bătător la ochi. Fiecare e foarte fericit să joace un rol frumos,

important și strălucitor ; dar foarte rar se întâmplă să facă altceva decît să se așeze, satisfăcut de sine, în locul eroului, fără să se preocupe cituși de puțin dacă îl va lua cineva ca atare. Să cerceteze însă cu ardoare ce a vrut autorul cînd a scris piesa, să știe ce trebuie să înlăture din individualitatea sa proprie pentru a fi la înălțimea unui rol, cum ajunge, fiind el însuși convins, să convingă și pe spectator că este alt om, cum izbuteste, prin sinceritatea lăuntrică a puterii lui de reprezentare, să transforme scîndurile în templu și cartoanele în păduri, toate acestea nu le știu decît foarte puțini actori. Cîți au vreo idee despre această tărie lăuntrică a spiritului, singura prin care se creează iluzia spectatorului, sau despre adevărul fictiv, singurul care produce efect și singurul care dă naștere iluziei ?

De aceea să nu insistăm prea mult asupra spiritului și simțirii. Calea cea mai sigură este să le explicăm în liniște prietenilor noștri mai întîi sensul lucrărilor scrise și să le deschidem calea spre înțelegere. Cel care are aptitudini, va găsi singur expresia inteligentă și sensibilă : iar cel ce nu are, măcar nu va juca și nu va declama niciodată cu totul fals Căci la actori, ca la toată lumea de altfel, nu găsesc nimic mai detestabil decît pretenția de a ajunge la spirit, înainte de a le fi lîmpede litera textului.

CAPITOLUL AL OPTULEA

Wilhelm sosi foarte devreme la întîia repetiție pe scenă, așa că se afla singur pe podium. Sala îl uimi, trînzindu-i cele mai încîntătoare amintiri. Decorul de pădure și sat era la fel cu decorul de pe scena teatrului din orașul său, cînd într-o dimineață, tot la o repetiție,

Mariana i-a mărturisit cu înflăcărare dragostea ei și i-a făgăduit prima noapte de fericire. Casele țărănești se aseamănă toate între ele și la teatru, și la țară ; soarele autentic al dimineții pătrundea printr-o fereastră cu oblonul pe jumătate deschis, luminînd în parte o bancă dărăpănată de lingă ușă ; dar, vai, nu încălzea, ca atunci, genunchii și pieptul Mariane! Wilhelm se așeză, gîndindu-se la această coincidență ciudată și i se păru că presimte revederea apropiată cu ea, poate chiar în acel loc. Ah, nu era decît împrejurarea că decorul servea la o piesă într-un act ce se dădea la finele spectacolului și care se juca foarte des atunci pe scenele germane !

Din aceste gînduri l-a tulburat sosirea celorlalți actori, întovărășiți de doi amatori, prieteni ai teatrului și ai culiselor, care îl salutară pe Wilhelm cu entuziasm. Unul era oarecum în suita doamnei Melina ; celălalt, în schimb, era un adevărat amator de teatru ; dar amîndoi puteau fi doriți ca prieteni de către orice trupă bună. Era greu de spus dacă se pricepeau la teatru, sau mai ales îl iubeau. Îl iubeau prea mult, ca să-l înțeleagă cu adevărat ; dar îl pricepeau de ajuns pentru a prețui ce e bun și a respinge ce e rău. Însă, datorită acestei pasiuni, mediocritatea le era și ea suportabilă, iar plăcerea neasemuită cu care gustau un spectacol bun și înainte și după reprezentare, nu se poate exprima. Partea tehnică îi amuza, partea intelectuală îi încînta și pasiunea lor era atît de mare, că și la o repetiție îmbucătățită reușeau să se iluzioneze. Defectele li se părea că dispar de fiecare dată în depărtare, iar ceea ce era bun îi impresiona ca un lucru apropiat. Într-un cuvînt, erau amatorii pe care orice artist ar dori să-i întîlnească în specialitatea lui. Plimbarea lor favorită era de la parter între culise și din culise la parter ; locul preferat, foaietul ; ocupația lor cea mai asiduă era să corijeze un pic atitudinea, costumul, dicția și declamația actorilor ; discuția lor cea mai însu-

flețită se referea la efectele obținute, iar grija lor permanentă era să-i mențină pe actori atenți, activi și exacti, să le fie folositori sau agreabili și, fără să fie risipitori, să procure trupei unele plăceri. Numai ei doi obținuseră dreptul de a asista, în culise, la repetiții și reprezentații. În ceea ce privește punerea în scenă a lui *Hamlet*, ei nu erau întru totul de acord cu Wilhelm ; ici și colo, aceștia le dădu dreptate, dar de cele mai multe ori rămase la părerile sale ; însă, în general, acest schimb de opinii i-a folosit mult la formarea gustului. Wilhelm n-a ascuns celor doi prieteni cât de mult îi prețuia, iar ei, în schimb, preziceau, nici mai mult nici mai puțin că, din strădaniile lor reunite, se va naște o eră nouă pentru teatrul german.

Prezența acestora doi era foarte folositoare la repetiții. În special, ei izbutiră să-i convingă pe actorii noștri că, în timpul repetițiilor, sînt obligați să-și pună necontenit în concordanță atitudinea și mișcarea, cu vorba, exact în felul cum socoteau s-o facă la reprezentație și să se deprindă a îmbina totul în chip mecanic. Mai ales nu se cuvenea să facă gesturi vulgare cu miinile cînd repetau o tragedie ; un tragedian, care priza tutun în timpul repetiției, îi înspăimînta ; căci era foarte probabil că la reprezentație, cînd va ajunge la același pasaj, priza îi va lipsi. Ba mai susțineau că nu trebuia să repete niciodată cu cizme, cînd rolul trebuia jucat în pantofii. Dar nimic nu-i mîhnă mai mult, ziceau ei, decît să vadă la repetiții cum femeile își ascundeau miinile în faldurile fustei.

În afară de aceasta, sfaturile celor doi prieteni au mai avut încă un efect bun ; anume, toți bărbații au început să învețe mînuirea armelor. Deoarece rolurile de militari sînt atît de numeroase astăzi, spuneau ei, nu-i nimic mai jalnic decît să vezi niște bărbați, care n-au nici o ținută, bălăbănindu-se încoace și încolo pe scenă, în uniforme de căpitani și maiori,

Wilhelm și Laertes au fost cei dinții care s-au supus învățaturii unui subofițer și și-au continuat exercițiile lor de scrimă cu mare ardoare.

În felul acesta se osteneau cei doi amatori de teatru cu perfecționarea unei trupe ce se grupase în chip atât de fericit. Ei pregăteau satisfacția viitoare a publicului, dar publicul critica deseori patima lor înverșunată. Lumea nu știa câte motive ar fi avut să le fie recunoscătoare, mai ales pentru că nu încetau să atragă mereu atenția actorilor că erau datori să vorbească tare și răspicat. Dar în această direcție au întâlnit mai multă rezistență și reavoință decât crezuseră la început. Cei mai mulți voiau să fie auziți așa cum vorbeau și puțini și-au dat osteneala să vorbească astfel încât să fie auziți. Unii aruncau vina pe construcția sălii, alții susțineau că nu se cuvine să strigi când ai de spus ceva natural, tainic sau duios.

Amatorii noștri, care aveau o răbdare fără margini, au încercat toate mijloacele pentru a risipi această eroare și a le învinge încăpăținarea. N-au cruțat nici argumente, nici măguliri și, pînă la urmă, și-au atins scopul, lucrul la care au fost ajutați îndeosebi de exemplul bun dat de Wilhelm. El i-a rugat să se așeze în timpul repetițiilor în colțurile cele mai îndepărtate și, de îndată ce nu-l vor auzi perfect, să lovească banca din față cu o cheie. Wilhelm articula bine, vorbea măsurat, ridica tonul treptat și nu forța deloc vocea la pasajele violente. Pocnetele cheii s-au auzit din ce în ce mai rar cu fiecare repetiție; încetul cu încetul, și ceilalți actori s-au supus la această experiență și amatorii sperau că, pînă la urmă, piesa va fi înțeleasă de către fiecare, din orice colț al sălii.

Din acest exemplu, se poate vedea cît de mult sînt înclinați oamenii să facă toate numai după capul lor, cîtă osteneală trebuie să-ți dai pentru ca ei să priceapă ceea ce e de la sine înțeles, și cît e de greu să-l convingi, pe cel ce dorește să realizeze ceva, să adopte primele condiții, care îl pot face să-și ajungă ținta.

Se continuau pregătirile pentru decoruri și costume și pentru cele ce mai erau necesare. Asupra unor scene și pasaje, Wilhelm avea anumite idei personale pe care Serlo le accepta, în parte datorită contractului, în parte din convingere și din nădejdea că-l va câștiga pe Wilhelm prin această atitudine binevoitoare, ca mai târziu să-l poată dirija cu atât mai ușor după intențiile sale.

Astfel, de pildă, la prima audiență, regele și regina aveau să apară stînd pe tron, curtenii pe de lături și Hamlet amestecat printre ei. Hamlet spunea Wilhelm, trebuie să rămînă liniștit ; costumul lui negru îl deosebește îndeajuns de ceilalți. Trebuie mai degrabă ca el să se ascundă decît să iasă în evidență ; dar, cînd audiența s-a terminat, cînd regele îi vorbește ca unui fiu, atunci poate să pășească înainte și scena să-și urmeze cursul.

O altă dificultate s-a iscat din pricina celor două picturi pomenite atît de vehement de Hamlet în scena în care se înfruntă cu mama sa. Îmi trebuie, spunea Wilhelm, amîndouă tablourile în mărime naturală, vizibile clar în fundul încăperii, alături de ușa principală : portretul regelui bătrîn, în armura completă, va fi așezat chiar în partea în care spectrul trebuie să se arate la fel îmbrăcat. Doresc să aibă dreapta întinsă ca pentru un ordin, să stea puțin întors, privind peste umăr, ca să semene cu fantoma, cînd aceasta se îndreaptă spre ușă. Va fi de un mare efect, dacă în clipa aceea Hamlet va privi apariția, iar regina tabloul. Tatăl vitreg va putea fi reprezentat cu podoabe regești, dar mai puțin strălucit decît primul.

Au mai fost și alte diferite puncte, despre care vom avea poate prilejul să vorbim.

Tot neînduplecat ești în privința morții lui Hamlet, la sfîrșitul piesei ? întrebă Serlo.

Cum aş putea să-l țin în viață, spuse Wilhelm, cînd toată piesa îl împinge la pîiere ? Am vorbit destul de mult despre asta pînă acum.

Dar publicul îl dorește viu.

Sînt gata să-i fiu pe plac în orice altă privință, dar aici e cu neputință. La fel, dorim să se prelungească viața unui om de treabă și folositor, care moare de-o boală cronică. Familia plînge și-l imploră pe medic, care nu-l poate salva ; și, după cum medicul nu poate porunci fatalității naturale, nici noi nu ne putem împotrivi unei evidente necesități artistice. Ar însemna să facem o concesie falsă mulțimii dacă am trezi într-însa sentimentele ce le *dorește* și nu pe cele ce *trebuie* să le aibă.

Cel ce plătește, poate pretinde o marfă pe gustul lui.

Numai într-o oarecare măsură ; dar un public mare merită să fie respectat, nu să fie tratat ca un copil căruia vrei să-i iei banii. Să fie deprins încetul cu încetul să aprecieze ce e bun, *prin* educarea sentimentelor și a gustului și el își va da banii cu o dublă satisfacție, căci nici inteligența și chiar nici rațiunea nu-l vor dojeni pentru această cheltuială. Poți să-l lingusești ca pe un copilăș iubit, dar numai spre a-l corija, spre a-i lumina mintea pentru viitor, nu așa cum măgulești pe omul puternic și avut, ca să-i prelungești eroarea și să profiți de urmările ei.

Au mai discutat ei și de multe altele, și mai ales despre ce ar mai putea fi schimbat în piesă și ce ar trebui să rămînă neatins. Noi nu vom intra acum în amănunte, dar poate că în viitor vom prezenta această prelucrare a lui *Hamlet* acelor dintre cititorii noștri pe care asemenea lucruri i-ar putea interesa ¹.

¹ Goethe n-a mai făcut această prelucrare, ideea lui fiind folosită, printre alții, de un anume Klingemann. La teatrul din Weimar, Goethe a reprezentat *Hamlet* mai întii într-o traducere a lui Eschenburg (fără ultima scenă), apoi într-o prelucrare a lui F. L. Schröder, iar din 1809 în traducerea lui Fr. Schlegel.

CAPITOLUL AL ZECELEA

Repetiția generală se sfîrșise ; dar durase peste măsură de mult. Serlo și Wilhelm mai găseau încă multe de făcut ; căci, cu tot timpul îndelungat ce fusese consacrat pregătirilor, unele măsuri foarte necesare fuseseră amînate pînă la ultima clipă

Așa, de pildă, portretele celor doi regi nu erau încă gata și scena dintre Hamlet și mama sa, de la care se aștepta un efect atît de puternic, arăta încă sărăcăcioasă, deoarece nici fantoma, nici imaginea sa nu erau prezente. Despre asta, Serlo glumea, spunînd : O să fim rău păcăliți dacă fantoma nu va apărea ; garda se va lupta cu văzduhul, și suflleurul nostru va trebui să-l înlocuiască din culise, spunîndu-i textul.

Să nu ne intimidăm prietenul misterios prin neîncrederea noastră, ripostă Wilhelm ; va veni sigur la timp și ne va surprinde și pe noi, ca și pe spectatori.

Sigur este, strigă Serlo, că voi fi tare bucuros mîine, după ce piesa se va termina ; ne dă mai multă bătaie de cap decît crezusem.

Cea mai bucuroasă voi fi eu, mîine, după ce va fi jucată piesa, interveni Philine, cu toate că rolul meu nu-mi face griji. Dar nu mai pot să aud mereu vorbindu-se de *unul și același* lucru, din care nu va ieși nimic altceva decît o reprezentăție ce va fi uitată ca atîtea alte sute de spectacole. Pentru numele lui Dumnezeu, nu mai faceți atîtea mofturi ! *Musafirii*, cînd se scoală de la masă, au totdeauna de spus ceva împotriva felurilor de mîncare ; ba, cînd îi auzi vorbind acasă la ei, ai crede că nici nu pot înțelege cum de-au suportat asemenea chin.

Dă-mi voie, frumoasă copilă, ripostă Wilhelm, să-ți întorc comparația în avantajul meu. Gîndește-te cît a trebuit să conlucreze natura, și arta, comerțul, meșteșugul și industria pentru ca să se poată da un ospaț. Cîți ani

trebuie să hălăduiască o căprioară în pădure și peștele în riu sau mare, pînă ce aceste vietăți să fie demne de-a împodobi masa noastră, și cîte lucruri n-au de făcut la bucătărie stăpîna casei ori bucătăreasa ! Cu cîtă nepăsare sorbim la desert grijile vierului de departe, ale navigatorului și ale pivnicerului ca și cum ele n-ar însemna nimic. Și ar trebui oare ca toți oamenii aceștia să nu lucreze, să nu cultive și să nu producă, trebuie oare ca stăpînul casei să nu adune și să nu păstreze cu grijă toate, numai pentru că, în definitiv, plăcerea e trecătoare ? Dar nici o plăcere nu e trecătoare, căci impresia pe care o lasă e durabilă și ceea ce e făcut cu sîrguință și din toate puterile comunică spectatorului o forță ascunsă, al cărei efect nu poți ști cît de departe va acționa

Toate astea îmi sînt indiferente, ripostă Philine, dar văd și de data aceasta că bărbații sînt totdeauna în contradicție cu ei înșiși. Oricîtă grijă ați avut să nu-l mutilați pe marele autor, ați lăsat pe dinafară cea mai frumoasă cugetare din piesă.

Cea mai frumoasă ? strigă Wilhelm.

Desigur, cea mai frumoasă și de care Hamlet însuși este foarte încîntat.¹

Și care ar fi ? întrebă Serlo.

Dacă ai purta perucă, răspunse Philine, ți-aș scoate-o frumușel de pe cap, fiindcă mi se pare că-i nevoie să ți se deschidă mintea.

Ceilalți începură să cugete și convorbirea se curmă. Se ridicară de pe scaune, se făcuse tîrziu, părea că erau gata să se despartă. Și cum stăteau așa, nehotărîți, Philine începu un cîntecel, pe o melodie foarte delicată și plăcută :

Nu cînta în tonuri triste
Despre nopțile pustii,
Cînd știi bine că ni-s date
Ca alătura să-mi fii.

¹ Este vorba de *Hamlet*, actul III, scena 2.

Cum Adam are pe Eva
A creației cunună —
Noaptea-i jumătatea vieții,
Jumătatea cea mai bună.

Și de ce să-ți placă ziua
Care bucuria-ți curmă ?
Ziua-i doar pentru distracții,
De plăcere, nici o urmă.

Dar în ceas târziu de noapte,
Cînd doar candela lucește
Și o gură ce-i aproape
Dulci nimicuri povestește,

Cînd copilul cel zburdalnic,
De la jocu-i zvăpăiat
Se oprește dintr-o dată
Pentr-un dar neînsemnat,

Cînd privighetori îngînă,
Triluri dulci, pentru iubiți,
Care sună-atît de jalnic
Pentru cei nenorociți,

Ah, cum inima-ți tresare
Ascultînd bătaia lină
Ce vestește miezul nopții
Și neliniștea-ți alină !

Deci, ia seama, preaiubito,
Că te-așteaptă, ca și ieri,
Ziua cu-ale ei necazuri,
Noaptea, cu-ale ei plăceri.

Cînd sfirși, Philine făcu o ușoară reverență, iar Serlo
li strigă un brăvo răsunător. Fata făcu un salt spre ușă,

după care dispăru rîzînd. O auzeau cîm coboară scara cîtînd și clămpănînd cu tocurile.

Serlo trecu în camera alăturată ; Aurelia mai zăbovi cîteva clipe în fața lui Wilhelm, care voia să-i ureze noapte bună, și spuse :

Nu pot s-o sufăr ! Mi-i nesuferită, pînă în cele mai mici amănunte. Nu pot să-i văd genele negre, în contrast cu părul blond ; numai fratele meu le poate găsi ferme-cătoare ; și cicatricea aceea de pe frunte mi se pare atît de respingătoare, atît de vulgară, încît totdeauna îmi vine să mă dau cu zece pași înapoi. De curînd ne povestea, ca o glumă, că tatăl ei i-a aruncat, pe cînd era copilă, o far-furie în cap și că de atunci i-a rămas semnul acela. Zău, e destul de însemnată și la ochi și la frunte, ca să te păzești de ea.

Wilhelm nu răspunse nimic și Aurelia continuă cu și mai multă îndîrjire :

Mi-e aproape cu neputință să-i spun o vorbă prietenească sau politicoasă, atît de mult o urăsc ! Și cum știe să se vîre pe sub pielea tuturor ! Aș vrea să scăpăm de ea. Chiar și dumneata, prietene, ai ca o slăbiciune pentru această creatură, te porți cu ea într-un fel care mă ră-nește pînă în adîncul sufletului și-i dai o atenție care seamănă a prețuire, de care, zău că nu e vrednică.

Oricum o fi, eu îi datorez recunoștință, răspunse Wilhelm ; aș putea să-i reproșez purtarea, dar în ce privește caracterul, nu pot să nu i-l recunosc.

Caracterul ! strigă Aurelia. Crezi că o asemenea crea-tură are caracter ? Ah, voi, bărbați, cît de bine vă cu-nosc ! Astea-s femeile pe care le meritați !

Mă bănuiești cumva, dragă prietenă ? Pot da socoteală de fiecare clipă petrecută cu ea.

Bine, bine, replică Aurelia, acum e tîrziu, să nu ne certăm. Toți ca unul, unul ca toți ! Noapte bună, prietene. Noapte bună, drăgălașă pasăre a paradisului.

Wilhelm întrebă cum a ajuns la titlul acesta de cînst.

Altă dată, răspunse Aurelia, altă dată am să-ți spun. Se zice că n-au picioare, plutesc în văzduh și se hrănesc cu aer. Însă asta e o poveste, continuă ea, o ficțiune poetică. Noapte bună ! Visează ceva frumos, dacă poți.

Ea intră în odaia ei, lăsându-l singur ; Wilhelm se grăbi să se retragă la el.

Destul de nemulțumit, se plimbă cîtva timp prin cameră. Tonul glumeț, dar categoric al Aureliei îl rănise ; simțea adînc cît era de nedreaptă în ce-l privea. Nu putea să se poarte necuviincios și ostil față de Philine ; doar nu-i făcuse nici un rău ; și, dealtfel, se simțea atît de departe, de orice slăbiciune față de ea, că putea afirma cu mîndrie și fermitate acest lucru față de sine însuși.

Era gata să se dezbrace, să se ducă spre culcuș și să dea la o parte perdelele, cînd, cu nespusă uimire, văzu înaintea patului o pereche de pantofi femeiești ; unul căzuse pe o parte, celălalt stătea drept. Erau pantofii Philinei, îi recunoștea prea bine ; i se păru că și perdelele nu stăteau la locul lor, ba chiar că se și mișcau ; se opri cu privirea ațintită.

O nouă emoție, ce-o socoti drept indignare, îi tăie respirația ; abia după cîteva clipe, cînd își veni în fire, strigă hotărît :

Scoală-te, Philine ! Ce vrea să zică asta ? Unde ți-e cumințenia, buna-cuviință ? Vrei să fim mîine de risul tuturor ?

Dar nimic nu se mișca.

Nu glumesc, urmă el, șotiile astea n-au trecere la mine.

Nici un sunet ! Nici o mișcare !

Hotărît și enervat, se duse în sfîrșit la pat și dădu perdelele la o parte. Scoală-te, spuse el iar, altfel trebuie să-ți las duminică camera pentru noaptea asta.

Dar, spre marea lui uimire, găsi patul gol, pernele și cuvertura în perfectă ordine. Se uită în toate părțile, căută, răscoli, dar nu găsi nimic, nici o urmă a fetei poznașe ; cercetă îndărătul patului, după sobă și dulap,

zadarnic ; căută înainte, mereu mai îndirjit ; un observator răutăcios ar fi putut crede că tot căuta, doar-doar va găsi-o.

Nu-i mai era somn ; așază pantofii pe masă și începu a se plimba în lung și în lat, oprindu-se din cînd în cînd în fața mesei. Un spiriduș, care-l pîdea, a pretins că Wilhelm s-a ocupat o bună parte din noapte cu pantofiorii aceia adorabili ; că i-a privit și i-a cercetat cu mult interes, că s-a jucat cu ei și că, abia spre dimineată, s-a aruncat pe pat fără să se dezbrace, adormind împresurat de cele mai ciudate vedenii.

Și într-adevăr, încă mai dormea cînd Serlo intră strigînd : Unde ești ? Încă în pat ? Nu se poate ! Te-am căutat la teatru, unde mai sînt atîtea de făcut !

CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA

Dimineata și după-amiaza trecură repede. Sala se și umpluse și Wilhelm se grăbi să se îmbrace. Dar nu i-a mers cu aceeași ușurință ca prima oară cînd și-a încercat costumul ; și-l trase însă pe el, ca să fie gata. Cînd a ajuns în foierul actorilor, femeile strigară în cor că nimic nu-i stătea cum se cuvine ; frumosul panaș era strîmb, catarama nu se închidea ; începură să desfacă, să coasă, să potrivească. Orchestra începu uvertura. Philine găsea ceva de obiectat la gulerul de dantelă iar Aureliei nu-i plăcea mantia. Lăsați-mă, copii, strigă Wilhelm, ținuta asta neglijentă va face din mine un adevărat Hamlet ! Femeile însă nu-i dădură pace și continuară să-l dichisească. Uvertura se sfîrșise și începuse piesa. Wilhelm se privi în oglină, își trase pălăria mai pe ochi și-și corectă grima.

În clipa aceea, cineva se năpusti înăuntru strigînd :
Fantoma, fantoma !

Pînă atunci, Wilhelm nu avusese timp să se mai frămînte dacă fantoma va veni. Acum scăpase de această grijă și aștepta apariția miraculosului actor străin. Regizorul veni să-l întrebe diferite lucruri ; Wilhelm nu mai avu cînd să vadă cine e spectrul, ci alergă să se așeze lîngă tron, unde regele și regina, înconiurați de curte, străluceau în toată splendoarea lor ; auzi doar ultimele cuvinte ale lui Horatio, care vorbea foarte tulburat de apariția fantomei și părea că aproape își uitase rolul.

Cortina se ridică și Wilhelm văzu sala plină în fața sa. Horatio, după ce termină ce-avea de spus și fu concediat de rege, se apropie de Hamlet, ca și cum ar fi vrut să se prezinte prințului și-i șopti : Sub armură se acunde dracul. Ne-a băgat pe toți în răcori.

În vremea asta, în culise puteau fi văzuți doi oameni cu mantale și glugi albe ; Wilhelm socoti că ratase primul monolog, atît de distrat, agitat și nesigur se simțise, deși ieșirea din scenă îi fusese însoțită de aplauze însuflețite ; intră foarte stingherit în scena ce înfățișa teribila și dramatica nopte de iarnă. Totuși își reveni și, cînd ajunse la pasajul atît de bine compus, despre chefurile și bețivănia celor din Nord, îl rosti cu calmul convenit, așa că, la fel ca și spectatorii, uitase de fantomă, iar cînd Horatio strigă : Uite că vine ! se înspăimîntă cu adevărat. Se întoarse iute ; statura nobilă și înaltă a spectrului, mersul lin și neauzit, mișcările ce le făcea cu ușurință în armura care părea grea îl impresionară pe Wilhelm atît de puternic, încît rămase împietrit și nu putu rosti decît cu vocea gîtuită : Îngeri, și voi, duhuri cerești, apărați-ne ! Continua să privească țintă spectrul, își trase de cîteva ori răsufierea și i se adresă atît de tulburat, de fără șir și gîfîind, cum nici cea mai înaltă artă n-ar fi putut s-o facă mai perfect.

Traducerea acestui pasaj, făcută de el, i-a fost de mare folos. Se ținuse cât mai aproape de original, a cărui topică i se păruse că exprimă cum nu se poate mai bine starea unui suflet cuprins de uimire, spaimă și groază.

„De ești un spirit bun, sau un strigoi blestemat, de aduci cu tine miresmele cerului sau aburul iadului, de urmărești binele sau răul, tu vii într-o înfățișare atît de venerabilă, că vreau să-ți vorbesc, să te numesc Hamlet, rege, tată ; o, răspunde-mi !“

Se simțea că publicul era foarte impresionat. Spectrul făcu un semn și prințul îl urmă, acoperit de aplauze răsunătoare.

Scena se schimbă și, cînd ajunseră într-un loc retras, spectrul se opri pe neașteptate și se întoarse, astfel că Hamlet se află puțin cam prea aproape de el. Ațîțat și plin de curiozitate, Wilhelm privi prin deschizătura vizierii coborîte, dar nu putu zări decît niște ochi înfundați în orbite și un nas vulturesc. Rămase în fața spectrului, spionîndu-l cu teamă. Numai cînd primele vorbe răzbătură de sub cască, cînd o voce cu timbru plăcut, deși puțin cam aspru, pronunță cuvintele : Sînt duhul tatălui tău ! Wilhelm, tremurînd, se dădu cîtiva pași înapoi și prin toată sala trecu un fior. Vocea păru fiecăruia cunoscută și lui Wilhelm îi aminti de vocea tatălui său. Aceste impresii și asemănări ciudate, curiozitatea de a descoperi cine e prietenul acela extraordinar și grija de a nu-l jigni, chiar și greșeala care ar fi comis-o ca actor, dacă în acea situație dramatică s-ar fi apropiat prea mult de el, îl siliră pe Wilhelm să facă mișcări foarte contradictorii. În timpul lungii povestiri a fantomei, își schimbă atît de des locul, păru atît de nehotărît și de încurcat, atît de atent și de distrat în același timp, încît jocul lui trezi o admirație generală, așa cum fantoma produsese o groază generală. Spectrul vorbea cu un sentiment mai degrabă de adîncă amărăciune decît de durere, dar cu o amărăciune a gîndului, o amărăciune potolită și nemărginită. Era descuraja-

rea unui suflet mare, care e despărțit de toate cele lumești și care e totuși biruit de suferințe nesfârșite. La urmă, fantoma dispăru, dar într-un mod neobișnuit : un vâl cenușiu, ușor și transparent, ce părea că se înalță ca un abur dintr-o genune, îl cuprinse și-l trase cu el în adâncuri.

Atunci prietenii lui Hamlet se întoarseră și jurară pe sabie. Dar cîrțița bătrînă din adâncuri era atît de stăruitoare, că le striga mereu de sub orice loc unde se aflau : jurați ! și ei alergau de colo-colo, ca și cum pămîntul ar fi ars sub dinșii. Acolo unde se opreau, izbucnea din pămînt o flăcăruie ce sporea efectul și producea asupra tuturor spectatorilor o impresie extraordinară.

Pe urmă piesa își urmă cursul fără nici un incident ; toate au mers perfect ; publicul își arăta satisfacția iar bucuria și curajul actorilor păreau că sporesc cu fiecare scenă.

CAPITOLUL AL DOISPREZECELEA

Se lăsă cortina și din toate colțurile sălii răsunară aplauze înflăcărate. Cele patru cadavre princiare săriră sprinten în picioare și se îmbrățișară de bucurie. Polonius și Ofelia veniră și ei din mormintele lor și auziră cu o vie satisfacție aplauzele puternice care l-au întîmpinat pe Horatio cînd s-a apropiat de rampă pentru a face comunicări. Publicul nu voia să-l lase să anunțe altă piesă, cerînd zgomotos repetarea spectacolului abia văzut.

Ei, am cîștigat bătălia, exclamă Serlo ; în seara asta să nu se mai discute nimic. Toate depind de prima impresie. Nu trebuie să ții de rău pe nici un actor dacă la debut are trac și e nervos.

Veni și casierul care-i înmînă rețeta importantă a spectacolului. Am debutat strașnic, strigă el, și asta-i

semn că ne va merge bine ! Unde-i supeul care ni s-a făgăduit ? Astăzi putem să benchetuiim !

Se înțeleseseră să rămână în costumele de teatru și să petreacă între ei. Wilhelm se oferise să se ocupe de-o încăpere potrivită, iar Madame Melina de cele necesare pentru masă.

O cameră, care servea de atelier pictorilor, a fost pregătită și împodobită cu tot soiul de mici decorațiuni care o făceau să semene jumătate cu o grădină și jumătate cu o colonadă. Cînd au intrat, actorii au fost orbiți de lumina luminărilor care, prin fumul celor mai plăcute substanțe aromate, arse din belsug, răspîndeau o strălucire sărbătorească pe masa întinsă, foarte frumos aranjată. Cu exclamări zgomotoase de laudă pentru toate, trupa a luat loc cu o adevărată ceremonie, ca și cum o familie regală s-ar fi adunat în împărăția duhurilor. Wilhelm se afla între Aurelia și Madame Melina, Serlo între Philine și Elmira ; toți erau mulțumiți de ei înșiși și de locul pe care-l ocupau.

Cei doi amatori, care se găseau și ei de față, sporeau încîntarea adunării. În timpul reprezentației, se urcaseră de cîteva ori pe scenă, nemaicontenînd să-și exprime satisfacția și să vorbească de entuziasmul publicului ; acum trecură la amănunte și aduseră cu dărnicie laude fiecărui actor pentru partea sa de contribuție la spectacol.

Au fost revelate, cu o însuflețire de necrezut, meritele tuturor rînd pe rînd, ca și ale tuturor pasajelor. Sufleorul, ce stătea modest la capătul mesei, a fost viu felicitat pentru felul cum a jucat în asprul Pyrrhus ; duelul lui Hamlet cu Laertes era mereu elogiât ; tristețea Ofeliei fusese admirabilă, sublimă, deasupra oricărei expresii ; cît despre jocul lui Polonius, nici nu mai era ce să spui ; toți cei de față se simțeau lăudați și prin elogiile ce se aduceau fiecăruia în parte.

Chiar și spectrul absent avu partea sa de laude și admirație. Își rostise rolul cu o voce foarte potrivită și cu înțeles adînc, dar mai ales era de mirare că știa atît de

bine tot ce se petrecea în sinul trupei. Semăna perfect cu portretul, ca și cum ar fi pozat în fața pictorului, și cei doi amatori nu puteau să laude îndeajuns cât fusese de înfiorătoare clipa când apăruse alături de tablou și trecuse apoi prin fața imaginii sale. Realitatea și iluzia se confundaseră atunci atât de admirabil, încît erai într-adevăr convins că regina nu vedea decît una dintre figuri. Cu această ocazie, Madame Melina a fost foarte lăudată că în pasajul acela și-a ridicat privirea în sus, spre portret, pe cînd Hamlet îi arăta fantoma.

Toți se întrebau cum de a putut stafia să se strecoare în teatru, și aflară de la regizor că doi inși, în mantii și glugi albe, pe care nu-i puteai deosebi unul de altul, intraseră pe o ușă dosnică, de obicei ascunsă de decoruri, dar care în seara aceea era liberă, pentru că folosiseră sala gotică, și probabil că tot pe acea ușă plecaseră după actul al treilea.

Serlo lăuda mai ales faptul că spectrul nu gemuse prostește și că, la urmă, pentru a-l înflăcăra pe fiul său, adăugase un pasaj mai potrivit cu măreția eroului. Wilhelm avea pasajul în memorie și făgădui să-l treacă în manuscris.

În veselia banchetului, nu observaseră lipsa copiilor și a harpistului ; dar curînd ei își făcură o apariție dintre cele mai amuzante. Intrară împreună, costumați foarte bizar ; Felix bătea în triangu, Mignon în tamburină și bătrînul își atîrnase harpa grea pe umăr și cînta, purtînd-o înaintea sa. Toți trei făcură înconjurul mesei, cîntînd felurite arii. Li s-a dat de mîncare și meșenii crezură că arată multă bunăvoință copiilor imbiindu-i să bea vin dulce cît poșteau ; căci actorii noștri n-au cruțat sticlele de vin scump, aduse în seara aceea în cîteva coșuri, ca dar, de către cei doi amatori. Copiii țopăiau și cîntau în gura mare, dar mai ales Mignon era dezlănțuită, cum nu mai fusese niciodată. Bătea în tamburină cu foarte multă grație și

vioiciune, cînd lunecîndu-și repede degetele, cînd lovînd în ea cu dosul mîinii sau cu falangele, cînd pocnînd de genunchi sau de cap pergamentul, în ritmuri variate; uneori dădea glas numai clopoștilor, și astfel, dintr-un instrument atît de simplu, ea ajungea să scoată sonoritățile cele mai diferite. După ce făcură larmă multă vreme, se așezară într-un jilț gol, ce se afla chiar în fața lui Wilhelm.

Ștergeți-o de-acolo! le strigă Serlo; e pregătit pentru spectru; dacă vine, s-ar putea s-o pășiți.

Nu mi-e teamă de el, strigă Mignon; dacă vine, ne sculăm noi atunci! E unchiul meu, n-o să-mi facă nici un rău. Vorbele acestea n-au fost înțelese decît de cei ce știau că pe așa-zisul ei tată îl poreclise Dracul cel mare.

Actorii se uitară unii la alții, convinși tot mai mult că Serlo cunoștea taina apariției spectrului. Ei continuară să pâlăvrăgească și să bea, dar fetele aruncau din cînd în cînd cîte o privire înfricoșată spre ușă.

Copiii, stînd în jilțul cel mare, ajungeau cu capul peste tăblia mesei, doar atît cît niște păpuși din cutia păpușarului. Ei începură să joace o mică scenetă la fel ca ele. Mignon le imita foarte bine vocea fonfăită și amîndoi copiii își loveau capetele unul de altul sau de marginea mesei, atît de tare, cum n-ar fi putut îndura decît niște marionete de lemn. Mignon era de o veselie turbată și comesenii, oricît rîseseră la început de această glumă, trebuiră să-i pună capăt. Dar vorbele nu ajutară la nimic; copila sări din jilț și începu să alerge în jurul mesei cu tamburina în mînă. Părul îi flutura și cînd își dădea capul pe spate zvîrlindu-și oarecum mîinile și picioarele în aer, părea una din acele menade¹ care și azi ne mai uimesc, pe monumentele vechi, cu atitudinile lor sălbatice și aproape imposibile.

Ațițați de larma și fantezia copiilor, toți încercară să contribuie cu ceva la amuzamentul societății. Femeile

¹ Personaje mitologice, însoțitoare ale lui Bacchus.

cîntară cîteva canoane, Laertes imită prîvighetoarea și pedantul dădu un concert pianissimo din drîmbă. În vremea asta, vecinii jucau cu vecinele de masă tot felul de jocuri și minile se întîlneau și se prindeau și multe perechi găsiră prilej să-și mărturisească o afecțiune plină de speranțe. Mai ales Madame Melina părea că nu-și ascunde o vie înclinație pentru Wilhelm. Era foarte tîrziu și Aurelia, singura care mai era stăpînă pe sine, se ridică și-i făcu pe ceilalți să înțeleagă că-i timpul să se despartă.

Serlo mai offeri la despărțire un joc de artificii, imitînd din gură, în chip uimitor, zgomotul rachetelor, pocnitorilor și al roților de foc. Trebuia numa să închizi ochii și iluzia era desăvîrșită. Cît dură asta, bărbații se sculaseră, oferind brațul doamnelor, pentru a le conduce acasă. Wilhelm plecă cel din urmă, cu Aurelia. Pe scări, îl întîlniră pe regizor, care le spuse : Iată vîlul în care a dispărut fantoma. A rămas agățat de trapă ; chiar acum l-am găsit. Ce relicvă minunată ! exclamă Wilhelm, luîndu-l.

În clipa aceea, se simți apucat de brațul stîng și totodată îl încercă o durere ascuțită. Mignon se ascunsese în spatele lui, îl apucase și-i mușcase brațul. Apoi ea coborî iute scara și dispăru.

Cînd trupa ajunsese în aer liber, toți își dădură seama că se cam întrecuseră cu cheful. Fără să-și mai ia rămas bun, își văzu fiecare de drum.

Cum ajunsese în cameră, Wilhelm își aruncă hainele de pe el și, stingînd lumînarea, se grăbi să se culce. Somnul era gata să-l toropească, dar un zgomot, ce părea că vine de după sobă, îi atrase atenția. Prin imaginația înfierbîntată îi trecu chipul regelui în armură ; se sculă în capul oaselor, pentru a-i vorbi spectrului, cînd se simți cuprins de două brațe gingașe ; sărutări focoase îi închiseră gura și un sîn, pe care nu avu curajul să-l respingă, se strînsese la pieptul lui.

CAPITOLUL AL TREISPREZECELEA

A doua zi dimineată, Wilhelm se trezi cam mahmur și găsi patul gol. Capul îi era greu de aburii beției încă nerisipiți pe deplin, iar amintirea enigmaticei vizite nocturne îl neliniștea. Prima lui bănuială căzu asupra Philinei și totuși i se părea că adorabilul trup pe care-l strinsese în brațe nu fusese al ei. Prietenul nostru adormise în dormierdări aprinse, alături de vizitatoarea ciudată și tăcută, iar acum nu mai avea cum să descopere vreo urmă de acesteia. Sări din pat și, pe când se îmbrăca, găsi între deschisă ușa, pe care avea obiceiul s-o zăvorască, dar nu fu în stare să-și amintească dacă seara o închisese.

Însă cel mai mult îl surprinse vâlul fantomei, pe care-l găsi pe pat. Îl adusesse cu el și probabil că-l aruncase acolo. Era o muselină cenușie, ce avea pe margine o inscripție brodată cu litere negre. Wilhelm o întinse și citi cuvintele : *Pentru întâia și ultima dată ! Fugi, tinere, fugi !* Era uimit și nu știa ce să creadă.

În clipa aceea, Mignon intră în cameră și îi aduse micul dejun. Wilhelm se miră de înfățișarea copilei, mai bine zis, se înspăimintă. Părea că peste noapte crescuse ; copila păși în fața lui, dreaptă și mândră, și-l privi atât de sever în ochi, că Wilhelm nu-i putu suporta privirea. Nu se apropie de dînsul, ca mai înainte ; ea, care avea obiceiul să-i strîngă mîna și să-i sărute obrazul, gura, brațul sau umărul, de data asta se retrase tăcută, după ce-i puse lucrurile în ordine.

Sosi ora hotărîită pentru o repetiție cu text : se adunară cu toții, dar erau mahmuri de pe urma petrecerii din ziua precedentă. Wilhelm își încordă puterile cît putu mai bine, ca să nu-și contrazică chiar de la început principiile, atât de energic propovăduite. Dar numeroasele exerciții anterioare i-au fost de mare ajutor, căci exercițiul și obiș-

nuința trebuie, în toate artele, să umple golurile pe care adesea le lasă geniul sau capriciul momentului.

Îndeosebi s-a putut verifica, în această împrejurare, adevărul observației că nu trebuie să inaugurezi printr-o solemnitate o stare ce trebuie să dureze mai mult timp, ba chiar să devină o profesie, ori un mod de a trăi. Să se sărbătorească numai ce s-a încheiat cu bine ; toate ceremoniile făcute la început istovesc vioiciunea și puterea, care dau naștere elanului și sprijină un efort ce trebuie continuat. Dintre solemnități, ceremonia căsătoriei este cea mai nepotrivită, căci aceasta se cade, mai mult decît oricare, să se petreacă în liniște, umilință și nădejde.

Astfel, ziua se țira încet și lui Wilhelm i se părea că nu mai trăise o altă atît de monotonă. Seara, în locul discuțiilor obișnuite, lumea începu să caște ; interesul pentru *Hamlet* se stinsese și găseau că e plicticos să-l mai joace a doua oară în ziua următoare. Wilhelm le arată vâlul fantomei. Traseră concluzia că personajul nu se va mai întoarce. Mai ales Serlo era de această părere ; arăta a fi foarte informat despre intențiile actorului misterios ; în schimb, nu știau cum să interpreteze cuvintele : Fugi, tinere, fugi ! Cum putea Serlo să fie de acord cu cineva care părea că are intenția să îndepărteze de trupă pe cel mai bun actor ?

Așa că a fost necesar să se încredințeze bătrîmului ursuz rolul fantomei, iar pedantului pe acel al regelui. Amîndoi declarară că le-au și studiat și lucrul nu era de mirare, căci cu atîtea repetiții și cu atîtea discuții nesfîrșite, toți actorii cunoșteau așa de bine piesa, că ar fi putut foarte ușor să-și schimbe rolurile între ei. Repetară totuși, pe fugă, unele pasaje ; cînd se despărțiră, destul de tîrziu, Philine îi spuse în șoaptă lui Wilhelm, pe cînd îi ura noapte bună : Trebuie să-mi iau pantofii ; n-ai să tragi zăvorul, nu-i așa ? Aceste vorbe îl puseră într-o mare încurcătură, după ce a ajuns în camera sa ; bănuiala că Philine fusese vizitatoarea din noaptea trecută era astfel

întărită, și sîntem și noi nevoiți să avem aceeași părere, cu atît mai mult cu cît nu putem descoperi motivele ce-l făceau să se îndoiască și care îi trezeau o altă bănuială, cu mult mai ciudată. Se plimbă agitat o bucată de vreme și, ce e drept, nu se hotăra să pună zăvorul.

Deodată, Mignon se năpusti în cameră, îl cuprinse în brațe și începu să strige : Meister, salvează casa, arde ! Wilhelm alergă la ușă, dar un fum gros, ce venea din susul scării, îl opri. Din uliță se și striga „foc !” ; bătrînul, cu harpa în mîini, cobora scara sufocat de fum. Aurelia țîșni din camera sa și-l aruncă pe micul Felix în brațele lui Wilhelm.

Salvează copilul, strigă ea, ne vom ocupa pe urmă de ceilalți !

Wilhelm, care nu socotea primejdia atît de mare, se gîndi mai întîi să pătrundă pînă la sursa incendiului, ca să-l înăbușe, dacă se poate, în locul unde începuse. Încredința bătrînului pe Felix, poruncindu-i să coboare repede pe scara de piatră în spirală, ce dădea în grădină printr-un pasaj boltit și să rămînă afară cu copiii. Mignon luă un sfeșnic, pentru a-i lumina calea. Wilhelm o rugă pe Aurelia să-și salveze lucrurile pe aceeași cale ; cît despre el, se avîntă către catul de sus, prin valurile de fum, dar degeaba se expunea primejdiei. Flăcările păreau că vin de la casa învecinată și cuprinseseră toată schelăria de lemn a podului și o scară ; ceilalți, care alergaseră într-ajutor, erau și ei opriți de fum și de foc. Dar Wilhelm îi încuraja și striga după apă ; îi ruga să nu dea înapoi în fața flăcărilor decît pas cu pas, le făgădui să rămînă împreună cu ei. În clipa aceea, Mignon îi sări înainte, strigîndu-i : Meister ! Salvează-ți-l pe Felix ! Bătrînul e turbat ! Îl ucide ! Wilhelm, fără să mai stea pe gînduri, coborî scara în fugă, cu Mignon după el.

Cînd ajunsese pe ultimele trepte ce duceau în bolta din grădină, se opri înspăimîntat. Niște legături mari de paie și nuiiele, îngrămădite acolo, ardeau cu flăcări luminoase ;

Felix zăcea la pământ și țipa ; bătrînul cu capul plecat, se sprijinea cu un umăr de zid : Ce faci acolo, nenorocitul ? strigă Wilhelm. Bătrînul tăcea. Mignon îl ridicase pe Felix și-l țira cu greutate în grădină, pe cînd Wilhelm se căznea să împrăstie focul și să-l înăbuse, dar nu izbuti decît să întetească puterea și violența flăcărilor. Pînă la urmă, trebui să fugă și el în grădină, cu părul și genele arse, trăgînd printre flăcări și pe bătrîn, care, cu barba în bună parte pîrlită, îl urmă mai mult cu de-a sila.

Wilhelm se grăbi să caute copiii în grădină. îi găsi pe pragul unui mic pavilion mai îndepărtat ; Mignon făcea tot ce era în stare ca să-l liniștească pe băiețel. Wilhelm îl luă pe genunchi, îl întrebă, îl pipăi dar nu putu să scoată nimic pe înțeles de la cei doi copii.

În acest timp, focul se întinsese cu putere la mai multe case și ilumina toate împrejurimile. Wilhelm examină copilul la pîlpîirea roșiatică a flăcărilor ; nu descoperi nici o rană, nici urmă de sînge și nici urmă de vînație. Îl pipăi peste tot, fără ca băiatul să se plîngă de vreo durere ; dimpotrivă, copilul se liniști încetul cu încetul și începu să admire flăcările, ba chiar să se bucure, ca la o iluminăție, cînd se aprindeau rînd pe rînd alte grinzi și alți cîpriori.

Wilhelm nu se gîndea la haine și la ce mai putea să se fi pierdut ; simțea cu tărie numai cît îi erau de scumpe cele două făpturi pe care le vedea scăpate de la o atît de mare primejdie. Îl strîngea pe băiețel la piept, cu un sentiment cu totul nou, și dădu s-o îmbrățișeze plin de bucurie și pe Mignon, dar ea se feri ușurel, îi luă mîna și i-o ținu strîns.

Meister, zise ea (niciodată pînă în seara aceea nu-i spusese așa, căci la început obișnuia să-i spună domnule și, mai tîrziu, tată), Meister ! am scăpat de la o mare primejdie ; Felix al tău era să moară.

Tot întrebînd-o, Wilhelm izbuti să afle că harpistul, cînd au ajuns sub boltă, i-a smuls sfeșnicul din mîna și

a dat iute foc paielor. Apoi l-a așezat jos pe Felix și, cu gesturi ciudate, și-a pus mâinile pe capul copilului, iar apoi a scos un cuțit, ca și cum ar fi voit să-l jertfească. Ea s-a repezit și i-a smuls cuțitul din mână ; a strigat și i-a sărit în ajutor cineva din casă, care venise în grădină să adăpostească niște lucruri salvate ; dar, în zăpăceala aceea, firește că a plecat din nou, lăsându-l pe bătrîn singur cu copilul.

Două sau trei case erau în întregime cuprinse de flăcări. Nimeni nu se putuse refugia în grădină din pricina focului de sub boltă. Wilhelm era cu gîndul la prieteni și mult mai puțin la lucrurile sale. Nu se încumeta să-i părăsească pe copii și vedea cum dezastrul se întindea mereu.

Petrecu cîteva ceasuri într-o stare de mare îngrijorare. Felix îi adormise în brațe ; Mignon se așezase lângă el, ținîndu-l strîns de mână. În sfîrșit, datorită măsurilor luate, incendiul a putut fi înăbușit. Casele arse se prăbușeau, dimineata se apropia, copiii începură să tremure de frig, și chiar el, îmbrăcat ușor cum era, nu mai putea răbda roua ce-l pătrundea. Îi duse pe copii aproape de mormanele caselor prăbușite laolaltă și găsiră, lângă o grămadă de tăciuni și de cenușă, o căldură binefăcătoare.

Cînd s-a crăpat de ziuă, s-au adunat rînd pe rînd prietenii și cunoștințele. Toți scăpaseră și nimeni nu pierduse prea mult.

Cufărul lui Wilhelm fu găsit și el, iar către ora zece, Serlo le ceru să repete *Hamlet*, cel puțin scenele în care jucau actorii noi. Pe deasupra mai avu și unele discuții cu poliția. Clerul cerea ca, după o asemenea pedeapsă de la Dumnezeu, teatrul să rămînă închis ; Serlo însă susținea că reprezentarea unei piese atît de interesante nu a fost niciodată mai la locul său, pe de o parte ca o despăgubire pentru pierderile ce-a avut de suferit în noaptea aceea, pe de altă parte ca o înseninare a inimilor înfricoșate. Această ultimă părere a fost precumpănitoare și sala a fost plină.

Actorii au jucat cu o înflăcărare neobișnuită și cu mai multă pasiune sinceră decât înția dată. Spectatorii, cu sensibilitatea exaltată de scena înspăimântătoare din timpul nopții și doritori de o distracție interesantă după plictiseala unei zile împrăștiată și pierdute, erau mai receptivi la întâmplările extraordinare de pe scenă. Cea mai mare parte dintre ei erau spectatori noi, atrași de faima piesei, și nu puteau face nici o comparație cu prima seară. Bătrînul cel ursuz jucă cu totul în spiritul actorului necunoscut, iar pedantul de asemenea fusese atent la jocul predecesorului său ; îi veni în ajutor și înfățișarea lui mizerabilă ; așa că, de data aceasta, Hamlet putea să-i spună pe drept „rege de zdrențe cîrpite“; cu toată mantia sa de purpură și guleru-i de hermină.

Niciodată nu s-a așezat pe tron un ins mai ciudat și cu toate că ceilalți camarazi, și mai ales Philine, își băteau joc pe față de noua sa demnitate, el ținu să remarce că un cunoscător atît de priceput cum era contele, i-a prezis încă și mai mult, de cum l-a văzut. Însă Philine îl îndemna să fie mai umil, spunîndu-i că, la nevoie, i-ar putea pudra mînecele, ca să-și amintească de noaptea aceea nefericită din castel și să-și poarte coroana cu modestie.

CAPITOLUL AL PAISPREZECELEA

Actorii își căutară în grabă locuințe și, din această pricină, trupa se împrăștie. Lui Wilhelm îi deveni drag pavilionul din grădină, pe pragul căruia își petrecuse noaptea ; el obținu cu ușurință cheia și se mută acolo ; însă, deoarece Aurelia era foarte strîmtorată în noua sa locuință, el trebuia să-l mai țină pe Felix, iar Mignon nu voia să-l părăsească pe băiat.

Copiii primiră o cameră drăguță la primul cat, iar Wilhelm se instalează în sala de jos. Copiii dormiră bine, însă el nu putu să-și găsească liniștea.

Alături de grădina fermecătoare, scăldată în lumina lunii pline care tocmai răsărea, se ridicau ruinele jalnice și din ele se mai înălța ici și colo câte o pală de fum; aerul era plăcut și noaptea de o frumusețe neasemuită. La ieșirea din teatru, Philine îl atinse cu cotul pe Wilhelm și-i șopti câteva cuvinte, pe care el însă nu le înțelese. Era tulburat și nemulțumit, neștiind ce să aștepte și ce să facă. De câteva zile, Philine îl evita și numai în seara aceea îi dăduse iar un semn. Din nefericire, ușa pe care nu trebuia s-o zăvorască era acum arsă și pantofiorii se făcuseră scrum. Cum ar fi putut veni frumoasa în grădină, dacă asta i-ar fi fost intenția? Nu știa. Nu dorea s-o vadă și totuși ar fi fost foarte bucuros să aibă o explicație cu ea.

Dar ceea ce îi apăsa încă mai greu inima, era soarta harpistului, pe care nimeni nu-l mai văzuse. Wilhelm se temea că-l vor găsi mort sub dărîmături cînd se va curăți terenul. Față de toată lumea, el ascunsese bănuiala ce-l frămînta, că bătrînul ar fi fost vinovat de incendiu. Căci dînsul îi ieșise întîi în cale din podul plin de foc și de fum, iar disperarea ce-l cuprinsese lîngă bolta din grădină părea a fi urmarea unei asemenea întîmplări nefericite. Totuși, la cercetările făcute imediat de poliție, se dovedise că focul nu izbucnise în casa în care locuiau actorii, ci cu trei clădiri mai departe, de unde se întinsese pe sub acoperișuri.

Wilhelm se gîndea la toate acestea stînd sub o boltă de viță, cînd auzi pe cineva furișîndu-se pe o alee apropiată. După glasul ce intona un cîntec trist, îl cunoscuse îndată pe harpist. Cuvintele, pe care le putea înțelege foarte bine, exprimau consolarea unui nefericit ce se simte în pragul

nebuniei. Din păcate, lui Wilhelm nu i-a rămas în minte decât ultima strofă :

Pe la uși tăcut voi trece,
Umilit voi aștepta
Un colțuc de pâine rece,
Apoi iarăși voi pleca.

Și n-oi ști de ce, din cale,
Unii s-or opri în loc,
Și privindu-mă cu jale,
Vor gândi că au noroc.

Cu aceste cuvinte, bătrînul ajunsese la poarta grădinii ce dădea într-o stradă lăturalnică ; găsind-o închisă, vru să sară peste uluci ; dar Wilhelm îl ținu pe loc și începu să-i vorbească cu blîndețe. Bătrînul îl rugă să deschidă poarta, căci voia să fugă, trebuia să fugă. Wilhelm îi arătă că ar putea ieși din grădină, dar nu și din oraș, și-i demonștră că, făcînd un asemenea pas, ar deveni foarte suspect ; dar în zadar ! Bătrînul stăruia în hotărîrea lui. Wilhelm nu cedă și, în cele din urmă, îl duse aproape cu sila în pavilion, se închise cu el acolo și avură amîndoi o convorbire ciudată pe care preferăm însă s-o trecem sub tăcere, pentru a nu obosi pe cititorii noștri cu idei incoerente și simțăminte de anxietate.

CAPITOLUL AL CINCISPREZECELEA

Chiar în aceeași dimineată, Laertes l-a scos pe Wilhelm din încurcătura grozavă în care se găsea, neștiind ce-i de făcut cu nefericitul bătrîn care dădea semne atît de vădite de nebunie. Laertes, umblind pretutindeni, după vechiul său obicei, întîlnise la cafenea un om care suferise, cu

cităva vreme în urmă, de crize violente de melancolie. Fusesse dat în grija unui preot de la țară, care-și făcuse o specialitate din tratarea bolilor de acest fel. Reușise și de data aceasta ; preotul era încă în oraș și familia celui restabilit îi arăta foarte multă considerație.

Wilhelm porni imediat în căutarea aceluia om, îi expuse cazul și se înțelese cu el. Apoi izbuti, sub un pretext oarecare, să-i încredințeze pe bătrîn. Plecarea lui l-a durut adinc pe Wilhelm, și numai speranța că-l va vedea însănătoșit făcea despărțirea întrucîtva mai suportabilă, atît era de obișnuit să-l vadă pe harpist lingă el și să-i audă cîntecele pline de inspirație și simțire. Harfa arsesse ; au căutat alta și i-au dat-o cînd a plecat.

Focul mistuise și mica garderobă ce-o avusese Mignon și cînd a fost vorba să i se facă ceva nou, Aurelia a propus s-o îmbrace, în sfîrșit, ca pe-o fată.

Nu vreau ! a strigat Mignon și a stăruit din răspuțeri să rămînă la costumul ei dinainte ; și vrînd-nevrînd au trebuit să-i împlinească voia.

Trupa n-avea mult timp la dispoziție ca să-și facă gînduri ; reprezentațiile își urmau cursul.

Wilhelm trăgea adesea cu urechea la cele ce spunea publicul, și numai rareori auzea ce ar fi dorit să audă : ba chiar mai des prindea vorbe care-l tulburau sau îl jigneau. Așa, de pildă, îndată după întîia reprezentație a lui *Hamlet*, un tînăr povestea foarte aprins cît a fost de încîntat în seara aceea la teatru. Wilhelm ciuli urechea și auzi, spre marea lui consternare, că tînărul, pentru a-i necăji pe cei așezați în spate, a stat cu pălăria pe cap și s-a încăpățînat să nu și-o scoată tot timpul cît a ținut reprezentația, fapt glorios de care-și aducea aminte cu cea mai mare satisfacție.

Altul afirma că Wilhelm jucase foarte bine rolul lui Laertes ; în schimb, nu putea fi mulțumit de actorul care-l interpretase pe Hamlet. Confuzia aceasta nu era cu totul nefirească, deoarece Wilhelm și Laertes semănau întrucîtva.

Al treilea îi lăuda entuziasmat jocul, mai cu seamă în scena cu mama ; regreta însă faptul că tocmai în clipa cea mai înflăcărată i se văzuse actorului o fișe albă sub vestă, ceea ce distrusese cu totul iluzia.

În acest răstimp, în sinul trupei se petrecură diferite schimbări. Din seara care a urmat incendiului, Philine nu-i mai dăduse lui Wilhelm nici un semn că ar dori o apropiere. Închiriasse anume, după cum se părea, o locuință într-un cartier destul de îndepărtat, se împrietenise cu Elmira și venea rar la Serlo, lucru de care Aurelia era foarte mulțumită. Serlo, care-i era binevoitor, o vizita uneori, mai ales fiindcă spera s-o găsească acolo pe Elmira ; într-o seară îl luă cu el și pe Wilhelm. Când au intrat, au fost foarte surprinși amândoi văzînd-o pe Philine, în cealaltă cameră, în brațele unui ofițer tînăr, care purta o uniformă roșie și pantaloni albi, dar a cărui față n-au putut s-o vadă, căci ofițerul stătea cu spatele. Philine veni în întîmpinarea vizitatorilor, în antreu, și încuie ușa celeilalte încăperi. Mă surprindeți într-o aventură extraordinară ! exclamă ea.

Nu-i chiar atît de extraordinară, zise Serlo. Lasă-ne să-l vedem pe amicul ăsta frumușel, tînăr și vrednic de invidiat ; ne-ai dresat atît de bine, că nu putem fi geloși.

Bănuiala aceasta ar trebui să v-o mai las cîtva timp, zise Philine, glumind ; totuși, pot să vă asigur că nu e decît o bună prietenă care vrea să rămînă la mine cîteva zile, necunoscută. Mai tîrziu veți afla povestea ei, ba poate o veți și cunoaște pe această fată interesantă și atunci voi avea, probabil, motive să-mi arăt modestia și indulgența : într-adevăr mi-e teamă că domnii își vor uita vechea prietenă, făcînd această nouă cunoștință.

Wilhelm rămăsese împietrit, deoarece, chiar de la întîia privire, uniforma roșie îi adusese aminte de costumul atît de iubit al Marianeii ; era statura ei, părul ei blond ; doar că ofițerul de acum părea ceva mai înalt.

Pentru Dumnezeu ! exclamă el, spune-ne ceva mai mult despre prietena dumitale, lasă-ne s-o vedem pe fata asta deghizată. Acum sîntem părtași la secret ; făgăduim, jurăm pe orice, dar lasă-ne să vedem fata !

O, cît e de înflăcărat ! exclamă Philine : fii calm ; ai răbdare ! Astăzi nu vei afla nimic mai mult.

Spune-mi măcar numele ! strigă Wilhelm.

Strașnic secret ar mai fi atunci, răspunse Philine.

Măcar prenumele.

Dacă-l ghicești, fie ! Ai voie să încerci de trei ori, dar nu mai mult ; altfel ești în stare să mă porți prin tot calendarul.

Bine, spuse Wilhelm ; Cecilia ?

Nici o Cecilie !

Henriette ?

As ! Bagă de seamă. Curiozitatea are să-ți rămînă nesatisfăcută.

Wilhelm șovăia și tremura ; voia să deschidă gura, dar nu avea glas. Mariana ? bîigui el, în sfîrșit. Mariana ?

Bravo ! exclamă Philine, ai nimerit. Și, după obiceiul ei, făcu o piruetă pe un călcîi.

Wilhelm nu putea scoate nici o vorbă, iar Serlo, care nu observase starea lui sufletească, continua s-o convingă pe Philine să deschidă ușa.

Cît s-au mirat amîndoi cînd Wilhelm i-a oprit din glumele lor și s-a aruncat la picioarele Philinei, rugînd-o și implorînd-o cu expresia celei mai vii pasiuni : Lasă-mă să văd fata, striga el, e a mea, e Mariana mea, după care am oftat în toate zilele vieții mele ! Ființa care, pentru mine, e deasupra tuturor femeilor din lume ! Cel puțin, du-te la ea și spune-i că sînt aici, că e aici omul care și-a legat de ea înțîia sa dragoste și toată fericirea tinereții. Că acel om vrea să-i explice de ce a părăsit-o atît de crud, că vrea să-i ceară iertare și s-o ierte, la rîndul lui, dacă

s-a făcut, poate, vinovată față de el ; spune-i că e gata să renunțe la orice pretenție, numai s-o poată vedea încă o singură dată ; numai să poată vedea că trăiește și e fericită.

Philine clătină din cap și zise : Prietene, vorbește mai încet ! Să nu ne înșelăm cumva ; și dacă femeia aceea e într-adevăr prietena dumată, trebuie s-o cruțăm, căci nu se așteaptă deloc să te vadă aici. Cu totul alte împrejurări au adus-o în acest oraș și știi prea bine că de multe ori ai prefera să întâlnești o stafie decât pe un fost îndrăgostit, la vreme nepotrivită. O voi întreba, o voi pregăti și vom chibzui ce e de făcut. Mîine îți voi scrie un bilet la ce oră poți veni, dacă e cazul să vii ; să faci exact cum îți voi scrie, căci jur că nimeni n-o va vedea pe această făptură încîntătoare decât cu voia mea și a ei. Voi încuia mai cu grijă ușa și cred că n-ai să vii în vizită cu topor și secure.

Wilhelm o imploră, Serlo încercă s-o convingă, dar zadarnic ; pînă la urmă, cei doi prieteni au fost nevoiți să părăsească și camera și casa.

Oricine își poate închipui ce noapte agitată a petrecut Wilhelm. E ușor de înțeles cît de încet au trecut ceasurile zilei în care el aștepta biletul Philinei. Din nefericire trebuia în seara aceea să joace ; niciodată nu îndurase chin mai mare. Cînd piesa s-a terminat, a fugit la Philine, fără măcar să se întrebe dacă a fost poftit. A găsit ușa încuiată și oamenii din casă îi spuseră că domnișoara a plecat în dimineața aceea, foarte devreme, cu un tînăr ofițer ; lăsase vorbă, e drept, că se va întoarce în cîteva zile, dar lor nu le venea a crede, deoarece plătise totul și-și luase lucrurile.

La această veste, Wilhelm își ieși din fire. Alergă la Laertes și-i propuse s-o caute pe Philine împreună și, oricît l-ar costa, să afle adevărul în privința însoțitorului ei. Laertes însă îl muștră pe prietenul nostru pentru aprinderea-i pătimașă și pentru credulitatea lui. Pun rămășag, zise el, că nu-i altul decât Friedrich. Tînărul e de familie

bună, știu asta foarte bine ; e îndrăgostit nebunește de Philine și probabil că a stors destul de mulți bani de la rude ca să poată trăi iarăși citva timp cu ea.

Aceste explicații nu l-au convins pe Wilhelm, dar l-au făcut să șovăiască. Laertes i-a arătat cât de neverosimilă era povestea cu care Philine încercase să-i adoarmă ; că, după înfățișare și păr, se putea foarte bine să fie Friedrich ; că nu va fi ușor să-i ajungă, când au un avans de douăsprezece ore ; dar, mai cu seamă, că Serlo nu se putea lipsi de ei doi la teatru.

Toate aceste argumente l-au convins pînă la urmă pe Wilhelm să renunțe de a mai face urmărirea el însuși. Laertes găsi chiar în noaptea aceea un om iscusit căruia i se putea încredința această treabă. Era un bărbat așezat, care slujise în multe părți drept călăuză și curier și care tocmai atunci era fără ocupație. I-au dat bani, l-au informat despre ce-i vorba, și l-au angajat să-i caute și să-i ajungă din urmă pe fugari, să nu-i piardă din ochi și, oriunde și oricum i-ar găsi, să-i înștiințeze îndată pe cei doi prieteni. Chiar în ceasul acela omul a încălecat pe cal zburînd în urmărirea perechii dubioase ; iar Wilhelm s-a simțit, în felul acesta, într-o oarecare măsură, mai liniștit.

CAPITOLUL AL ȘASEPREZECELEA

Absența Philinei n-a făcut mare senzație, nici la teatru, nici în public. În toate era prea puțin serioasă ; în general, femeile o urau, iar bărbații ar fi văzut-o mai bucuros între patru ochi decît pe scenă ; și astfel, talentul ei frumos, atît de potrivit pentru teatru, s-a pierdut. Ceilalți membri ai trupei și-au dat și mai multă osteneală ; în special Madame Melina s-a evidențiat prin zel și atenție. Observa, ca și înainte, principiile lui Wilhelm ; se conducea după teoria și

exemplul lui și, de atunci, a apărut în comportarea ei un nu știu ce care o făcea mai interesantă. Curînd a ajuns să joace foarte just, însușindu-și perfect tonul natural al dialogului și, pînă la un punct, și cel al sentimentelor. A știut să se adapteze capriciilor lui Serlo și, pentru a-i fi pe plac, s-a apucat să studieze canto, reușind destul de repede să-și utilizeze talentul în societate.

Cu angajarea citorva noi actori, trupa s-a mai completat și, deoarece Wilhelm și Serlo se ocupau fiecare în felul său, unul punînd accentul asupra sensului și tonului fiecărei piese luată în întregime, celălalt lucrînd conștiincios diferite pasaje, un zel vrednic de laudă îi însuflețea pe actori, iar publicul le arăta un interes din ce în ce mai viu.

Sîntem pe un drum, bun, zise odată Serlo, și dacă vom urma tot așa, curînd va merge și publicul pe această cale. Poți foarte ușor să-i derutezi pe oameni cu spectacole absurde și grosolane, dar dacă le prezînți în mod atrăgător ceea ce e rațional și decent, atunci vor fi cu siguranță captivați.

Defectul principal al teatrului nostru, de care nu-și dau seama nici actorii, nici spectatorii, e că orice spectacol în ansamblul e prea pestriț și că nu găsești nicăieri limita pe care să-ți sprijini judecata. Nu mi se pare un avantaj că am dezvoltat teatrul nostru într-atît încît a devenit o reprezentare neîngrădită a naturii; acum, nici un director și nici un actor nu poate să se restrîngă, afară doar dacă gustul națiunii nu va indica el însuși, mai tirziu, limitele ce nu trebuie depășite. Orice societate bine organizată există numai în anumite condiții, tot astfel și un teatru bun. Anumite maniere, un anumit fel de a vorbi, anumite obiecte și anumite moduri de comportare trebuie excluse. Nu devii mai sărac dacă îți restrîngi gospodăria.

Asupra acestor lucruri nu erau în toate privințele de acord. Wilhelm și cei mai mulți țineau cu teatrul englez, Serlo și alți cîțiva erau de partea celui francez.

Se înțeleseră ca în orele libere, care, din păcate, nu le lipsesc actorilor, să treacă împreună în revistă piesele celebre ale celor două teatre și să releve ce e mai bun în ele și mai demn de a fi imitat. Într-adevăr, s-a făcut începutul cu citeva piese franțuzești. Dar, de câte ori treceau la lectură, Aurelia pleca. Întii, au crezut că nu se simte bine; într-o zi însă Wilhelm, intrigat, i-a cerut o explicație.

N-am să asist niciodată la o asemenea lectură, spuse ea; cum aş putea asculta și judeca, când inima mi-e sfișiată? Urâsc limba franceză din tot sufletul.

Cum poți urî o limbă căreia îi datorezi cea mai mare parte a educației proprii și căreia îi vom mai datora încă mult, pînă să ne formăm personalitatea?

Nu-i o prejudecată! răspunse Aurelia. O impresie nefericită, o amintire odioasă despre prietenul meu perfid a făcut să-mi piară gustul ce-l aveam pentru limba asta frumoasă și cultivată. Acum o urâsc din toată inima! Pe vremea cînd legătura noastră era foarte intimă, îmi scria în germană, și ce germană cordială, sinceră și energică! Apoi, cînd a vrut să scape de mine, a început să-mi scrie franțuzește, ceea ce înainte o făcea cîteodată numai în glumă. Am simțit, mi-am dat seama ce însemna asta. Ceea ce se rușina să spună în limba sa maternă putea să aștearnă pe hirtie în franțuzește, cu conștiința împăcată. Căci, în ce privește reticențele, lucrurile spuse pe jumătate și minciunile, este o limbă perfectă; e o limbă perfidă! Nu găsesc, slavă Domnului, nici un cuvînt german care să exprime noțiunea de *perfid* în tot cuprinsul ei. Bietul nostru *necredincios* e pe lîngă cuvîntul *perfid* un copil nevinovat. Perfid înseamnă *necredincios* cu satisfacție, cu insolență și cu bucuria de a face rău. O, e de invidiat civilizația unei națiuni care poate exprima nuanțe atît de fine într-un singur cuvînt? Franceza e pe drept limba de societate, merită să devină limba universală, ca toți

să se poată înșela și minți unii pe alții. Scrisorile lui în franțuzește erau totdeauna plătute la citit. Dacă voiai să te iluzionezi, sunau cu căldură și chiar cu pasiune, dar privite mai de aproape, nu erau decât fraze, fraze blestemate. El mi-a distrus orice plăcere care ar fi putut să mi-o facă limba, literatura franceză, chiar și expresia frumoasă și prețioasă a atitor suflete nobile în acest grai; mă înfior când aud o vorbă franțuzească.

Ea putea să continue în felul acestor ceasuri întregi, arătându-și nemulțumirea și întrerupînd sau tulburînd orice altă discuție. Mai devreme sau mai târziu, Serlo puneă capăt cu oarecare asprime acestor mărturisiri amare; dar de obicei cheful de vorbă se strica pentru seara aceea.

În genere, tot ce trebuie îndeplinit de mai mulți oameni împreună și în condiții multiple nu poate dura multă vreme în stare desăvîrșită. Fie că e vorba de o trupă teatrală sau de un imperiu, de un cerc de prieteni sau de o armată, de obicei se poate preciza clipa cînd e atins cel mai înalt grad de perfecțiune, de înțelegere reciprocă, de mulțumire și de activitate; dar adesea echipa se schimbă, vin oameni noi, ei nu se mai adaptează la împrejurări și nici împrejurările nu se mai dau după oameni; toate încep să meargă altfel și ceea ce mai înainte era unit, foarte curînd se dezbină. Astfel se putea spune că trupa lui Serlo a fost un timp tot atît de desăvîrșită ca oricare altă trupă germană. Mai toți actorii erau pe locurile lor; fiecare avea destul de lucru și toți lucrau cu plăcere. Raporturile lor personale erau destul de bune și fiecare părea că va ajunge departe în arta sa, fiindcă făcea primii pași cu ardoare și avînt. Curînd însă s-a văzut că parte dintre ei nu erau totuși decât automate, care nu puteau realiza decât ceea ce se realizează fără sensibilitate deosebită; curînd au început să se amestece pasiunile, care stau de obicei în calea oricărei bune organizări și destănă-

cu atîta ușurință ceea ce oamenii înțelepți și bine intenționați vor să mențină.

Plecarea Philinei nu era chiar fără importanță, cum crezuseră la început. Ea se pricepuse să-l distreze cu multă iscusință pe Serlo și să-i încinte mai mult ori mai puțin pe ceilalți; suporta cu multă răbdare izbucnirile Aureliei și mai ales avea grijă să-l măgulească pe Wilhelm. Fusese deci un element de legătură între toți și pierderea ei se făcu degrabă simțită.

Serlo nu putea trăi fără o mică aventură amoroasă. Elmira, care crescuse repede și putea fi socotită chiar frumoasă, îi trezise de mult atenția, iar Philine fusese destul de deșteaptă ca să favorizeze această pasiune, pe care o observase. Trebuie să te ocupi din vreme cu codolicurile, avea ea obiceiul să spună, căci altceva nu ne mai rămîne cînd îmbătrînim. Astfel, Serlo și Elmira se apropiaseră într-atît încît, după plecarea Philinei s-au înțeles repede și acest mic roman îi interesa pe amîndoi cu atît mai mult cu cît aveau toate motivele să-l ascundă față de tatăl fetei, care n-ar fi înțeles de glumă cînd era vorba de asemenea abatere de la morală. Sora Elmirei le era complice și, din această cauză, Serlo era obligat să le treacă multe cu vederea celor două fete. Unul din defectele lor cele mai mari era o lăcomie nemăsurată sau, dacă vrei, o voracitate insuportabilă. În această privință, nu se asemănau deloc cu Philine care, printre alte farmece, avea și acela că trăia parcă numai cu aer, mîncînd foarte puțin și sorbind foarte grațios doar spuma unei cupe de șampanie.

Dar acum, cînd voia să fie pe plac iubitei sale, Serlo trebuia să unească micul dejun cu prînzul și pe acesta să-l lege de cină cu o altă gustare. Pe lîngă asta, Serlo avea un plan a cărui execuție îl preocupa foarte mult. I se părea că descoperise o oarecare atracție între Wilhelm și Aurelia și dorea foarte mult ca acest sentiment

să devină serios. Ar fi vrut să-i încredințeze lui Wilhelm toată partea tehnică a administrației teatrului și să găsească în el un instrument credincios și harnic, așa cum fusese primul său cumnat. Încetul cu încetul, trecuse în seama lui cea mai mare parte a acestor treburi ; Aurelia ținea casa și Serlo trăia din nou ca pe vremuri, după plăcul lui. Totuși era ceva care-l mihnea într-ascuns, ca și pe sora sa.

Publicul are un fel anume de a se purta față de oamenii cu merit recunoscut ; încetul cu încetul, devine indiferent față de ei și favorizează talente mult mai modeste, dar noi ; față de primii are exigențe nemăsurate, iar celorlalți le trece toate cu vederea.

Serlo și Aurelia avuseseră destul de des ocazia să observe acest lucru. Noii veniți, mai ales cei tineri și bine făcuți, atrăgeau toată atenția, tot succesul și, de cele mai multe ori, fratele și sora, după ce-și dăduseră toată osteneala, erau nevoiți să se retragă fără de tumultul binevenit al aplauzelor. Ce e drept, mai erau și alte cauze speciale. Orgoliul Aureliei era prea evident și mulți spectatori cunoșteau disprețul ei față de public ; iar Serlo măgulea pe fiecare în parte, dar vorbele lui ascuțite despre toți, în general, erau și ele adesea colportate de cei din jur și repetate. În schimb, actorii noi erau parte străini și necunoscuți, parte tineri, amabili, fără sprijin, și de aceea cu toții își găsiseră protectori.

Pe de altă parte, în mijlocul trupei s-au ivit curînd tulburări și diferite nemulumiri : căci, de îndată ce actorii au văzut că Wilhelm a preluat funcția de regizor, cei mai mulți dintre ei s-au arătat cu atît mai nedisciplinați cu cît, după obiceiul său, el dorea să introducă ceva mai multă ordine și exactitate în teatru, și, mai ales, cerea ca întreaga parte tehnică să se execute punctual și în bune condițiuni.

În curînd, bunele relații, care într-adevăr se menținuseră în chip aproape ideal o bucată de vreme, deveniră

tot atât de vulgare ca în orice teatru ambulant. Și, din nefericire, chiar în momentul în care Wilhelm, prin munca, zelul și strădaniile sale, ajunsese să se familiarizeze cu toate exigențele meseriei, modelîndu-și perfect după ea atât persoana cît și facultățile, descoperi, în ceasuri de amărăciune, că această meserie merită mai puțin decît oricare alta să-i consacri atîta timp și atîta energie. Munca era istovitoare și răsplata neînsemnată. Ar fi preferat orice altă activitate, care i-ar fi dat totuși posibilitatea ca, odată încheiată, să se poată bucura de liniște sufletească, în locul acestei meserii care, după toate ostenele materiale, îi impune și cea mai mare încordare a spiritului și a simțirii, pentru a ajunge la realizarea scopului propus. Trebuia să asculte lamentările Aureliei privitoare la risipa ce-o făcea fratele său ; trebuia să se prefacă a nu înțelege insinuările lui Serlo, care căuta pe de parte să-l îndrume spre o căsătorie cu sora sa. Trebuia să-și mai ascundă și durerea ce-l apăsă adînc, căci omul trimis pe urmele presupusului ofițer nu se mai întorcea și nu dădea nici un semn de viață, așa că prietenul nostru se temea că a pierdut-o pe Mariana pentru a doua oară.

Tocmai în vremea aceea, din pricina unui doliu general, teatrul a trebuit să fie închis pentru cîteva săptămîni. Wilhelm se folosi de acest răgaz ca să-l viziteze pe pastorul la care harpistul era în pensiune. Ajunse într-o regiune fermecătoare ; prima persoană pe care o întîlni în curtea parohială fu bătrînul, care dădea o lecție de harpă unui băiețel. El arătă multă bucurie văzîndu-l pe Wilhelm ; se ridică, îi întinse mîna, și-i spuse : Vedeți că mai sînt încă bun la ceva pe lumea asta ; îmi dați voie să continui, căci orele sînt strict împărțite.

Pastorul îl salută pe Wilhelm cit. se poate de amical și-i istorisi că bătrînul se comporta foarte bine și că se putea spera în vindecarea lui deplină.

Firește, discuția lor a avut ca subiect metoda de a-i trata pe alienați.

În afară de tulburările fizice, spuse pastorul, tulburări care adesea ne pun în cale greutăți de neînvins și pentru care consult pe un medic înțelept, socot că mijloacele de a vindeca nebunia sînt foarte simple. Sînt tocmai acelea cu care îi împiedici pe oamenii sănătoși să devină nebuni. Să le stimulezi activitatea personală, să-i obișnuiești cu ordinea, să-i faci să priceapă că starea și soarta lor sînt la fel cu a multor alora, că un talent excepțional, o foarte mare fericire sau o foarte mare nenorocire nu sînt decît devieri ușoare de la cursul obișnuit al lucrurilor, și atunci nebunia nu va găsi unde să se strecoare iar dacă s-a instalat, va dispărea încetul cu încetul. Bătrînului, i-am împărțit timpul : învață pe cîtiva copii să cînte la harpă, dă ajutor la grădină și acum e mult mai înșeninat. Dorește să mînințe din varza pe care a sădit-o, iar pe fiul meu, căruia vrea să-i lase harpa cînd va muri, îl învață cu sîrguință, pentru ca băiatul să fie în stare să folosească instrumentul la rîndul lui. Ca pastor, caut să nu-i vorbesc despre remușcările lui ciudate ; dar o viață activă aduce atîtea evenimente, încît își va da seama în cuînd că numai prin activitate va putea scăpa de orice fel de îndoieli. Procedez cu răbdare ; dacă voi izbuti să-l determin să-și lepede barba și rantia, înseamnă că am cîștigat mult, căci nimic nu ne duce mai aproape de nebunie decît cînd ne singularizăm în comparație cu ceilalți și nimic nu menține mai sigur rațiunea decît trăind între ceilalți oameni conform concepției obișnuite. Din păcate, multe elemente din educația și instituțiile noastre burgheze ne predispun, pe noi și pe copiii noștri, la nebunie !

Wilhelm rămase cîteva zile la acest om cu bun-simț și află unele întîmplări foarte interesante, nu numai despre nebuni, dar și despre unii oameni care obișnuit sînt socotiți ageri la minte, ba chiar înțelepți, dar ale căroră ciudățenii se învecinează cu nebunia.

Însă convorbirea a fost de trei ori mai însuflețită în ziua cînd a sosit medicul, care venea des să-l vadă pe prietenul său, pastorul, și obișnuia să-l ajute în opera sa filantropică. Era un bărbat în vîrstă care, deși avea o sănătate subredă, își închinase mulți ani exercitării celor mai nobile îndatoriri. Era un mare iubitor al vieții cîmpești și nu putea trăi decît în aer liber. Pe lîngă asta, era foarte sociabil și activ și de mulți ani avea o înclinare deosebită să lege prietenie cu toți pastorii de la țară. De îndată ce afla că vreunul dintre ei are o ocupație utilă, căuta să-l ajute în toate chipurile ; altora, pe care-i vedea încă șovăind, încerca să le inspire pasiunea pentru o activitate oarecare și pentru că se afla în relații cu nobilii, cu funcționarii oficiali și cu judecătorii, contribuise timp de douăzeci de ani, fără mare zgomot, la dezvoltarea multor ramuri ale agriculturii ; făcuse să fie utilizat tot ce e prielnic pămîntului, animalelor și oamenilor, promovînd astfel civilizația cea mai sănătoasă. Pentru oameni, spunea el, nu este altă nenorocire mai mare decît să fie stăpîniți de vreo idee care nu are legătură cu viața activă sau care-i îndepărtează cu totul de viața activă. Am tocmai acum un asemenea caz ; e vorba de o pereche care face parte din lumea celor sus-puși și avuți și față de care toată știința mea n-a dat nici un rezultat pînă acum ; cazul acesta este mai degrabă de specialitatea dumitale, dragă pastore, și tînărul de față cred că nu-l va povesti mai departe.

Pe cînd un bărbat de vază lipsea de acasă, un tinerel i-a îmbrăcat halatul, o glumă destul de proastă, după cum vedeți. În felul acesta, soția trebuia să fie indusă în eroare și, cu toate că se afirmă că era doar o farsă, mă tem că ea a fost făcută cu intenția de a abate de la drumul drept o nobilă și admirabilă doamnă. Soțul s-a întors pe neașteptate, a intrat în camera sa, a crezut că se vede pe

șine însuși și de atunci a căzut într-o stare de melancolie, întreținută mereu de convingerea că va muri curînd.

Acum e sub influența unor persoane care-l momesc cu idei religioase și nu văd cum mai poate fi împiedicat să nu intre, împreună cu soția sa, la frații moravi¹, lipsindu-și astfel rudele de cea mai mare parte a averii sale. Întrucît nu are copii.

Cu soția ? strigă Wilhelm cu violență, căci povestirea aceasta îl înspăimîntase peste fire.

Și din nenorocire, continuă medicul care nu vedea în exclamața lui Wilhelm decît dovada unei compătimiri, din nenorocire această doamnă este apăsată de o durere și mai profundă, care o face să nu refuze îndepărtarea ei de lume. În clipa în care acel tînăr și-a luat rămas bun de la dinsa, ea n-a fost destul de prudentă ca să ascundă afecțiunea ce-i încoltise în suflet ; tînărul a devenit îndrăzneț, a cuprins-o în brațe și, fără voie, i-a apăsat puternic pe piept portretul soțului ei, o miniatură împodobită cu briliante. Doamna a simțit atunci o durere violentă, care s-a potolit încetul cu încetul, lăsînd mai întîi o ușoară roșeață și dispărînd apoi fără nici o urmă. Ca om, sînt încredințat că nu are nimic altceva să-și reproșeze ; ca medic, sînt sigur că această apăsare nu poate să aibă urmări supărătoare ; dar nimeni n-o poate convinge că n-are acolo o îndurație, iar cînd vrei să-i alungi ideea fixă palpînd-o, pretinde că numai în clipa aceea nu se simte nimic ; i-a intrat în minte că răul acela va deveni pînă la urmă un cancer, și deci tinerețea și farmecul ei sînt pierdute și pentru ea și pentru ceilalți

Nenorocitul de mine ! strigă Wilhelm, lovindu-și fruntea cu pumnii și fugind peste cîmp. Niciodată nu se mai aflase într-o asemenea stare.

¹ Comunitate de creștini evanghelici care a luat naștere în 1457, printre urmașii lui Ioan Huss, după martirajul acestuia și din voiața de a conserva spiritul învățăturii sale.

Medicul și preotul, foarte uimiți de această descoperire neașteptată, au avut mult de lucru cu el, ca să-l liniștească, cînd s-a întors seara și le-a mărturisit amănuntele acelei întâmplări, acuzîndu-se cu violență. Cei doi prieteni i-au arătat toată compătimirea, mai ales după ce le-a zăgrăvit mai departe situația lui, în culorile negre ale poziției sufletești din acel moment.

A doua zi, medicul nu s-a lăsat rugat prea mult ca să meargă cu el în oraș, să-i țină tovărășie și să vadă de nu-i poate da ajutor Aureliei, pe care Wilhelm o lăsase într-o stare îngrijorătoare.

Au găsit-o mai rău decît bănuiseră. Avea un fel de febră intermitentă, cu atît mai greu de tratat cu cît bolnava, după obiceiul ei, întreținea și agrava accesele, cu premeditare. Străinul n-a fost recomandat ca medic și s-a comportat foarte delicat și prudent. Au vorbit despre starea fizică și sufletească a bolnavei și noul prieten a povestit diferite istorii despre persoane care, cu toată starea lor șubredă, au putut ajunge la vîrste foarte înaintate; bineînțeles că, în asemenea cazuri, nimic nu este mai dăunător decît reînnoirea intenționată a unor stări sufletești exaltate. Medicul i-a mai mărturisit Aureliei că i s-au părut foarte fericite acele persoane care, neputînd fi cu totul vindecate de starea lor bolnăvicioasă, s-au lăsat pătrunse sincer de sentimente religioase. Spunea lucrurile acestea în mod foarte rezervat, oarecum numai cu titlu informativ și făgădui în același timp noilor săi prieteni să le procure lectura unui foarte interesant manuscris, primit din miinile unei prietene minunate, care nu mai era în viață. Lucrarea mi-e nespus de prețioasă și vă încredințez chiar originalul, spuse el. Numai titlul e de mîna mea : *Mărturisirile unui suflet frumos*.

În ce privește tratamentul dietetic și medical al nefericitei Aurelia, medicul i-a dat lui Wilhelm cele mai

bune sfaturi, făgăduind să serie și chiar să vină din nou, dacă va putea.

În răstimp, se petrecuse în teatru o schimbare la care Wilhelm nu se așteptase. De când luase asupra lui regia, el tratase totul cu o anumită libertate și liberalitate, fiind atent mai ales ca recuzita și toate costumele și decorurile să fie bogate și elegante; de asemenea, pentru a menține buna dispoziție a actorilor, le măgulise interesele personale, deoarece nu-i putea stimula cu ceva mai nobil; era cu atât mai îndreptățit să procedeze astfel cu cât Serlo însuși nu pretindea că el ar fi un administrator mai priceput; în afară de asta, Serlo se bucura că i se laudă strălucirea teatrului său și era încântat când Aurelia, care ținea toată contabilitatea, îl asigura că, scăzând cheltuielile, nu are nici o restanță și-i mai dădea și lui cât era necesar ca să-și plătească datoriile personale, făcute dintr-o extrem de mare cărnicie față de iubitele lui, sau cineștie în ce alt chip.

În vremea aceasta, Melina se ocupase de garderobă, dar calculat și ascuns cum era, chibzui lucrurile în sinea lui și, profitând de plecarea lui Wilhelm și de boala tot mai înaintată a Aureliei, îi demonstră lui Serlo că ar putea să încaseze mai mult, cu mai puțină cheltuială, și astfel să pună ceva de-o parte, sau să ducă o viață și mai veselă, dacă preferă. Serlo îl ascultă cu interes și Melina se încumetă să-și expună planul său.

Nu vreau să afirm, zise el, că vreunul dintre actori ar avea astăzi un salariu prea mare; sînt oameni capabili și ar fi bine primiți oriunde; numai că, în raport cu încasăările pe care le procură, primesc totuși prea mult. Propunerea mea ar fi să montăm o operă, iar în ce privește teatrul, află că dumneata ești în stare să susții singur un spectacol. Doar îți dai seama că acum nu ți se recunosc meritele, nu-i așa? Și nu pentru că ceilalți ar fi exce-

lenți, ci pentru că sînt destul de bunișori, talentul dumitale extraordinar nu mai este prețuit cum se cuvine.

Prezintă-te singur, așa cum, fără îndoială, făceai altădată; caută să atragi oameni mediocri, aș spune chiar proști, ~~o~~ ~~o~~ să le dai lefuri mici, și dresează-i din punct de vedere tehnic, lucru la care te pricepi foarte bine; ocupă-te în restul timpului numai de operă și vei vedea cum, cu aceeași osteneală și cu aceleași cheltuieli, vei avea un succes mai mare și vei cîștiga cu mult mai mulți bani decît pînă acum.

Serlo era prea măgălit ca să-și mai susțină cu tărie obiectiile. Îi mărturisi lui Melina că de multă vreme dragostea lui pentru muzică îl îndeamnă la așa ceva; totuși își dă bine seama că, în felul acesta, înclinarea publicului se va abate și mai mult de pe făgașul cel bun și că un spectacol amestecat, nioi piesă de teatru, nici operă adevărată, va ucide cu siguranță orice rămășiță de gust pentru un spectacol de artă desăvîrșită.

Melina își bătuse joc cu destulă grosolanie de aceste idealuri pedante ale lui Wilhelm și de pretenția de a forma publicul în loc de a se lăsa format de către public; amîndoi căzură de acord, cu multă convingere, că trebuie să cîștige neapărat bani, să devină bogați sau să ducă o viață veselă și nu-și prea ascunseră dorința de a scăpa cu osebire de acele persoane care ar sta în calea planului lor. Melina deplîngea starea de slăbiciune a Aureliei, care nu-i făgăduia o viață lungă, dar în ascuns se bucura. Serlo părea a regreta că Wilhelm nu e cîntăreț și dădea astfel să se înțeleagă că-l considera aproape nefolositor. Melina îi prezentă o listă întregă de economii realizabile și Serlo văzu în el un om de trei ori mai valoros decît fusese primul său cumnat. Simțiră bineînțeles că trebuie să-și facă făgăduieli reciproce în ce privește secretul acestei convorbiri, lucru care îi lega și mai mult, și-și luară obiceiul să discute în taină despre toate cîte se întîmplau, să

dezaprobe tot ce făcea Aurelia sau Wilhelm și să mediteze tot mai mult la noul proiect.

• Oricît au fost de discreți în legătură cu planul lor și atenți să nu se trădeze cîtuși de puțin prin vreo vorbă, totuși n-au fost destul de iscușiți să-și ascundă sentimentele în comportarea lor. Melina s-a împotrivit în multe probleme care erau de resortul lui Wilhelm, iar Serlo, care niciodată nu fusese prea indulgent cu sora lui, devenea tot mai aspru cu cît boala se agrava și cu cît stările ei sufletești, schimbătoare și exaltate, ar fi meritat mai multă cruțare.

Tocmai în vremea aceea se monta *Emilia Galotti*¹. Piesa avea o distribuție fericită și fiecare putea să-și arate, în cadrul restrîns al acestei tragedii, toate resursele jocului său. Serlo era cît se poate de potrivit în Marinelli, Odoardo a fost redat excelent, Madame Melina o înfățișa pe mamă cu multă pricepere ; rolul Emiliei o avantaja pe Elmira, Laertes realiza un Appiani cu foarte multă distincție, iar Wilhelm studiase cîteva luni rolul prințului. Cu această ocazie meditase și discutasese adesea cu Serlo și cu Aurelia despre diferența ce există între purtările nobile și cele distinse, și pînă la ce punct purtările nobile trebuie să fie cuprinse în acestea din urmă, și nu ultimele în cele dintîi.

Serlo, care prezenta în Marinelli pe adevăratul curtean, fără a-l caricaturiza, își exprimase asupra acestui punct mai multe reflecții foarte juste. Distincția ținutei, zicea el, e greu de imitat, căci în fond e negativă și presupune o practică lungă și perseverentă. Nu trebuie să arăți în purtare ceva ce ar aduce a măreție, fiindcă prin aceasta poți cădea lesne în înșepenirea unui orgoliu formal, mai degrabă trebuie să eviți tot ce e nedemn și vulgar ; trebuie să te supraveghezi, să fii mereu atent la tine și la alții,

¹ Tragedie de Gotthold Ephraim Lessing (1729—1781).

să nu te compromiți, să nu faci pentru alții nici prea mult, nici prea puțin, să nu pari mișcat de nimic, să nu te emoționezi de nimic, să nu te grăbești niciodată, să știi să te stăpânești în orice clipă și astfel să-ți menții un echilibru exterior, oricâtă furtună ar fi în sufletul tău. Omul nobil poate în unele momente să nu se supravegheze ; cel distins, niciodată. E ca o persoană foarte bine îmbrăcată : nu se reazemă de nimic și fiecare se păzește să nu-l atingă ; se deosebește de ceilalți și totuși nu trebuie să rămână singur ; deoarece, ca în orice artă, și aici, pînă la urmă, ceea ce e dificil se cere să fie executat cu ușurință ; astfel omul distins, cu toată izolarea sa, trebuie să pară mereu legat de ceilalți, în nici o împrejurare să nu fie țeapăn, ci pretutindeni la largul său ; totdeauna să apară în frunte, dar niciodată să nu se impună el ca atare.

Deci, e clar că pentru a părea distins, trebuie să fii așa cu adevărat ; se înțelege de ce femeile au în genere mai multă ușurință decît bărbații să-și dea aerul acesta și de ce curtenii și militarii ajung cel mai repede la o astfel de comportare.

După această discuție, Wilhelm fu aproape disperat de rolul său ; dar Serlo îl ajută iarăși, împărtășindu-i unele observații foarte fine asupra detaliilor ; el îl pregăti atît de bine, încît la spectacol Wilhelm izbuti să înfățișeze, cel puțin în ochii mulțimii, un principe desăvîrșit.

Serlo îi făgăduise ca, după reprezentație, să-i împărtășească observațiile pe care eventual le-ar mai avea de făcut asupra jocului său, dar o ceartă neplăcută între frate și soră a împiedicat orice discuție critică. Aurelia jucase rolul Orsinei într-un fel care poate că nu se va mai vedea niciodată. Știa rolul foarte bine și la repetiții îl rostise cu indiferență ; dar la reprezentație rupsese, ca să spunem așa, toate zăgazurile propriei sale dureri și, datorită acestui fapt realizase o interpretare cum n-ar fi putut s-o viseze nici un poet în primul foc al emoției creatoare.

Aplauzele nemăsurat de puternice ale publicului îi răsplătită eforturile dureroase, dar când, după reprezentatie, se duseră s-o caute, o găsiră pe jumătate leșinată într-un fotoliu.

Serlo își arătase și mai înainte dezaprobarea pentru jocul ei excesiv, cum îl numea el, și pentru tendința de a-și dezvălui astfel ascunzăturile inimii în fața publicului, care cunoștea mai mult sau mai puțin aventura ei fatală ; și, ca de obicei când era furios, Serlo începu să scrișnească din dinți și să bată din picior. Lăsați-o ! strigă el, când o găsi în fotoliu, înconjurată de ceilalți ; n-o să treacă mult și o s-o vedeți întrind goală pe scenă și abia atunci succesul ei va fi desăvârșit.

Nerecunoscătorule ! exclamă ea, om fără suflet ! Căzând am să fiu goală într-un loc unde aplauzele nu ne mai ajung la urechi ! Cu aceste vorbe, sări din fotoliu și ieși în grabă pe ușă. Servitoarea uitase să-i aducă haina ; cupeul nu era acolo ; plouase și un vânt aspru bătea pe străzi. Zadarnic încercară s-o împiedice, căci era peste măsură de înfierbîntată ; mergea anume încet și lăuda răcoarea, pe care se părea că o aspiră cu lăcomie. Când ajunse acasă, abia mai putea vorbi din pricina răgușelii ; nu mărturisi că i-a înțepenit ceafa și spatelul. Peste puțin timp o cuprinse un fel de paralizie a limbii, în așa fel că rostea un cuvînt în locul altuia ; o puseră în pat ; prin leacuri des aplicate, cîte o durere dispărea, dar se ivea alta. Febra era în creștere și starea tot mai primejdioasă.

În dimineața următoare, avu un ceas mai liniștit. Căru să fie chemat Wilhelm și-i dădu o scrisoare. Iată o hîrtie, spuse ea, care așteaptă de mult clipa aceasta. Simt că mi se apropie sfîrșitul ; făgăduiește-mi că te vei duce să dai chiar dumneata scrisoarea și că, prin cîteva cuvinte adresate acelui prieten necredincios, mă vei răzbuna de toate suferințele. Nu e un om insensibil și moartea mea îl va îndurera cel puțin o clipă.

Wilhelm luă scrisoarea, căutînd să-i alunge Aureliei gîndurile în legătură cu moartea și s-o îmbărbăteze.

Nu, replică ea, nu-mi lua rădejdea cea din urmă. Aștept de mult moartea și o voi înmărmăși cu bucurie.

Puțin după aceea, sosi manuscrisul făgăduit de medic. Aurelia îl rugă pe Wilhelm să-i citească din el și cititorii vor putea judeca mai bine efectul datorat lecturii cînd vor avea în mîni cartea următoare. Violenta și orgoliul bieteii noastre prietene se potoliră deodată. Ea luă înapoi scrisoarea și scrisese o altă, într-o stare sufletească mai blîndă, după cum se pare; îl rugă pe Wilhelm să-l consoleze pe prietenul ei, dacă vestea morții sale îl-ar mîhni cumva, și să-l încredințeze că-l iertase și că-i dorea tot binele.

Din acea clipă, bohnava rămase foarte calmă și părea că nu e preocupată decît de unele idei cuprinse în manuscris, pe care căuta să și le însușească, cerîndu-i lui Wilhelm să-i citească din cînd în cînd cîte un pasaj. Nu se vedea că-i slăbesc puterile și, cu totul pe neașteptate, într-o dimineață cînd Wilhelm veni s-o viziteze, o găsi moartă.

Stima ce i-o purta Aureliei, obișnuința de a trăi în preajma ei, l-au făcut să simtă foarte dureros această pierdere. Ea fusese singura ființă care se purtase afectuos cu dînsul; cît despre răceala lui Serlo, o simțise undeașuns în ultimul timp. De aceea, se grăbi să îndeplinească misiunea ce-i fusese dată, donic să se îndepărteze pentru cîtva timp de locul acela. Pe de altă parte, absența lui Wilhelm îi convenea lui Melina, căci prin corespondența întinsă ce o întreținea, angajase un cîntăreț și o cîntăreață care, cu interludii lor, urmau să pregătească deocamdată publicul spre viitorul spectacol de operă. Pierderea Aureliei și absența lui Wilhelm puteau astfel să treacă neobservate o bucată de vreme, iar prietenul

nostru era mulțumit de orice propunere care putea să-l înlesnească un concediu de câteva săptămîni.

El își făcuse o idee exagerată despre misiunea lui. Moartea prietenei sale îl tulburase adînc și, văzînd-o dispărînd atît de timpuriu de pe scena lumii, era firesc să fie înverșunat împotriva celui om care-i scurtase viața și i-o făcuse atît de amară.

Nețînînd seama de ultimele cuvinte împăciuitoare ale muribundeii, își propunea ca, odată cu înmînarea scrisorii, să-i facă prietenului necredincios un aspru rechizitoriu și, nevoind să se lase în voia inspirației momentului, alcătui o cuvîntare care, în cursul prelucrării, deveni mai patetică decît s-ar fi convenit. După ce se convinse pe deplin de calitatea compoziției sale, o învătă pe de rost, în timp ce se pregătea de călătorie. Mignon era de față pe cînd Wilhelm își împacheta lucrurile și-l întrebă dacă pleca spre miazăzi sau spre miazănoapte și cînd află că se îndreaptă spre nord, îi spuse : Atunci am să te aștept aici. Îl rugă apoi să-i dea șiragul de perle al Marianeii, pe care Wilhelm nu-l putu refuza acestei făpturi dragi ; ea mai avea și fularul Marianeii. În schimb, Mignon îi puse printre haine vâlul fantomei, deși Wilhelm îi spusese că țesătura aceea nu-i va fi de nici un folos.

Melina luă asupra lui regia și soția sa făgădui să vegheze asupra celor doi copii, de care Wilhelm se despărțea cu greu. La plecare, Felix era foarte vesel și, întrebare de Wilhelm ce vrea să-i aducă la întoarcere, răspunse : Ascultă, adu-mi un tată ! Mignon luă mîna călătorului și, înălțîndu-se în vîrfurile picioarelor, îl sărută pe gură sincer și aprins, dar fără duioșie, apoi spuse : Meister ! nu ne uita și întoarce-te repede.

Și acum, să-l lăsăm pe prietenul nostru să pornească la drum întovărășit de un noian de gînduri și sentimente și să mai transcriem aici, ca încheiere, o poezie pe care Mignon o recitase de cîteva ori foarte expresiv și pe care,

din pricina îngrămădirii atîtor întîmplări neobișnuite,
n-am avut răgaz s-o facem cunoscută pînă acum :

Nu-mi cere să vorbesc, cere-mi să tac !
Căci taina-i pentru mine datorie ;
De soarta mi-ar îngădui s-o fac,
Ți-aș spune dorul meu, cu bucurie.

Cînd vine ceasul, bezna se ridică
Gonită de biruitorul soare ;
Iar stîncile adîncul și-l despică
Dînd la iveală tainice izvoare.

Un suflet zbuciumat, pe-acest pămînt,
Lîng-un prieten drag găsește pace.
Ci gura mea-i legată-n jurămînt
Și doar un zeu o va putea desface.

CARTEA A ȘASEA

MĂRTURISIRILE UNUI SUFLET FRUMOS ¹

Pînă la opt ani, am fost un copil foarte sănătos, dar despre vremurile acelea îmi aduc aminte tot așa de puțin ca despre ziua nașterii mele. La începutul celui de al optulea an, am avut o hemoragie ; din clipa aceea sufletul mi-a fost numai sensibilitate și memorie. Cele mai neînsemnate împrejurări ale acelui accident îmi stau încă înaintea ochilor, ca și cum s-ar fi petrecut ieri.

În răstimpul celor nouă luni de boală, pe care le-am îndurat cu răbdare, s-a statornicit, cred eu, temelia întregului meu fel de a gândi, pe cînd spiritul meu căpăta primele mijloace de a se dezvolta în felul său propriu.

Sufeream și iubeam ; aceasta era structura deosebită a inimii mele. În cele mai năprasnice accese de tuse și de

¹ Prototipul acestui personaj a fost Susanna Katharina von Klettenberg (1723—1774), prietenă cu mama poetului. Avea legături cu comunitatea fraților moravi de la Herrnhut și a exercitat o mare înfrîurire asupra tinărului Goethe. Și alte personalități frakfurteze i-au slujit lui Goethe drept model în acest capitol : Narcis este juristul Olenschlager, Philo este K. F. von Moser, predicatorul curții este Joh. Ph. Fresenius, medicul este dr. F. Metz. Unchiul este o creație a lui Goethe, cu toate că J. M. Leon i-a servit oarecum ca model. Expresia de „suflet frumos“ este luată de la Platon, dar ea a fost adîncită de Schiller.

febră istovitoare, stăteam liniștită ca un melc retras în căsuța lui ; dar îndată ce aveam o clipă de răgaz, doream o senzație plăcută și, deoarece alte plăceri îmi erau oprite, cântam să fiu despăgubită prin văz și auz. Mi se aduceau păpuși, cărți ilustrate — și oricine voia să stea lângă patul meu, trebuia să-mi povestească ceva.

De la mama ascultam cu drag istorisiri din *Biblie*, iar tata îmi povestea despre lucrurile din natură. Avea un laborator foarte interesant de științe naturale. De acolo îmi aducea uneori sertar după sertar, îmi arăta obiectele și îmi dădea explicații foarte exacte. Plante uscate și insecte, tot soiul de preparate anatomice, piele de om, oase, mumii și altele de felul acesta ajungeau pe patul copilului bolnav ; păsările și animalele doborâte de tata la vânătoare îmi erau de asemeni arătate, înainte de-a ajunge la bucătărie ; și, pentru ca regele creațiunii să nu lipsească nici el de la această adunare, mătușa mea îmi înșira isprăvi de dragoste și povești cu zine. Toate erau primite și toate primeau rădăcină. Aveam ceasuri când stăteam de vorbă aievea cu ființe nevăzute ; mai știu și câteva versuri, pe care i le-am dictat pe atunci mamei.

Deseori îi povesteam din nou tatei ce învățasem de la el. Nu luam nici un medicament fără să întreb : unde cresc plantele din care e făcut ? cum arată ? cum se numesc ? Dar nici poveștile mătușii mele nu cădeau pe piatră seacă. Mă vedeam în veșminte alese, întâlnind prinți încântători, care nu aveau liniște și pace până nu aflau cine e frumoasa necunoscută. O asemenea aventură cu un îngerăș fermecător, care avea veșmânt alb și aripi aurii și care era foarte bun cu mine, am prelungit-o atât de mult încât imaginația mea ajunsese să-l prefacă aproape într-o viziune.

După un an eram aproape vindecată ; dar din violiciunea copilăriei nu-mi mai rămăsese nimic. Nu mai puteam să mă joc cu păpușile ; tînjeam după ființe care să-mi răspundă la dragoste. Cîinii, pisicile și păsările de toate soiurile, pe care tata le ținea pe lângă casă, îmi plăceau foarte

mult ; însă ce n-aş fi dat să am fiinţa aceea care juca un rol atât de însemnat într-o poveste de-a mătuşii mele ! Era mieluşelul găsit într-o pădure şi hrănit de o ţărăncuţă, dar în acel animal drăgălaş se ascundea un prinţ vrăjit care, pînă la urmă, se arăta iarăşi ca un tînăr frumos şi o răsplătea pe binefăcătoarea lui, luînd-o de soţie. Un asemenea mieluşel aş fi dorit să am şi eu.

Numai că nu se găsea nici unul şi, cum vedeam că în jurul meu toate se petrec în chip firesc, a trebuit să renunţ încetul cu încetul la nădejdea de a descoperi o comoară atât de preţioasă. Dar mă mîngîiam citind cărţi în care erau descrise întîmplări miraculoase. Cel mai mult îmi plăcea faimosul Hercule creştino-german ; acea istorie pioasă de dragoste îmi mergea la inimă.¹ Orice i s-ar fi întîmplat iubitei sale Valiska, şi i se întîmplau lucruri teribile, eroul, înainte de a-i alerga în ajutor se ruga, şi rugăciunile se găseau toate în carte. Cît de mult mă fermecau ! Dragostea mea pentru Cel invizibil, a cărui prezenţă o simţeam mereu în chip vag, nu făcea decît să sporească ; căci trebuia să sosească şi ziua în care Dumnezeu să devină pentru totdeauna confidentul meu.

După ce am crescut, am început să citesc de toate, la întîmplare. Dar *Octavia romana*² avea înţietate în ce priveşte preferinţele. Persecutarea primilor creştini înfăţişată sub formă de roman trezea în mine cel mai viu interes.

Mama începu să mă certe din pricina cititului neconţenit ; ca să-i facă pe plac, tata îmi lua într-o zi cărţile cu o mînă şi mi le înapoia a doua zi cu cea'altă. Mama era destul de înţeleaptă ca să înţeleagă că nu era nimic altceva de făcut decît să mă silească să citesc tot cu atîta sîrguinţă şi *Biblia*. Dar nici la asta n-a fost nevoie să fiu împinsă şi am citit *Sfînta Scriptură* cu multă pasiune. În acelaşi timp, mama avea mereu grijă să nu-mi cadă în mîini vreo carte

¹ Roman în două volume de A. H. Buchholtz (1669).

² Roman în şase volume de ducele Anton Ulrich von Braunschweig (1677).

nepotrivită ; eu însămi aş fi aruncat orice scriere imorală, căci prinţesele şi prinţii mei erau cu toţii deosebit de virtuoşi. Dealtfel, ştiam despre istoria naturală a speciei umane mult mai mult decât lăsam să se vadă, şi cea mai mare parte o învăţasem din *Biblie*. Puneam în legătură pasajele îndoielnice cu vorbele şi lecturile ce-mi treceau pe dinaintea ochilor şi descopeream adevărul datorită setei mele de cunoaştere şi spiritului meu de a combina faptele. Dacă aş fi auzit vorbindu-se despre vrăjitorie, m-aş fi apucat să studiez numaidecît şi vrăjitoria.

Datorită mamei şi setei mele de cunoaştere am învăţat chiar şi să gătesc, cu toată patima ce o aveam pentru cărţi ; căci în bucătărie erau lucruri noi de aflat. Să desfăci în bucăţi o pasăre, un purcel de lapte, era pentru mine ceva pasionant. Îi duceam tatei măruntaiele şi dînsul mi le explica de parcă aş fi fost un tînăr student ; adesea îmi spunea, cu o bucurie ascunsă, că sînt băiatul lui nereuşit.

Trecusem de doisprezece ani. Învăţam franceza, dansul şi desenul şi primeam instrucţia religioasă obişnuită. Aceasta din urmă mi-a trezit o seamă de sentimente şi gînduri, care însă nu aveau nici o legătură cu starea mea sufletească. Îmi plăcea să aud vorbindu-se despre Dumnezeu şi eram mîndră că pot discuta despre el mai bine decât fetele de vîrsta mea ; citeam cu înflăcărare unele cărţi, care mi-au dat putinţa să pălăvrăgesc despre religie ; dar nîcîcînd nu mi-a trecut prin minte să mă întreb ce se întîmplă cu mine, dacă şi sufletul mi-e format, dacă e ca o oglindă ce poate să reflecteze soarele veşnic ; toate acestea le admisesem demult, odată pentru totdeauna.

Franceza o învăţam cu multă ardoare. Profesorul meu era un om admirabil. Nu era nici un simplu practician superficial, nici un fanatic al gramaticii ; era foarte cultivat şi călătorise mult. În timp ce mă învăţa limba, îmi satisfăcea şi dorinţa de a mă instrui în felurite chipuri. Îl iubeam atît de mult încît totdeauna îi aşteptam sosirea cu bătaie de inimă. Desenul nu mi se părea greu şi l-aş fi

das mai departe, dacă maestrul meu ar fi avut cap și cunoștințe ; dar n-avea decât mâini și rutină.

La început, dansul n-a fost o desfătare pentru mine ; trupul îmi era prea delicat și învățam numai în tovărășia surorilor mele. Însă, datorită ideii maestrului nostru de dans de a da un bal în cinstea elevilor și elevelor, plăcerea pentru acest exercițiu mi-a fost trazită în chip cu totul deosebit.

În mulțimea de băieți și fete se distingeau cei doi fii ai marelui curții : cel mai mic avea vîrsta mea, celălalt cu doi ani mai mult. Erau atît de frumoși încît, după părerea unanimă, întreceau pe toți copiii frumoși care s-au văzut vreodată. Și eu, de cum i-am zărit, n-am mai avut ochi pentru altcineva din toată adunarea. Imediat am început să dansez cu atenție și cît mai elegant. Nu știu cum s-a întîmplat că băieții marelui curții m-au remarcat și ei pe mine dintre toți ceilalți ; pe scurt, din primele ceasuri am devenit cei mai buni prieteni din lume și, înainte încă de a se sfîrși mica petrecere, noi și hotărisem să ne vedem curînd. Ce bucurie pe mine ! Și ce încîntată am fost a doua zi dimineață, cînd fiecare în parte mi-a trimis cîte un buchet de flori, însoțit de un bilet curtenitor, în care se interesa de sănătatea mea. Nu voi mai simți niciodată ce-am simțit atunci. La atenții s-a răspuns cu atenții și la scrisorele cu scrisorele. Biserica și plimbările au devenit prilejuri de întîlnire : cunoșcuții noștri tineri ne invitau totdeauna împreună ; dar eram destul de vicleni să ne purtăm așa fel ca părinții noștri să nu vadă mai mult decât socoteam noi că e bine.

Deci căpătasem dintr-o dată doi adoratori. Nu mă hotărisem la nici unul ; amîndoi îmi plăceau și ne înțelegeam cît se poate de bine împreună. Deodată cel mai mare s-a îmbolnăvit grav ; fusesem și eu de atîtea ori în această stare și știam cum poți să-i faci plăcere unui suferînd, trimițîndu-i o seamă de nimicuri drăguțe ori bunătăți îngăduite unui bolnav ; părinții săi mi-au mulțumit pentru

atenții și, dînd ascultare rugămintii fiului iubit, m-au invitat, împreună cu surorile mele, de îndată ce el a părăsit patul. Duiosia cu care m-a primit nu avea nimic copilăresc; din ziua aceea, m-am hotărît pentru el. Mi-a atras atenția de îndată să păstrăm secretul față de fratele său; dar focul nu mai era de ascuns și gelozia mezinului a întregit romanul. Punea la cale tot felul de farse, se bucura să ne tulbure plăcerile și astfel sporea pasiunea pe care încerca s-o nimicească.

Prin urmare, găsiserăm un adevărat miel fermecat din poveste și această pasiune, ca odinioară boala, a avut drept efect că m-a făcut tăcută și m-a îndepărtat de bucuriile zgomotoase. Eram singuratică și tulburată și gîndurile mi s-au îndreptat iarăși spre Dumnezeu. El îmi rămăsese singurul confident și îmi amintesc cu ce lacrimi îl rugam pentru băiatul ce se însănătoșea cu greu.

Oricît de copilăroasă a fost aventura aceea, a contribuit mult la modelarea inimii mele. În loc de traduceri obișnuite pînă atunci, în fiecare zi trebuia să scriem profesorului de franceză epistole născocite de noi. Am dat în vileag, sub numele de Phylis și Damon, propria noastră poveste de dragoste. Bătrînul a înțeles repede și, pentru a mă face să fiu sinceră, îmi lăuda foarte mult munca. Am devenit din ce în ce mai îndrăzneță, îmi dezvăluiam inima și eram credincioasă adevărului: pînă și în amănunte. Nu mai știu cu privire la care pasaj, profesorul a găsit cu cale să-mi spună: Cît e de drăguț, cît e de natural! Dar buna Phylis ar trebui să se păzească; toate acestea ar putea să devină repede serioase.

Am fost jignită că nu socotea încă serioasă dragostea aceasta și l-am întrebat înțepată ce înțelege el prin serios? N-a așteptat să fie întrebat de două ori și mi-a explicat atît de clar că de-abia am putut să-mi ascund spaima. Dar îndată am fost cuprinsă de mînie și i-am luat în nume de rău că poate să aibă asemenea gînduri; apoi am devenit

stăpînă pe mine și, vrînd să-mi apăr eroina, i-am răspuns cu obrazii arzînd : Dar, domnu' e, Phylis e o fată cinstită !

Auzindu-mi spusele, a fost destul de răutăcios cu mine, zeflemisindu-mă cu privire la cinstea eroinei mele și, deoarece vorbeam franțuzește, a sucit în fel și chip cuvîntul „*bonnête*“ pentru a-i înșira înțelesurile referitoare la cinstea tinerei Phylis. Am simțit ridicolul și m-am tulburat nespus de mult. Dar el, care nu voia să mă sperie, s-a oprit ; însă, în alte ocazii, a adus din nou vorba despre același subiect. Piese și micile istorisiri, pe care le citeam și le traduceam în fața lui, i-au dat adesea prilejul să-mi arate ce slabă apărare e așa-zisa virtute față de imboldul unui sentiment. Nu-i mai răspundeam nimic, dar, într-ascuns, eram din ce în ce mai supărată și observațiile lui deveniseră apăsătoare.

Încetul cu încetul, și relațiile mele cu bunul Damon încetară. Șicanele mezinului au făcut ca legăturile noastre să se rupă. Nu mult după aceea, acești doi tineri înfloritori au murit. Am fost îndurerată, dar i-am uitat destul de curînd.

Acum Phylis creștea repede, era pe deplin sănătoasă și începea să iasă în lume. Prințul moștenitor se căsătorise și, îndată după moartea tatălui său, luă conducerea țării. Curtea și orașul erau în mare fierbere. Curiozitatea mea avea acum cu ce se hrăni. Se dădeau reprezentații teatrale, baluri și tot felul de petreceri și, cu toate că părinții ne țineau deoparte pe cît era posibil, trebuia totuși să ne arătăm la curte, unde fusesem prezentată. Soseau străini de pretutindeni, în toate casele era lume ; chiar și noi am primit cîțiva gentilomi, care ne-au fost recomandați sau prezentați, iar la unchiul meu puteai întîlni persoane de toate naționalitățile.

Bunul meu mentor continua să-mi atragă atenția, discret și totuși precis, însă eu îi purtam mereu pică într-ascuns. Nu eram defel convinsă de adevărul afirmațiilor sale și poate că aveam și eu dreptate ; poate că greșea el,

socotind femeile atât de slabe în orice împrejurare ; dar vorbea atât de categoric, încît într-o zi mi-a fost teamă că s-ar putea să aibă dreptate și i-am spus cu multă în-suflețire : Deoarece primejdia e atât de mare și inima omului atât de slabă, voi ruga pe Dumnezeu să mă păzească.

Răspunsul acesta naiv a părut să-l bucure și mi-a lăudat hotărîrea luată. Dar la mine lucrurile acestea nu erau serioase, ci numai cuvinte goale, căci simțămintele mele față de Cel nevăzut erau atunci aproape cu totul stinse. Societatea numeroasă, ce mă înconjura, mă distra și mă ducea înainte, asemenea unui torent puternic. Au fost anii cei mai sterpi din viața mea. Să trîncănești cît e ziua de lungă despre nimicuri, să nu ai nici o idee sănătoasă și s-o duci tot într-o petrecere, asta era ocupația mea. Nici măcar la cărțile mele iubite nu mă mai gîndeam. Oamenii de care eram înconjurată habar n-aveau de științe ; erau curteni germani, și această clasă n-avea pe atunci nici cea mai simplă cultură.

S-ar putea crede că o asemenea societate era făcută să mă ducă aproape de pierzanie. Trăiam bucurîndu-mă numai de ceea ce-mi ofereau simțurile ; nu meditam, nu mă rugam, nu mă gîndeam nici la mine, nici la Dumnezeu ; dar consider ca o providență faptul că nici unul dintre acești oameni frumoși, bogați și eleganți nu mi-a plăcut. Erau libertini și nu o ascundeau, și asta mă respingea ; vorbele lor erau cu două înțelesuri, lucru care mă jignea și mă făcea să mă port cu răceală ; necuviințele lor întreceau uneori tot ce se poate închipui, și-mi îngăduiam atunci să fiu chiar nepoliticoasă.

Pe deasupra, bătrînul meu profesor mi-a explicat odată, confidențial, că majoritatea acestor tineri nesuferiți erau o primejdie nu numai pentru virtutea unei fete, ci și pentru sănătatea ei. De atunci a început să-mi fie groază și eram foarte îngrijorată cînd vreunul dintre ei se apropia de mine în vreun fel oarecare. Mă feream de ceștile și paharele pe care le atinseseră, sau de scaunele de pe care

se ridicaseră. În felul acesta, eram sufletește și trupește foarte izolată, iar complimentele ce mi se adresau le primeam mândră, ca și cum ar fi fost o tângiere ce mi se cuvenea.

Printre străinii stabiliți atunci în orașul nostru, se distingea mai ales un bărbat tânăr, pe care, în glumă, îl numeam Narcis. Își câștigase o bună reputație în cariera diplomatică și spera că, datorită diferitelor schimbări de la noua noastră curte, va găsi un post avantajos. Curînd a făcut cunoștință cu tata; cultura și manierele lui i-au deschis calea spre o societate restrînsă, compusă din oamenii cei mai de vază. Tata vorbea mult despre el, laudîndu-l, și figura lui frumoasă ar fi făcut și mai multă impresie, dacă întreaga lui ființă n-ar fi trădat un soi de îngîmfare. Îl văzusem, aveam o bună părere despre el, dar nu ne adresasem încă nici o vorbă.

La un bal unde se afla și el, am dansat împreună un menuet, fără să ne cunoaștem mai îndeaproape. Cînd a venit rîndul dansurilor impetuoase, pe care le evitam de dragul tatei, preocupat de sănătatea mea, am trecut într-o încăpere alăturată, întreținîndu-mă, cu prietene mai în vîrstă, care se așezaseră la joc de cărți.

Narcis, după ce mai dansă o bucată de vreme, intră și el deodată în camera în care mă afluam și, după ce-și opri singele ce începuse să-i curgă din nas în timpul dansului, începu să stea de vorbă cu mine. După o jumătate de oră, conversația deveni atît de interesantă, deși nu se amesteca în ea nici o urmă de afecțiune, că amîndoi nu ne-am mai gîndit la dans. Îndată am început să fim ironizați de ceilalți, fără ca lucrul acesta să ne supere. În seara următoare, am putut să ne reluăm discuția, evitînd astfel oboseala dansului.

Acum cunoștința era făcută. Narcis ne-a vizitat, pe mine și pe surorile mele, și abia atunci am început să fim din nou conștientă de tot ce știam, tot ce gîndeam, ce simțeam și ce puteam exprima într-o conversație. Noul meu prieten

frecventase totdeauna cea mai bună societate ; în afară de faptul că stăpînea foarte bine istoria și politica, avea cunoștințe foarte întinse în materie de literaturi și nu-i scăpa nimic din ceea ce apărea nou, mai ales în Franța. El mi-a adus și mi-a trimis multe cărți plăcute și folositoare, dar faptul acesta trebuia ținut mai secret decît dragoste neîngăduită. Femeile savante fuseseră ridiculizate și nu erau suportate nici măcar cele instruite ; pe- semne fiindcă se socotea că n-ar fi fost politicos să-i rușineze pe atîția bărbați ignoranți. Chiar tatăl meu, care era foarte încîntat că aveam un nou prilej de a-mi cultiva și mai mult spiritul, a cerut cu tot dinadinsul ca această preocupare literară să rămînă secretă.

Astfel, relațiile noastre au durat mai mult de un an, însă n-aș fi putut spune că Narcis vădea în vreun fel dragoste sau tandrețe față de mine. Era amabil și prietenos, dar nu arăta nici un sentiment ; mai degrabă se părea că farmecul surorii mele mai mici, pe atunci nespus de frumoasă, nu-l lăsa indiferent. El îi dădea în glumă tot soiul de nume drăgălășe, luate din limbi străine, pe care le vorbea foarte bine și ale căror întorsături caracteristice îi plăcea să le amestece în conversația făcută în germană. Sora mea nu-i prea răspundea la drăgălășenii, inima îi era prinsă de altul, și cum era foarte impulsivă, iar el foarte susceptibil, de multe ori se certau pentru fleacuri. Față de mama și de mătușile mele s-a comportat foarte bine, așa că, pe încetul, a devenit un membru al familiei.

Cine știe cît am mai fi dus-o în felul acesta, dacă o întîmplare neașteptată n-ar fi schimbat dintr-o dată raporturile noastre. Fusesem invitată, împreună cu surorile mele, într-o anumită casă, unde nu-mi plăcea să merg. Societatea era prea amestecată ; adesea întîlneai acolo oameni, dacă nu neciopliți, în tot cazul dintre cei mai anoști. De data aceasta era invitat și Narcis și, datorită acestui fapt, eram și eu înclinată să mă duc, știind că voi găsi pe cineva cu care să pot vorbi după placul meu. Chiar în

timpul mesei am avut multe de suportat, căci unii bărbați băuseră peste măsură ; după-masă, a trebuit să jucăm gajuri. Jocul a fost foarte zgomotos și însuflețit. Narcis avea de răscumpărat un gaj ; i s-a cerut să spună tuturor câte ceva plăcut la ureche. Poate că a rămas cam mult lângă vecina mea, soția unui căpitan. Deodată, căpitanul i-a tras lui Narcis o palmă, de i-a zburat pudra din perucă pînă în ochii mei, care mă aflam alături. Cînd mi i-am șters și mi-am mai venit în fire din spaimă, i-am văzut pe amîndoi cu spadele în mîini. Lui Narcis îi curgea sînge, iar căpitanul, scos din fire de băutură, supărare și gelozie, abia putea fi stăpînit de cei de față. L-am luat pe Narcis de braț, l-am îndepărtat din cameră și l-am condus pe scară, sus, într-o altă încăpere ; și, pentru că nu-mi socoteam prietenul la adăpost față de adversarul său înnebunit, am zavorît imediat ușa.

Credeam amîndoi că rana nu-i gravă, căci nu vedeam decît o zgîrietură ușoară deasupra mîinii ; dar curînd am observat un val de sînge curgîndu-i de-a lungul spatelui și am descoperit că avea o rană serioasă la cap. Atunci m-am speriat. Am alergat în capul scării să cer ajutor ; nu se vedea însă nimeni, căci toți rămăseseră jos, să-l potolească pe căpitanul furios. În sfîrșit, una dintre fetele gazdei sui în goană pe scară și veselia ei m-a enervat grozav, căci murea de rîs din pricina aceluia spectacol nebunesc și a comediei afurisite. Am rugat-o stăruitor să trimită după un chirurg și fata, cu felul său vioi, coborî în fugă scara să-l aducă chiar ea.

M-am întors la rănît, i-am legat mîna cu batista mea, iar capul cu un prosop ce atîrna la ușă. Șingera mereu din plin, se făcea tot mai palid și părea gata să leșine. Nu venea nici un chirurg ; în apropiere nu era nimeni care să mă ajute ; fără nici o stinghereală, l-am luat în brațe, cău-tînd să-l îmbărbătez cu mîngîieri și vorbe bune. Se pare că acest lucru a avut efectul unui leac de natură spirituală ; a rămas conștient, dar era palid ca un mort.

În sfârșit, a sosit stăpîna casei și bineînțeles că s-a speriat grozav fiind mi-a văzut prietenul în asemenea stare, zăcînd în brațele mele și amîndoi plini de sînge, căci nimeni nu-și închipuise că Narcis ar fi fost rănit ; toți credeau că l-am scos teafăr din cameră.

I s-a adus îndată vin, esențe aromate și tot ce poate înviora și răcori ; a venit și chirurgul și aș fi putut foarte bine să mă retrag ; dar Narcis mă ținea strîns de mînă ; dealtfel, aș fi rămas și fără să fiu reținută. În timp ce îl pansau, eu am continuat să-l frec cu vin, fără să-mi pese că întreaga societate stătea în jurul nostru. După ce chirurgul a sfîrșit, rănitul s-a despărțit de mine printr-o privire recunoscătoare, fără a scoate un cuvînt și apoi a fost transportat la locuința sa.

Stăpîna casei m-a luat cu ea în dormitor ; a trebuit să mă dezbrace din cap pînă în picioare, și nu pot ascunde că, în timp ce mi se spăla sîngele de pe corp, am observat întîmplător și pentru întîia oară, uitîndu-mă în oglindă, că puteam să mă socot frumoasă, chiar și fără nici un veșmînt. Nu puteam să mai pun pe mine nimic din îmbrăcămintea mea și, cum toate persoanele de acolo erau ori mai mici, ori mai voinice, am ajuns acasă îmbrăcată foarte ciudat, spre marea uimire a părinților mei. Au fost tulburați la culme de spaima ce-am tras-o, de rănirea prietenului nostru, de nebunia căpitanului, într-un cuvînt de întreaga întîmplare. Puțin a lipsit ca tata să nu se ducă să-l provoace pe căpitan, pentru a-și răzbuna imediat prietenul. Era indignat că bărbații care fuseseră de față nu sancționaseră pe loc un asemenea atac mișelesc ; deoa-rece era clar că, imediat după ce-l pălmuisese, căpitanul trăsesese spada și-l rănise pe Narcis pe la spate ; zgîrietura de la mînă o căpătase numai cînd apucase spada și Narcis. Nu pot descrie cît eram de zdruncinată, de afectată, sau nu știu cum aș mai putea spune ; fapt este că sentimentul ce zăcea ascuns în adîncul inimii mele țîșnise deodată, ca o flacără ațîțată de vînt. Și, dacă bucuria și plăcerea sînt

foarte potrivite, la început, să trezească dragostea și s-o nutrească în taină, acest simțămînt, care e curajos prin natura lui, e și mai lesne împins, datorită primejdiei, să se hotărască și să se declare. Mi s-a dat un medicament și am fost culcată în pat. A doua zi, dis-de-dimineață, tata s-a grăbit să-l viziteze pe prietenul rănit, care zăcea doborât de o febră puternică.

Tata mi-a istorisit prea puțin din cele ce-a vorbit cu el și a încercat să mă liniștească în ceea ce privește urmările pe care putea să le aibă acel incident. Întrebarea era dacă ar fi putut să se mulțumească primind scuze, sau dacă pricina trebuia să ajungă în fața justiției, cu toate consecințele ei. Îl cunoșteam prea bine pe tata ca să cred că ar dori să vadă conflictul încheiat fără duel ; dar am tăcut, căci învățasem de mult de la dînsul că femeile n-au a se amesteca în asemenea treburi. În afară de asta, nu mi s-a părut că ceea ce s-ar fi petrecut între cei doi prieteni m-ar privi pe mine ; dar curînd, tata i-a mărturisit mamei restul convorbirii. Îi relată că Narcis a fost extraordinar de mișcat de îngrijirile pe care i le dădusem, că l-a îmbrățișat și s-a declarat îndatorat față de mine pe toată viața ; i-a jurat că nu dorea nici o fericire, dacă n-ar fi împărtășit-o cu mine ; apoi i-a cerut îngăduința să-l socotească drept tată. Mama mi-a repetat tot, de-a fir a păr ; dar a adăugat, cu cele mai bune intenții, că nu trebuie să iau prea mult în seamă cele spuse într-un moment de emoție. Da, bineînțeles, am răspuns eu cu răceală prefăcută ; dar numai Dumnezeu știe ce era în inima mea.

Narcis a zăcut bolnav două luni de zile ; nu putea scrie, din pricina rănii de la mîna dreaptă ; însă, în tot acest timp, prin atenții foarte delicate, mi-a dovedit că se gîndește la mine. Acele atenții, care depășeau politetea obișnuită, le puneam în legătură cu cele spuse de mama și capul îmi era plin de iluzii. Tot orașul se ocupa de această întimplare. Față de mine se vorbea cu un anume ton și se trăgeau concluzii care, oricît încercam să le resping,

mă priveau foarte de aproape. Ceea ce, pînă atunci, nu fusese decît o trecere de vreme plăcută și o obișnuință, devenise un lucru serios, o afecțiune. Neliniștea în care trăiam era cu atît mai violentă cu cît căutam s-o ascund cu grijă față de ceilalți. Gîndul că aș putea să-l pierd mă înspăimînta, și posibilitatea unei legături mai strînse mă făcea să tremur. Noțiunea de căsătorie are desigur ceva înspăimîntător pentru o fată pe jumătate avertizată.

Zguduirile acestea m-au făcut să mă regăsesc. Imaginile învălmășite ale vieții de societate, care înainte mi se perindau zi și noapte prin fața ochilor, s-au spulberat dintr-o dată. Sufletul a început să se trezească din amorțire. Dar, după o asemenea întrerupere, n-a fost chiar atît de ușor să reiau legăturile cu prietenul nevăzut. Am rămas încă destul de departe unul de altul ; era iarăși ceva, însă foarte diferit de ceea ce fusese înainte.

A avut loc un duel, în care căpitanul a fost grav rănit, dar mie nu mi s-a spus nimic. Opinia publică era, din toate punctele de vedere, de partea iubitului meu care, în sfîrșit, a apărut iarăși în lume. Înainte de toate, a cerut să fie adus la noi, cu capul încă legat și cu mina bandajată. Cum îmi mai bătea inima cît a durat vizita ! Toată familia era de față ; și unii și alții ne-am mărginit la apăsătorii și cuvinte de mulțumire ; totuși, el a găsit prilejul să-mi dea unele semne de afecțiune, care mi-au sporit și mai mult neliniștea. După ce s-a însănătoșit deplin, ne-a vizitat în tot timpul iernii, la fel ca mai înainte, și cu toate semnele discrete despre sentimentele și dragostea lui, lucrurile n-au fost limpezite.

În acest chip, mă simțeam mereu ca pe jeratic. Nu puteam să mă spovedesc nici unui om și eram prea îndepărtată de Dumnezeu, pe care îl uitasem cu desăvîrșire în răstimpul celor patru ani petrecuți în vîrtejul vieții ; acum mă gîndeam iarăși din cînd în cînd la El ; dar raporturile erau reci ; erau numai vizite de ceremonie și cum totdeauna apăream în fața Lui în veșminte frumoase,

prezentându-i satisfăcută virtutea, cinstea și superioritatea ce socoteam că o am față de alții, se părea că nici nu mă bagă în seamă sub atâtea podoabe.

Un curtean ar fi tare neliniștit dacă prințul său, de la care își așteaptă norocul, s-ar purta în felul acesta cu el ; dar eu nu mă simțeam prost. Aveam ceea ce îmi trebuia ; sănătate și avere ; dacă Dumnezeu voia să-mi primească închinăciunea, foarte bine ; dacă nu, socoteam că datoria totuși mi-o făcusem. -

Ce e drept, pe atunci nu gîndeam despre mine în acest fel ; însă așa era, totuși, adevărata înfățișare a sufletului meu. Dar, încă de pe atunci se pregăteau unele evenimente care aveau să-mi schimbe și să-mi limpezească vederile.

Primăvara sosise ; Narcis veni să mă viziteze, fără să se anunțe, într-o zi cînd eram singură acasă. S-a înfățișat ca un îndrăgostit și m-a întrebat dacă vreau să-i dăruiesc inima, iar, cînd va obține un post onorabil și bine plătit, să-i dau și mîna.

Într-adevăr, fusese primit într-unul din serviciile noastre ; dar, la început, fiindcă se temeau de ambiția lui, era ținut pe loc, fără să-l avanseze și cu un salariu mic, căci avea oarecare avere proprie.

• Cu toată înclinarea ce-o aveam pentru el, știam că nu e omul cu care să poți discuta direct. De aceea, m-am stăpînit și i-am spus să se adreseze tatei ; părea că de consimțămîntul lui nu se îndolește, dar ținea să se înțeleagă mai întîi cu mine. Pînă la urmă, i-am spus „da“, cu condiția să capăt asentimentul părinților mei. Abia după aceea a vorbit formal cu dîșii ; ei și-au arătat mulțumirea și și-au dat cuvîntul, în așteptarea avansării sperate. Surorile și mătușile au fost încunoștințate, dar li s-a cerut să păstreze secretul cel mai strict.

Îndrăgostitul devenise acum logodnic. Deosebirea între aceste două ipostaze se dovedi foarte mare. Dacă cineva ar putea schimba pe adoratorii tuturor fetelor de treabă în logodnici, ar fi o mare binefacere pentru sexul nostru,

chiar dacă această legătură n-ar fi urmată de căsătorie. Dragostea celor două persoane nu scade prin asta, dar devine mai rezonabilă. Dispar îndată o sumedenie de ne-bunii, de cochetării și capricii. Dacă logodnicul declară că îi place mai mult boneta de dimineață decît coafura cea mai frumoasă, orice fată cuminte va privi cu indiferență coafatul ; dealtfel e foarte natural ca viitorul soț să aibă gînduri serioase și să dorească să-și formeze o gospodină, nu o păpușă pentru ochii lumii. Și la fel se petrec lucrurile și în celelalte domenii.

Dacă o astfel de fată are norocul ca logodnicul ei să fie inteligent și instruit, va învăța mai mult de la el decît la școli înalte sau în călătorii prin țări străine. Nu numai că acceptă toate lecțiile pe care el i le dă, dar caută să se perfecționeze pe această cale. Dragostea face posibile multe lucruri imposibile ; pînă la urmă, aceasta se referă la supunerea atît de necesară și care le stă atît de bine femeilor ; logodnicul nu poruncește, ca soțul ; el numai roagă și iubită sa caută să-i ghicească dorința, pentru a-i îndeplini rugămintea, înainte de a fi formulată.

Astfel am învățat din experiență ceea ce n-aș fi vrut să ignorez pentru nimic în lume. Eram fericită, cu adevărat fericită. așa cum se poate pe lumea aceasta, adică pentru scurt timp.

Trecu o vară, plină de bucurii calme. Narcis nu-mi dădea nici cel mai mic prilej să-i reproșez ceva : îmi era din ce în ce mai drag, întregul meu suflet îi aparținea ; era convins de acest lucru și știa să-l prețuiască. Totuși, un șir de fapte, în aparență neînsemnate, au produs încetul cu încetul o schimbare în raporturile noastre.

Narcis se purta cu mine ca un logodnic și n-a încercat niciodată să-mi ceară ceea ce ne era încă oprit. Dar aveam păreri foarte deosebite în privința limitelor virtuții și decenței. Voiam să merg pe drum sigur și nu-i îngăduiam decît libertățile pe care putea să le afle toată lumea. El, deprins cu delicatese, găsea că această dietă e foarte

strictă și de aici se nașteau contradicții fără sfârșit : îmi lăuda purtarea, dar căuta să-mi dărîme hotărîrea.

Mi-a venit în minte *seriozitatea* despre care îmi vorbea bătrînul meu profesor de franceză și, în același timp, remediul pe care-l menționasem atunci.

De Dumnezeu eram iarăși întrucîtva mai aproape. Îmi dăduse un logodnic atît de încîntător, încît îi eram recunoscătoare. Iubirea pămîntească făcea să-mi concentrez spiiritul și îl punea în mișcare, iar raporturile mele cu Dumnezeu nu erau în contradicție cu această dragoste. Mă tînguiam lui, în chip firesc, de ceea ce mă înfricoșa și nu-mi dădeam seama că tînjeam și doream tocmai ceea ce mă înfricoșa. Mă socoteam foarte tare și nu spuneam în rugile mele : ferește-mă de ispită, căci, în gîndurile mele, eram cu totul deasupra ispitei. Cu aceste podoabe ieftine și false ale propriei mele virtuți, aveam îndrăzneala să mă înfățișez înaintea lui Dumnezeu ; și Domnul nu mă îndepărta de la dînsul ; cea mai ușoară mișcare ce mă apropia de el îmi picura în suflet o dulce senzație, care mă făcea să mă întorc și să-l caut mereu.

În afară de Narcis, toată lumea era ca moartă pentru mine ; nimic, în afară de el, nu mă atrăgea. Chiar și dragostea mea pentru podoabe nu avea alt scop decît să-i plac lui ; dacă știam că n-are să mă vadă, nu-mi dădeam nici o osteneală să mă gătesc. Dansam cu plăcere ; dar dacă nu era și el, mi se părea că nu pot suporta mișcarea. Pentru o petrecere strălucitoare, la care nu lua parte, nu eram în stare să-mi fac o toaletă nouă, sau să transform, după modă, una mai veche. Fiecare bărbat îmi plăcea ca oricare altul sau, mai bine zis, fiecare mă plictisea ca oricare altul. Socoteam că petrecuseră bine o seară dacă izbuteam să joc cărți cu persoane în vîrstă, ceea ce altădată nu mi-ar fi făcut nici o plăcere ; și, dacă vreun prieten vechi mă lua ușurel în rîs din această pricină, surideam, poate pentru întîia oară în seara aceea. La fel se

întîmpla cu plimbările și cu toate celelalte distracții obișnuite în societate.

E singurul ales din cei ce-am cunoscut,
Și cred că pentru el anume m-am născut ;
Iar alta nu doresc, decît să-i fiu pe plac.

Astfel, adesea eram singură în mijlocul mulțimii și, de cele mai multe ori, preferam singurătatea desăvîrșită. Dar spiritul meu preocupat nu putea nici să adoarmă, nici să viseze ; simțeam, reflectam și, încetul cu încetul, am cîștigat ușurința de a vorbi cu Dumnezeu despre simțăminte și gîndurile mele. Atunci s-au dezvoltat în sufletul meu alte sentimente, care nu le contraziceau pe cele dintîi. Căci dragostea mea pentru Narcis corespundea planului creațiunii și nu se împotrivea cu nimic îndatoririlor mele. Ele nu se contraziceau și erau totuși nemăsurat de deosebite. Narcis era singurul chip ce plutea înaintea ochilor mei și de el era legată toată dragostea mea ; dar celălalt simțămînt nu era legat de nici o imagine și era nespus de plăcut. L-am pierdut și nu pot să mi-l mai dăruiesc.

Iubitul meu care, altfel, îmi cunoștea toate tainele, n-a aflat nimic despre asta. Curînd am observat că nu gîndea ca mine ; adesea îmi dădea cărți, care combăteau cu arme ușuratică ori greoaie tot ceea ce se poate numi relațiile cu spiritul nevăzut. Citeam cărțile, fiindcă îmi veneau de la el ; dar la urmă, nu mai știam nici un cuvînt din ceea ce cuprindeau.

Despre științe și instrucție de asemenea nu puteam să discutăm fără a ne contrazice ; ca toți bărbații, își bătea joc de femeile savante, dar îmi dădea lecții fără încetare. Avea obiceiul să-mi vorbească despre toate subiectele, în afară de științele juridice și, în ciuda faptului că îmi aducea mereu scrieri de toate soiurile, adesea îmi repeta îndoielnica maximă că o femeie trebuie să-și țină ascunsă știința, așa cum un calvinist își ascunde credința într-o

țară catolică ; și deoarece într-adevăr, în chip firesc, n-aveam obiceiul să mă arăt în lume mai deșteaptă și mai instruită decât înainte, el era cel dintâi care nu putea rezista vanității de a vorbi despre meritele mele.

Un om de lume cunoscut și foarte prețuit pe atunci, din pricina influenței sale, a talentului și a spiritului său, a găsit la curtea noastră o primire excepțională. El l-a remarcat în chip deosebit pe Narcis și-l avea mereu pe lângă dînsul. Într-o zi, au discutat despre virtutea femeilor. Narcis mi-a relatat convorbirea lor în amănunt. Eu n-am vrut să mă las mai prejos și mi-am spus părerile, iar prietenul meu m-a rugat să le aștern în scris. Scriam franțuzește destul de curgător ; bătrînul meu profesor îmi dăduse o bază solidă. Corespondența cu prietenul meu era dusă în această limbă, căci, pe vremea aceea, nu puteai să dobîndești o cultură mai aleasă decât din cărți franțuzești. Expunerea mea i-a plăcut contelui ; a trebuit să-i trimit și cîteva poezioare de-ale mele, compuse de curînd. Într-un cuvînt, se părea că Narcis se mîndrea pe față cu iubita sa, și povestea s-a terminat, spre marea lui satisfacție, cu o epistolă spirituală în versuri franțuzești, pe care contele i-a adresat-o la plecare ; acolo îi amintea de disputa lor amicală și-l felicita pe prietenul meu că, după atîtea îndoieli și erori, va putea să învețe cu siguranță ce e virtutea, în brațele unei soții încîntătoare și virtuoașe.

Versurile acestea mi-au fost arătate mai întîi mie, iar apoi aproape tuturor celorlalți, și fiecare putea să gîndească ce voia despre ele. Așa s-a întîmplat și în alte împrejurări și așa s-a făcut că toți străinii pe care Narcis îi prețuia ajungeau să fie cunoscuți în casa noastră.

Familia unui conte a stat în orașul nostru cîtva timp, pentru a consulta un medic iscusit de la noi. În casa contelui, Narcis a fost tratat de oameni ca un fiu ; m-a condus și pe mine acolo ; găseai, în contact cu acele persoane distinse, o hrană plăcută spiritului și inimii și chiar jocu-

rile de societate obișnuite nu păreau atât de frivole în această casă, cum erau în alte părți. Toți știau raporturile dintre noi doi, dar eram tratați așa cum cereau împrejurările, fără să se pomenească de principala relație. Menționez aici cunoștința cu aceste persoane, pentru că mai târziu ele au avut o mare influență asupra mea.

Trecuse aproape un an de când dura legătura noastră; și cu el trecuse și primăvara noastră. Sosi vara și toate deveniră mai serioase și mai arzătoare.

Datorită unor decese neașteptate, rămaseră vacante unele funcții la care Narcis putea să ridice pretenții. Se apropia clipa în care trebuia să se hotărască întregul meu destin și, pe când Narcis și prietenii săi își dădeau osteneala să șteargă unele impresii defavorabile la curte și să-i obțină locul dorit, eu îmi întorceam fața și rugile către prietenul nevăzut. Am fost întâmpinată cu atita bunăvoință, încît mi-am reînnoit cererea. Mi-am exprimat fără sfială dorința ca Narcis să obțină acel post; dar implorarea mea nu era impetuoasă și nu ceream ca ea să se îndeplinească numai și numai datorită rugilor mele.

Locul a fost ocupat de un concurent cu mult mai puțin înzestrat. Vestea aceasta m-a înspăimîntat foarte tare și am fugit în camera mea, unde m-am zăvorît. Durerea pe care am simțit-o la început s-a potolit în lacrimi; apoi m-am gîndit: totuși, faptul nu s-a întîmplat fără rost, și îndată am luat hotărîrea de a mă împăca fără murmur cu situația, căci această nenorocire aparentă se va întoarce spre binele meu. Atunci mi s-au îngrămădit în suflet senzațiile cele mai suave, împrăștiindu-mi toți norii suferinței; simțeam că, datorită unui asemenea ajutor, voi putea suporta orice. M-am dus senină la masă, spre uimirea întregii familii.

Narcis avea mai puțină forță decît mine și a trebuit să-l consolez. Și în familia sa a întâmpinat dificultăți, care l-au deprimat foarte mult; datorită încrederii ce domnea între noi, mi le-a mărturisit pe toate. Încercările pe care

le-a făcut spre a obține un post în străinătate n-au fost mai fericite ; toate acestea le resimțeam adînc, și pentru el, și pentru mine, și pe toate le-am dus, pînă la urmă, la locul unde rugămințile îmi fuseseră atît de bine primite.

Cu cît mai dulci erau aceste experiențe, cu atît mai des încercam să le repet și-mi căutam mereu mîngiere acolo unde o găsisem adesea ; dar nu o găseam totdeauna ; eram ca un om care vrea să se încălzească la soare și căruia ceva îi stă în cale, făcîndu-i umbră. Ce-i asta ? mă întrebam eu însămi. Căutam cu înfrigurare să înțeleg ce se întîmplă și mi-am dat seama limpede că toate țineau de starea mea sufletească ; dacă sufletul nu-mi era îndreptat direct și absolut spre Dumnezeu, rămîneam insensibilă ; nu-i simțeam reacția și nu-i puteam prinde răspunsul. Apoi urma cealaltă întrebare : Ce se opune acestei orientări spre Dumnezeu ? Aici, cîmpul era vast și m-am încurcat într-o cercetare care a durat aproape tot timpul celui de-al doilea an al legăturii noastre. Aș fi putut sfîrși mai devreme, căci dădusem curînd de urma răspunsului ; dar nu voiam să mi-o mărturisesc și căutam tot felul de pretexte.

Am descoperit foarte repede că direcția adevărată a sufletului mi-era deviată de o împrăștiere nesocotită și de o mulțime de preocupări, al căror obiect era lipsit de valoare ; curînd, la întrebările ce și cum, puteam răspunde cu claritate. Dar cum s-o scoți la capăt, într-o lume unde nu există altceva decît indiferență sau nebulie ? Aș fi dorit să las lucrurile așa cum erau și să trăiesc la întîmplare, ca și alți oameni, pe care-i vedeam mulțumiți ; dar nu puteam ; sufletul mi se împotriva prea adesea. Nu era cu putință nici să mă retrag din lume și să-mi schimb relațiile. Hotărît, eram închisă ca într-un cerc ; nu puteam rupe anumite legături și, în jurul lucrului ce-mi era atît de prețios, vedeam cum se îngrămădesc fatalități apăsătoare. Adesea mă culcam plîngînd și, după o noapte fără somn, mă sculam în aceeași stare. Aveam nevoie de un

sprijin puternic și Dumnezeu nu mi-l dădea, atît timp cît umblam de colo-colo, cu tichia mea de bufon.

Atunci am început să-mi cîntăresc fiecare faptă în parte ; dansul și jocul de cărți au fost cele dintîi puse în cumpănă. Toate cele ce s-au spus, s-au scris sau au fost gîndite în favoarea sau împotriva acestor distracții, le-am examinat, discutat, citit, judecat, le-am exagerat și le-am respins, chinuindu-mă nespus de mult. Eram incredincă că dacă aș fi renunțat la aceste lucruri, l-aș fi mîhnit pe Narcis, care se temea mai mult ca de orice de ridicolul ce-l provoacă în ochii lumii aparența unei scrupulozități fricoase. Și deoarece, din dragoste pentru el, nu din plăcere, continuam să fac ceea ce socoteam o prostie, o prostie primejdioasă, toate mă apăsau cumplit de greu.

N-aș putea, fără lungimi neplăcute și fără repetări, să descriu mijloacele istovitoare pe care le-am folosit pentru ca inima mea să nu ia parte la aceste activități, ce mă distrăgeau și-mi tulburau pacea lăuntrică, ci să rămînă deschisă la influența făpturii nevăzute ; dar cu cîtă durere a trebuit să-mi dau seama că lupta nu putea fi cîștigată în felul acesta ! Căci, de îndată ce îmbrăcam veșmintul prostiei, nu rămîneam numai cu masca, ci nebunia îmi cuprindea, dintr-o dată, întreaga ființă.

Mi-e îngăduit oare să trec peste regulile unei narațiuni strict istorice și să fac cîteva considerații privitoare la ce se petrecea în sufletul meu ? Ce a putut oare să-mi schimbe gustul și felul de a gîndi în asemenea măsură încît la douăzeci și doi de ani, ba chiar mai devreme, să nu mai găsesc nici o plăcere în lucrurile cu care se distrau foarte nevinovat ființe de aceeași vîrstă ? De ce, pentru mine, petrecerile acestea erau vinovate ? Trebuie să răspund : tocmai din pricină că, pentru mine, ele nu erau nevinovate ; pentru că nu-mi ignoram sufletul, asemenea celor de-o seamă cu mine. Nu ! Știam din experiențele pe care le căpătasem din întîmplare, că există impresii de un ordin mult mai înalt, care ne dau o adevărată mulțu-

mire sufletească, pe care în zadar ai căuta-o în distracții, și că în bucuriile acestea superioare se ascunde o comoară tainică, ce-ți dă tărie în nenorocire.

Dar desigur că plăcerile mondene și distracțiile tinereții aveau totuși pentru mine un farmec puternic, căci nu-mi era cu puțință să mă dedau lor cu indiferență. Cîte n-aș putea face azi cu cea mai mare răceală, dacă aș vrea, lucruri care altădată mă zăpăceau, ba chiar amenințau să mă subjuge ! Nu puteam urma o cale de mijloc : trebuia să mă lipsesc ori de plăcerile atrăgătoare, ori de senzațiile sufletești, dătătoare de viață.

Dar, în sufletul meu, conflictul se și lichidase fără să-mi dau seama. Deși mai era ceva în mine gata să mă împingă spre plăcerile simțurilor, nu mă mai puteam bucura de ele. Oricît i-ar plăcea cuiva vinul, fi va pieri pofta de băutură dacă se găsește într-o pivniță plină de butoaie, unde aerul viciat amenință să-l înăbușe. Aerul curat e mai bun decît vinul, o simțeam cu tărie ; și, chiar de la început, n-ar fi trebuit să stau prea mult pe gînduri, ca să dau înțîietate la ce e bun față de ce e atrăgător, dacă nu m-ar fi împiedicat teama să nu pierd dragostea lui Narcis. Dar pînă la urmă, cînd, după nenumăratele conflicte interioare, am chibzuit și am examinat cu atenție legătura ce mă ținea lingă el, am descoperit că era slabă și că se va destrăma. Mi-am dat seama deodată că nu era decît un clopot de sticlă, care mă închidea într-un spațiu lipsit de aer ; e de ajuns să ai puterea să-l spargi, și ești salvată !

Zis și făcut ! Am aruncat masca și m-am purtat în toate împrejurările după cum mă îndemna inima. Pe Narcis continuam să-l iubesc cu duioșie ; dar termometrul care fusese cufundat în apă fierbinte, era acum expus la aer ; nu putea urca mai sus decît atît cît era temperatura atmosferei.

Din nefericire, atmosfera s-a răcit mult. Narcis a început să se retragă și să se poarte ca un străin ; era liber

s-o facă ; dar pe măsură ce el se îndrepta, și termometrul meu cobora. Familia a observat ce se întâmplă ; m-au întrebat și toți au rămas surprinși. Cu o îndrăzneală bărbătească, am declarat că mă sacrificasem îndeajuns pînă atunci, că eram gata să împart mai departe cu logodnicul meu toate greutățile, pînă la sfîrșitul vieții, dar că pretindeam o libertate totală pentru faptele mele, și că toată activitatea mea trebuie să depindă de convingerile mele ; că, totuși, nu mă voi încăpățîna niciodată în ceea ce privește aceste convingeri ci, dimpotrivă, sînt gata să ascult orice argument ; dar, deoarece e vorba de propria mea fericire, hotărîrea trebuia să depindă de mine și că nu voi răbda nici un fel de constrîngere. Așa cum raționamentul celui mai mare medic nu mă va convinge să înghit un aliment, foarte sănătos și foarte apreciat de mulți, dacă experiența proprie mi-a dovedit că mie nu-mi prieste, de pildă cafeaua, tot așa, ba încă și mai puțin, mă voi lăsa convinsă că o noțiune, care m-a făcut să rătăcesc, poate să-mi fie folositoare din punct de vedere moral.

Deoarece mă pregătisem de atîta vreme în tăcere, debaterile care au urmat mi-au fost mai degrabă plăcute decît penibile. Mi-am răcorit inima și am simțit ce mare preț avea hotărîrea pe care o luasem. N-am cedat nici cît un fir de păr și nici nu stam de vorbă cu cei cărora nu le datoram respect filial. La noi în casă, am învins repede. Mama avusese în tinerețe înclinații asemănătoare, numai că la ea n-au ajuns să se dezvolte ; nici o forță n-a constrîns-o și nu i-a dat curajul să-și impună convingerile. Acum se bucura văzînd că prin mine se realizau dorințele ei secrete. Sora mea cea mai mică părea că e de partea mea ; cea de a doua asculta și tăcea. Mătușa noastră avea cele mai multe obiecții. Argumentele pe care ea le aducea i se păreau de nezdruncinat și chiar așa și erau, fiind cu totul obișnuite. Pînă la urmă, am fost nevoită să-i arăt că nu are nici o cădere să se amestece în lucrurile acestea ; s-a mărginit atunci să lase să se vadă din cînd în cînd că

rămîne la părerea ei. Dealtfel, era singura persoană care a asistat de aproape la această întîmplare, fără să fie deloc emoționată. Nu exagerez dacă spun că mătușa mea n-avea pic de inimă și că era foarte mărginită la minte.

Tata s-a purtat întocmai după caracterul său. Mi-a vorbit adesea, dar pe scurt, despre lucrurile care mă priveau ; argumentele lui erau de înțeles și, deoarece venea de la el, rămîneau fără replică ; numai sentimentul profund că aveam dreptate mi-a dat tăria să-i rezist. Dar curînd scenele s-au schimbat și a trebuit să fac apel la inima sa. Constrînsă de logica lui, am izbucnit în răspunsuri pasionate. Am dat frîu liber vorbelor și lacrimilor. I-am arătat cît de mult îl iubeam pe Narcis și ce constrîngere mi-am impus de doi ani, cît eram de sigură că fac bine, că eram gata să-mi pecetluiesc acéastă certitudine cu pierderea logodnicului iubit și a fericirii aparente și, dacă e necesar, chiar a bunurilor materiale ce mi s-ar cuveni ; că mai bine mi-aș părăsi patria, părinții și prietenii și mi-aș agonisi pîinea în țară străină, decît să trăiesc împotriva vederilor mele. El și-a ascuns emoția, a rămas tăcut cîtăva vreme și, la urmă, a declarat deschis că e de partea mea.

De atunci, Narcis ne ocolea casa, iar tata nu s-a mai dus în societatea unde-l întîlnea săptămînal. Lucrul a făcut senzație la curte și în oraș. S-a vorbit destul de mult, ca de obicei în asemenea cazuri, de care publicul se interesează cu înflăcărare, fiindcă e deprins să aibă oarecare influență asupra hotărîrilor unor ființe slabe. Cunoșteam destul de bine lumea și știam că adesea ești condamnat pentru o anume acțiune, tocmai de către persoanele care te-au sfătuit s-o faci ; dar, și așa, alcătuirea mea sufletească mă determina să nu țin deloc seama de părerile acestea trecătoare.

În schimb, nu-mi renegam dragostea ce mă lega de Narcis. Nu-l mai vedeam, dar inima mea nu se schimbase în ce-l privea. Îl iubeam cu duioșie, parcă într-un fel nou

și mai profund ca înainte. Dacă ar fi consimțit să nu-mi tulbure convingerile, aș fi fost a lui ; dar fără această condiție nu m-aș fi împăcat nici pentru o împărăție. Timp de câteva luni m-am luptat cu aceste gânduri și sentimente și cînd, în sfîrșit, m-am simțit destul de calmă și puternică pentru a trece la acțiune în chip liniștit și cumpătat, i-am scris un bilet politicos și rece, întrebîndu-l de ce nu mai vine pe la mine.

Deoarece știam că n-are obiceiul să dea explicații nici în lucrurile cele mai lipsite de importanță și face totdeauna numai ceea ce i se pare lui că se cuvine, anume l-am încolțit de data aceasta. Am primit un răspuns lung și, după părerea mea, absurd, într-un stil dezlinat, plin de fraze banale : că fără o slujbă mai bună nu și-ar putea îngheba un cămin și n-ar putea să-mi ofere mîna ; că știu foarte bine cîte piedici a întîmpinat pînă acum ; că e încredințat că o legătură atît de îndelungată și fără rezultate ar putea să dăuneze reputației mele și prin urmare să-i îngădui să rămînă, ca și pînă acum, la distanță ; iar îndată ce va fi în stare să mă facă fericită, cuvîntul pe care mi l-a dat va fi sfînt pentru el.

I-am răspuns pe loc : că, deoarece lucrul era cunoscut de toată lumea, grija de a-mi menaja reputația s-ar putea să fie cam tardivă, dar că garanții mei cei mai siguri sînt conștiința și nevinovăția mea ; că-i dau înapoi cuvîntul, fără șovăire, și că-i urez să fie fericit. În aceeași oră, am primit un răspuns scurt, care era în esență la fel cu cel dinainte. Rămînea la cele afirmate, anume că de îndată ce va obține postul, va veni să mă întrebe dacă vreau să-mi împart soarta cu el.

Pentru mine, asta era ca și cum n-ar fi spus nimic. Am declarat rudelor și cunoștințelor că totul s-a sfîrșit, și așa a și fost în realitate. Căci, după nouă luni, Narcis fiind avansat peste așteptări, mi-a oferit încă o dată mîna, dar bineînțeles cu condiția ca, în calitate de soție a unui bărbat ce trebuie să aibă o casă deschisă, să-mi schimb felul de

a gîndi. I-am mulțumit politicos și mi-am îndepărtat repede inima și mintea de la această poveste, așa cum ieși dintr-un teatru, după ce a căzut cortina. Și deoarece la puțină vreme după aceea a găsit o partidă bogată și strălucită, ceea ce acum îi era foarte ușor, m-am simțit cu totul liniștită, știindu-l fericit în felul său.

Nu pot trece sub tăcere că, înainte ca Narcis să obțină un serviciu, și chiar după aceea, mi s-au făcut de mai multe ori propuneri avantajoase de căsătorie pe care le-am refuzat fără șovăire, deși tata și mama ar fi dorit să mă vadă mai puțin intransigentă.

Acum, după un martie și un aprilie în care furtunile nu se mai sfîrșeau, mi s-a părut că domnește cea mai frumoasă lună mai. Mă bucuram, pe lângă o bună sănătate, de o liniște sufletească de nedescris ; oricum aș fi privit lucrurile, vedeam că, pierzînd, cîștigasem. Tînără și plină de simțire cum eram, natura mi se părea de o mie de ori mai frumoasă decît înainte, cînd aveam nevoie de societate și de jocuri, pentru ca timpul petrecut în grădina noastră să nu-mi pară prea lung. Așa cum nu m-am rușinat niciodată de pietatea mea, tot astfel am avut curajul să nu-mi ascund dragostea pentru arte și științe. Desenam, pictam, citeam și găseam destui oameni care să mă încurajeze ; în locul societății înalte, pe care o părăsisem, sau mai degrabă, care mă părăsise, s-a format în jurul meu o alta mai mică, cu mult mai prețioasă și interesantă. Aveam o înclinare spre viața în societate și nu tăgăduiesc că, atunci cînd renunțasem la vechile mele cunoștințe, îmi fusese teamă de singurătate. Acum mă socoteam destul de despăgubită, poate chiar prea mult! Abia în vremea asta mi-am creat relații întinse, nu numai cu compatrioți al căror fel de a gîndi se potrivea cu al meu, ci și cu străini. Povestea mea devenise notorie și s-au găsit mulți oameni doriți să vadă fata care-l prețuia mai mult pe Dumnezeu decît pe bogodnicul ei. Dealtfel, în Germania se manifesta atunci o anumită tendință religioasă. În mai

multe case de principii și conți grija pentru salvarea sufletului era foarte vie. Mulți nobili aveau această preocupare și chiar în clasele inferioare se răspîndiseră aceleași sentimente.

Familia contelui, mai sus-pomenită, m-a atras atunci și mai mult. În răstimp se mai adăugaseră cîteva rude care se stabiliseră în orașul nostru. Aceste persoane, demne de prețuire, îmi căutau tovărășia, așa cum o căutam și eu pe a lor. Aveau înrudiri importante și în casa lor am cunoscut o mare parte din principii, conți și nobili imperiului. Vederile mele nu erau un secret pentru nimeni și, fie că erau prețuite sau numai cruțate, eu îmi ajunsese scopul și nu mai aveam de luptat.

Dar și pe altă cale a trebuit să mă întorc iarăși în lume. În aceeași epocă, un frate vitreg al tatei, care pînă atunci nu ne vizitase decît în treacăt, s-a stabilit pentru cîtăva vreme la noi. El părăsise serviciul la curte, unde era onorat și influent, deoarece nu mergeau toate după ideile sale. Avea o inteligență autentică și un caracter sever ; prin asta semăna foarte mult cu tatăl meu ; dar avea în plus o oarecare doză de suplețe, care-i îngăduia să cedeze mai ușor în afaceri și, fără a face ceva împotriva convingerilor sale, să lase lucrurile în voia lor și să aștepte să-i treacă nemulțumirea, fie ținînd-o numai pentru el, fie împărtășind-o în taină familiei sale. Unchiul meu era cu mult mai tînăr decît tata și independența lui era întărită de o frumoasă situație materială. Avusese o mamă foarte bogată și mai aștepta o mare avere de la rudele ei apropiate sau mai îndepărtate ; n-avea nevoie de nici un ajutor străin, pe cînd tata, cu averea sa modestă, era legat de slujbă, din nevoia de a fi retribuit.

Unchiul meu devenise și mai inflexibil datorită nenorocirilor casnice. Pierduse, înainte de vreme, o soție admirabilă și un fiu foarte înzestrat și, de atunci, părea că vrea să se detașeze de tot ce nu atîrna de voința lui proprie.

În familie, se șoptea uneori, cu o oarecare satisfacție, că probabil unchiul nu se va mai căsători și că noi, copiii, putem să ne socotim moștenitorii marii lui averi. Eu nu-mi băteam capul ; dar purtarea celorlalți era mult influențată de aceste speranțe. Cu tot caracterul său dirz, unchiul meu se obișnuise să nu contrazică pe nimeni în cursul unei discuții ci, dimpotrivă, să asculte cu bunăvoință părerea fiecăruia și chiar să confirme prin argumente și exemple felul de a gândi al interlocutorului. Cine nu-l cunoștea, credea totdeauna că unchiul e de acord cu dînsul, căci mintea lui înțelegătoare putea să privească lucrurile din toate punctele de vedere. Cu mine, nu-i reușea tot atît de bine, căci acum era vorba de sentimente despre care n-avea nici o noțiune și, oricît căuta să mă cruțe și să fie înțelegător discutîndu-mi principiile, îmi era limpede că n-avea nici o ideeă despre mobilul lăuntric al acțiunilor mele.

Oricît era el de ascuns, am descoperit, după cîtva timp, scopul sederii lui neobișnuite la noi. Alesese, după cum s-a putut vedea pînă la urmă, pe cea mai tînără soră a noastră, ca s-o mărite după gustul lui și s-o facă fericită ; e adevărat că, înzestrată cum era cu daruri fizice și spirituale, putea să aibă pretenții la partide de frunte, mai ales dacă se mai adăuga în balanță și o avere considerabilă. Intențiile lui față de mine și le-a dovedit fără vorbe, procurîndu-mi un post de superioară a unui așezămînt canonic, de la care am început să primesc îndată și venituri.

Sora mea n-a fost tot atît de încîntată ca mine de grija unchiului nostru și nici la fel de recunoscătoare. Ea mi-a mărturisit o legătură de dragoste, pe care pînă atunci o ținuse ascunsă, căci îi era teamă — ceea ce în realitate s-a și întîmplat — să nu dezaprob pe toate căile atașamentul față de un bărbat nedemn de afecțiunea ei. Am făcut tot ce-am putut și am izbutit. Planurile unchiului nostru erau prea serioase și importante, iar pentru sora

mea, căreia îi plăcea lumea, perspectivele erau mult prea ispititoare ca să nu găsească puterea de a renunța la o înclinare respinsă de propria-i rațiune.

Deoarece acum ea nu se mai ferea de îndrumările afectuoase ale unchiului, acesta a putut crea repede o bază pentru proiectul lui. Sora mea a fost numită doamnă de onoare la o casă princiară învecinată, unde unchiul nostru a pus-o sub supravegherea și grija unei prietene de-a lui, care se bucura de mare trecere ca maestră de ceremonii a curții. Am însoțit-o și eu pînă la noua ei reședință. Amîndouă am fost încîntate de felul cum am fost primite și citeodată îmi venea să zîmbesc în sinea mea, văzîndu-mă cum joc în lume rolul de superioară a unui așezămînt canonic, o superioară tînără și pioasă.

O asemenea împrejurare m-ar fi tulburat foarte mult altădată, poate chiar mi-ar fi zăpăcit mințile ; acum însă eram nepăsătoare la tot ce se petrecea în jurul meu. Foarte liniștită, m-am lăsat cîoafată ceasuri întregi și m-am gătit, socotind că, în situația mea, eram datoare să port o livrea de gală. În saloanele pline de lume, am stat de vorbă cu toți și cu fiecare, fără ca vreo figură sau vreo personalitate să-mi fi făcut o impresie mai puternică. Cînd m-am întors acasă, singura senzație pe care am adus-o cu mine era durerea de picioare. Dar pentru intelectul meu, mulțimea de oameni pe care i-am văzut mi-a fost de folos ; iar cîteva doamne, și îndeosebi maestra de ceremonii sub îndrumarea căreia sora mea avea norocul să-și desăvîrșească educația, mi-au apărut ca modele ale tuturor virtuților omenești, și ale unei comportări demne și nobile.

Totuși, la înapoiere, am simțit că urmările călătoriei n-au fost prea fericite pentru sănătatea mea. Cu toată cumpătarea și dieta foarte strictă pe care m-am silit s-o păstrez, acolo nu fusesem stăpînă, ca de obicei, pe timpul și puterile mele. Hrana, mișcarea, sculatul și culcatul, îmbrăcațul și plimbările nu depinseseră de voința și dispoziția mea, ca acasă. În desfășurarea activității unui cerc social nu

poți să te oprești fără să fii nepoliticos ; și m-am achitat cu voie bună de tot ce era obligație, pentru că socotisem că e o datorie și știam că se va sfârși repede ; iar în ce privește sănătatea, mă simțisem mai bine ca oricând. Cu toate acestea, modul de viață străin și agitat a avut un efect mai puternic asupra mea decît mi-am dat seama atunci. Căci, de îndată ce-am ajuns acasă și i-am bucurat pe părinți cu istorisirea călătoriei, am avut o hemoragie care, deși n-a fost chiar primejdioasă și a trecut repede, m-a lăsat totuși multă vreme foarte slăbită.

Aceasta a fost o nouă lecție pentru mine. Am primit-o cu bucurie. Nimic nu mă lega de lume și eram convinsă că în contact cu ea nu voi găsi niciodată adevărul. Așa că eram în cea mai senină și liniștită stare sufletească : renunțînd la viață, îmi păstram viața.

Dar curînd a trebuit să fac față unei noi încercări : mama a fost lovită de o infirmitate grea, pe care a suportat-o încă cinci ani, pînă ce și-a plătit datoria față de natură. În acea epocă am avut mult de îndurat. Adesea, cînd neliniștea îi devenea prea puternică, mama ne chema noaptea pe toți lingă patul ei, ca prin prezența noastră să mai uite cel puțin de suferință, dacă nu se putea să și-o aline. Povara a devenit și mai apăsătoare, ba chiar aproape insuportabilă, cînd și tata a început să se simtă rău. Încă din tinerețe, avea adesea dureri violente de cap, dar care nu țineau decît cel mult treizeci și șase de ore. Acum însă nu-i mai treceau și, cînd ajungeau la paroxism, mi se rupea inima de jale. În aceste zbuciumări, am regretat mai mult ca oricînd lipsa mea de putere care mă împiedica să-mi îndeplinesc cele mai sfinte și mai scumpe îndatoriri, sau mă făcea să le duc cu prea mare greutate la bun sfîrșit.

În sfîrșit, puteam să mă analizez, pentru a ști dacă drumul pe care pornisem era cel al adevărului sau al închipuirii, dacă mă luasem numai după gîndurile altora, sau dacă obiectul credinței mele avea un temei real. Găseam întotdeauna că ultima alternativă e cea adevărată și asta

imi dădea curaj. Căutasem și aflatam calea inimii mele spre Dumnezeu, legătura directă cu *beloved ones*¹ și acest fapt îmi ușura povara. Cum caută călătorul umbra, așa alerga sufletul meu spre acest refugiu, când cele dinafară mă apăsau; și niciodată nu m-am întors dezamăgită.

În ultimul timp, unii campioni ai religiei², care se pare că au pentru ea mai mult zel decât sentiment, au cerut coreligionarilor să dea la lumină exemple autentice de împlinire a rugilor lor, probabil fiindcă doreau să obțină documentele și peceteile cu care să-și atace adversarii, după toate regulile diplomatice și juridice. Cît de necunoscut le era adevăratul sentiment religios și cît de puține experiențe veritabile trebuie să fi avut ei înșiși!

Pot să afirm că n-am rămas niciodată fără sprijin, ori de cîte ori m-am îndreptat spre Dumnezeu, copleșită de tristețe. Asta spune infinit de mult și nu pot, și nici nu trebuie să spun mai mult. Pe cît de importantă era pentru mine fiecare experiență în momentul critic, pe atît de ștearsă, de neînsemnată și neverosimilă ar fi, povestirea mea dacă aș căuta să expun cazuri izolate. Cît eram de fericită cînd sute de mici întîmplări se adunau ca să-mi demonstreze, tot așa de sigur cum mi-ar fi demonstrat că respirația e semnul vieții, că nu mă aflu pe lume fără Dumnezeu. Era aproape de mine, mă aflu în prezența lui. Iată ce pot mărturisi cu adevărat, dîndu-mi într-adins osteneala să evit orice terminologie a vreunui sistem teologic.

Cît de mult aș fi dorit să mă fi găsit și atunci fără nici un sistem! Dar cine e atît de fericit să ajungă dintr-o dată la cunoașterea propriului său eu, fără forme, printr-o pură intuiție? Mă ocupam de mîntuirea sufletului meu cu seriozitate. Modestă, mă încredeam în concepțiile altora;

¹ Cei iubiți (engl.). În cercurile pietiștilor erau folosite expresii englezești.

² Ca, de pildă, J. K. Lavater (1741—1801), teolog și filozof elvețian, prieten atît cu Goethe cît și cu S. K. von Klettenberg.

mă devotasem cu totul sistemului de convertire din Halle¹, deși întreaga mea ființă refuza să-l adopte.

După această doctrină, transformarea inimii trebuie să înceapă cu oroarea adîncă față de păcat ; în această stare, inima trebuie să cunoască, uneori mai limpede, alteori mai puțin, pedeapsa ce-o așteaptă și să-și dea seama că gustul iadului îi amărăște plăcerea păcatului. În sfîrșit, trebuia să simți o încredere desăvîrșită în iertarea divină, care se ascunde adesea de-a lungul acestei evoluții, rămînînd s-o cauți iarăși cu ardoare.

Toate acestea nu se potriveau cu mine, nici într-un fel. Dacă-l căutam cu adevărat pe Dumnezeu, îl găseam, și el nu mă dojenia pentru faptele din trecut. În cele din urmă, vedeam foarte bine în ce împrejurare fusesem vinovată și știam și în ce măsură mai sînt ; dar îmi recunoșteam păcatele fără teamă. Nici o clipă n-am fost cuprinsă de frica iadului ; ideea unui spirit rău și a unui loc de pedeapsă și tortură după moarte nu-și putea găsi loc în sfera ideilor mele. Găseam că oamenii care trăiesc fără Dumnezeu, cu inimile închise pentru încrederea și dragostea față de ființa nevăzută, sînt atît de nefericiți, că iadul și niște pedepse fizice sînt mai degrabă o îndulcire a pedepsei decît o înăsprire a ei. În lumea asta mi-a fost dat să văd oameni care făceau loc în sufletul lor numai sentimentelor de ură, care erau nesimțitori la bine sub toate formele și căutau să impună răul, atît altora, cît și lor înșiși, preferînd să stea ziua cu ochii închiși, numai ca să poată afirma că soarele nu se iese. Oamenii aceștia mi se părea că sînt nespuse de nefericiți ! Cine ar fi putut să creeze un iad care să le înrăutățească starea în care se aflau ?

În această stare de spirit am rămas zi de zi, timp de zece ani. Ea s-a menținut în toate încercările prin care am trecut, și chiar lingă patul de suferință și moarte al iubitei

¹ Conducătorul spiritual al pietiștilor din Halle era Aug. H. Francke (1663—1727).

mele mame. Am avut sinceritatea, ca în această împrejurare să nu-mi ascund seninătatea. Sufletească față de persoane pioase, dar cu totul formaliste, și astfel am fost nevoită să îndur unele mustrări prietenești. Voiau să mă prevină din timp, să-mi arate de cită seriozitate e nevoie pentru a-ți clădi un fundament solid în zile bune.

Nu voiam de loc să păcătuiesc în ce privește seriozitatea. M-am lăsat pentru moment convinsă și mi-aș fi dat viața ca să fiu tristă și plină de spaimă. Dar cît am fost de uimită cînd am constatat că nu mi-e cu putință ! Cînd mă gîndeam la Dumnezeu, eram senină și mulțumită ; chiar cînd a venit sfîrșitul dureros al iubitei mele mame, nu m-am îngrozit în fața morții. Și totuși, în aceste ceasuri grave, am învățat multe lucruri, însă altele decît cele la care se gîndeau dascălii mei nechemăți.

Încetul cu încetul, am prins a mă îndoi de opiniile unor persoane foarte prețuite, dar aceste păreri le păstram numai pentru mine. O anumită prietenă, căreia îi acordasem prea mare încredere, voia să se amestece mereu în treburile mele ; de aceea am fost nevoită să mă despart de ea : odată i-am spus foarte hotărît să nu-și mai dea osteneală, căci n-am nevoie de sfaturile ei ; că pe Dumnezeul meu îl cunosc și numai pe el îl vreau drept călăuză. Prietena mea s-a simțit foarte jignită și cred că nu m-a iertat niciodată pe deplin.

Această hotărîre, de a mă sustrage de la sfaturile și înfrurirea prietenilor mei în probleme religioase, a avut drept urmare că am dobîndit curajul de a-mi urma propriul meu drum și în relațiile exterioare. Fără asistența credinciosului meu îndrumător nevăzut, aș fi putut fi rău sfătuită și încă și azi trebuie să admir drumul înțelept și fericit pe care l-am luat. La drept vorbind, nimeni nu știa ce mi s-ar fi potrivit și n-o știam nici eu.

Lucrul, lucrul acela rău, ce n-a fost pînă acum niciodată lămurit, ce ne desparte de ființa căreia îi datorăm viața, de

ființa care întreține tot ceea ce trebuie numit viață, lucrul ce se cheamă păcat, eu nu-l cunoșteam încă.

În relațiile mele cu prietenul nevăzut simțeam cea mai dulce desfătare a tuturor forțelor mele vitale. Dorința de a gusta mereu această fericire era atât de mare, încît păraseam bucuroasă tot ce tulbura această legătură și, în privința aceasta, experiența îmi era cel mai bun învățător. Dar s-a întâmplat cu mine la fel ca și cu acei bolnavi care nu iau nici un medicament și caută să se îngrijească numai ținînd regim. Face și regimul ceva dar, după un timp, nu mai e suficient.

În singurătate nu puteam să rămîn mereu, deși găseam în ea cel mai bun leac împotriva împrăstierii gîndurilor. Dacă intram iarăși în vîrtejul lumii, mă coplesea o impresie cu atât mai puternică. Singurul meu avantaj consta în faptul că dragostea de liniște mă domina și că, pînă la urmă, eram iarăși atrasă în sînul ei. Recunoșteam, într-un fel nedeslușit, mizeria și slăbiciunea mea și căutam să mă vindec de ele, cruțîndu-mă, evitînd să mă expun.

Timp de șapte ani, m-am constrîns la această dietă prudentă. Nu mă simțeam rău și găseam că starea în care mă aflam era de invidiat. Fără unele împrejurări și relații neașteptate, aș fi rămas pe loc și numai pe o cale ciudată am depășit această etapă. Împotriva sfatului tuturor prietenilor mei, am legat o nouă cunoștință. Obiecțiile lor m-au făcut la început să ezit. Atunci m-am îndreptat spre îndrumătorul meu nevăzut și, deoarece el mi-a dat dreptate, mi-am urmat calea mai departe, fără temeri.

Un om de duh, de inimă și foarte talentat cumpărase un domeniu în apropiere. Prîntre străinii pe care-i cunoscusem se număra și el și familia sa. Ne potriveam mult în ce privește moravurile, tradițiile și obiceiurile, de aceea am putut să ne apropiem repede.

Philo, astfel îl voi numi, era un matur și tatăl meu, căruia începuseră să-i scadă puterile, a fost ajutat foarte mult de el în unele afaceri. Curînd a devenit prietenul

intim al casei. În mine găsea, așa cum spunea, o persoană care nu avea nici frivolitatea și goliciunea sufletească, obișnuite în societatea înaltă, nici uscăciunea și timiditatea provincială; așa că am legat repede o strînsă prietenie. Mi-era foarte agreabil și foarte util.

Deși nu aveam nici cea mai mică dispoziție și nici o înclinare să mă amestec în problemele lumești și să caut să le înrîuiesc în vreun fel, îmi plăcea totuși să aud vorbindu-se și să aflu ce se mai întîmplă în jurul nostru, sau în locuri îndepărtate. În privința treburilor din lume, îmi plăcea să-mi formeze idei lipsite de orice sentiment: sensibilitate, intimitate, afecțiune, toate acestea le păstram pentru Dumnezeuul meu, pentru familia și prietenii mei.

Aceștia din urmă erau, dacă pot spune astfel, geloși de noua mea legătură cu Philo, și aveau dreptate în multe privințe cînd mă preveneau asupra urmărilor. Sufeream mult în inima mea, căci nu puteam socoti obiecțiile lor drept lipsite de orice valoare, sau interesate. Eram de mult obișnuită să-mi trec propriile păreri pe planul al doilea, dar de data aceasta convingerea mea nu s-a clintit. L-am implorat pe Dumnezeu să mă prevină și în această împrejurare. să mă oprească să mă îndrume și, deoarece inima mea a rămas aceeași, mi-am urmat calea, plină de încredere.

Philo avea în general o oarecare asemănare cu Narcis; dar o educație pioasă îl făcea să aibă o simțire mai adîncă și mai vie. Era mai puțin vanitos și avea mai mult caracter; și dacă Narcis era abil, precis, perseverent și neobosit în relațiile cu lumea, Philo era lucid, ascuțit, rapid, muncind cu o ușurință de necrezut. De la el am aflat amănuntele cele mai intime despre aproape toate persoanele importante pe care, sub aspect exterior, le cunoscusem în societate și eram bucuroasă că pot privi din postul meu de observație, pînă departe, vîlmășagul acesta omenesc. Philo nu mai putea să-mi ascundă nimic; încetul cu încetul, mi-a mărturisit legăturile sale sociale și cele intime. Mi-a fost teamă

pentru el, căci prevedeam anumite situații și încurcături, și nenorocirea s-a ivit mai iute decât credeam. Philo se ferise totdeauna să mi se destăinuiească și chiar la urmă nu mi-a dezvăluit decât atât cât a fost suficient pentru a bănuie că era mai rău.

Ce puternică impresie a făcut acest lucru asupra inimii mele ! Erau experiențe cu totul noi pentru mine. Vedeam eu o mihnire de nedescris un Agaton¹ crescut în dumbrava de la Delfi, ce datora încă prețul învățaturii sale, iar acum îl plătea cu dobinzi grele ; și acest Agaton era tocmai prietenul meu, de care mă simțeam atât de legată ! Compătimirea mea a fost vie și deplină ; am suferit cu el și ne găseam amândoi în cea mai ciudată situație.

După ce m-am ocupat multă vreme de starea lui sufletească, mi-am îndreptat atenția și asupra mea. Gîndul că nu sînt mai bună decît el s-a ridicat înaintea mea ca un nou raș, care apoi s-a tot întins puțin cite puțin, pînă ce mi-a întunecat tot sufletul.

Acum nu numai că mă gîndeam că nu-s mai bună decît el, dar simțeam acest lucru în așa fel, încît n-aș vrea să mai încerc vreodată o asemenea stare. Și n-a fost ceva trecător. Mai bine de un an, nu mi-a ieșit din minte că, dacă nu m-ar fi păzit o mină nevăzută, aș fi putut deveni un Girard², un Cartouche³ un Damiens⁴ sau oricare alt

¹ Aluzie la Agaton, poet dramatic atenian (sec. V. î.e.n.), din a cărui operă ne-au rămas doar cîteva fragmente. Artă lui era, după afirmațiile lui Aristofan, lipsită de vigoare, afectată, plină de anti-teze și subtilități sofistice.

Scritorul german Ch. M. Wieland a scris un roman cu același titlu, un fel de apolog, în care sînt expuse preceptele unei morale practice (1766—1767).

² Jean-Baptiste Girard (1680—1733), predicator francez, s-a făcut vinovat de a fi sedus o fată.

³ Louis-Dominique Bourguignon, zis Cartouche (1693—1721), criminal faimos.

⁴ Robert-François Damiens (1715—1757), hoț și dezechilibrat, a atentat la viața lui Ludovic al XV-lea, faptă pentru care a fost executat.

monstru. Simțeam limpede că în inima mea se găseau predispoziții pentru a ajunge la fel cu ei. Doamne, ce descoperire !

Dacă pînă atunci nu putusem constata în mine prin experiență cîtuși de puțin realitatea păcatului, acum îi presimțeam posibilitatea cu o evidentă înspăimîntătoare ; și totuși nu cunoșteam răul, mi-era numai teamă de el ; simțeam că aş putea deveni vinovată și nu mă puteam acuza de nimic.

Pe cît eram de convinsă că o astfel de predispoziție sufletească, pe care trebuia să recunosc că o am, nu putea năzuî la unirea cu Ființa supremă în care speram după moarte, tot atît de puțin mi-era teamă că voi ajunge la o asemenea despărțire. Cu tot răul pe care-l descopeream în mine, îl iubeam pe El, prietenul nevăzut, și uram ceea ce simțeam în mine, uram din răspuțeri și n-aveam decît o dorință : să scap de această boală și de această predispoziție la îmbolnăvire ; eram sigură că marele medic nu mă va lăsa fără ajutor.

Singura întrebare era : cum puteam lecuî acest rău ? Prin practicile virtuozose ? la ele nu mă mai puteam gîndi, căci timp de zece ani practicasem mai mult decît simpla virtute și, totuși, ticăloșiile astăzi descoperite stătuseră ascunse în adîncul sufletului meu. N-ar fi putut izbucni, ca la David, cînd a zărit-o pe Batșeba, și David n-a fost și el un prieten al lui Dumnezeu ? ¹ Nu eram și eu convinsă în adîncul sufletului că Dumnezeu mi-e prieten ?

Este oare acest rău o slăbiciune de neînlăturat a omnirii ? Trebuie oare să ne resemnăm ca, într-o zi, să ne simțim dominați de pîcnirile noastre și, oricît ne-am sili, nu ne rămîne nimic altceva decît să ne disprețuim căderea și să cădem din nou, cînd se ivește o împrejurare asemănătoare ?

¹ Biblia spune că David a luat-o de soție pe Batșeba după ce l-a trimis la moarte bărbatul, pe Urie.

În legile morale nu puteam găsi nici o mîngiere. Nici severitatea cu care ele încearcă să ne stăpînească pornirile, nici străduința de a transforma înclinările noastre în virtuți nu puteau să mă mulțumească. Principiile pe care mi le inspiraseră relațiile mele cu prietenul nevăzut aveau pentru mine o valoare mult mai hotărîtoare.

Într-o zi, studiind psalmii compuși de David după prăbușirea lui odioasă, m-a izbit faptul că deslușise răul ce zăcea într-însul chiar în substanța din care era alcătuită ființa lui ; dar voia să fie purificat și implora cu stăruință o inimă curată.

Însă cum să ajungi la asta ? Răspunsul din cărțile simbolice îl cunoșteam foarte bine ; și pentru mine era un adevăr biblic că sîngele lui Isus Hristos ne purifică de orice păcat. Însă acum îmi dădeam seama pentru înțîia oară că nu înțelesesem niciodată maxima aceasta, atît de des repetată. Ce înseamnă ea ? Cum se poate întîmpla așa ceva ? Întrebările acestea mă frămîntau zi și noapte. În sfîrșit, mi s-a părut că văd, ca într-o licărire, că ceea ce căutam eu trebuie să se găsească în întruparea cuvîntului veșnic prin care toate, și noi înșine, am fost creați. Cel dintru început s-a coborît îndată în genunea noastră, pe care o străfulgeră și o cuprinde în întregime dintr-o privire, și a urmat treaptă cu treaptă toată existența omenească, de la concepere și naștere pînă la mormînt ; că, prin acest ocol miraculos, s-a ridicat din nou în înălțimile luminoase, unde ar trebui să sălășluim și noi pentru a fi fericiți : toate acestea mi-au fost relevate ca într-un amurg îndepărtat.

O, de ce, cînd trebuie să vorbim despre asemenea lucruri, sîntem nevoiți să întrebuițăm imagini care nu exprimă decît stări exterioare ? Dinaintea Celui atotputernic există înălțime sau prăpastie, întunecime sau lumină ? Numai pentru noi există ceva sus sau jos, există zi sau noapte. Și de aceea s-a făcut el asemenea nouă, căci altfel n-am fi avut nici un mijloc de a-l înțelege.

Dar cum putem avea parte de această neprețuită binefacere ? Prin credință, ne răspunde *Scriptura*. Dar ce e credința ? La ce-mi folosește să cred că-i adevărată istorisirea unei întâmplări ? Trebuie să-mi pot însuși efectele, urmările. Această credință însușită trebuie să fie o stare sufletească aparte, neobișnuită la omul natural.

Atunci, Atotputernice, dăruiește-mi credința ! l-am implorat odată, când inima îmi era nespus de grea. M-am aplecat pe măsuta dinaintea căreia ședeam și mi-am ascuns în mâini fața scaldată în lacrimi. Eram în acea stare în care trebuie să ne aflăm, pentru ca Dumnezeu să ia în seamă ruga noastră, stare în care ne găsim foarte rar.

Cine ar putea descrie ce am simțit atunci ? Un avânt mi-a purtat inima spre crucea pe care expiase cândva Isus ; un avânt, nu-i găsesc alt nume, asemănător celui ce ne duce sufletul spre iubitul absent, comparație, fără îndoială, cu mult mai adevărată și mai reală decât bănuiam. Astfel mi s-a apropiat sufletul de Cel ce s-a întrupat om și a murit pe cruce ; în clipa aceea am știut ce e credința.

Asta e credința ! am strigat, sărind în picioare, pe jumătate înspăimântată. Am căutat atunci să mă încredințez de senzația mea, de intuiția mea, și repede m-am convins că spiritul meu căpătase o facultate de elevație, pe care n-o cunoscusem până atunci.

În fața unor asemenea senzații, cuvintele ne părăsesc. Puteam să le deosebesc clar de orice produs al fanteziei ; erau cu totul lipsite de iluzionare, de imagine concretă, dând totuși despre obiectul la care se raportau exact aceeași certitudine ca și imaginația când zugrăvește trăsăturile unui prieten absent.

După ce a trecut primul extaz, am înțeles că această stare sufletească o mai cunoscusem, dar niciodată n-o simțisem cu o asemenea intensitate. Nu fusesem în stare niciodată s-o mențin, să mi-o însușesc pe deplin. Cred, de altfel, că fiecare suflet omenesc a simțit ceva asemănător

intr-o clipă sau alta a vieții. Fără îndoială, e starea care arată oricui că Dumnezeu există.

Pînă atunci, mă mulțumisem cu această forță care mă cuprindea numai din cînd în cînd ; și dacă, datorită unui destin deosebit, n-aș fi avut de suferit an de an calamități neașteptate, dacă datorită acestora nu mi-aș fi pierdut încrederea în puterea și capacitățile mele, poate că m-aș fi mulțumit totdeauna cu acea stare.

Dar din acea clipă sublimă, am căpătat aripi. Acum puteam pluti peste ceea ce altădată mă amenința ; eram ca o pasăre ce zboară cîntînd neobosită deasupra celui mai impetuos torent, în fața căruia un cățeluș se oprește și latră înfricoșat.

Bucuria mea era nespusă și cu toate că nu mărturisisem nimănui nimic, totuși ai mei au observat la mine o seninătate neobișnuită, fără să poată pricepe cauza mulțumirii mele. Ce bine ar fi fost să fi tăcut mereu și să fi căutat să păstrez în suflet puritatea acelei stări ! Să nu mă fi lăsat influențată de împrejurări și să nu-mi fi dezvăluit taina ! Atunci aș fi putut încă o dată să fiu scutită de un mare ocol.

Deoarece în ultimii zece ani de viață creștinească, forța aceasta necesară nu se aflase în sufletul meu, fusesem în situația altor oameni de bună-credință : mă susținusem umplîndu-mi închipuirea cu imagini ce aveau legătură cu Dumnezeu, ceea ce e într-adevăr folositor, căci gîndurile păcătoase și relele lor urmări sînt astfel ținute în friu. Și apoi, sufletul nostru se agață adesea de una sau alta dintre aceste imagini spirituale și, cu ajutorul lor, se avîntă puțin spre înălțimi, așa cum un pui de pasăre zboară de pe o ramură pe alta. Atîta timp cît n-ai ceva mai bun, practica aceasta nu e cu totul de lepădat.

Imaginile și impresiile ce năzuiesc spre Dumnezeu le găsim în ceremoniile bisericești, în clopote, orgă și cîntări, dar mai cu seamă în predicile învățătorilor noștri. Eram însetată de ele, nespus de mult ; nici vremea rea, nici sănătatea subredă nu mă puteau opri de a mă duce la biserică,

și clopotele de duminică îmi provocau o oarecare nerăbdare cînd mă aflam ținută în pat de boală. Îmi făcea o deosebită plăcere să ascult pe marele predicator al curții, care era un om remarcabil ; îi prețuiam și pe colegii săi și știam că găsesc merele de aur ale cuvîntului divin, chiar dacă erau amestecate cu alte poame lipsite de preț și puse pe tipsii de lut. La practicile publice, adăugam tot soiul de edificări particulare, cum li se spune, și prin ele nu făceam, iarăși, decît să-mi nutresc imaginația și o senzualitate mai rafinată. Eram atît de obișnuită cu asemenea practici, le prețuiam atît de mult, încît și acum mi se părea că nimic nu le poate întrece. Căci sufletul meu are numai antene, ochi nu. Pipăie numai, și nu vede. Ah, de-ar avea ochi și de-ar putea privi !

Am continuat să mă due cu aceeași rîvnă la predici ; dar, vai, ce se întîmpla cu mine ! Nu mai găseam ceea ce găsisem înainte. Predicatorii aceștia își toceau dinții, rozînd scoarța, pe cînd eu savuram miezul. Curînd -am ostenit ascultîndu-i ; dar eram și prea pretențioasă ca să mă mulțumesc numai cu ceea ce izbutisem să descopăr. Aveam nevoie de imagini, de impresii exterioare, și credeam că simt o năzuință pură, spirituală.

Părinții lui Philo avuseseră legături cu comunitatea fraților moravi. În biblioteca lui se mai găseau multe scrieri de ale contelui ¹. El îmi vorbise de cîteva ori foarte limpede și favorabil despre ele și mă rugase să răsfoiesc unele dintre acele lucrări, măcar spre a cunoaște un fenomen psihologic. Eu îl consideram pe conte drept un eretic prea înrăit ; de aceea n-am deschis nici *Cartea de cîntări de la Ebersdorf* ², pe care prietenul meu mă silise, în același scop, s-o iau cu mine.

¹ Se referă la Nikolaus Ludwig von Zinzendorf (1700—1760), teolog pietist și autor de imnuri religioase ; superior al comunității fraților moravi de la Herrnhut.

² Aici exista din 1733 o comunitate a fraților moravi.

Lipsită cu desăvîrşire de orice mijloc exterior de înearajare, am luat din întîmplare acea *Carte de cîntări* şi, spre uimirea mea, am găsit într-adevăr în ea imnuri care, ce e drept sub forme ciudate, mi s-au părut că se potrivesc cu ce simţeam eu ; originalitatea şi naivitatea impresiilor mă atrăgeau. Sentimentele acestea proprii erau exprimate cu mijloace proprii ; nici o terminologie scolastică, aducînd a ceva afectat sau banal. Mă convinsesem că oamenii aceştia simţiseră ce simţeam şi eu şi eram foarte fericită să-mi fixez în memorie cîte un verset şi, timp de cîteva zile, să fiu preocupată de el.

Din clipa în care mi-a fost dăruit adevărul, s-au scurs în felul acesta aproape trei luni de zile. În sfîrşit, am luat hotărîrea să-i mărturisesc pritenului meu Philo tot şi sărog să-mi facă şi mie cunoscute acele scrieri, pe care acum eram peste măsură de dornică a le cunoaşte. Aşa am şi procedat într-adevăr, deşi ceva în inima mea se împotrivesc cu tărie.

I-am istorisit lui Philo toate în chip amănunţit ; şi cunel însuşi avea un rol principal, căci povestirea mea conţinea şi un îndemn sever la pocăinţă, ce-i era adresat, prietenului meu a fost deosebit de mişcat şi tulburat. A izbucnit în plîns. M-am bucurat şi am crezut că şi în sufletul lui sprodusese o conversiune totală.

Mi-a adus toate scrierile pe care i le-am cerut şi astfel am avut din belşug cu ce să-mi hrănesc imaginaţia. Am făcut progrese mari în cunoaşterea felului de a gîndi şi de a vorbi al lui Zinzendorf. Să nu se creadă că în prezent am încetat să preţuiesc comportarea contelui ; sînt gata să-i dau dreptate ; nu e deloc un om cu o fantezie stearpă ; vorbeşte despre adevăruri mari, de cele mai multe ori într-un avînt îndrăzneţ al imaginaţiei, iar cei ce l-au bîrfit n-au ştiut nici să-i preţuiască însuşirile, nici să le recunoască.

Mie mi-a devenit nespus de drag. Dacă aş fi fost stăpînă pe faptele mele, desigur că mi-aş fi părăsit ţara şi

... și m-aș fi dus la el ; desigur că ne-am fi înțeles,
... am fi răbdat cu greu multă vreme.

... dat fie creditorul meu nevăzut, care mă ținea
... atit de legată de treburile casnice ! Pentru mine era
... vărata călătorie cînd puteam să mă duc pînă în gră-
... casei. Ingrijirile pe care le cerea vîrsta și slăbiciunea
... ui meu îmi dădeau destul de lucru și, în ceasurile de
... z, acea nobilă fantezie era cel mai plăcut mijloc de
... trece timpul. Singurul om pe care-l vedeam era Philo,
... tata îl iubea mult ; relațiile lui cu mine însă, pînă
... ci foarte sincere, avuseseră întrucîtva de suferit după
... nele mele mărturisiri. La el, emoția nu pătrunsese prea
... c și, cum încercările lui de a vorbi pe limba mea nu
... prea reușit, a evitat acel domeniu, cu atit mai lesne
... t, datorită cunoștințelor sale întinse, putea să aducă în
... tuție mereu subiecte noi.

Așadar, devenisem soră moravă din proprie inițiativă
... trebuia să-mi ascund noua orientare a sufletului și a sen-
... tentelor mele, mai ales față de marele predicator al
... ii ; căci aveau motive să-l prețuiesc, fiindu-mi con-
... er, iar meritele lui excepționale nu erau nici acum mic-
... ate în ochii mei de faptul că avea o aversiune extremă
... tru frații moravi. Din păcate, omul acesta venerabil a
... quit să îndure multe necazuri de pe urma mea și a
... ra.

Cu cîțiva ani în urmă, cunoscuse în străinătate un gen-
... m, care i se păruse a fi un om leal și foarte pios. Rămă-
... e cu el în corespondență continuă, convins că acel prie-
... caută cu toată rîvna pe Dumnezeu. Ce mare a fost însă
... erea predicatorului cînd, mai tîrziu, gentilomul s-a ală-
... tat comunității de la Herrnhut și a trăit multă vreme
... ntre frații moravi ! În schimb, cît de mult s-a bucurat
... nd acel prieten s-a rupt totuși de comunitate și s-a hotă-
... it să se stabilească în apropierea îndrumătorului său,
... pînăd că se supune iarăși cu totul conducerii lui !

Noul venit a fost prezentat oarecum în triumf tuturor oîtelor iubite ale marelui păstor. Numai în casa noastră nu a fost adus, căci tata nu mai obișnuia să primească pe nimeni. Gentilomul a fost întâmpinat pretutindeni cu mare simpatie ; el avea politețea curții și purtările plăcute ale comunității, îmbinate cu multe și frumoase însușiri înnăscute astfel că toți cei care l-au cunoscut au început a-l prefera pe un mare sfînt, lucru de care se bucura la culme îndrumătorul lui spiritual. Din păcate, gentilomul nu se certa cu comunitatea decît în probleme mărunte și, în inimă, era tot frate morav. E drept că se simțea legat de fondul doctrinei, totuși îi conveneau și zorzoanele pe care le adăugase contele. Se deprinsese cu acel fel de a gîndi și de a se exprima și, cu cît trebuia să se ascundă mai cu grijă de bătrînul său prieten, cu atît mai mult simțea nevoia, cînd îndată ce avea în jur cîteva persoane de încredere, să se întoarcă la versetele, litaniile și la iconițele lui, găsind totdeauna, bineînțeles, deplină aprobare.

Nu știam nimic despre toate acestea și trăiam mai departe în visările mele obișnuite. Multă vreme nu ne-am cunoscut.

Într-o zi, avînd un ceas liber, m-am dus să-mi văd prietenă bolnavă. Acolo, am întîlnit mai mulți cunoscuți, însă mi-am dat seama îndată că i-am întrerupt în mijlocul unei discuții. M-am făcut că nu observ nimic, dar, spre marea mea uimire, am zărit pe un perete cîteva icoane de-ale fraților moravi, încadrate foarte frumos. Am înțeles îndată ce se întîmplase de cînd nu mai fusesem în casa aceea și am salutat noua apariție cu cîteva versete potrivite cu împrejurarea.

E lesne de închipuit mirarea prietenelor mele. Ne-am lămurit, și pe loc am devenit unite și apropiate.

De atunci am început să caut mai des prilejul de a ieși din casă. Din nefericire nu-l puteam avea decît la trei sau patru săptămîni ; l-am cunoscut pe nobilul apostol și

rînd pe rînd, pe toți cei ce făceau parte din comunitatea secretă. Luam parte, cînd puteam, la adunările lor și, cu felul meu sociabil de a fi, mi-era nespus de plăcut să ascult de la ceilalți și să împărtășesc și eu altora ceea ce, pînă atunci, nu elaborasem decît în sinea mea și cu mine însămi.

Nu eram însă atît de absorbită încît să nu observ cît de puțini erau acei ce simțeau înțelesul cuvintelor și al acelor expresii atît de gingașe și să nu-mi dau seama că ele nu le erau mai de folos decît, altădată, vorbirea simbolică a bisericii. Cu toate acestea, mergeam cu ei mai departe și aveam grijă să nu mă rătăcesc. Mă gîndeam că nu sînt chemată să cercetez inimile și să le pun la încercare. Oare nu fusesem și eu pregătită pentru o viață sufletească mai înaltă prin o seamă de practici naive ? Luam parte la toate și, cînd vorbeam, stăruiam asupra sensului care, în subiecte atît de delicate, e mai mult ascuns de cuvinte decît limpezit, și încolo lăsam pe fiecare să se comporte în felul său, cu o îngăduință deplină.

Acestei epoci liniștite, de tainică desfătare în comun, i-a urmat îndată furtuna certurilor și antagonismelor publice, care au iscat la curte și în oraș tulburări mari, ba pot spune, chiar unele scandaluri. Venise momentul în care marele nostru predicator, adversar îndîrjit al comunității morave, avea să descopere, spre marea lui umilință, că audienții lui cei mai buni și mai fideli altădată, erau cu toții de partea comunității. Foarte jignit, în primele clipe a pierdut orice măsură, așa că mai tîrziu, chiar dacă ar fi vrut, n-ar fi putut da înapoi. Au urmat dezbateri violente, în care, din fericire, numele meu n-a fost rostit, căci nu participasem decît ocazional la acele adunări, socotite atît de odioase, iar îndrumătorul nostru zelos nu se putea lipsi de tatăl și de prietenul meu în treburile cetățenești. M-am menținut în neutralitate, cu o satisfacție ascunsă ; căci îmi plăcea de cîtăva vreme să mai discut despre asemenea sentimente și subiecte chiar cu persoane binevoitoare, dacă

ele nu puteau prinde sensul adinc al acelor probleme rămăneau numai la suprafață. Iar acum mi se părea zadarnic și chiar primejdios să discut în contradictoriu cu adversari păreri asupra cărora abia de ne înțelegeam între prieteni. Și în curînd mi-a fost dat să văd că oameni cinstiți și nobili, care în acest caz n-au putut să-și ferească inima de ură și aversiune, au devenit repede nedreptiți și, pentru a apăra o formă exterioară, au ajuns aproape să nimicească tot ce aveau mai bun în ei.

Oricît de nedrept ar fi fost în cazul de față acel om venerabil și oricît au încercat unii să mă încete și pe mine împotriva lui, n-am putut niciodată să nu-i acord, din toată inima, considerație. Îl cunoșteam bine; puteam, cu nepărtinire, să privesc toate aceste probleme din punctul lui de vedere. N-am văzut niciodată un om fără slăbiciuni, numai că ele sînt mai evidente la oamenii de seamă. Ne dorim și vrem, în definitiv, ca ființele privilegiate să nu plătească nici un tribut, nici o dare. Îl stimam pe bătrînul predicator ca pe un om de mare valoare și speram să folosesc influența neutralității mele tacite pentru a ajunge dacă nu la pace, măcar la armistițiu. Nu știu ce-aș fi izbindit; dar Dumnezeu a curmat toate dintr-o dată, chemîndu-l la el. La coșciugul său au plîns toți cei care, cu puțin înainte, se certaseră cu el pentru niște cuvinte. De fapt nimeni nu se îndoise vreodată de cinstea și de pietatea lui.

Cam în același timp, a trebuit și eu să las din mîini marionetele mele care, după atîtea controverse, mi-au apărut întrucîtva în altă lumină. Unchiul nostru își continuase în tăcere planul privitor la sora mea. I-a propus ca logodnic un tînăr de rang înalt și bogat și a înzestrat-o cu generozitate, așa cum era de așteptat din partea lui. Tata și-a dat consimțămîntul cu bucurie; sora mea era liberă și pregătită să-și schimbe situația. Căsătoria urma să se celebreze la castelul unchiului, unde au fost invitați rudele și prietenii; ne-am dus cu toții plini de voie bună.

Pentru întâia oară în viață, intrînd într-o casă, m-am simțit plină de admirație. Ce-i drept, auzisem adesea vorbindu-se despre gustul rafinat al unchiului meu, despre arhitectul lui italian, despre colecțiile și biblioteca sa ; toate acestea le comparasem însă cu ceea ce mai văzusem și-mi făcusem în minte o imagine foarte confuză. De aceea, am rămas uluită de impresia puternică și armonioasă pe care am simțit-o pătrunzînd în casă, impresie ce se întărea cu fiecare sală, cu fiecare încăpere ! Pînă atunci, luxul și ornamentele unui interior nu izbutiseră decît să mă distreze ; aici însă simțeam un fel de reculegere și concentrare interioară. De asemeni, toate pregătirile pentru solemnități și petreceri îmi trezeau o satisfacție profundă prin strălucirea și noblețea lor, și nu pricepeam cum a fost în stare un singur om să conceapă și să organizeze toate și nici cum au putut să se înțeleagă între ei mai mulți oameni pentru a lucra în același spirit măreț. Și cu toate acestea, gazda și cei din jurul lui erau plini de naturalețe ; nu puteai observa nici urmă de rigiditate sau convenționalism.

Însăși cununia s-a desfășurat în chip neașteptat de mișcător ; am avut surpriza unei excelente muzici corale și pastorul a știut să dea ceremoniei toată solemnitatea cerută de acest act. Stăteam alături de Philo care, în loc să mă felicite, îmi spusese cu un oftat adînc : Oh, cînd ți-am văzut sora întinzînd mîna mi s-a părut, că mă opărește cineva cu apă clocotită. De ce ? l-am întrebat. Asta simt totdeauna cînd văd doi inși că se cunună, îmi răspunse el. Am rîs, dar după aceea, am avut destul de des prilej să mă gîndesc la vorbele lui.

Veselia adunării, în care se afla mult tineret, părea cu atît mai strălucitoare cu cît în jur erau numai lucruri respectabile și serioase. Mobilierul, lenjeria, tacîmurile, serviciile de masă și fructierele se armonizau cu restul și, dacă pînă atunci mi se păruse că arhitectii proveneau din

aceeași școală ca și cofetarii, de data aceasta, cofetarul și majordomul fuseseră la școala arhitectului.

Deoarece trebuia să rămânem mai multe zile împreună, unchiul, inteligent și priceput, se îngrijise de cele mai variate distracții pentru invitați. Aici n-am avut de îndurat iarăși trista experiență pe care o făcusem atât de des în viața mea, și anume, cât de prost se simte o societate numeroasă și amestecată când, lăsată în voia ei, trebuie să recurgă la cele mai vulgare și insipide mijloace ca să-și treacă timpul, încât ființele mai delicate simt mai mult decât celelalte lipsa distracțiilor.

Cu totul altfel pregătise unchiul lucrurile. El angajase vreo doi sau trei mareașali, dacă pot să-i numesc astfel; unul dintre ei avea în grijă plăcerile tineretului: dansuri, plimbări, excursii, jocuri distractive, toate le organiza și le conducea el, și deoarece tinerilor le place să petreacă în aer liber și nu se tem de înrîurirea temperaturii, le-au fost puse la dispoziție grădina și veranda cea mare, la care au mai fost adăugate, în același scop, încă vreo câteva galerii și pavilioane, ridicate atunci, doar din scânduri și pînă, dar în proporții atât de nobile că ai fi spus că sînt de piatră și marmură.

Cît sînt de rare serbările la care cel ce-i reunește pe oaspeți simte și îndatorirea de a se ocupa în toate chipurile de dorințele și plăcerile lor !

Pentru persoane mai în vîrstă au fost pregătite partide de vînațoare, jocuri de cărți, scurte plimbări și colțuri izolate pentru convorbiri intime; iar cine obișnuia să se culce mai devreme, era găzduit cît mai departe de orice larmă.

Datorită acestei organizări perfecte, spațiul în care ne aflam părea un univers întreg; totuși, dacă te uitai mai de aproape, vedeai că acel castel nu era mare și, fără o cunoaștere precisă a resurselor lui și fără inteligența stăpînului, ar fi fost foarte greu să fie găzduită atîta lume și fiecare să fie tratat după gustul lui personal.

Așa cum ne încintă înfățișarea unui om bine făcut, tot așa ne încintă și o locuință care dovedește prezența unei ființe pricepute și înțelepte. E o plăcere să intri într-o casă curată, chiar dacă a fost construită și împodobită fără gust, căci ea ne face să simțim prezența unor oameni cultivați, cel puțin *dintr-un* punct de vedere. Dar plăcerea noastră este dublă când întâlnim într-o așezare omenească spiritul unei civilizații superioare, chiar dacă această civilizație nu e decît de ordin material.

Lucrul acesta mi-a apărut cu atît mai evident la castelul unchiului. Auzisem și citisem multe despre artă ; Philo era mare amator de tablouri și avea o colecție frumoasă ; eu însămi desenasem mult ; dar, în parte, fusesem prea preocupată de sentimentele mele, aspirînd să clarific un singur lucru, necesar mie, și, în parte, mi se păruse că toate lucrurile pe care le vedeam nu făceau decît să mă distreze, ca și celelalte ocupații mondene. Acum, pentru întîia oară, eram readusă la mine însămi de ceva dinafară, și am început să înțeleg, spre marea mea uimire, diferența dintre admirabilul cîntec natural al privighetorii și un aleluia pe patru voci, cîntat de glasuri omenești pline de simțire.

N-am ascuns unchiului meu bucuria acestui fel nou de a vedea lucrurile ; el obișnuia, de îndată ce avea răgaz, să discute cu mine. Vorbea cu multă modestie despre ceea ce posedă și despre ceea ce realizase și cu multă siguranță despre spiritul în care colecționase și expusese atîtea opere de artă ; dar puteam să observ foarte bine că vorbea cău-tînd să mă cruțe, după vechiul lui obicei, subordonînd bunurile peste care se considera domn și stăpîn celor care, după convingerea mea, reprezentau adevărul și binele.

Dacă putem admite, îmi spuse el odată, că însuși creatorul lumii a luat înfățișarea creaturii sale și că s-a aflat o vreme pe pămînt în aceleași condiții, înseamnă că trebuie să privim făptura creată ca absolut perfectă, deoarece creatorul s-a putut uni cu ea atît de intim. De aceea în noțiunea de om nu se poate să se găsească nici o contra-

dicție cu noțiunea de divinitate ; și dacă adesea ne dăm seama de diferența și depărtarea pînă la ea, avem cu atît mai mult datoria să nu privim mereu, cum face avocatul diavolului¹, numai la ticăloșia și slăbiciunea naturii noastre, ci să căutăm tot ce e desăvîrșit în noi, tot ce poate îndreptați pretențiile noastre la asemănarea cu Dumnezeu.

I-am răspuns zîmbînd : Mă copleșești prea mult, dragă unchiule, cu bunăvoința de a vorbi în limbajul meu. Ceea ce ai a-mi spune este pentru mine de o importanță atît de mare, că aș vrea să te aud exprimîndu-te în termenii dumitale proprii și voi încerca apoi să traduc pentru mine ceea ce nu-mi va fi destul de clar.

Aș putea continua, zise el atunci, și în forma cea mai personală mie, fără să schimb tonul. Fără îndoială că meritul cel mai mare al omului este să determine cît mai mult cu putință împrejurările și să se lase determinat de ele cît mai puțin. Universul întreg stă în fața noastră ca o carieră de piatră în fața arhitectului, care nu-și merită numele decît numai cînd, din materialul brut și întimplător, execută prototipul născut în spiritul său, conform unui anumit scop, cu economie și soliditate extremă. Tot ce e în afară de noi se află în stare elementară, ba chiar și tot ce e în noi ; dar în adîncul nostru există acea forță creatoare care tinde să plămuiască ceea ce e necesar să fie, și care nu ne dă liniște și pace pînă ce, într-un fel sau altul, n-am ajuns să-l înfăptuim, în afara noastră, sau în noi înșine. Dumneata, iubită nepoată, ai ales, poate, partea cea mai bună ; ai căutat să pui ființa dumitale morală, adîncă dumitale natură afectuoasă, în acord cu dumneata însăși și cu ființa supremă ; dar nici noi, ceilalți, nu sîntem de blamat cînd căutăm să cunoaștem sub toate laturile omul și simțurile lui și să stabilim o armonie în acțiunile sale.

¹ Se referă la expresia *advocatus diaboli*, personajul care, cu prilejul sanctificării cuiva, are rolul de acuzator al celui care urmează a fi sanctificat.

Prin astfel de convorbiri, am devenit din ce în ce mai apropiați și l-am rugat stăruitor să-mi vorbească fără condescendență, ca și cum ar vorbi cu sine însuși. Să nu crezi, îmi spuse unchiul, că te măgulesc, cînd îți laud feul de a gîndi și de a trăi. Respect pe omul care știe împede ce vrea, care pășește neobosit înainte, care cunoaște mijloacele necesare spre a-și ajunge scopul și știe să pună stăpînire pe acele mijloace și să le folosească ; dacă scopul e mare sau mic, dacă merită să fie lăudat sau criticat, acestea sînt probleme secundare pentru mine. Crede-mă, scumpa mea, că, în mare parte, nefericirea și ceea ce lumea numește rău se iscă din pricină că oamenii sînt prea nepăsători și nu caută să-și cunoască bine felurile pe care le au în viață, iar cînd le află, nu se apucă serios de muncă. Ca și cum cineva, care știe că poate și trebuie să clădească un turn, n-ar folosi, totuși, pentru temelie, mai multă piatră și muncă decît s-ar cuveni pentru un bordei. Dacă dumneata, dragă prietenă, care simți o nevoie imperioasă să vezi clar în adîncul naturii dumitale morale, ai fi recurs în locul abnegației mari și îndrăznețe în mijlocul familiei, la un logodnic sau poate la un soț, ai fi fost, desigur, într-o neîncetată contradicție cu propria-ți conștiință și niciodată n-ai fi gustat o clipă de mulțumire.

Dumneata, l-am întrerupt eu, întrebuițezi cuvîntul abnegație, iar eu de multe ori m-am gîndit că jertfim unui scop superior, ca unei divinități, ceea ce iubim dar totuși prețuim mai puțin, așa cum am duce la altar un miel drag și l-am jertfi bucuroși pentru sănătatea unui tată venerat.

Oricare ar fi imboldul, replică el, fie rațiunea, fie sentimentul, care ne face să părăsim un lucru pentru altul, sau să alegem un lucru în locul altuia, eu susțin că însușirile cele mai de admirat ale omului sînt hotărîrea și perseverența. Nu poți avea în același timp și marfa și banii, și acela care poartă mereu marfa, fără a avea inima să se despartă de bani, e tot atît de nefericit ca acela care regretă cumpărătura făcută, cînd are marfa în mînă. Dar

nici nu mă gîndesc să-i învinuiesc pe oameni din pricina asta, căci propriu-zis nu sînt ei vinovați, ci situația în-curcată în care se află și în care nu știu cum să reacționeze. Așa, de pildă, vei găsi în medie mai puțini proști gospodari la țară decît la oraș și în orașele mici mai puțini decît în cele mari ; și pentru ce ? Pentru că omul e făcut să trăiască în condiții limitate ; el nu-i în stare să conceapă decît scîpuri simple, apropiate, precise și se deprinde să se folosească de mijloacele care-i sînt la îndemînă ; însă, îndată ce ajunge într-un mediu mai larg, nu mai știe ce vrea și nici ce ar trebui să vrea, indiferent dacă e descumpănit de mulțimea obiectelor sau de grandoarea și maiestatea lor. Omul se simte totdeauna nenorocit atunci cînd e îndemnat să năzuiască la ceva, de care nu poate fi legat printr-o activitate proprie și continuă.

Într-adevăr, urmă unchiul, nimic nu-i cu putință în lume fără seriozitate și, printre cei pe care-i numim oameni cultivați, găsești puțini care să fie serioși ; ei pornesc spre treburile și afacerile lor, spre artele de care se ocupă și chiar spre plăceri, cu un soi de autoapărare ; trăiesc, așa cum citesc un teanc de ziare, numai ca să scape de ele ; asta îmi aduce aminte de un englez tînăr, la Roma, care într-o seară, la o reuniune, istorisea cu satisfacție că și în ziua aceea dăduse gata șase biserici și două galerii de artă. Vrem să știm și să cunoaștem o mulțime de lucruri, și tocmai acelea care ne privesc mai puțin, dar nu ne dăm seama că foamea nu poate fi potolită sorbind aer. Cînd fac cunoștință cu un om, întreb îndată : cu ce se ocupă ? și în ce fel ? și cu ce urmări ? și răspunsul la întrebare hotărăște pentru toată viața dacă omul mă interesează sau nu.

Dragă unchiule, i-am replicat, poate că ești prea sever ; în felul acesta poate că renunți să dai o mînă de ajutor unor oameni de treabă cărora ai putea să le fii de folos.

Se poate oare să mi se facă mie un astfel de reproș, răspunse el, tocmai mie, care am lucrat atîta vreme zadar-

nic pentru ei și în folosul lor ? Cît de mult suferim, în tinerețe, din pricina acestor oameni, ce cred că ne invită la o petrecere plăcută cînd ne făgăduiesc tovarășia Danai-delor¹ sau a lui Sisif² ! Slavă Domnului, am scăpat de ei ! și dacă, din nefericire, vine vreunul în preajma mea, caut să-l evit cît mai politicoș ; deoarece tocmai de la oamenii aceștia auzi lamentările cele mai amare că toate treburile din lume merg prost, că științele sînt superficiale, că artiștii sînt ușuratici, că poeții sînt nuli și cîte și mai cîte. Nici nu le trece prin minte că nici ei, nici atîția alții asemenea lor, nu vor citi tocmai cartea care ar fi scrisă așa cum cer dinșii ; că adevărata poezie le este străină ; ba chiar că o operă de artă valoroasă nu va putea obține aprobarea lor decît datorită unei prejudecăți ce i-ar influența. Dar, să lăsăm asta ; acum nu e momentul nici să muștrăm, nici să ne plîngem.

Mi-a atras atenția asupra diferitelor picturi atîrnate pe perete ; ochii mi s-au oprit la acelea al căror aspect era fermecător sau al căror subiect era important ; m-a lăsat o bucată de vreme să privesc, apoi mi-a spus : Acum, gîndește-te și la geniul care a creat aceste opere. Sufletele alese văd în natură mîna lui Dumnezeu ! De ce n-am acorda oarecare considerație și mîinii imitatorului său ? Apoi, mi-a atras luarea-aminte asupra unor tablouri ce mi se păreau neînsemnate, și a încercat să mă facă să pricep că numai istoria artelor ne poate transmite sentimentul valorii și însemnătății unei opere de artă ; că, mai întîi, trebuie să cunoaștem treptele anevoioase ale meșteșugului, pe care omul talentat le-a urcat timp de secole,

¹ Personaje mitologice, fiicele lui Danaus, regele Argosului, care le-a îndemnat să-și ucidă soții în noaptea nunții. Pentru crimele săvîrșite, ele au fost condamnate să umple veșnic, în Hades, un butoi fără fund.

² Personaj mitologic, osîndit la o caznă perpetuă în Infern, pentru vina de a fi dat în vileag răpirea Aeginei de către Zeus. El trebuia să urce un deal împingînd o stîncă uriașă, care odată ajunsă în vîrf, se rostogolea și cazna trebuia luată de la început.

pentru ca să înțelegem cum e cu puțință ca geniul să se miște nestingherit și senin pe culmi, la vederea cărora noi sintem cuprinși de ameteală.

În spiritul acesta și-a adunat el o serie de tablouri frumoase și, în timp ce mi le arăta, nu m-am putut împiedica să văd înaintea mea, ca într-o parabolă, perfecționarea morală. Cînd i-am comunicat gîndurile mele, mi-a răspuns : Ai perfectă dreptate și asta dovedește că nu facem bine dacă ne ocupăm numai de etica limitată la ea însăși ; mai degrabă trebuie să admitem că acel om al cărui spirit năzuiește spre perfecționarea morală are toate motivele să-și formeze în același timp și o sensibilitate aleasă, pentru a nu fi în primejdie să alunece din înălțimea sa etică, cedînd ispitelor unei fantezii dezordonate și să-și degradeze natura lui nobilă, mulțumindu-se cu merozii lipsite de gust, dacă nu cu ceva mai rău.

N-am bănuit că face aluzie la mine, dar m-am simțit atinsă, gîndindu-mă, că, printre cîntecele care mă înălțau sufletește multe erau foarte insipide, iar iconițele legate de ideile mele religioase cu greu ar fi găsit prețuire în ochii unchiului meu.

Philo, care stătuse între timp mai mult în bibliotecă, m-a condus și pe mine acolo. Am admirat alegerea și numărul mare al cărților. Toate fuseseră colecționate în spiritul expus mai sus : nu găseai între ele decît lucrări prin care dobîndeai cunoștințe clare sau te îndrumau spre o gîndire disciplinată, procurîndu-ți un material judicios sau convingîndu-te de unitatea spiritului omenesc.

Citiseram foarte mult în viața mea și, în unele domenii, aproape că nu era carte pe care să n-o cunosc ; cu atît mai plăcut mi-a fost aici să vorbesc despre perspectiva întregului și să remarc lipsuri, acolo unde altădată n-aș fi văzut decît o oarecare confuzie sau o extindere nemăsurată.

Tot atunci am făcut cunoștință cu un om foarte interesant și foarte modest. Era medic și naturalist și părea

că face parte mai mult dintre penai¹ decât dintre locuitorii casei. Ne-a arătat cabinetul de științe naturale care, la fel ca și biblioteca, avea vitrine îngropate, ceea ce era o podoabă pentru pereții camerelor și un mijloc de a înnobila spațiul, fără a-l micșora. Acolo mi-am adus aminte cu bucurie de copilăria mea și i-am arătat tatei multe obiecte, pe care le adusese cîndva la patul de suferință al copilei sale, aproape neștiutoare de cele ce sînt pe lume. În această împrejurare, ca și în convorbirile următoare, medicul n-a încercat să ascundă că părerile sale religioase se apropiau de ale mele, lăudîndu-l deosebit de mult pe unchiul meu pentru toleranța sa și prețuirea ce-o avea față de tot ce vădește și favorizează armonia naturii omenești ; dar, ce e drept, cerea ca și ceilalți oameni să se poarte la fel și nu condamna și nu fugea de nimic altceva decât de infumurarea personală și de îngustimea de spirit netolerantă.

De la căsătoria surorii mele, ochii unchiului nostru străluceau de bucurie și îmi vorbea adesea despre ceea ce își propunea să facă pentru ea și pentru copiii ei. El avea proprietăți frumoase, pe care le administra singur și pe care spera să le treacă nepoților în cea mai bună stare. Cu privire la mica moșie la care ne aflam, se părea că nutrea gînduri deosebite. Voi lăsa-o, îmi spuse el odată, numai unei persoane care va ști să cunoască, să prețuiască și să se bucure de ceea ce conține și care să-și dea seama cîtă dreptate are un om bogat și de gust să întocmească o colecție exemplară, mai ales în Germania.

Cea mai mare parte dintre invitații își luaseră zborul unul după altul ; ne pregăteam și noi de plecare și credeam că asistasem la ultima scenă a festivităților, cînd ne-a uimit din nou grija unchiului nostru de a ne oferi încă o plăcere nobilă. Nu i-am putut ascunde încîntarea pe care am simțit-o auzind la cununia surorii mele un cor de voci bărbătești, neacompaniat de vreun instrument. Atunci

¹ În mitologia romană, divinități protectoare ale familiei și ale casei.

i-am dat a înțelege foarte clar că am dori să ne mai prilejuiască o dată plăcerea aceasta, dar unchiul s-a prefăcut că nu ia aminte. Cu atât mai surprinși am fost într-o seară când ne-a spus : Orchestra de dans a plecat, tinerii prieteni zburdalnici ne-au părăsit, pînă și perechea căsătorită e mai serioasă decît acum cîteva zile ; într-un asemenea moment, gîndul că ne despărțim pentru a nu ne mai vedea, poate, niciodată, sau, în tot cazul, pentru a ne revedea schimbați, crează o stare de spirit solemnă ce n-o pot întreține mai nobil decît prin muzica pe care mi s-a părut că doreai s-o mai ascultați.

Corul, care în răstimp se întărise cu glasuri noi și exersase în secret, a executat mai multe cîntece pe patru și opt voci, care pot spune că ne-au făcut să gustăm aproape beatitudinea. Pînă atunci nu cunoscusem decît cîntecele bisericești, prin care suflute bune, adesea cu gîtlejuri aspre ca ale unor păsări de pădure, credeau că slăvesc pe Dumnezeu, numai pentru că-și prilejuiau lor însele un sentiment plăcut ; apoi ascultasem muzica pretențioasă a concertelor, la care poți cîteodată admira un talent, dar rareori încerci o mulțumire, fie și trecătoare. Iar acum, auzeam o muzică ce izvora din simțirea cea mai înaltă a firilor omenești alese, adresîndu-se, cu voci pure și exersate, celor mai adînci și mai nobile sentimente ale omului, făcîndu-l să se simtă, în acele clipe, asemenea lui Dumnezeu. Toate erau cîntări bisericești în limba latină, cîntări care-mi păreau asemenea unor pietre prețioase pe inelul de aur al unei lumi civilizate și care, fără să pretindă că sînt ceea ce se numește edificare, mă înălțau sufletește și mă făceau fericită.

La plecare, toți am fost încărcăți cu daruri. Eu am primit crucea ordinului meu canonic, lucrată mai artistic și smălțuită mai fin decît se vede de obicei. Crucea atîrna de un briliant mare prins de panglică, și unchiul m-a rugat să-l privesc ca pe cea mai nobilă piatră din colecția sa.

Sora mea a plecat cu soțul ei la moșie ; noi, ceilalți, ne-am întors la casele noastre și ni se părea, în ceea ce privește condițiile materiale de trai, că ne-am întors la o viață foarte comună. Parcă am fi fost scoși dintr-un castel fermecat și așezați pe pământ obișnuit, revenind la obiceiurile și ocupațiile noastre de totdeauna.

Experiențele cu totul deosebite pe care le făcusem în cercul acela nou mi-au lăsat o minunată impresie care, totuși, nu și-a păstrat aceeași vigoare multă vreme, deși unchiul căuta s-o întrețină și s-o reînnoiască trimițându-mi din când în când cele mai de valoare și mai plăcute opere de artă ale sale, pe care le înlocuia cu altele, după ce mă bucurasem de ele destul de multă vreme.

Eram prea obișnuită să mă ocup de mine însămi, punându-mi în bună rînduială treburile sufletului și ale spiritului și discutînd despre aceste probleme cu persoane avînd același fel de a gândi, ca să mai pot privi cu atenție o operă de artă fără a mă întoarce îndată iar la mine. Eram obișnuită să mă uit la un tablou sau la o gravură, ca la literele unei cărți. O carte frumoasă place mult, dar cine ar lua în mînă o carte din pricina tipăriturii ? La fel și o reprezentare plastică trebuia să-mi spună ceva, trebuia să mă învețe, să mă miște, să mă facă mai bună ; și putea să-mi explice unchiul orice ar fi vrut în scrisorile în care comenta operele lui de artă, că eu rămîneam tot la vechiul meu fel de a vedea lucrurile.

Mai mult decît propria mea fire, unele împrejurări exterioare și unele schimbări petrecute în familie m-au îndepărtat de la asemenea meditații, ba o bucată de vreme și de mine însămi ; a trebuit să îndur și să activez mai mult decît s-ar fi părut că sînt în stare cu slabele mele puteri.

Sora mea nemăritată fusese pînă atunci brațul meu drept ; sănătoasă, voinică, și nespus de bună, își luase asupra sa gospodăria, în timp ce eu mă ocupam cu îngrijirea personală a bătrînului nostru tată. Ea s-a îmbolnăvit

de un catar ce a degenerat într-o boală de piept, și peste trei săptămîni zăcea în sicriu ; moartea ei mi-a lăsat o rană adîncă, a cărei cicatrice mă doare și azi.

Zăceam în pat, bolnavă încă dinainte de înmormîntarea ei : vechea mea boală de piept părea că revenise ; tușeam năprasnic și eram atît de răgușită, că nu puteam scoate nici un sunet.

Sora mea măritată născu înainte de termen, din pricina spaimii și supărării. Tata se temea că-și va pierde dintr-o dată și copiii și nădejdea de-a avea urmași ; lacrimile lui îndreptățite îmi sporeau durerea ; îl imploram pe Dumnezeu să-mi dea puțină sănătate și să-mi prelungească viața numai pînă la moartea tatei. M-am vindecat și eram destul de bine în felul meu ; puteam din nou să-mi îndeplinesc îndatoririle, deși în mod lamentabil.

Sora mea aștepta din nou un copil. Îmi împărtăși o mulțime de griji pe care, în asemenea cazuri, le mărturisești numai mamei ; nu trăia destul de fericită cu soțul ei, și acest lucru trebuia ascuns față de tata ; am ajuns să fiu arbitru între sora și cumnatul meu, lucru ce-l puteam face cu atît mai ușor cît el avea încredere în mine și cu cît amîndoi erau oameni buni ; numai că în loc să cedeze unul față de altul, discutau susținîndu-și dreptatea și, din dorința de a trăi împreună în perfectă armonie, nu izbuteau niciodată să fie de acord. Acum învățam să iau în serios și lucrurile pămîntești și să pun în practică ceea ce pînă atunci numai cîntasem.

Sora mea născu un băiat ; starea proastă a sănătății nu l-a împiedicat pe tata să se ducă la ea. La vederea copilului, a fost nespus de voios și mulțumit, iar în timpul botezului, contrar felului său de a fi, mi s-a părut chiar că-i într-o stare de exaltare ; da, aș putea spune că era ca un spirit cu două fețe. Cu una privea înainte, spre acele regiuni în care nădăjduia să ajungă curînd, iar cu cealaltă se uita la noua viață pămîntească, plină de speranțe, ce izvorise în copilul acela, care se trăgea din

el. La întoarcere, în timpul oălătoriei, nu mai contenea vorbindu-mi de copil, de constituția lui, de sănătatea lui și de dorința ca predispozițiile acestui nou cetățean al lumii să se dezvolte în chip fericit. Reflecțiile tatei asupra acestor lucruri au continuat și după ce am ajuns acasă ; abia după câteva zile s-a observat la dînsul un soi de febră, fără friguri, care se manifesta după-masă printr-un fel de moleșeală. Totuși nu s-a pus la pat, iar dimineața pleca și-și vedea conștiincios de slujbă, pînă ce au început a-l stînjeni unele simptome persistente și grave.

Niciodată nu voi uita liniștea sufletească, claritatea și luciditatea cu care a pus în ordine treburile casei și a dat dispoziții pentru propria-i înmormîntare, ca și cum ar fi fost vorba de un altul.

Cu o voioșie care pînă atunci nu-i stătuse în fire și care se înălța pînă la bucuria cea mai vie, îmi spunea : Unde s-a dus frica de moarte, pe care o simțeam atît de tare mai înainte ? Să-mi fie frică de moarte ? Am un Dumnezeu milostiv ; mormîntul nu-mi trezește nici un fel de groază ; am o viață veșnică.

Reamintirea împrejurărilor morții sale, care a urmat curînd, este, în singurătatea mea, cea mai reconfortantă meditație și nimeni nu va izbuti să mă convingă că aici n-a fost înfrîurirea evidentă a unei puteri superioare.

Moartea iubitului meu tată mi-a schimbat felul de viață. De la supunerea cea mai strictă, de la cea mai mare îngrădire am trecut la libertatea totală, și o savuram ca pe o mîncare de care fusesem multă vreme lipsită. Înainte, rar dacă rămîneau mai mult de două ore în afara casei ; acum nu-mi mai petreceam aproape nici o zi întreagă la mine în cameră. Prietenii mei, cărora nu le putusem face pînă atunci decît vizite pe fugă, voiau să se bucure mereu de tovărășia mea, cum o doream dealtfel și eu pe a lor ; de multe ori eram invitată la masă ; apoi veneau plimbările cu trăsura sau mici excursii de plăcere, de

la care nu lipseam niciodată. Dar cînd ciclul aceasta a fost parcurs în întregime, am văzut că neprețuita fericire a libertății nu consta în a face tot ce dorești și tot ce-ți oferă împrejurările, ci în puțința de a face, pe drumul cel drept, fără piedici și opreliști, ceea ce socoți că e just și că se cuvine ; și eram destul de matură pentru a ajunge la această frumoasă convingere, fără să mai am nevoie de ucenicie.

Nu mi-am putut refuza, de îndată ce mi-a fost cu puțință, să reiau și să lîg mai strîns relațiile cu membrii comunității morave și m-am grăbit să vizitez organizațiile lor cele mai apropiate ; dar nici acolo n-am găsit nimic din ceea ce îmi imaginasem. Am avut lealitatea să nu-mi ascund părerea ; ei însă au căutat să mă convingă că acea organizație nu se putea compara cu o comunitate alcătuită după toate regulile. Am acceptat explicația, deși eram încredințată că adevăratul spirit trebuie să se vădească și într-o organizație mică la fel ca și în una mare.

Unul dintre episcopii lor, ce se afla de față, un discipol direct al contelui, s-a ocupat mult de mine ; vorbea perfect englezește și pentru că înțelegeam puțin această limbă, pretindea că ar fi un semn al afinității noastre. Eu însă nu eram de această părere și nu-mi plăcea nicidecum să am de-a face cu el. Meseria lui era să fabrice cuțite, se născuse în Moravia și felul lui de a gîndi nu-i dezmințea meșteșugul. M-am înțeles ceva mai bine cu domnul de L*, fost maior în serviciul Franței ; dar niciodată nu m-am simțit capabilă de supunerea umilă pe care-o arăta față de superiori : ba, pentru mine era ca și cum mi s-ar fi tras o palmă, cînd vedeam pe soția maiorului și pe alte femei, de mai multă sau mai puțină vază, sărutînd mîna episcopului. În vremea asta se puse la cale o călătorie în Olanda, care însă nu s-a făcut niciodată, desigur spre norocul meu.

Sora mea născuse o fetiță, și a fost rîndul nostru, al femeilor, să ne bucurăm și să ne gîndim s-o creștem așa ca să semene cîndva cu noi. În schimb, cumnatul meu a fost tare nemulțumit cînd, după un an, a urmat iarăși o fată. El dorea să vadă băieți în jurul său, care mai tîrziu să-l poată ajuta la administrarea marilor lui moșii.

Din pricina sănătății mele șubrede, trăiam liniștită și, cu felul acesta de viață, îmi păstram oarecum echilibrul ; nu-mi era teamă de moarte, ba chiar o doream ; dar simțeam în adîncul meu că Dumnezeu îmi va da zile pentru a-mi îngriji sufletul și a mă apropia tot mai mult de El. În numeroasele mele nopți de insomnie, mai ales, aveam o stare pe care nici n-o pot descrie limpede.

Era ca și cînd sufletul meu ar fi gîndit, fără tovărășia trupului ; privea trupul drept ceva străin de el, ca și cum s-ar fi uitat la o haină. Cu o vioiciune extraordinară, revedea vremurile și întîmplările trecute și presimțea ce va urma. Toate aceste vremuri au trecut ; cele ce vor urma vor trece și ele ; trupul va fi sfîșiat ca o haină ; dar eu, acest eu pe care-l cunosc foarte bine, eu exist !

Un nobil prieten, care se atașase tot mai mult de mine, m-a sfătuit să mă las cît mai puțin cu puțință în voia acestui sentiment puternic, înălțător și plin de mîngîiere ; era medicul pe care-l întîlnisem în casa unchiului meu și care cunoștea foarte bine constituția mea fizică și sufletească ; el mi-a arătat cît de mult ne pustiesc și cum ne surpă temelia existenței aceste sentimente, cînd le nutrim în noi înșine, fără să corespundă nici unui obiectiv exterior. Principala menire a omului, îmi spunea el, este să fie activ și toate răstimpurile în care e obligat să se odihnească ar trebui să le întrebuițeze pentru a ajunge la cunoașterea clară a lucrurilor dinafară, ceea ce mai apoi i-ar înlesni activitatea.

Prietenul meu îmi cunoștea deprinderea ce-o aveam de a-mi privi trupul ca pe un obiect exterior ; știa că îmi cunoșteam întrucîtva constituția și boala, ca și mijloacele

medicale potrivite și că, văzînd propriile mele suferințe și ale altora, devenisem pe jumătate medic ; de aceea mi-a îndreptat atenția, de la cunoașterea trupului omenesc și a diverselor leacuri, spre celelalte obiecte apropiate ale creației. M-a condus ca în paradis și, dacă mi-e îngăduit să continui comparația, numai la urmă m-a făcut să-l intuiesc în depărtare pe creator, umblînd prin grădina, în răcoarea serii.

Cît de bucuroasă îl vedeam acum pe Dumnezeu în natură, de cînd eram atît de sigură că-l port în inimă ; cît de mult mă interesa opera mîinilor sale și cît fi eram de recunoscătoare că a vrut să-mi dea viață cu suflarea gurii sale !

Din nou speram eu toții că sora mea va naște un băiat, pe care cumnatul meu îl aștepta cu atîta ardoare, dar a cărui venire pe lume, din nefericire, n-a mai apucat-o. Acest om de treabă a murit de pe urma unei căderi nenorocite de pe cal, iar sora mea l-a urmat, după ce a dat naștere unui băiat frumos. Nu puteam să mă uit decît cu jale la cei patru copii rămași orfani. Atîtea persoane sănătoase s-au dus înaintea mea, cea bolnavă ; nu cumva voi vedea doborîtă și vreuna dintre florile acestea pline de făgăduieli ? Cunoșteam îndeajuns lumea, pentru a ști cîte primejdii pîndesc pe un copil în creștere, mai ales în clasele de sus, și mi se părea că aceste primejdii sporiseră acum, față de vremea copilăriei mele. Simțeam, din pricina stării mele de slăbiciune, că nu voi fi în stare să fac decît foarte puțin sau nimic pentru copii ; cu atît mai îmbucurătoare mi s-a părut hotărîrea unchiului nostru, pornită firește din felul său de a gîndi, de a-și consacra întreaga atenție asupra educației acestor făpturi dragălașe. Desigur că o meritau pe deplin, căci erau copii frumoși și promiteau, cu toate deosebirile dintre ei, să devină toți oameni de treabă și înțelepți.

De cînd bunul meu medic mă învățase să observ, îmi plăcea să studiez asemănările de familie la copii și rude. Tata păstrase cu grijă portretele înaintașilor și pusese să se picteze portretul său și ale copiilor săi de către unii maeștri destul de buni ; de asemenea n-a fost uitată mama și rudele sale. Cunoșteam perfect caracterele în-tregii familii și, deoarece adesea le comparasem între ele, am căutat la copii analogii fizice și psihice. Băiatul cel mai mare al surorii mele părea să semene cu bunicul său după tată, al cărui portret din tinerețe, foarte bine pictat, se găsea în colecția unchiului ; ca și bunicul lui, care se dovedise totdeauna un brav ofițer, copilului îi plăceau mai mult decît orice, armele, cu care se distra mereu, ori de cîte ori venea la mine. Căci tata lăsase o panoplie frumoasă de arme și băiatul n-a avut liniște pînă nu i-am dat o pereche de pistoale și o pușcă de vînătoare și pînă n-a aflat cum se trag afară oțelele unei puști germane. Altfel, în purtări și în toată ființa lui, nu se vădea asprime ci, mai degrabă, blîndețe și cumînțenie.

Fetița cea mai mare îmi cîștigase toată dragostea și poate acest lucru se datora faptului că îmi semăna și pentru că, dintre toți patru, ea ținea cel mai mult la mine. Dar pot spune că, în vreme ce creștea, cu cît o observam mai atent, cu atît mă impresiona mai mult și n-o puteam privi decît cu uimire, ba chiar, aș putea spune, cu venerație. Cu greu ai fi găsit o ființă cu o înfățișare mai nobile, cu un temperament mai liniștit și cu o activitate totdeauna egală, care nu se da îndărăt de la nimic. Nu stătea nici o clipă degeaba și orice făcea devenea în mîinile ei o lucrare importantă. Orice muncă îi plăcea, dacă putea s-o facă la momentul și locul potrivit : și, tot așa, putea sta liniștită, fără să-și piardă răbdarea, dacă nu găsea nici o ocupație. N-am mai văzut niciodată în viață asemenea activitate gratuită. Încă de cînd era copilă, purtarea ei față de nevoiași, față de cei lipsiți era uimitoare. Mărturisesc că n-am avut niciodată talentul să

mă ocup cu binefacerile. Nu eram zgîrcită cu săracii, ba le dădeam adesea prea mult față de mijloacele mele dar, într-o măsură, numai pentru a scăpa de ei ; ca să-mi arăt grija față de cineva, trebuia să fie de un singe cu mine. Însă pe nepoata mea o laud fiindcă se comporta tocmai dimpotrivă. N-am văzut-o niciodată dînd bani unui sărac, și tot ce căpăta de la mine în acest scop transforma îndată în lucruri de primă necesitate. Mai dragă ca oricînd îmi era cînd o prindeam prădîndu-mi dulapurile de haine și de rufărie ; totdeauna găsea un lucru, pe care nu-l mai purtam și de care nu mai aveam nevoie ; și cea mai mare fericire a ei era să croiască lucrurile acelea vechi și să le potrivească pentru vreun copil zdrențaros.

Sora ei arăta de pe atunci cu totul alte înclinări. Îi semăna mult maică-si și încă de mică promitea să devină grațioasă și fermecătoare și se părea că-și va ține făgăduiala ; se ocupa mult de înfățișarea ei și, de cînd era de-o șchioapă, știa să se gătească și să se poarte astfel ca să atragă privirile. Îmi amintesc și acum cu cîtă incîntare, copilă fiind, s-a privit în oglindă, cînd într-o zi am fost nevoită să-i pun la gît colierul de perle ce mi-l lăsase mama și pe care ea îl descoperise întîmplător la mine.

Cînd observam aceste porniri deosebite, mi-era plăcut să mă gîndesc cum, după moartea mea, lucrurile mele mai de preț se vor împărți între ei și vor prinde iarăși viață. Vedeam puștile de vînătoare ale tatei străbătînd iarăși cîmpiile pe umărul nepoțelului și din tolbă atîrnînd iarăși vînat ; îmi vedeam toată garderoba, potrivită pe fetițe mici de tot, ce ieșeau din biserică, de la confirmarea de Paști, vedeam pe o modestă fiică de burghezi, în ziua nunții, împodobită cu cele mai bune țesături ale mele ; căci Nataliei îi plăcea cu deosebire să înzestreze asemenea copii și pe fetele sărace și cinstite, deși, trebuie s-o spun aici, nu arăta nici un fel de dragoste și, la drept vorbind, nici un fel de nevoie de a se atașa de o

ființă văzută sau nevăzută, nevoie care s-a manifestat atât de viu la mine, încă din copilărie.

Iar cînd mă gîndeam că, în același timp, nepoata cea mai mică va purta perlele și bijuteriile mele la curte, îmi priveam cu liniște bunurile, cum îmi priveam și trupul ce urma să fie redat elementelor.

Copiii au crescut și, spre mulțumirea mea, sînt sănătoși, frumoși și destoinici. Îndur cu răbdare faptul că unchiul îi ține departe de mine și că-i văd rar, chiar cînd se află în apropiere, sau în oraș.

Un om minunat, considerat cleric al bisericii franceze, fără a i se cunoaște bine proveniența, îi are sub oblăduirea lui pe toți copiii, care sînt crescuți în locuri diferite și sînt ținuți în pensiune cînd ici, cînd colo.

La început nu puteam vedea nici un plan în felul acesta de educație, pînă ce, în sfîrșit, m-a lămurit medicul : unchiul se lăsase convins de abate că, dacă vrei să ajungi la un rezultat în ce privește educația oamenilor, trebuie să vezi întîi încotro se îndreaptă înclinările și dorințele lor. Apoi trebuie să-i pui în situația de a și le satisface pe unele și de a realiza pe altele, cît mai curînd cu putință, așa ca, dacă s-a înșelat, omul să-și descopere din vreme eroarea, iar dacă a găsit ce-i convine, să depună și mai mult zel și să se dezvolte cu și mai multă singuință. Doresc ca această încercare ciudată să reușească ; cu firi atât de bune, cred că lucrul e cu putință.

Dar ceea ce nu pot aproba la acești educatori e că încearcă să îndepărteze pe copii de tot ce-i poate pune în legătură cu ei înșiși și cu Cel nevăzut, singurul prieten credincios. Da, sînt adesea mîhnită că, din această pricină, unchiul meu mă socoate primejdioasă pentru copii. În practică nici un om nu e tolerant ! Chiar și acela care pretinde că lasă pe fiecare să trăiască în felul lui, caută să excludă de la orice activitate pe cei ce nu gîndesc la fel cu dînsul.

Modul acesta de a îndepărta copiii de mine mă îndurerează cu atît mai mult cu cît sînt tot mai convinsă de temeiul credinţei mele. De ce n-ar avea această credinţă o origine divină şi un obiect real, cînd în practică se dovedeşte atît de eficientă ? Deoarece numai prin practică ajungem la certitudinea propriei noastre existenţe, de ce n-am putea căpăta prin acelaşi mijloc şi certitudinea existenţei acelei fiinţe care ne întinde mîna la orice acţiune bună ?

Faptul că merg mereu înainte, niciodată înapoi, că faptele mele se potrivesc tot mai mult cu ideea ce mi-am făcut-o despre perfecţiune, că din zi în zi săvîrşesc tot mai lesne ceea ce socot că e drept, cu toată slăbiciunea trupului, care-mi refuză atît de multe servicii, toate acestea pot oare să se explice prin natura omenească, a cărei corupţie am văzut-o atît de adînc ? În ce mă priveşte, n-am să cred asta niciodată.

Abia dacă-mi mai amintesc de vreuna din cele zece porunci ; nimic nu-mi apare în chip de lege ; sînt îndrumată de un instinct, care mă duce întotdeauna pe calea cea dreaptă ; îmi urmez nestîngherită simţămintele şi nu ştiu ce e constrîngerea ori căinţa. Mulţumescu-ţi ţie, Doamne, că ştiu cui datoresc această fericire şi că nu mă gîndesc la aceste privilegii decît cu umilinţă. Căci nu voi ajunge niciodată în primejdie de a mă mîndri cu puterile şi aptitudinile mele, deoarece am desluşit limpede ce monstru se poate naşte şi creşte în inima oricărui om cînd nu-l apără o putere mai înaltă.

CARTEA A ȘAPTEA

CAPITOLUL INTII

Primăvara apăruse în toată splendoarea ei ; o furtună timpurie, care amenințase toată ziua să se dezlănțuie, se năpusti din munți, apoi ploaia se coborî la cîmp, soarele se arată din nou în toată strălucirea și pe fondul încă cenușiu al cerului se ivi un curcubeu minunat. Wilhelm mergea călare cu fața spre curcubeu, contemplîndu-l cu melancolie. Vai, își spunea el în sine, de ce culorile cele mai frumoase ale vieții apar numai pe fond întunecat ? De ce trebuie să curgă lacrimi, pentru a cunoaște ce e încîntarea ? O zi senină e la fel cu una posomorită, dacă o privim fără nici o emoție, și ce ne-ar putea emoționa în afară de speranța că năzuința ascunsă în inima noastră nu va rămîne fără obiect ? Ne mișcă povestirea oricărei fapte bune, ne mișcă înfățișarea oricărui lucru armonios ; simțim atunci că nu ne aflăm într-un ținut cu totul străin ; ne închipuim că sîntem mai aproape de o patrie spre care aspiră cu nerăbdare tot ce e mai bun, ce e mai adînc în noi înșine.

Curînd, un drumeț îl ajunse pe Wilhelm din urmă și i se alătură, mergînd voinicește pentru a se ține în pas cu

calul. După cîteva vorbe neînsemnate, străinul spuse călăreţului : Dacă nu mă înşel, te-am mai văzut undeva.

Şi eu îmi aduc aminte de dumneata, răspunse Wilhelm ; n-am făcut împreună o călătorie veselă cu barca ? — Aşa-i ! confirmă drumeţul.

Wilhelm îl cercetă mai cu băgare de seamă şi, după o clipă de tăcere, zise : Nu ştiu ce schimbare s-a petrecut în dumneata ; atunci te-am luat drept un pastor luteran de la ţară şi acum mai degrabă mi se pare că semeni cu un preot catolic.

În tot cazul astăzi nu te înşeli, răspunse străinul scoţîndu-şi pălăria şi arătîndu-şi tonsura. Dar unde sînt tovarăşii dumitale ? Aţi mai rămas multă vreme împreună ?

Mai mult decît ar fi trebuit ; căci, din păcate, cînd mă întorc cu gîndul la vremea pe care mi-am petrecut-o cu dîinşii, mi se pare că văd un gol nemăsurat ; nu mi-a rămas nimic din tovarăşia cu ei.

Aici greşeşti ! tot ce ni se întîmplă lasă urme, toate contribuie pe nesimţite la formarea noastră ; dar e primejdios să cauţi a-ţi da seama de acest lucru. Am deveni sau încrezuţi şi nepăsători, sau abătuţi şi lipsiţi de curaj, iar urmările sînt la fel de supărătoare în amîndouă cazurile. Mai prudent e să faci totdeauna ce e necesar pentru moment ; şi acum, încheie străinul zîmbind, mai necesar decît orice e să ne grăbim să ajungem la o gazdă.

Wilhelm îl întrebă cît mai este pînă la domeniul lui Lothario. Preotul răspunse că domeniul se afla peste munte. Poate că te voi întîlni acolo ; mai am ceva de dus la bun sfîrşit în vecinătate. Pînă atunci, rămîi cu bine. Şi, cu vorbele acestea, apucă pe un drum pieptiş, ce părea că duce mai iute peste munte.

Desigur că are dreptate ! îşi spuse Wilhelm, pe cînd călărea înainte ; trebuie să te gîndeşti la ceea ce te aşteaptă foarte curînd şi, pentru mine, nimic nu-i mai

apropiat decît misiunea tristă pe care trebuie s-o îndeplinesc. Să văd dacă-mi amintesc bine discursul, ce trebuie să-l rușineze pe acel prieten.

Wilhelm începu să-și recite capodopera ; nu lipsea nici o silabă și, cu cît mai mult îi venea memoria în ajutor, cu atît îi sporea pasiunea și înflăcărarea. Suferințele și moartea Aureliei erau prezente în sufletul lui, cu toată puterea.

Duh al prietenei mele ! exclamă el ; vino-mi în preajmă și, dacă e cu putință, dă-mi un semn că te-ai liniștit, că ești împăcată.

Cu aceste vorbe și gînduri, ajunse în piscul muntelui ; de pe celălalt povîrniș, văzu în partea opusă o construcție ciudată și presupuse imediat că e locuința lui Lothario. Un castel vechi, zidit asimetric, cu cîteva turnuri și frontoane, părea să fi fost prima așezare ; dar și mai asimetrice erau clădirile mai noi, ce fuseseră ridicate, unele alături, altele ceva mai departe, și legate de corpul principal prin galerii și coridoare acoperite. Orice simetrie exterioară, orice considerație de ordin arhitectonic părea să fi fost sacrificată confortului interior. Nici urmă de șanț și de zid de apărare ; nici urmă de alei largi sau grădini de agrement. O livadă și straturi de legume se întindeau pînă aproape de clădiri, iar în spațiile dintre ele se aflau grădinițe cu plante folositoare. La oarecare distanță, se vedea un sat mic și plăcut ale cărui ogoare și grădini păreau cît se poate de bine îngrijite.

Cufundat în gîndurile lui amare, Wilhelm călări mai departe fără să reflecteze prea mult la cele ce vedea ; își lăsă calul la un han și, cu destulă emoție, se grăbi spre castel.

Un servitor bătrîn îl întîmpină la ușă și-i spuse cu multă bunăvoință că, în ziua aceea, va fi foarte greu să-l vadă cineva pe stăpînul său ; avea de scris mai multe scrisori și a refuzat a-i primi chiar și pe unii dintre oamenii săi de afaceri. Wilhelm stăruie și, pînă la urmă,

bătrînul fu nevoit să se ducă să-l anunțe. Se întoarse și conduse pe Wilhelm într-o încăpere vastă, în stilul de odinioară. Acolo, îl sfătui să aibă răbdare, căci stăpînul său va mai lipsi poate încă multe vreme. Wilhelm începu să se plimbe neliniștit în lung și-n lat, privind din cînd în cînd la cavalerii și doamnele ale căror portrete vechi atîrnau de jur împrejur pe pereți ; își repetă începutul discursului, care i se păru tocmai ceea ce trebuia, mai ales în prezența atîtor armuri și gulere de pe vremuri. De cîte ori auzea vreo mișcare, își lua atîtudinea potrivită ca să-și înfrunte adversarul cu demnitate, să-i predea întîi scrisoarea și apoi să-l atace cu armele muștrării.

Se înșelă de mai multe ori și începuse cu adevărat să-și piardă răbdarea și să se indispună, cînd apăru în sfîrșit pe o ușa laterală un bărbat bine făcut, purtînd botfori și un gheroc simplu. Ce vești bune îmi aduci ? îl întrebă el pe Wilhelm, cu glas prietenos. Iartă-mă că te-am făcut să aștepți.

În timp ce rostea aceste cuvinte, împături o scrisoare pe care o avea în mînă. Wilhelm, destul de încurcat, îi dădu misiva Aureliei și spuse : Vă aduc ultimele cuvinte ale unei prietene ; nu le veți citi fără emoție.

Lothario luă scrisoarea și se retrase îndată în camera lui, unde mai pecetlui cîteva plicuri și le puse adresa, așa cum Wilhelm putea să vadă foarte bine prin ușa deschisă, apoi desfăcu misiva Aureliei și începu s-o citească. Părea că o recitește de mai multe ori și Wilhelm, deși simțea că discursul lui patetic nu se mai potrivea după o primire atît de firească, își încordă puterile, se apropie de prag și vru să-și înceapă pledoaria, cînd o ușă capitonată a cabinetului se deschise și intră preotul.

Am primit cea mai ciudată scrisoare din lume ! strigă Lothario, întîmpinîndu-l. Apoi, întorcîndu-se spre Wilhelm, continuă : Iartă-mă, dacă acum nu mă simt în stare să stau mai mult de vorbă cu dumneata. Noaptea asta,

rămii la noi ! Şi dumneata, abate, ocupă-te de oaspetele nostru, să nu-i lipsească nimic.

Cu aceste vorbe, se înclină spre Wilhelm. Preotul îl luă de mână pe prietenul nostru, care îl urmă oarecum în silă.

Străbătura tăcuţi fel de fel de coridoare ciudate şi ajunseră, în sfârşit, dinaintea unei încăperi deosebit de plăcute. Preotul îl conduse pe Wilhelm înăuntru şi-l părăsi fără alte cuvinte de scuză. Îndată după aceea apără un băiat dezgheţat, care se prezentă drept slujitorul lui personal, îi aduse cina şi, în timp ce-l servea, îl puse la curent cu obiceiurile casei : cînd anume se lua gustarea de dimineaţă, cînd se dejuna, cînd erau ocupaţiile şi distracţiile la castel şi îi istorisi o mulţime de lucruri, mai toate spre slava lui Lothario.

Oricît de simpatice era băiatul, Wilhelm căută să scape repede de el. Dorea să fie singur, căci se simţea abătut şi cu inima strînsă. Îşi făcea muştrări că-şi urmase atît de prost planul şi-şi îndeplinise numai pe jumătate misiunea ; rînd pe rînd, îşi propunea ca în dimineaţa următoare să-şi îndrepte greşeala, apoi îşi dădea seama că prezenţa lui Lothario îi inspira cu totul altfel de sentimente. Casa în care se găsea i se părea şi ea atît de ciudată, că nu-şi putea veni în fire. Vru să se dezbrace şi-şi desfăcu sacul de călătorie ; o dată cu cele trebuincioase pentru noapte, scoase la iveală şi vâlul spectrului pe care Mignon îl împachetase cu celelalte lucruri. Văzîndu-l, tristeţea lui spori şi mai mult. Fugi, tinere, fugi ! Ce poate să însemne acest cuvînt mistic ? exclamă el. De cine să fug ? Încotro să fug ? Mai bine stafia mi-ar fi strigat : Întoarce-te înapoi în tine însuşi ! Privi apoi gravurile englezeşti, ce atîrnau înrămate pe pereţi ; trecea destul de indiferent cu privirea peste cele mai multe, dar la urmă găsi una înfăţişînd o corabie avariată : un tată, cu frumoasele lui fiice, aştepta moartea de la vârlurile ce năvăleau înăuntru. Lui Wilhelm i se păru că

una dintre femei seamănă cu amazoana din pădure ; o compătimire nespusă îl cuprinse ; simți o nestăpînită nevoie de a-și ușura inima ; lacrimi îi țîșniră din ochi și nu se putut liniști pînă ce nu-l doborî somnul.

Spre dimineață, avu visuri ciudate¹. Se făcea că se găsește într-o grădină, pe care, copil fiind, o cutreierase adesea, și acum vedea cu bucurie aleile cunoscute, gardurile vii și straturile de flori ; Mariana îi ieși în cale ; el îi vorbi drăgăstos, fără a-i aminti despre vreo neînțelegere trecută. Îndată după asta, se apropie tatăl său în haină de casă ; cu un aer familiar, ce nu-i era obișnuit, îi spuse lui Wilhelm să aducă două scaune din pavilion, o luă pe Mariana de mînă și o duse spre o boltă de verdeață.

Wilhelm alergă spre pavilion, dar îl găsi gol ; o văzu numai pe Aurelia, care stătea în picioare la fereastra din față ; se îndreptă spre ea, vrînd să-i vorbească, dar Aurelia nu se întoarse și, cu toate că se afla aproape de dînsa, nu-i putea vedea fața. Se uită pe fereastră și văzu, într-o grădină străină, adunați mai mulți oameni ; îi recunoscă îndată pe cîțiva dintre ei. Doamna Melina stătea sub un copac și flutura un trandafir, pe care-l ținea în mînă ; Laertes stătea lîngă ea și număra niște bani de aur, trecîndu-i dintr-o mînă în alta. Mignon și Felix erau întinși pe iarbă, ea pe spate, băiețelul cu fața în jos. Philine apăru și ea și bătu din palme deasupra copiilor. Mignon rămase nemișcată, Felix însă sări în sus și o luă la fugă. La început fugea rîzînd, urmărit de Philine, apoi începu să urle îngrozit, văzînd că harpistul îl ajunge din urmă cu pași mari. Copilul alerga drept spre un iaz ; Wilhem se repezi după el, dar ajunsese prea tîrziu : băiețelul era în apă ! Wilhelm rămase în loc, ca împietrit. Apoi văzu, de cealaltă parte a iazului, pe fru-

¹ Visul ne reamîntește personaje din primele cărți ale romanului.

moasa amazoană mergînd de-a lungul malului și întinzînd spre copil mîna dreaptă ; Felix străbătu apa în direcția pe care o arăta degetul ei, urmînd-o ; pînă la urmă, amazoana îi dădu mîna și-l scoase din iaz. În acest răstimp, Wilhelm se apropiase ; copilul era în flăcări și de pe el curgeau stropi de foc. Wilhelm privea speriat, dar amazoana își scoase iute un văl alb de pe cap și acoperi cu el copilul. Focul se stinse numaidecît. Cînd amazoana ridică vălul, săriră de sub el doi copilași, care începură să se joace cu multă zburdălnicie în timp ce Wilhelm străbătea grădina, mină în mină cu amazoana ; în depărtare, o vedea pe Mariana și pe tatăl său plimbîndu-se pe o alee cu arbori înalți, care părea că înconjură tot parcul. Wilhelm, împreună cu frumoasa lui tovarășă, se îndreptă spre cei doi, tăind grădina de-a curmezișul, cînd deodată le ieși în cale Friedrich cel blond, rîzînd în hohote și ținîndu-i pe loc cu fel de fel de glume. Cu toate acestea, ei voiau să-și urmeze drumul ; atunci Friedrich se întoarse alergînd spre cealaltă pereche ; se părea că tatăl și Mariana fug de el, dar băiatul alerga și mai repede și Wilhelm îi văzu plutind în zbor parcă, pe alee. Firea sa și dragostea îi porunceau să le vină în ajutor, dar mîna amazoanei îl ținea pe loc. Fără nici o împotrivire se lăsă oprit ! Cu această impresie confuză se trezi și-și găsi camera luminată de un soare strălucitor.

CAPITOLUL AL DOILEA

Băiatul îl invită pe Wilhelm la gustare ; el găsi în sala de mîncare pe abate, care-i spuse că Lothario plecase călare ; abatele nu era prea vorbăreț și părea gînditor ; întrebă despre moartea Aureliei și ascultă cu interes povestirea lui Wilhelm. Ah ! oftă el, cel ce pricepe clar

cît de multe operații trebuie să facă natura și arta pînă să formeze un om, cel ce participă el însuși din toate puterile la educația semenilor, acela poate fi cuprins de deznădejde, cînd vede ce des se distruge omul pe sine însuși în chip nelegiuit și ce des ajunge să fie distrus, cu sau fără vina lui. Cînd mă gîndesc la toate acestea, viața însăși mi se pare un bun atît de întîmplător, că îmi vine să laud pe cei ce n-o prețuiesc mai mult decît se cuvine.

De-abia isprăvisc de vorbit, cînd ușa fu smulsă în lături cu putere și o femeie tînără se năpusti înăuntru împingînd la o parte pe servitorul cel bătrîn, care-i stătea în cale. Ea alergă direct la abate, îl apucă de braț și, printre lacrimi și suspine, abia putu scoate cîteva cuvinte : Unde-i ? Unde s-a dus ? E o trădare înspăimîntătoare ! Mărturisește-mi ! Știu eu ce se petrece ! Plec după el ! Vreau să știu unde-i !

Linistește-te, copila mea, spuse abatele, cu stăpînire prefăcută ; întoarce-te în camera dîmitală ; vei afla toate dar trebuie să fii în stare să mă ascuți, cînd îți voi povesti despre ce este vorba. Și îi întinse mîna, cu gîndul s-o scoată pe ușă. Nu mă duc la mine în cameră ! strigă ea ; urăsc zidurile astea, în care mă țineți de-aflita vreme prizonieră. Și, dealtfel, știu tot ; l-a provocat colonelul ; a plecat să-l întîlnească pe adversar și poate că în clipa asta chiar — de cîteva ori mi s-a părut că aud împușcături. Pune să înhame și vino cu mine, altfel umplu casa, umplu satul de țipetele mele.

Apoi alergă la fereastră hohotind de plîns ; abatele o trăgea înapoi și căuta zadarnic s-o potolească.

Se auzi o trăsură și ea deschise repede ferestrele. E mort, strigă dînsa, uite că-l aduc. — Coboară din trăsură ! spuse abatele. Vezi că trăiește. — E rănit, replică tînăra aprig, altfel ar fi venit oălare. Îl duc pe brațe ! E rănit grav ! Teși ca vîntul pe ușă, coborînd scara în fugă ;

abatele alergă după ea, iar Wilhem îl urmă și văzu cum frumoasa fată își primea iubitul.

Lothario se sprijinea de însoțitorul lui, în care Wilhelm recunoscuse pe Jarno, fostul său protector. Rănitul îi vorbea foarte drăguț și binevoitor femeii deznădăjduite și, susținut de ea, urcă încet scara, îl salută pe prietenul nostru și intră în camera lui.

Curînd, Jarno se întoarse și se apropie de Wilhelm spunînd : Pe cît se pare, dumneata ești predestinat să găsești pretutindeni teatru și actori ; tocmai am intrat într-o dramă, care nu-i deloc veselă.

Mă bucur, replică Wilhelm, că vă regăsesc în acest moment neobișnuit ; sint surprins, înspăimîntat, dar simt că prezența dumneavoastră îmi redă calmul și stăpînirea. Spuneți-mi, e vreo primejdie ? Baronul e rănit grav ? - Cred că nu, răspunse Jarno.

După cîtva timp, chirurgul cel tînăr ieși din cameră. Ei, ce părere ai ? îl întrebă Jarno. — Cred că starea e foarte primejdioasă, răspunse chirurgul, și începu să-și așeze unele instrumente în trusa de piele.

Wilhelm se uită la panglica ce atîrna din trusă și i se păru că o recunoaște. Culori vii în tonuri contrastante, un model neobișnuit, broderii ciudate în aur și argint, toate făceau ca panglica aceea să se deosebească de orice alta din lume. Wilhelm era încredințat că vede înaintea sa trusa de instrumente a medicului bătrîn, care-l pansase în pădure, iar speranța că, după atîta vreme, va mai găsi urma amazoanei sale îi străbătu ca o flacără întreaga ființă.

De unde ai dumneata trusa asta ? exclamă el. Cui îi aparținea înainte ? Te rog tare mult, spune-mi. — Am cumpărat-o la mezat, răspunse medicul. Ce-mi pasă mie a cui a fost ? Cu aceste vorbe el se depărtă și Jarno spuse : Parcă acestui tînăr i-a ieșit vreodată măcar o

singură vorbă adevărată din gură ! Atunci nu-i adevărat că a cumpărat trusa la mezat ? — întrebă Wilhelm. — Tot atît de puţin cît e şi Lothario în primejdie, răspunse Jarno.

Wilhelm era cufundat în gînduri încîlcite, cînd Jarno îi întrebă ce s-a mai întîmplat cu el, de cînd nu s-au văzut. Wilhelm îi relatează povestea vieţii sale în linii mari şi cînd, la urmă, îi vorbeşte despre moartea Aureliei şi de mesajul ei, Jarno exclamă : Ciudat, foarte ciudat !

Abatele ieşi din camera lui Lothario, îi făcu semn lui Jarno să-i ţină locul lângă bolnav, iar lui Wilhelm îi spuse : — Baronul te roagă să rămii aici cîteva zile, ca societatea din castel să fie mai numeroasă şi să contribuie şi dumneata la distracţia lui, în aceste împrejurări. Dacă ai ceva important de comunicat familiei, scrisoarea dumitale va fi expediată fără întîrziere ; şi, ca să înţelegi întîmplarea aceasta ciudată, la care eşti martor ocular, trebuie să-ţi povestesc un secret care, dealtfel, nu-i un secret. Baronul a avut o mică aventură cu o doamnă şi lucrul a făcut mai multă vîlvă decît s-ar fi cuvenit, deoarece doamna voia să guste prea zgomotos triumful de a-l fi smuls pe baron unei rivale. Din păcate, după cîtva timp, Lothario n-a mai găsit la ea aceeaşi atracţie şi a început s-o ocolească. Dar doamna, avînd un caracter pasionat, n-a putut să-şi îndure soarta cu sînge rece. La un bal, ruptura a devenit oficială ; doamna s-a socotit grav jignită şi a dorit să fie răzbunată. Dar nu s-a găsit nici un cavaler care să i se devoteze, pînă ce, în sfîrşit, bărbatul ei, de care se despărţise de mult, a aflat de cele petrecute şi s-a hotărît să-l provoace pe baron ; astăzi el l-a rănit ; însă, după cîte aud, colonelul a păţit-o şi mai rău.

Din acel moment, Wilhelm a fost tratat în casă ca şi cum ar fi făcut parte din familie.

CAPITOLUL AL TREILEA

De cîteva ori bolnavul ceruse să i se facă lectură și Wilhelm executase cu plăcere acest mic serviciu. Lydia nu se mișca de lingă pat și grija ce-o avea de rănit îi absorbea toată atenția ; într-o zi Lothario păru și el atît de preocupat, încît ceru să nu i se continue lectura.

Astăzi îmi dau seama prea bine, zise el, ce nebunește lasă omul să-i treacă timpul ! Cîte planuri n-am făcut, cîte n-am chibzuit și cît târăgănesc chiar cînd e vorba de hotărîrile cele mai bune ! Am citit proiectul de modificări pe care vreau să le fac pe domeniile mele și pot spune că tocmai din pricina aceasta mă bucur că glonțele n-a luat un drum mai periculos.

Lydia îl privi duios cu lacrimi în ochi chiar, ca și cum ar fi vrut să-l întrebe dacă ea, dacă prietenii lui, n-aveau și ei dreptul să-și ceară partea cuvenită la bucuria că trăiește. Dar Jarno replică : Schimbări ca acelea pe care le proiectezi, se cuvine întîi să fie chibzuite sub toate aspectele, înainte de a hotărî executarea lor.

Prea multă chibzuială, răspunse Lothario, arată, de obicei, că nu vezi clar lucrurile despre care e vorba, iar activitatea pripită arată că nu le cunoști deloc. Văd foarte limpede că în multe privințe, nu mă pot lipsi de serviciile țaranilor mei la exploatarea moșiilor și că trebuie să-mi apăr cu dinții anumite drepturi ; dar mai văd că alte prerogative, cu toate că am avantaje de pe urma lor, nu-mi sînt cu totul necesare, așa că pot ceda o parte din ele oamenilor mei. Nu totdeauna pierzi, cînd te lipsești de ceva. Oare nu mă folosesc eu de moșii mult mai bine decît tata ? Nu voi face să-mi crească venitul și mai mult ? Și trebuie oare să mă bucur numai eu de avantajul ăsta, ce sporește mereu ? Nu se cuvine să-i dau și celui care muncește cu mine și pentru mine o

parte din binefacerile ce ni le oferă cunoștințele mai întinse și progresele din vremea noastră ?

Așa e făcut omul ! strigă Jarno ; și nu mă mustru deloc cînd mă surprind că am și eu această înclinare ; omul dorește să acapareze toate, ca să poată dispune și porunci după bunul lui plac ; banii pe care nu-i cheltuiește el însuși, rar îi par bine folosiți.

Așa-i ! replică Lothario. Am putea să ne lipsim de o parte din capital, dacă am folosi dobînda cu mai multă socoteală.

Singurul lucru pe care trebuie să ți-l amintesc și din pricina căruia nu te pot sfătui să faci acum aceste modificări, păgubitoare, cel puțin pentru moment, e faptul că mai ai datorii a căror achitare te strîmtorează. Te-ai sfătui să-ți amîni planul, pînă ce vei scăpa cu totul de ele.

Și pînă atunci să las în seama unui glonte sau a unei țigle să nimicească pentru totdeauna rezultatele vieții și muncii mele ? Vai, prietene, asta e greșeala capitală a oamenilor cultivați : se pot dedica întru totul unei idei, dar prea puțin sau deloc unui obiect ! De ce-am făcut datorii ? De ce m-am despărțit de unchiul meu, de ce mi-am părăsit frații și surorile atîta vreme lăsîndu-i în voia sorții, dacă nu de dragul unei idei ? Credeam că voi realiza ceva în America, credeam că, dincolo de ocean, voi fi folositor și necesar ; dacă o acțiune nu era însoțită de mii de primejdii, mi se părea că e neînsemnată, că nu e demnă de mine. Cît de diferit văd astăzi lucrurile și cît mi-a devenit de prețios, de scump, ceea ce mi-e aproape !

Îmi aduc foarte bine aminte de scrisoarea pe care mi-ai trimis-o de peste ocean, replică Jarno. Îmi scriai : Mă voi întoarce și, în casa mea, în livada mea, printre ai mei, voi spune : *America e aici, sau nicăieri în altă parte !*

Da, prietene, și repet și acum acest lucru, reproșîndu-mi în același timp că nu sînt tot atît de activ ca acolo. Pentru o existență banală, asigurată, durabilă, n-avem nevoie decît de rațiune, și ajungem atît de raționali că

nu ne mai dăm seama de sforțările excepționale pe care le pretinde de la noi fiecare zi obișnuită, iar cînd ne dăm seama, găsim totuși o mie de scuze ca să nu le facem. Un om rațional înseamnă mult pentru el însuși, dar puțin pentru societate.

Să nu atacăm rațiunea prea mult, zise Jarno, și să recunoaștem că acțiunile excepționale sînt aproape totdeauna nebunești.

Adevărat, dar asta tocmai din pricină că oamenii înfăptuiesc lucrurile excepționale în afara logicii. Astfel, cîmnatul meu își dăruiește comunității morave averea, atîta cît o poate înstrăina, și crede că în acest fel își cîștigă mîntuirea sufletului. Dacă și-ar fi sacrificat numai o mică parte din venit, ar fi putut aduce fericire multor oameni și ar fi putut făuri un rai pe pămînt pentru el și pentru atîția alții. Sacrificiile noastre sînt rareori fecunde ; ne dezinteresăm îndată de ceea ce dăruim altora. Nu cu hotărîre, ci cu disperare ne despărțim de ceea ce posedăm. Mărturisesc că, de cîteva zile, îl am mereu pe conte înaintea ochilor și sînt ferm hotărît să fac din convingere, ceea ce el face mînat de spaima unei închipuiri ; nu voi aștepta însănătoșirea mea. Aici am hîrțiile, trebuie numai trecute pe curat. Adă-l pe notar, oaspetele nostru te va ajuta și el ; știi tot atît de bine ca și mine despre ce-i vorba, iar eu, fie că mă fac sănătos, fie că mor, nu-mi schimb părerea și strig : *Aici e comunitatea moravă, sau nicăieri în altă parte !*

Cînd Lydia își auzi prietenul vorbind despre moarte, se prăbuși lingă pat, se agăță de brațele lui și începu să plîngă în hohote. Chirurgical intră ; Jarno îi dădu lui Wilhelm hîrțiile și o sili pe Lydia să se îndepărteze.

Pentru numele lui Dumnezeu, ce e povestea asta cu contele ? exclamă Wilhem, de îndată ce se aflară singuri în sală. Care conte se retrage printre frații moravi ?

Acela pe care-l cunoști foarte bine, răspunse Jarno. Dumneata ești fantoma care l-a aruncat în brațele bigo-

tismului ; dumneata ești nelegiuitul care a pus-o pe virtuoasa lui soție în asemenea situație, încît găsește că e potrivit să-și urmeze bărbatul.

Și e sora lui Lothario ? strigă Wilhelm.

Da, e sora lui.

Și Lothario știe că... ?

Știe tot.

O, lăsați-mă să fug de-aici ! strigă Wilhelm ca scos din minți. Cum să mă mai arăt înaintea lui ? Ce va spune ?

Că nimeni nu trebuie să ridice piatra asupra altuia și că nimeni n-ar trebui să compună discursuri lungi pentru a-i rușina pe oameni, afară doar dacă le-ar rosti în fața oglinzii.

Și asta o știți ?

Ca și multe altele, răspunse Jarno zîmbind. Totuși, de data asta, urmă el, n-o să te mai las să pleci atît de ușor ca data trecută și nici nu mai ai a te teme de activitatea mea de recrutor. Nu mai sînt militar și, chiar ca militar, nu s-ar fi convenit să-ți inspir asemenea bănuială. De cînd nu te-am mai văzut, s-au schimbat multe. După moartea prințului, singurul meu prieten și binefăcător, m-am retras din lume și am rupt toate relațiile mondene. Încurajam ceea ce era rezonabil ; nu tăceam cînd găseam că ceva e absurd ; se vorbea mereu de neastîmpărul meu și de gura mea rea. Turma omenească nu se teme de nimic mai mult decît de rațiune ; de prostie ar trebui să se teamă, dacă ar pricepe ce e primejdios. Dar rațiunea îi stînjenește pe oameni și trebuie s-o dea la o parte ; prostia e numai dăunătoare și de aceea mai poate fi lăsată în pace. Ei, merge și așa ! Mai am de trăit și despre planurile mele vei afla mai tîrziu. Vei putea lua parte și dumneata la ele, dacă dorești. Dar spune-mi acum ce ți s-a mai întîmplat ? Văd, simt, că și dumneata te-ai schimbat. Cum stai cu gîrgăunii dumitale de pe vremuri, cînd voiai să clădești ceva frumos și bun în tovărășia nomazilor ?

Sînt destul de pedepsit ! exclamă Wilhelm, Nu-mi mai aduceți aminte de unde vin și unde mă duc. Se vorbește mult de teatru, dar cine n-a făcut parte din el, nu-și poate închipui cu adevărat ce e scena. E de necrezut : oamenii aceștia nu se cunosc deloc pe ei înșiși, își fac meseria fără să reflecteze asupra ei, însă au pretenții nemăsurate. Nu numai că fiecare vrea să fie cel dintîi, dar vrea să fie și unicul ; fiecare i-ar înlătura bucuros pe toți ceilalți și nu-și dă seama că nu ajunge la ceva decît doar împreună cu alții ; fiecare se crede grozav de original, dar cînd îl scoți din rutină, e incapabil să se descurce ; în același timp e într-o agitație perpetuă în căutarea noutății. Și cu cită îndîrjire se sapă unul pe altul ! Numai din cel mai meschin amor propriu și din mărunte interese personale se leagă între ei. Despre un sprijin reciproc nici nu poate fi vorba ; o veșnică neîncredere este întreținută prin răutăți săvîrșite pe ascuns și prin bîrfeli ; pentru ei, cine nu-i desfrînat, e prost. Fiecare are pretenția să i se dea o atenție fără margini și e sensibil la cea mai neînsemnată critică. Fiecare știe toate mai bine decît oricare altul. Dar atunci, te întrebi de ce le face toate pe dos ? Mereu lipșiți de mijloace și mereu fără încredere, parcă de nimic nu se tem ei mai mult, decît de ce e rațional și de bun-gust și la nimic nu țin mai mult, decît la dreptul suveran al bunului lor plac.

Wilhelm trase aer în piept, ca să-și continue litania, cînd Jarno îl întrerupse, cu o izbucnire grozavă de rîs. Bieții actori ! exclamă el, aruncîndu-se într-un fotoliu și continuînd să rîdă : bieții, bunii actori ! Să știi, prietene, urmă el cînd se mai potoli, să știi că nu mi-ai descris teatrul, ci lumea ; și aș putea să-ți găsesc în toate clasele sociale destule chipuri și fapte pentru trăsăturile dumitale aspre de penel. Iartă-mă, îmi vine iar să rîd, gîndindu-mă că poți crede că aceste frumoase însușiri nu se ivesc decît pe scenă.

Wilhelm se stăpîni, căci rîsul dezlănțuit și nepotrivit al lui Jarno îl supărase cu adevărat. Mi se pare că nu vă puteți ascunde bine ura față de oameni, dacă susțineți că aceste lipsuri sînt generale, zise el.

Iar dumneata îți arăți ignoranța în materie de lume, dacă socotești că fenomenele acestea se întîlnesc numai în teatru. La drept vorbind, eu îi iert actorului păcatele provenite din autoînșelare și din nevoia de a plăcea ; căci dacă un actor nu pare în ochii lui și ai altora cineva, atunci înseamnă că nu e nimic. Aparența este menirea lui și trebuie să facă mare caz de succesul de moment, fiindcă nu are altă recompensă ; e obligat să caute a străluci, căci pentru asta e acolo.

Îmi veți îngădui ca, la rîndul meu, cel puțin să surd ; replică Wilhelm. N-aș fi crezut niciodată că puteți fi atît de echitabil, atît de indulgent.

Dumnezeule, jur că asta-i părerea mea sinceră și bine gîndită ! Actorului îi iert toate defectele omenești, dar omului nu-i iert nici un defect al actorului. Hai să nu-mi mai încep lamentările asupra acestui subiect ; ar răsuna mai violent decît ale dumatile.

Chirurgul cel tînăr ieși din odaia lui Lothario și, întrebând cum se mai simte bolnavul, afirmă cu o amabilitate plină de vioiciune : E cît se poate de bine ; nădăjduiesc să-l văd în curînd complet restabilit. Apoi părăsi repede sala, fără să mai aștepte întrebarea lui Wilhelm, care tocmai deschisese gura să se informeze din nou și mai precis asupra trusei. Dorința de a afla cît de cît ceva despre amazoana sa, îl îndemnă să se spovedească lui Jarno ; îi dezvăluie întîmplarea și-l rugă să-i vină în ajutor. Dumneavoastră știți atîtea lucruri, oftă el : oare n-ați putea afla și asta ?

Jarno rămase o clipă pe gînduri, apoi răspunse tînărului său prieten : Fii liniștit și nu lăsa să se observe nimic nici de aici înainte ; vom da noi de urma frumoasei. Acum mă îngrijorează numai starea lui Lothario. Cazul

e grav ; judec asta după veselia și asigurările chirurgului. Aș fi vrut de mult s-o trimit undeva pe Lydia, căci nu-i de nici un folos aici, dar nu știu cum să fac. Sper că în seara asta va veni medicul nostru cel bătrîn și atunci ne vom sfătui.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Medicul veni ; era doctorul acela bătrîn și mărunțel pe care l-am mai cunoscut și căruia îi datorăm comunicarea interesantului manuscris. Înainte de toate îl consultă pe bolnav și păru foarte nemulțumit de starea în care îl găsisese. De aceea, avu o lungă convorbire cu Jarno ; dar seara, cînd veniră la masă, nu se putea citi nimic pe chipurile lor.

Wilhelm îl salută cu multă prietenie și se interesă de harpistul său. — Mai avem nădejde să-l salvăm pe nenorocit, răspunse medicul. — Omul acesta era un trist adaos la viața dumitale limitată și bizară, spuse Jarno. Cum i-a mers mai departe ? Spune-mi, sînt curios să aflu.

După ce Wilhelm i-a satisfăcut curiozitatea lui Jarno, medicul urmă : N-am văzut niciodată un suflet într-o stare atît de neobișnuită. De ani de zile, n-a luat cituși de puțin parte la cele ce se petreceau în jurul lui, nici n-a băgat de seamă aproape nimic ; cufundat numai în sine, și-a contemplat eul pustiit și gol, care-i apărea ca un abis nemăsurat. Ce impresionant era cînd vorbea de starea asta atît de tristă ! Nu văd nimic în fața mea, nimic în urma mea, striga el ; nimic, decît o noapte fără margini unde mă găsesc în cea mai înspăimîntătoare singurătate ; nu simt nimic, decît sentimentul păcatului meu și nici acest lucru nu-mi apare decît ca un soi de fantomă, depărtată în trecut. În bezna asta nu e nici sus, nici jos, nici

înainte, nici înapoi ; nici un cuvînt nu poate exprima această stare veşnic neschimbată. Uneori, dezădăjduit de asemenea nepăsare împietrită, strig din toate puterile : veşnic, veşnic ! Şi vorba asta, ciudată şi fără sens, e luminoasă şi limpede faţă de bezna în care mă aflu. Nici o rază a dumnezeirii nu pătrunde în acest întuneric şi lacrimile-mi curg numai pentru mine şi numai de mila mea. Nimic nu mă înspăimîntă mai mult, decît prietenia şi dragostea ; căci ele mă ispitesc să doresc ca nălucirile din jurul meu să fie adevărate. Dar şi cele două stafii se ivesc din abis numai pentru a mă chinui şi a-mi răpi pînă la urmă chiar şi nepreţuita conştiinţă a acestei existenţe monstruoase.

Aş vrea să-l auziţi, continuă medicul, cum îşi uşurează sufletul în felul acesta, în ceasurile cînd e mai încrezător ! L-am ascultat de cîteva ori cu nespusă emoţie. Iar cînd vreo împrejurare îl sileşte să recunoască o clipă, că vremea s-a scurs, pare uluit şi îndată după aceea neagă iarăşi, că lucrurile se schimbă, afirmînd că totul nu e decît o înşelăciune a simţurilor ! Într-o seară, a cîntat un cîntec despre părul lui cărunt : stăteam cu toţii în iur şi plîngeam.

Procură-mi şi mie cîntecul ! exclamă Wilhelm.

Dar n-aţi descoperit încă nimic despre ceea ce el numeşte păcatul său ? întrebă Jarno. N-aţi aflat cauza îmbrăcămintei lui ciudate, motivul purtării lui în timpul incendiului şi a mîniei lui împotriva copilului ?

Numai prin presupuneri putem să-i înţelegem întrucitva soarta ; ar fi împotriva principiilor noastre să-l întrebăm direct. Dar pentru că am băgat de seamă că a fost crescut în credinţa catolică, ne-am gîndit că spovedania i-ar aduce uşurare ; însă de cîte ori încercăm să-l apropiem de un preot, se îndepărtează într-un fel curios. Totuşi, pentru a nu vă lăsa cu totul neîmplinită dorinţa dumneavoastră de a şti ceva despre el, vă voi dezvălui, cel puţin, presupunerile noastre. Tinereţea şi-a petrecut-o

în slujba bisericii ; poate că de-aceea ține să-și păstreze barba și haina lungă pînă la pămînt. Multă vreme, n-a cunoscut bucuriile dragostei. Tîrziu abia, se pare că o legătură vinovată cu o rudă foarte de aproape, și probabil moartea acelei femei, care a dat naștere unei ființe nefericite, i-au zdruncinat cu totul mințile.

Cea mai mare rătăcire a lui e credința că aduce nenorocire pretutindeni și că moartea îi va veni de la un băiat nevinovat. Întîi s-a temut de Mignon, pînă ce a aflat că e fată ; apoi a fost înspăimîntat de Felix și cum, cu toată nenorocirea lui, ține grozav de mult la viață se pare că de aici s-a născut ura lui față de copil.

Atunci, ce speranțe aveți că se va însănătoși, totuși ? întrebă Wilhelm.

Progresele sînt încete, dar se mențin, răspunse medicul. Își vede mai departe de îndeletnicirile lui și l-am obișnuit să citească ziarele, pe care acum le așteaptă cu deosebită nerăbdare.

Sînt curios să-i aud cîntecele, zise Jarno.

Voi putea să vă dau cîteva din ele, răspunse medicul. Fiul cel mai mare al pastorului a transcris unele strofe, fără ca bătrînul să bage de seamă și astfel, încetul cu încetul, a reconstituit mai multe cîntece.

În dimineața următoare, Jarno veni la Wilhelm și-i spuse : Te rog să ne faci un bine ; Lydia trebuie îndepărtată pe cîtiva vreme. Dragostea ei violentă și, aș putea zice, stînjenitoare, împiedică vindecarea baronului. Rana lui cere odihnă și liniște, chiar dacă nu e primejdioasă pentru un organism atît de viguros. Ai văzut și dumneata cum îl sîcîie cu îngrijirile ei impetuoase, cu neliniștea ei nestăpînită și cu lacrimile-i nesecate ; pe scurt, continuă după o pauză Jarno zîbind, doctorul cere răspicat ca Lydia să plece de acasă, o bucată de vreme. Noi am făcut-o să creadă că o foarte bună prietenă a ei se află undeva în apropiere, că dorește s-o vadă și că o așteaptă din clipă în clipă. Am convins-o să plece cu trăsura pînă

la notar, care locuiește la o depărtare de numai două ore. Notarul este prevenit, așa că va regreta din toată inima că domnișoara Therese a plecat cu puțin timp înainte și o va încredința pe Lydia că poate să-și ajungă prietena din urmă ; Lydia va porni degrabă după dinsa, și, cu puțin noroc, va fi mereu dusă dintr-un loc în altul. Iar la urmă, dacă va stăruî să se întoarcă, să nu fie contrazisă ; veți profita de noapte ; vizitiul e un flăcău dezghețat, cu care trebuie să mai stăm de vorbă. Dumnezeu te așezi lângă ea în trăsură, o ții de vorbă și dirijezi aventura.

Imi dați o misiune neobișnuită și delicată, protestă Wilhelm ; e atât de penibil să fii martorul unei iubiri credincioase și înșelate ! Și tocmai eu să fiu unealta ? E întâia oară în viață că aș păcăli pe cineva în acest fel, căci totdeauna am fost de părere că poți ajunge mult prea departe când începi să înșeli, chiar dacă o faci de dragul unei cauze drepte și folositoare.

Și totuși nu-i poți educa pe copii decît în felul acesta, replică Jarno.

Cînd e vorba de copii, mai merge, zise Wilhelm, pentru că îi iubim atât de tare și vrem să-i cruțăm. Însă pentru cei de-o seamă cu noi, pentru care inima nu ne îndeamnă totdeauna la indulgență, metoda poate fi adesea primejdioasă. Totuși, urmă el după cîteva clipe de gîndire, să nu credeți că din pricina asta voi refuza misiunea. Respectul ce-l am pentru inteligența dumneavoastră, afecțiunea ce-o simt față de minunatul dumneavoastră prieten și dorința vie de a contribui și eu, prin orice mijloc, la însănătoșirea lui, mă fac să trec fără să șovăi peste părerile mele proprii. Nu-i de-ajuns să-ți pui viața în primejdie pentru un prieten : trebuie ca, la nevoie, să-ți renegi pentru el și convingerile ; sîntem datori să-i sacrificăm pasiunile noastre cele mai scumpe, dorințele noastre cele mai arzătoare. Primesc însărcinarea, deși prevăd de

pe acum chinurile pe care le voi avea de îndurat de pe urma disperării și lacrimilor Lydiei.

În schimb, vei fi răsplătit făcînd cunoștință cu domnișoara Therese, o ființă cum puține se află pe lume ; întrece sute de bărbați și e o amazoană adevărată, nu ca celelalte femei care, în costumul ăsta echivoc, par doar niște hermafrodiți drăguți.

Wilhelm rămase foarte tulburat ; spera să regăsească în persoana Theresei pe amazoana sa, cu atît mai mult cu cît Jarno, de la care ceruse unele informații, încheiasc scurt vorba și plecase.

Nădejdea că în curînd va revedea acel chip încîntător și adorat îi provoca o emoție ciudată. Acum socotea că misiunea ce-i fusese încredințată era opera vădită a providenței, iar gîndul că el era gata să îndepărteze cu perfidie pe-o biată fată de obiectul dragostei ei sincere și aprinse îi apărea numai în treacăt, așa cum zboară umbra unei păsări peste cîmpul însorit.

Trăsura aștepta în fața ușii. Lydia mai șovăi o clipă, înainte de a se urca. Salută-l încă o dată pe stăpînul dumitale, strigă ea bătrînului servitor ; pînă diseară sînt înapoi. Era cu ochii în lacrimi cînd, din mersul trăsurii, își mai aruncă o dată privirea îndărăt. Apoi, stăpînindu-se, se întoarse spre Wilhelm și zise : Vei găsi în persoana domnișoarei Therese o ființă foarte interesantă. Mă mir că se întoarce în ținutul nostru, căci, după cum vei afla și dumneata, baronul și Therese s-au iubit cu pasiune. Cu toată depărtarea, Lothario venea foarte des s-o vadă ; pe atunci eu locuiam cu dînsa ; se părea că amîndoi nu trăiau decît unul pentru celălalt. Însă, într-o zi, legătura s-a rupt, fără ca vreun om să poată înțelege de ce. Baronul mă cunoscuse ; nu tăgăduiesc că o invidiam grozav pe Therese ; nu-mi ascundeam simpatia față de Lothario și nu l-am respins atunci cînd, fără veste, s-a dovedit că mă preferă pe mine. Therese s-a purtat cum nu se poate mai frumos în ce mă privește, deși aproape se părea că

eu i-am furat iubitul. Dar cîte lacrimi și cită suferință nu m-a costat iubirea asta ! La început nu ne vedeam decît rar, pe ascuns și în locuri străine, însă n-am putut suporta multă vreme o astfel de viață ; numai alături de el eram fericită, pe deplin fericită ! Cînd Lothario era departe, aveam pulsul agitat și ochii mereu în lacrimi. Odată, n-a venit mai multe zile ; eram disperată, am pornit la drum și am ajuns aici la castel pe neașteptate. Lothario m-a primit cu afecțiune și dacă nu s-ar fi ivit întîmplarea asta nenorocită, aș fi dus o viață minunată ; nici nu mai spun ce îndur eu de cînd Lothario suferă și e în primejdie ; în clipa asta îmi fac remușcări amare că am putut să plec de lîngă el, chiar pentru o singură zi.

Wilhelm tocmai voia să ceară amănunte despre Therese, cînd ajunseră în fața casei notarului, care veni pînă la trăsură exprimîndu-și din inimă regretele că prietena Lydiei plecase de curînd. Îi invită pe călători la o gustare, spunîndu-le în același timp că trăsura ar putea fi ajunsă din urmă în satul apropiat. Se hotărîră să călătorească mai departe pe urmele Theresei și vizitiul nu mai zăbovi ; dar lăsară în urmă cîteva sate fără să întîlnească pe nimeni. Lydia stăruia să se întoarcă, însă vizitiul mîna înainte ca și cum n-ar fi înțeles ce i se spune. În sfîrșit, ea îi porunci cu energie să se întoarcă și Wilhelm strigă și el, făcîndu-i însă semnul cuvenit. Vizitiul răspunse : Nu-i nevoie să ne întoarcem pe același drum ; știu eu unul mai scurt și care-i cu mult mai bun. Apoi apucă printr-o pădure lăturalnică și prin pășuni întinse. Pînă la urmă, cum nu se arăta nici un loc cunoscut, vizitiul mărturisi că, din păcate, s-a rătăcit, dar că se va descurca, deoarece vede mai încolo un sat. Se înopta și vizitiul își juca rolul cu atîta îndemînare, că întreba pretutindeni de drum, dar n-aștepta răspuns nicăieri. Așa au călătorit toată noaptea ; Lydia n-a închis ochii nici o clipă ; la lumina lunii, locurile îi păreau familiare, dar dispăreau repede ; iar dimineța văzu că ținutul îi este cunoscut,

lucru la care nu se aştepta de loc. Trăsura se opri înaintea unei încîntătoare vile de ţară ; o femeie ieşi pe uşă şi deschise portiera trăsurii. Lydia se uită ţintă la ea, se uită în jur, o privi din nou şi căzu leşinată în braţele lui lui Wilhelm.

CAPITOLUL AL CINCILEA

Wilhelm a fost condus într-o cămăruţă de la mansardă ; casa era nouă şi foarte mică, însă cît se poate de curată şi bine orînduită. Cît despre Therese, care-l primise pe el şi pe Lydia la trăsură, nu era amazoana lui, ci o altă persoană, o altă fiinţă, care se deosebea de cealaltă precum cerul de pămînt. Bine făcută, fără a fi înaltă, se mişca cu multă vioiciune şi frumoşii ei ochi albaştri şi mari păreau că văd tot, că nu le scapă nimic din ce se petrece în jur.

Therese intră în camera lui Wilhelm şi-l întrebă dacă are nevoie de ceva. Iartă-mă, zise ea, dacă ţi-am dat o odaie pe care mirosul de ulei o face încă neplăcută ; căsuţa mea de abia a fost terminată şi dumneata inaugurezi cămăruţa destinată oaspeţilor. Păcat că nu te afli aici în împrejurări mai plăcute ! Biata Lydia ! O să ne chinuiască îngrozitor şi va trebui să fii îngăduitor ; bucătăreasa mea m-a părăsit la vremea cea mai nepotrivită şi unul dintre servitori şi-a strivit o mîină. Cînd e nevoie, fac singură toate şi, la urma urmelor, dacă te organizezi, trebuie să măergă. Cu nimeni n-ai mai multe necazuri, decît cu servitorii : nu vor să slujească pe nimeni şi nici chiar pe ei.

Gazda mai atinse diferite subiecte, dînd impresia că-i place să vorbească. Wilhelm se interesă de Lydia şi întrebă dacă s-ar putea s-o vadă pe biata fată, ca să-i ceară iertare.

Asta n-ar avea nici un efect acum asupra ei, răspunse Therese. Timpul iartă, după cum tot timpul consolează ; în amîndouă cazurile, vorbele au prea puțină putere. Lydia nu vrea să vă vadă. Să nu-l lași să mi se arate înaintea ochilor, mi-a strigat ea, cînd am părăsit-o ; nu mai cred în oameni ! un chip atît de cinstit, purtări atît de sincere și perfidia asta ascunsă ! Lothario e scuzat în ochii ei, căci îi spune într-o scrisoare, pe care i-a trimis-o : Prietenii mei m-au sfătuit, prietenii mei m-au silit ! Printre aceștia, Lydia te numără și pe dumneata și vă blestemă pe toți la un loc.

Îmi acordă prea multă cinste, blestemîndu-mă, răspunse Wilhelm. Nu pot avea încă nici o pretenție la prietenia acestui om minunat și, în cazul de față, nu sînt decît o unealtă nevinovată ; nu vreau să-mi laud fapta ; e destul că am putut s-o fac. Era vorba de sănătatea, de viața unui om, pe care-l prețuiesc mai mult decît pe oricare altul dintre cei ce mi-a fost hărăzit să cunosc pînă acum. O ! Ce om e, domnișoară ! Și ce oameni are în jur ! În societatea aceasta, pot spune că, pentru întîia oară am avut o discuție adevărată ; pentru întîia oară mi-a revenit în auz, prin gura altuia, sensul intim al vorbelor mele, mai îmbogățit, mai complet și mai cuprinzător ; ceea ce numai presimțisem, mi-a devenit clar și am învățat cum să dau o formă precisă gîndurilor mele. Din nefericire, plăcerea asta a fost întreruptă de tot soiul de griji și sîcîieli, iar apoi de misiunea aceasta neplăcută. Am acceptat-o cu devotament, căci am socotit că e de datoria mea să sprijin acel grup de oameni valoroși, chiar cu sacrificiul sentimentelor mele.

Auzind aceste vorbe, Therese își privi oaspetele cu multă prietenie. Cît e de plăcut să-ți auzi propria ta convingere, exprimată de o altă gură ! exclamă ea. Nu devenim cu adevărat noi înșine, decît atunci cînd un altul ne dă dreptate deplină. Și eu am exact aceeași părere despre Lothario ; mulți îl judecă greșit ; dar cei ce-l

cunosc de aproape sînt cucerîți de el. Și simțămîntul dureros, care se amestecă în inima mea cu amintirea lui, nu mă poate împiedica să nu mă gîndesc la el în fiecare zi. Vorbind astfel, un suspin îi umflă pieptul și o lacrimă frumoasă străluci în ochiul ei drept. Să nu crezi, urmă Therese, că sînt o ființă slabă și pot fi ușor mișcată ! Nu plînge decît ochiul. Aveam un neg pe pleoapa inferioară ; mi-a fost ligaturat și am scăpat de el ; dar de atunci ochiul mi-a rămas slăbit și la cel mai neînsemnat prilej îmi apare o lacrimă. Negul a fost aici ; nu se mai vede urma.

Wilhelm nu mai remarcă nici o urmă, dar o privi drept în ochi : erau limpezi cum e cristalul și i se păru că vede pînă în adîncul sufletului ei.

Am rostit deviza prieteniei noastre, spuse Therese ; acum, să ne cunoaștem cît se poate mai repede și mai bine unul pe altul ! Povestea vieții unui om e aidoma caracterului său. Eu îți voi istorisi cele ce mi s-au întîmplat ; dăruiește-mi și dumneata puțină încredere ; să rămînem legați unul de altul, chiar fiind departe. Lumea e atît de goală, dacă n-o umpli decît cu munți, riuri și orașe ! Dar cînd știi că ici sau colo se află cineva care gîndește la fel cu tine, care, deși departe, continuă să trăiască parcă alături de tine, abia atunci globul pămîntesc devine o grădină locuită.

Apoi Therese ieși în fugă, făgăduindu-i că-l va chema îndată la plimbare. Prezența ei îl impresionase pe Wilhelm foarte plăcut și acum dorea să-i cunoască legătura cu Lothario. Se auzi apoi strigat și Therese îi ieși în întîmpinare din camera ei.

Pe cînd mergeau unul în urma celuilalt pe scara îngustă și aproape dreaptă, ea îi spuse : Toate ar fi putut fi mai spațioase, dacă aș fi vrut să primesc oferta generosului dumitale prieten ; dar, pentru a-i păstra stima, a trebuit să rămîn așa cum eram, cînd i-am cîștigat-o. Unde-i intendentul ? strigă ea cînd ajunse jos. Să nu-ți

închipui că sînt atît de bogată încît să am nevoie de un intendent, zise Therese întorcîndu-se către Wilhelm. Pot să-mi cultiv foarte bine și singură puținele ogoare ale micii mele proprietăți. Intendentul e al noului meu vecin, care a cumpărat o moșie frumoasă, iar eu o cunosc în amănunțime ; acest bătrîn de treabă zace bolnav de podagră ; oamenii lui sînt noi în ținutul acesta și-s bucuroși că-i pot ajuta să se instaleze.

Făcură o plimbare printre ogoare, pășuni și cîteva livezi. Therese îl încunoștință pe intendent despre toate ; putea să-i dea lămuriri despre orice amănunt și Wilhelm avu neconținut prilejul să se minuneze de cunoștințele ei, de priceperea și iscusința cu care știa să indice mijlocul potrivit pentru fiecare caz în parte. Nu zăbovea, trecea iute la punctele cele mai importante și astfel toate au fost repede soluționate. Salută-l din partea mea pe stăpînul dumitale, spuse dînsa, cînd se despărți de intendent, am să-l vizitez cît de curînd și-i urez însănătoșire deplină. Apoi, după ce omul plecă, spuse zîmbind : Ei, și în cazul ăsta aș putea să mă îmbogățesc și să trăiesc în belșug, căci bunul meu vecin ar fi gata să-mi ofere mîna.

Bătrînul cu podagra ? se indignă Wilhelm ; nu știu cum ai putea, la vîrsta dumitale, să ajungi la o hotărîre atît de disperată. Nici nu sînt ispitită ! rîse Therese. Bogat e cel ce știe să administreze bine ceea ce posedă ; dar să fii bogat e o povară, dacă nu te pricepi ce să faci cu averea.

Wilhelm își arată admirația față de cunoștințele ei în domeniul gospodăriei. Înclinația deosebită, ocazia timpurie, imboldul dinafară și activitatea practică necurmată fac cu puțință încă și mai multe lucruri pe lume, replică Therese ; iar cînd ai să afli ce m-a determinat să iau calea aceasta, n-ai să te mai minunezi de talentul meu care îți apare atît de excepțional.

Ajungînd acasă, îl lăasă în grădiniță, unde Wilhelm abia se putea învîrți, atît erau de înguste cărările și atît de dese plantațiile. Cînd trecu prin curte îi veni să zîm-

bească : lemnele de foc erau atît de perfect tăiate, despicate și rînduite, încît părea că fac corp cu clădirea și că trebuia să rămînă acolo așa, pe veci. Toate vasele, strălucitoare de curățenie, stăteau la locul lor ; căsuța era vopsită în alb și roșu, foarte plăcută la vedere. În acest loc părea că se îmbinase tot ce poate produce meșteșugul, care nu știe de nici un fel de legi ale proporțiilor, ci lucrează pentru folos, trăinicie și înveselirea ochiului. Lui Wilhelm i se aduse mîncarea în cameră și el avu destul timp să facă o seamă de considerații. Îl impresiona mai ales faptul că iarăși cunoscuse o persoană deosebit de interesantă, care fusese în relații atît de apropiate cu Lothario. E firesc, își spunea el, ca un om atît de remarcabil să atragă suflete de femei remarcabile ! Cît de departe se întinde înriurirea bărbăției și a demnității ! Măcar dacă ceilalți n-ar rămîne atît de mult în urmă ! Hai, mărturisește-ți teama ! Dacă vreodată îți vei mai întîlni amazoana, acea făptură mai presus de oricare alta, ai s-o găsești, în ciuda speranțelor și visurilor tale, spre rușinea și umilința ta, ai s-o găsești, pînă la urmă, logodită cu Lothario.

CAPITOLUL AL ȘASELEA

Wilhelm petrecuse o după-amiază neliniștită și oarecum plictisitoare, cînd, spre seară, un vînător tînăr și drăguț intră pe ușă salutînd. Mergem la plimbare ? întrebă tînărul și, în aceeași clipă, Wilhelm o recunoscuse pe Therese, după ochii ei frumoși.

Iartă-mi această îmbrăcăminte care, din păcate, acum nu e decît o costumăție, zise ea. Dar, dacă tot trebuie să-ți povestesc despre un timp în care îmi plăcea să mă văd în haina aceasta, am vrut să readuc vremurile acelea prin toate mijloacele. Vino ! Chiar și locul unde ne odihneam

atît de des, după vînătorile și plimbările noastre, ne va fi de ajutor.

Plecară și, pe drum, Therese îi spuse însoțitorului ei : Nu-i drept să mă lași numai pe mine să vorbesc ; acum știi destule în privința mea, pe cînd eu nu știu încă nimic despre dumneata ; povestește-mi cîte ceva, ca să prind curaj să-ți spun și eu istoria vieții mele și împrejurările în care s-a desfășurat. Din nefericire, răspunse Wilhelm, n-am nimic de povestit decît despre greșeli peste greșeli și despre rătăcirî peste rătăcirî ; și nu știu cui aș dori să-i ascund mai mult decît dumitale încurcăturile în care m-am aflat și mă mai aflu încă. Privirea dumitale și tot ce te înconjoară, persoana și felul dumitale de a fi, îmi arată că te poți bucura de viața trecută, că ai mers pe un drum curat și frumos, cu pași siguri, că nu ți-ai pierdut nici-odată timpul, că nu ai nimic a-ți reproșa.

Therese îi răspunse zîbind : Să așteptăm pînă vei auzi povestea vieții mele și atunci vom vedea dacă ai să mai gîndești astfel. Mergeau înainte și, în mijlocul unei discuții fără însemnătate, Therese întrebă : Ești liber ? — Cred că sînt, răspunse Wilhelm, dar aș dori să nu fiu. Bine, replică ea, asta înseamnă că e vorba de un roman complicat și-mi arată că și dumneata ai ceva de povestit.

Vorbînd astfel, urcară o colină și se opriră sub un stejar mare, care își întindea umbra pînă departe împrejur. Aici, spuse Therese, sub acest copac german, îți voi istorisi povestea unei fete germane ; ascultă-mă cu răbdare.

Tatăl meu era un nobil bogat din această provincie, un om vesel, cu mintea limpede, activ, brav, un tată duios, un prieten leal, o gazdă desăvîrșită ; nu-i cunoșteam decît un singur cusur : era prea indulgent cu o femeie, care nu știa să-l prețuiască. Din nefericire, trebuie să spun acest lucru chiar despre mama mea. Felul ei de a fi era cu totul opus temperamentului tatei. Era bruscă, nestatornică, fără nici un interes pentru casă și pentru mine, singurul ei copil ; risipitoare, dar frumoasă, spirituală, plină de ta-

lente ; idolul unui cerc de prieteni, pe care știuse să-i adune în jurul ei. Ce e drept, societatea sa nu era niciodată numeroasă, sau nu rămânea numeroasă multă vreme. Cercul acesta era format mai ales din bărbați, căci nici o femeie nu se simțea bine lângă dînsa și nici ea nu putea suferi succesele altei femei. Eu semănăm cu tata la înfățișare și temperament. Așa cum o rătușcă, de cum a ieșit din ou, caută apa, tot așa, din fragedă copilărie, bucătăria, oficiul, hambarele și podurile au fost elementul meu. Ordinea și curățenia casei, chiar pe vremea cînd mă mai jucam, păreau să fie singurul meu instinct, singura mea țință. Tata se bucura de acest lucru și treptat oferi străduinței mele copilărești acele ocupații care mi se potriveau mai bine. În schimb, mama nu mă iubea de loc și nu ascundea nici o clipă acest sentiment.

Creșteam și, an cu an, sporea și activitatea mea, odată cu dragostea tatei față de mine. Cînd eram singuri, fie că ne duceam la cîmp, fie că-l ajutam să-și revadă socotelile, puteam simți cu adevărat cît era de fericit. Cînd îl priveam în ochi, era ca și cînd aș fi privit în adîncul sufletului meu, căci tocmai ochii ne făceau să semănăm atît de mult unul cu altul. Dar, în prezența mamei, nu mai avea nici curaj, nici aceeași expresie ; cînd ea mă certa violent și pe nedrept, el mă apăra timid ; îmi ținea partea, nu ca și cum ar fi vrut să mă ocrotească, ci parcă numai spre a-mi scuza calitățile. Nu s-a împotrivit nici unei înclinări a ei ; așa, mama a început să se ocupe pătimaș de spectacole teatrale : i s-a clădit un teatru ; nu ducea lipsă de bărbați de toate virstele și înfățișările, care să apară alături de ea pe scenă, însă adesea lipseau femeile. Lydia, o fată drăguță, care fusese crescută laolaltă cu mine și care, încă din fragedă copilărie, făgăduia să devină încîntătoare, trebui să joace rolurile secundare ; iar o cameristă bătrînă pe cele de mame și mătuși, pe cînd maică-mea își rezerva rolurile de primă-amoreză, și de tot felul de eroine și păstorite. Nici nu-ți pot spune cît mi se părea de ridicol

cînd vedeam niște oameni, pe care-i cunoșteam foarte bine, cum se urcau costumați pe scenă vrînd să fie luați drept altceva decît ceea ce erau. Întotdeauna vedeam în ei numai pe mama și pe Lydia, pe cutare baron și cutare secretar, oricît s-ar fi străduit să pară prinți, conți sau țărani, și nu puteam înțelege cum voiau să mă convingă că sînt fericiți sau nenorociți, îndrăgostiți sau indiferenți, zgîrciți sau risipitori, cînd, de cele mai multe ori, știam despre ei exact contrariul. De aceea, rareori rămîneau printre spectatori ; curățam luminările, ca să am ceva de făcut, mă îngrijeam de masa de seară, iar dimineața următoare, în timp ce toți mai dormeau încă, eu le puneam în ordine costumele, pe care seara le lăsau de obicei claie peste grămadă.

Mamei părea că-i convine această activitate, dar nu izbuteam să-i cîștig afecțiunea ; mă disprețuia, și-mi aduc foarte bine aminte că repeta mereu cu amărăciune : Dacă maternitatea ar fi tot atît de incertă ca paternitatea, cu greu s-ar putea crede că fetișoara asta e fiica mea. Mărturisesc că purtarea ei față de mine mă îndepărtase tot mai mult de dînsa ; îi judecam faptele ca pe ale unei străine și, cum eram obișnuită să supraveghez ca un șoim toată servitorimea — căci, în treacăt fie zis, pe asta se întemeiază conducerea unei gospodării — firește că nu mi-au scăpat nici relațiile mamei cu cei din jurul ei. Se putea observa foarte bine că nu-i privea pe toți bărbații cu aceeași ochi ; am devenit mai atentă și am băgat de seamă destul de repede că Lydia îi era confidentă și, cu acest prilej, ea însăși se iniția în pasiunea pe care o jucase atît de des, încă din prima tinerețe. Le știam toate întîlnirile, însă tăceam și nu spuneam nimic, căci mă temeam să nu-l supăr pe tata ; dar pînă la urmă am fost constrînsă. Multe lucruri nu le puteau face decît mituindu-i pe servitori. Aceștia începură să fie obraznici, să nu fie seamă de ordinele tatei și să nu îndeplinească poruncile mele. Nu mai puteam îndura neorînduielele ce se iscau

din această pricină ; am dezvăluit tatei tot ce știam.

Tata m-a ascultat liniștit și la urmă mi-a spus zîmbind : Draga mea, știi toate ; fii calmă, îndură cu răbdare, căci numai de dragul tău suport această situație.

Nu eram calmă și nu aveam răbdare. În sinea mea îl dezaprobam pe tata ; nu vedeam nici un motiv pentru care ar fi trebuit să îndure așa ceva ; eu doream ordine și eram hotărîtă să pun capăt acestei stări de lucruri, fie ce-o fi.

Mama avea averea ei, dar cheltuia mai mult decît își putea îngădui, și acest fapt, după cum am băgat de seamă, dădea loc la unele discuții între părinții mei. Multă vreme lucrurile au mers așa, pînă cînd pasiunile mamei au adus ele înseși un soi de deznodămînt.

Primul-amorez fiindu-i infidel într-un mod răsunător, mamei i-au devenit nesuferite și casa, și ținutul, și toate relațiile. A vrut să se mute la altă moșie, dar acolo era prea singură ; a încercat la oraș, dar acolo n-a fost de-ajuns de remarcată. Nu știu ce s-o fi petrecut între ea și tata ; știu doar că el s-a hotărît să consimtă, cu anumite condiții pe care nu le-am aflat, la călătoria pe care dînsa dorea s-o facă în sudul Franței.

Acum eram liberi și trăiam ca în rai ; sînt convinsă că tata n-a pierdut nimic cumpărîndu-i absența cu o sumă importantă. Toată servitorimea nefolositoare a fost concediată, și se părea că norocul ne favorizează ; am avut cîțiva ani foarte buni și toate mergeau strună. Dar, din păcate, starea aceasta fericită n-a durat mult : cu totul pe neașteptate, tata a fost lovit de un atac de apoplexie, care i-a paralizat partea dreaptă și l-a lipsit de posibilitatea de a mai vorbi deslușit. Trebuia să ghicești tot ce dorea, căci nu putea pronunța cuvîntul pe care-l avea în gînd. Atunci mi-au fost tare penibile unele clipe în care voia să rămînă singur, numai cu mine ; arăta cu gesturi violente că dorea să plece toți și, cînd rămîneam singuri, nu era în stare să rostească vorbele potrivite. Nerăbdarea îi creștea

peste măsură și starea lui mă întrista pînă în adîncul sufletului. Atîta doar înțelegeam, că voia să-mi mărturisească niște lucruri care mă priveau pe mine în special. Cît ar fi dorit să știu despre ce era vorba ! Altădată, știam tot privind-l numai în ochi ; dar acum era zadarnic : ochii lui nu mai spuneau nimic. Mi-era limpede numai atît : că nu voia nimic, că nu dorea nimic, că se străduia să-mi descopere un lucru care, din nefericire, mi-a rămas necunoscut. Atacul s-a repetat și a doua oară și tata a devenit cu totul infirm și neputincios ; nu mult după aceea, a și murit.

Nu mai știu cum de mi s-a înrădăcinat în minte gîndul că ascunsese undeva o comoară, pe care prefera să mi-o lase mie după moarte, decît să rămînă mamei ; am făcut cercetări, încă pe cînd trăia, dar n-am găsit nimic. După moartea lui, s-au sigilat toate. I-am scris mamei și i-am propus să rămîn în casă ca administrator, dar ea a refuzat și a trebuit să părăsesc domeniul. A apărut un testament reciproc, prin care ea intra în posesiunea și folosința întregii averi, iar eu rămîneam dependentă de dînsa, cel puțin atîta timp cît trăia. Abia atunci am crezut că înțeleg cu adevărat semnele tatei ; îl plîngeam că slăbiciunea lui îl făcuse să fie nedrept cu mine, chiar și după moarte. Ba unii dintre prietenii mei susțineau că n-aș fi fost într-o situație cu mult mai proastă dacă m-ar fi dezmoștenit și mă sfătuiau să atac testamentul, lucru la care nu m-am putut hotărî. Veneram prea mult memoria tatălui meu, așa că mi-am pus nădejdea în soartă, mi-am pus nădejdea în mine însămi.

Fusesem totdeauna în termeni foarte buni cu o doamnă care poseda mari proprietăți în vecinătate ; ea a fost încîntată să mă primească, iar mie mi-a venit ușor să iau în cîrînd conducerea întregii gospodării. Doamna aceasta ducea o viață ordonată, ținea la rînduială în toate și eu o ajutam cu credință în lupta cu intendentul și cu slujitorii. Nu sînt nici rea, nici zgîrcită, dar noi femeile ne străduim

mult mai mult decît bărbații ca nimic să nu se piardă. Nu putem suferi nici o fraudă ; vrem ca fiecare să tragă numai foloasele la care este îndreptățit.

Acum mă aflam iarăși în elementul meu și plîngeam în tăcere moartea tatei. Protectoarea mea era mulțumită de mine ; o singură întîmplare mi-a tulburat pacea : întoarcerea Lydiei ; mama a avut cruzimea s-o alunge pe biata fată, după ce o corupsese cu desăvîrșire. Învățase de la ea să privească pasiunile ca o predestinare și se obișnuise să nu păstreze măsură în nimic. Cînd s-a ivit pe neașteptate, binefăcătoarea mea a primit-o și pe dînsa. Lydia a vrut la început să mă ajute, dar nu se pricepea la nimic.

La acea epocă, rudele și viitorii moștenitori ai protectoarei mele veneau des în vizită, organizînd partide de vînătoare. Uneori venea și Lothario cu ei ; foarte repede am remarcat cît de mult se distingea el printre ceilalți, dar fără să fac nici o legătură cu mine însămi. Era curtenitor cu toată lumea și curînd s-a văzut că Lydia îi atrăgea atenția. Eu eram mereu ocupată și rareori mă amestecam cu oaspeții ; în prezența lui, vorbeam mai puțin decît de obicei ; căci nu voi tăgădui că o discuție însuflețită a fost totdeauna pentru mine farmecul vieții. Cu tata îmi plăcuse să vorbesc despre tot ce se nimerea. Ceea ce nu îmbraci în cuvinte, nu gîndești clar. Dar pe nici un om nu-l ascultasem vreodată cu mai multă plăcere ca pe Lothario cînd povestea despre călătoriile și despre campaniile sale. Pentru el lumea întreagă era tot atît de limpede cum era pentru mine domeniul pe care-l administram. De la el nu auzeam întîmplări extraordinare de aventurier sau exagerările și afirmațiile îndoielnice, obișnuite la un călător cu mintea îngustă, ce-ți arată mereu persona sa, nu țara pe care făgăduiește să ți-o descrie ; Lothario nu istorisea, ci te ducea chiar la locul despre care vorbea ; rar am simțit o plăcere mai deplină.

Dar satisfacția mea a fost de nedescris, cînd l-am auzit într-o seară vorbind despre femei. Conversația ajunsese foarte natural la acest subiect ; cîteva doamne din vecinătate veniseră în vizită și ajunseseră la discuția obișnuită despre educația femeilor. Lumea e nedreaptă cu sexul nostru, spuneau : bărbații vor să păstreze numai pentru ei cultura înaltă ; nu ni se îngăduie să ajungem la nici o știință, ni se cere să fim numai păpuși, sau gospodine. Lothario n-a prea luat parte la discuție, dar, cînd lumea s-a mai rărit, și-a spus foarte deschis părerea. Cît e de ciudat, exclamă el, reproșul ce se face bărbatului că vrea să așeze femeia în locul cel mai înalt pe care e capabilă să-l ocupe, căci există oare vreun loc mai înalt decît conducerea căminului ? În timp ce bărbatul trudește la treburile dinafara casei, în timp ce caută să adune bunuri și să le apere, în timp ce ia parte chiar la administrarea statului, supus mereu împrejurărilor neprevăzute, crezînd că guvernează dar, în realitate neguvernînd nimic, obligat să se poarte cum cere politica, nu rațiunea, să fie prefăcut, deși dorește să fie sincer, fals, deși vrea să fie cinstit, în timp ce pentru un țel, pe care nu-l va atinge niciodată, trebuie să-și sacrifice în fiecare clipă țelul cel mai înalt, adică armonia cu sine însuși — în tot acest timp, o gospodină înțeleaptă domnește cu adevărat în interiorul casei dînd întregii familii posibilitatea de a fi activă și fericită. Oare cea mai mare fericire a noastră nu e de-a îndeplini ceea ce socotim că-i drept și bun și de a fi stăpîni pe mijloacele cu care putem să ne atingem scopul ? Și unde trebuie, unde putem așeza scopul nostru cel mai apropiat, dacă nu înlăuntrul casei noastre ? Unde oare așteptăm, unde pretindem satisfacerea tuturor cerințelor imperioase, care revin neconținut, dacă nu acolo unde ne sculăm și unde ne culcăm, acolo unde bucătăria, pivnița și feluritele provizii trebuie să fie mereu pregătite pentru noi și ai noștri ? Cîtă activitate chibzuită nu se cere pentru ca această ordine, ce se reînnoiește mereu, să poată fi înde-

plinită într-un ritm viu și stabil ? Puțini sînt bărbații cărora le e dat să parcurgă un ciclu, revenind asemenea unui astru și dominînd asupra zilei ca și asupra nopții, să-și facă singuri uneltele casnice, să sădească și să cu-leagă, să păstreze și să cheltuiască, străbătînd mereu întreg acest ciclu cu liniște, dragoste și la timp potrivit. Dacă o femeie a luat în mîinile ei conducerea înlăuntrul casei, abia atunci îl face prin aceasta stăpîn pe bărbatul pe care îl iubește ; ea își însușește tot felul de cunoștințe și știe să le folosească pe toate cu hărnicie. În felul acesta, femeia nu depinde de nimeni și, totodată, crează soțului ei ade-vărata independență : cea casnică, cea interioară ; văzînd că avutul îi e asigurat și știind că ceea ce cîștigă va fi bine folosit, bărbatul poate să-și îndrepte energia spre lucruri mari și, dacă soarta îi este prielnică, să devină pentru stat, ceea ce soția știe atît de bine să fie pentru casă.

Lothario a făcut apoi o descriere a femeii, așa cum și-ar dori-o el. M-am înroșit, căci mă descria pe mine, trăsătură cu trăsătură. Mă bucuram în taină de triumful meu, cu atît mai mult cu cît vedeam, din toate amănuntele, că nu se gîdea la mine și că, la drept vorbind, nici nu mă cunoștea. Nu-mi amintesc să fi avut în toată viața mea o senzație mai plăcută, decît atunci cînd l-am auzit pe bărbatul pe care îl prețuiam atît de mult, acordînd preferință, nu persoanei mele, ci felului meu înnăscut de a fi. Cît mă simțeam de răsplătită ! Ce încurajare mi se dădea !

Cînd am rămas singure, nobila mea prietenă mi-a zis zîmbind : Păcat că bărbații gîndesc și spun adesea ceea ce nu pun totuși în practică, altfel s-ar fi găsit o partidă admirabilă pentru iubita mea Therese. Am glumit pe seama celor spuse de ea și am adăugat că, ce-i drept, rațiunea bărbaților umblă după gospodine, dar inima și imaginația lor suspină după alte însușiri, iar noi, gospodinele, nu putem susține nici o concurență cu fetele adorabile și răpitoare. Aceste vorbe le-am spus ca să le audă Lydia, deoarece ea nu ascundea că Lothario îi făcea o puternică

impresie fiindcă și el, la rîndul său, părea, la fiecare nouă vizită, că devenea tot mai atent cu dînsa. Lydia era săracă, nu aparținea înaltei societăți, așa că nu se putea gîndi la o căsătorie cu el ; dar nu era în stare să se împotrivească voluptății de a ferma și de a se lăsa fermecată. Eu nu iubisem niciodată și încă nu eram îndrăgostită ; totuși, nu vreau să tăgăduiesc că, deși îmi era nespus de plăcut să văd ce loc și ce valoare atribuie un astfel de om unei naturi ca a mea, nu eram întru totul mulțumită numai cu atît. Aș fi dorit să mă cunoscă, să se intereseze personal de mine. Dorința aceasta s-a născut în sufletul meu, fără un gînd precis despre ce ar putea să mai urmeze.

Cel mai mare serviciu pe care l-am făcut binefăcătoarei mele a fost faptul că m-am străduit să pun ordine în pădurile frumoase de pe domeniul său. În proprietățile acelea încîntătoare, a căror mare valoare sporea mereu, datorită timpului și împrejurărilor, toate mergeau, din păcate, după vechiul tipic ; nicăieri nu era plan și ordine, iar furturile și fraudele nu aveau sfîrșit. Multe culmi erau despădurite, iar copacii numai în tăieturile vechi aveau aceeași înălțime. Am început lucrul singură, cu un silviculțor priceput ; am dat dispoziții să se măsoare pădurile, să se taie, să se însămînțeze, să se planteze, și, în scurtă vreme, toate erau puse pe roate. Ca să pot călători mai ușor și ca să nu fiu deloc stingherită cînd mergeam pe jos, mi-am făcut haine bărbătești ; mă duceam unde nu gîndeai și pretutindeni eram temută.

Auzisem că grupul prietenilor tineri, împreună cu Lothario, organizase iarăși o vînătoare ; pentru întîia oară în viață, mi-a venit în minte ideea să *par* sau, ca să nu fiu nedreaptă cu mine, să apar în ochii bărbatului aceluia remarcabil, așa cum eram. Mi-am pus costumul bărbătesc, am luat pușca la spinare și am pornit cu vînătorul nostru, ca să așteptăm grupul la marginea pădurii. Tinerii sosiră și Lothario nu m-a cunoscut la început ; unul dintre nepoții binefăcătoarei mele mă prezentă ca pe un pădurar

iscusit, glumi pe socoteala tinereții mele și a continuat jocul, tot laudându-mă, pînă ce Lothario m-a recunoscut. Nepotul îmi secunda intenția, ca și cum ne-am fi înțeles. El povesti cu amănunte și cu recunoștință ce făcusem pentru proprietățile mătușii sale, deci și pentru el.

Lothario asculta cu atenție, discuta cu mine, mă întreba despre resursele tuturor proprietăților și ale ținutului, iar eu eram bucuroasă că pot să-mi desfășor cunoștințele în fața lui ; am trecut foarte bine examenul ; i-am cerut părerea asupra unor proiecte de îmbunătățiri ; Lothario le-a aprobat, mi-a înșirat cîteva exemple asemănătoare și mi-a întărit astfel argumentele, dîndu-le coeziune. Satisfacția îmi creștea cu fiecare clipă. Din fericire, voiam numai să fiu cunoscută, nu și iubită ; căci, întorcîndu-mă acasă, am observat mai bine decît altă dată că atenția lui față de Lydia trăda o afecțiune ascunsă. Îmi ajunsesem scopul și, totuși, nu eram liniștită ; din ziua aceea, Lothario mi-a arătat o prețuire adevărată și o încredere deosebită ; mi se adresa mereu, îmi cerea părerea și lăsa impresia că, mai ales în treburile gospodărești, are în mine o încredere desăvîrșită, ca și cum aș fi știut de toate. Interesul pe care-l manifesta față de mine mi-a dat un curaj extraordinar ; chiar cînd era vorba de economia generală a țării și de finanțe, mă atrăgea în discuție, așa că în lipsa lui am căutat să-mi largesc cunoștințele despre ținut, ba chiar despre țara întreagă. Mi-a fost ușor ; căci se repetau, într-un cadru mare, lucruri pe care eu le știam atît de precis, în mic.

De atunci, a început să vină mai des în casa noastră. Pot spune că se vorbea despre toate ; dar pînă la urmă, convorbirea noastră se îndrepta tot mai mult spre problemele economice, chiar dacă numai în sens larg. Cel mai mult discutam despre realizările enorme la care poate ajunge omul prin întrebuintarea rațională a forțelor sale, a timpului, a banilor săi, chiar cu mijloace reduse în aparență.

Nu mă împotriveam sentimentului care mă atrăgea spre el și am simțit, din păcate prea iute, cât de puternică, de adîncă, de pură și sinceră era dragostea mea ; în același timp credeam că observ tot mai clar că desele sale vizite erau pentru Lydia, nu pentru mine. Ea, cel puțin, era absolut convinsă de acest lucru ; m-a făcut confidenta ei și, datorită acestui lucru, am început să mă liniștesc în oarecare măsură, căci nu găseam că au vreo importanță semnele pe care le interpreta în avantajul ei ; nu se vedea nici o urmă de intenție cu privire la o legătură serioasă și trainică ; însă cu atît mai clar vedeam dorința acestei fete pasionate de a fi a lui cu orice preț.

Astfel stăteau lucrurile, cînd stăpîna casei mi-a făcut surpriza unei propuneri neașteptate. Lothario, îmi spuse ea, îți oferă mîna și dorește să te aibă întreaga viață alături de el. A început să-mi enumere toate calitățile și mi-a spus, lucru pe care l-am auzit cu plăcere, că Lothario era convins a fi găsit în mine ființa pe care-o dorea de atîta vreme.

Atinsesem culmea fericirii : un om dorea, un om pe care-l prețuiam atît de mult, alături de care voi putea să-mi întrebuițez facultățile innăscute și talentele cîștigate prin experiență, într-o activitate intensă, liberă, cuprinzătoare și utilă ; mi se părea că suma întregii mele existențe sporise acum la infinit. Mi-am dat consimțămîntul, a venit și el, a vorbit singur numai cu mine, mi-a întins mîna, m-a privit în ochi, m-a cuprins în brațe și m-a sărutat pe buze. A fost întîia și ultima sărutare. Lothario mi-a mărturisit toată situația lui, cât l-a costat campania din America ¹, ce datorii apăsau asupra proprietăților sale, cum, din pricina asta, legăturile cu fratele bunicului său se înrăutățiseră, cum acest om de treabă se gîndea să-i poarte de grijă, bineînțeles, în felul său : voia să-l însoare cu o femeie bogată, cînd știut este că unui bărbat cu mintea

¹ Lothario participase la campaniile purtate de francezi în America, înainte de declararea independenței Statelor Unite (1776).

întreagă nu-i poate conveni decît o soție gospodină ; nădăjduia însă că-l va convinge pe bătrîn prin sora lui. Apoi Lothario mi-a expus starea averii sale, planurile și perspectivele ce le avea și m-a rugat să-i dau sprijinul. Numai că lucrul trebuia să rămînă încă secret pînă la consimțămîntul unchiului.

Îndată ce-am rămas singură, Lydia s-a grăbit să mă întrebe dacă Lothario a discutat despre dînsa. I-am răspuns că nu și am adus vorba despre niște probleme economice, ceea ce a plictisit-o. Era foarte neliniștită și prost dispusă, iar felul cum s-a comportat Lothario cînd a venit din nou, nu i-a îmbunătățit starea.

Dar văd că soarele se înclină spre asfințit. E spre norocul dumitale, prietene ; altfel ar fi trebuit să ascuți în întregime și în cele mai mici amănunte istoria aceasta, pe care îmi place atît de mult să mi-o povestesc mie însămi. Hai s-o scurtez, căci se apropie de un eveniment asupra căruia nu e bine să zăbovesc.

Lothario mi-a făcut cunoștință cu încîntătoarea lui soră și ea s-a priceput să mă prezinte în mod abil unchiului lor ; pe bătrîn am izbutit să-l cuceresc, astfel că s-a declarat de acord cu dorințele noastre și m-am întors la binefăcătoarea mea cu acea veste fericită. Lucrul nu mai era un secret în casă. Lydia a aflat, dar îi era cu neputință să creadă. Cînd, în sfîrșit, nu i-a mai rămas nici o îndoială, a dispărut într-o bună zi și nimeni n-a știut încotro a luat-o.

Ziua căsătoriei noastre se apropia ; îl rugasem de mai multe ori pe Lothario să-mi dăruiască portretul lui și tocmai în clipa cînd se pregătea să plece călare, i-am reamintit de această făgăduială. Ai uitat, îmi spuse el, să-mi dai medalionul în care dorești să-l montezi. Iată despre ce era vorba : promisem de la o prietenă un dar la care țineam foarte mult. Din părul ei își țesuse inițialele și le fixase sub capacul de sticlă al unui medalion cu placă de fildeș înăuntru, pe care tocmai trebuia să i se picteze

portretul cînd, din nefericire, prietena mea a murit. Dragostea lui Lothario s-a declarat în vremea cînd această pierdere era încă foarte dureroasă pentru mine și doream ca în locul rămas gol în medalion, să pun portretul prietenului meu.

Am alergat în camera mea, am adus de acolo caseta cu bijuterii și am deschis-o în fața lui Lothario ; aruncîndu-și privirea în casetă, a zărit un medalion cu un portret de femeie, l-a luat în mînă, s-a uitat la el cu atenție și m-a întrebat impetuos : Cine-i în portretul acesta ? — Mama, am răspuns eu. — Aș fi jurat, a exclamat el, că-i portretul unei doamne de Saint-Alban, pe care-am întîlnit-o acum cîțiva ani în Elveția ! — E aceeași persoană, i-am răspuns zîmbind ; așa că ți-ai cunoscut soacra, fără să știi. Saint-Alban e numele romantic, sub care călătorește mama ; dînsa se află acum în Franța, sub același nume.

Sînt cel mai nenorocit om ! a strigat Lothario, aruncînd portretul în casetă și, acoperindu-și ochii cu palmele, a fugit din cameră. S-a aruncat pe cal, eu am alergat în balcon și l-am strigat ; el s-a întors o clipă cu mîna întinsă spre mine, apoi a plecat repede — și de atunci nu l-am mai văzut niciodată.

Soarele apunea ; Therese stătea cu privirea ațintită spre văpaia de pe cer și ochii ei frumoși se umplură de lacrimi.

Tăcînd, își puse mîna pe mîinile noului său prieten ; el i-o sărută cu compătimire ; apoi Therese își șterse ochii și se ridică. Să ne întoarcem, spuse ea, să ne ocupăm de ai noștri.

Pe drum, convorbirea n-a fost însuflețită ; au intrat pe porțița grădinii și au văzut-o pe Lydia stînd pe-o bancă : ea se ridică și intră în casă, pentru a nu-i întîlni ; avea în mînă o hîrtie și cu dînsa mai erau două fete. Văd, spuse Therese, că umblă tot cu singura ei mîngiere, o scrisoare de-a lui Lothario. Prietenul ei îi făgăduiește că, îndată ce se va simți bine, o va chema din nou lîngă el și o roagă ca, pînă atunci, să aștepte liniștită la mine. Lydia

se agață de aceste cuvinte, se consolează cu rîndurile din scrisoare ; dar, pentru ea, prietenii lui Lothario sînt rău încondeiați.

În vremea asta amîndoi copiii se apropiaseră ; o salutară pe Therese și-i dădura socoteală despre toate cele ce se petrecuseră acasă, în lipsa ei. Iată încă o parte a ocupațiilor mele, spuse Therese. Am făcut o asociație cu minunata soră a lui Lothario. Creștem în comun un număr de copii ; eu formează gospodine vitoare și săritoare la treabă, iar ea și-a ales pe cele care arată un talent mai calm și mai delicat ; căci se cade să te îngrijești în toate chipurile de fericirea bărbaților și a gospodăriei. Cînd o vei cunoaște pe nobila mea prietenă, vei începe o viață nouă ; frumusețea ei, bunătatea ei o fac vrednică de a fi adorată de toată lumea. Wilhelm nu s-a încumetat a-i mărturisi că, din nefericire, o cunoaște pe frumoasă contesă și că va suferi veșnic din pricina relațiilor trecătoare dintre ei. A fost foarte mulțumit că Therese n-a mai continuat vorba și că reburile au obligat-o să intre în casă. A rămas singur și respus de întristat de ultima veste că tînăra, frumoasa contesă era de asemenea nevoită să suplinească lipsa unei fericiri personale cu opere de binefacere ; simțea că la ea nu era decît nevoia de a-și abate gîndurile, înlocuind plăcerile vesele ale vieții cu speranța că va contribui la fericirea altora. Pe Therese o socotea mai fericită, căci, chiar după acea schimbare neașteptată și tragică, n-ă fost nevoită să suporte o schimbare în ea însăși. Ferice de cel ce nu trebuie să-și renege viața de mai înainte, pentru a se pune pe sine însuși de acord cu destinul ! exclamă el.

Therese intră în camera lui și-i ceru iertare că-l tulbură, căci, în dulapul din perete, spuse ăa, se află toată biblioteca mea ; sînt mai curînd cărți pe care nu le arunc, decît din acele la care aș ține cu grijă. Lydia dorește o carte religioasă, și trebuie să se găsească vreuna printre ele. Oamenii care sînt mondeni tot anul își închipuie că trebuie să fie

religioși cînd dau de necazuri și consideră tot ce e bun și moral ca pe o doctorie, pe care o iei de nevoie, cînd ți-e rău ; ei se uită la un preot sau la un moralist ca la un medic, de care nu știi cum să scapi mai repede, să nu-l mai vezi în casă ; cît despre mine, mărturisesc că privesc morala ca un soi de dietă, dar care e dietă numai dacă o accept ca regulă de viață, numai dacă n-o pierd din ochi tot anul.

Căutară printre cărți și găsiră cîteva scrieri edificatoare, cum li se spune. De la mama a învățat Lydia să recurgă la asemenea cărți, zise Therese. Spectacolele și romanele erau viața lor cît timp iubitul le era credincios ; dispariția lui aducea îndată cărțile acestea iarăși la preț. Dealtfel, nu sînt în stare să înțeleg, continuă ea, cum poate crede cineva că Dumnezeu ne vorbește prin cărți și povești. Dacă lumea nu ne dezvăluie direct relațiile cu el, dacă inima nu ne spune care e datoria noastră față de el și de ceilalți, atunci va fi tare greu să aflăm ceva din cărți, care, la drept vorbind, nu sînt bune decît ca să dea un nume rătăcirilor noastre.

Îl lăsă pe Wilhelm singur și el își petrecu seara trecînd în revistă mica bibliotecă ; erau, în adevăr, numai cărți adunate la întîmplare.

În cele cîteva zile în care Wilhelm a stat la ea, Therese a rămas mereu aceeași ; i-a povestit, cu întreruperi, pe larg, urmarea întîmplărilor din viața ei. Își aducea aminte de toate zilele și ceasurile, de locuri și de nume, dar noi vom rezuma aici numai ceea ce e necesar pentru cititorii noștri.

Cauza plecării pripite a lui Lothario se explicase, din păcate, foarte simplu : el întîlnise în călătoriile sale pe mama Theresei ; farmecul ei îl atrăsese, ea nu se arătase indiferentă și acum această aventură nefericită și trecătoare îl împiedica să-și unească viața cu ființa pe care

Însăși natura părea că o crease anume pentru dînsul. Therese se menținuse în cercul strict al ocupațiilor și îndatoririle ei. Aflase că Lydia se stabilise pe ascuns în vecinătate, fericită că nu se făcuse căsătoria, deși nu cunoștea motivele. Căutase să se apropie de Lothario și se pare că acesta răspunsese dorințelor ei, mai mult din disperare decît din dragoste, mai mult luat prin surprindere, decît reflectînd, mai mult din plictiseală, decît din hotărîre.

Pe Therese n-o tulburase acest lucru ; ea nu mai avea nici o pretenție în ce-l privește pe Lothario și chiar de i-ar fi fost soție, probabil că ar fi avut destul curaj să îndure o legătură de acest fel, dacă nu i-ar fi stricat rînduiala casnică ; în tot cazul, susținea adesea că o femeie care-și conduce bine gospodăria poate fi îngăduitoare cu micile fantezii ale soțului, fiind sigură că acesta se va reîntoarce totdeauna la ea.

Mama Theresei încurcase curînd toate treburile privitoare la propria-i avere ; iar fiica fusese nevoită să sufere urmările, căci îi rămase foarte puțin de pe urma ei. Doamna cea bătrînă, protectoarea Theresei, muri și ea, lăsîndu-i mica proprietate și un capital frumûșel. Therese se pricepuse îndată cum să-și organizeze viața în acest cerc îngust ; Lothario îi oferise o proprietate mai bună, Jarno mijlocise totul, dar ea refuzase, spunînd : Vreau să arăt, în mic, că aș fi fost vrednică să împart cu Lothario o situație importantă ; însă dacă vreodată, întîmplător, din vina mea sau a altora, mă voi afla în încurcătură, îmi rezerv dreptul să recurg, fără șovăire, mai întîi la multprețuitul meu prieten.

Dar o activitate practică nu rămîne niciodată ascunsă și fără folos. De-abia își organizase Therese mica ei proprietate, că vecinii căutară s-o cunoască mai bine și să-i ceară sfaturi, iar noul proprietar al moșiei vecine i-a dat foarte limpede a înțelege că nu depindea decît de dînsa ca

el să-i ofere mîna și s-o facă moștenitoarea celei mai mari părți a averii sale. Therese îi pomenise lui Wilhelm despre această situație și glumea uneori cu el asupra căsătoriilor potrivite și nepotrivite.

Oamenii, spunea ea, nu cheltuiesc niciodată atîtea vorbe ca atunci cînd se face o căsătorie care, după părerea lor, e o mezalianță ; și totuși, mezalianțele sînt mai frecvente decît căsătoriile potrivite căci, după scurtă vreme, aproape toate căsătoriile apar ca nepotrivite. Amestecul claselor sociale prin căsătorie nu merită să fie numit mezalianță decît dacă una dintre părți nu poate participa la existența firească, obișnuită și devenită, ca să spun așa, necesară pentru cealaltă parte. Diferitele clase sociale au forme diferite de a trăi, care nu pot fi nici adoptate, nici schimbate între ele și, din cauza aceasta, e mai bine ca asemenea legături să nu se facă ; dar excepții cu adevărat fericite sînt posibile. Astfel, căsătoria unei fete tinere cu un om în vîrstă e totdeauna nepotrivită, și totuși, am văzut unele foarte reușite. Pentru mine, nu cunosc decît o căsătorie nepotrivită : aceea care m-ar obliga la o viață de petreceri și de paradă ; aș prefera să-mi dau mîna oricărui fecior de arendaș cinstit din vecini.

Wilhelm se gîdea să se întoarcă la Lothario și o rugă pe noua sa prietenă să-i mijlocească posibilitatea de a-și lua rămas bun de la Lydia. Fata aceasta pasionată se lăsă convinsă ; Wilhelm îi adresă cîteva vorbe prietenești și ea îi răspunse : Am trecut de prima durere ; Lothario îmi va fi totdeauna drag ; dar îi cunosc prietenii și mă doare cînd văd cine-l înconjură. Abatele ar fi în stare, din pricina unei închipuiri, să-i lase pe oameni în primejdie, sau chiar să-i împingă el însuși în primejdie ; doctorul ar vrea să echilibreze totul ; Jarno n-are pic de inimă, iar dumeata — în orice caz, n-ai caracter ! Întoarce-te la ei și lasă-te întrebunțat de acești trei oameni, drept unealtă ; au să-ți mai dea multe misiuni. De multă vreme prezența

mea îi stingherea, știu bine asta ; n-am descoperit secretul lor, dar am observat că ascund o taină. De ce atîtea camere încuiate ? de ce acele culoare ciudate ? de ce mă țineau închisă în odaie, ori de cîte ori puteau ? Recunosc că gelozia m-a dus întîi la această descoperire ; mi-era teamă ca vreo rivală fericită să nu fie ascunsă pe undeva. Acum nu mai cred acest lucru ; sînt convinsă că Lothario mă iubește, că are gînduri cinstite față de mine ; dar sînt tot atît de convinsă că e păcălit de prietenii lui vicleni și prefăcuți. Dacă vrei să-i fii de folos, dacă vrei să fii iertat pentru ceea ce mi-ai făcut, atunci eliberează-l din mîinile oamenilor acelora. Dar ce nădejde pot avea ! Dă-i scrisoarea asta, repetă-i ceea ce cuprinde : anume, că-l voi iubi veșnic și că mă încred în cuvîntul lui. Ah, exclamă ea, ridicîndu-se și începînd să plîngă la pieptul Theresei, Lothario e înconjurat de dușmanii mei ! Ei vor căuta să-l convingă că nu i-am sacrificat nimic — vai, chiar bărbatul cel mai bun e încîntat să i se spună că merită orice sacrificiu, fără să fie obligat la recunoștință pentru asta.

Despărțirea lui Wilhelm de Therese a fost mai veselă ; ea și-a exprimat dorința să-l revadă curînd. Mă cunoști acum bine ! spuse ea ; m-ai lăsat să vorbesc într-una ; data viitoare, va fi datoria dumitale să-mi răspunzi cu aceeași sinceritate.

În timpul călătoriei, Wilhelm avu destul timp să evoce în amintire această apariție nouă și luminoasă. Ce încredere îi insuflase ! Se gîndea la Mignon și la Felix cît de fericiți ar putea fi sub o asemenea supraveghere ; apoi, gîndindu-se la sine însuși, își dădu seama ce încîntare ar fi pentru el să trăiască în preajma unei ființe atît de pure. Apropiîndu-se de castel, fu mai impresionat decît prima oară de turnul cu galeriile numeroase și clădirile din jur ; se hotărî ca, la prima ocazie, să-l incite la vorbă în această privință pe Jarno sau pe abate.

CAPITOLUL AL ȘAPTELEA

Cînd ajunse la castel, Wilhelm găsi pe nobilul Lothario pe calea deplinei însănătoșiri ; medicul și abatele nu mai erau acolo ; rămăsese numai Jarno. În scurtă vreme, convalescentul începu să pornească iarăși călare, uneori singur, alteori cu prietenii săi. Vorba lui era serioasă și plăcută ; discuțiile, instructive și atrăgătoare ; adesea se observa la el dovada unei sensibilități gingașe, deși căuta să o ascundă imediat și cînd totuși, se arăta fără voia lui, părea că se silește să o dezmință.

Așa, într-o seară, stătea la masă tăcut, deși părea foarte bine dispus.

Azi ai avut desigur o aventură, vorbi în sfîrșit Jarno, și cred că una plăcută.

Cît de bine îți cunoști oamenii ! exclamă Lothario. Da, am avut o aventură foarte plăcută. Altă dată poate că nu mi s-ar fi părut atît de fermecătoare ca acum, cînd sînt deosebit de receptiv. Mergeam călare, spre seară, pe un drum bătut de mine adesea în anii tinereții, drum care duce de cealaltă parte a riului, printre sate. Pesemne că suferința trupească m-a istovit mai tare decît crezusem ; simțeam un fel de înduioșare și, datorită puterilor care se trezeau în mine, aveam senzația că renasc la o viață nouă. Toate din jurul meu se arătau în lumina în care le văzusem în tinerețe ; toate erau atît de plăcute, de grațioase, de fermecătoare, cum nu-mi mai apăruseră de mult. Îmi dădeam bine seama că era o stare de slăbiciune ; m-am lăsat însă cu totul în voia ei, călăream la pas și înțelegeam cum uneori putem să îndrăgim o boală dacă trezește în noi simțiri atît de dulci. Poate știi ce mă îndemna pe vremuri să umblu pe drumul acesta ?

Dacă-mi aduc aminte bine, răspunse Jarno, era o mică legătură de dragoste cu fata unui arendaș.

S-ar putea numi o mare dragoste, căci ne-am iubit amîndoi foarte mult, a fost ceva serios și a ținut vreme îndelungată. Din întîmplare, astăzi se potriveau toate ca să-mi revină cu putere în minte începutul dragostei noastre. Copiii scuturau iarăși cărăbuși din copaci și frasinii erau tot atît de puțin înfrunziți ca în ziua cînd ne-am întîlnit înția oară. Dar de mult n-o mai văzusem pe Margareta, căci s-a căsătorit departe de aici; am aflat, însă, din întîmplare, că a venit acum cîteva săptămîni cu copiii, să-l viziteze pe taică-său...

Atunci plimbarea asta n-a fost cu totul întîmplătoare ?

Mărturisesc, zise Lothario, că doream s-o întîlnesc. Cînd am ajuns destul de aproape de casa lor, l-am văzut pe arendaș așezat în poartă; un copil, cam de un an, sta lingă el. Pe cînd mă apropiam, o femeie a aruncat repede o privire pe fereastra de la catul de sus și, cînd am ajuns în fața porții, am auzit pe cineva coborînd scara în fugă. Eram sigur că-i Margareta și, nu tăgăduiesc, eram măgulit că m-a recunoscut și că alerga să mă întîmpine. Dar cît m-am rușinat cînd am văzut-o că iese repede, îl înșfacă pe copilul de care se apropiaseră prea mult niște cai, și-l duce în casă. Am încercat un simțămînt foarte neplăcut, dar vanitatea mi-a fost un pic mîngîiată căci mi s-a părut că observ, cînd intra în grabă pe ușă, cum i se roșesc ceafa și urechile descoperite.

Stăteam liniștit, vorbeam cu tatăl ei și mă tot uitam la ferestre, să văd dacă nu se arată iar, dar degeaba ! Nu voiam nici să întreb, așa că m-am dus mai departe călare. Necazul meu era însă oarecum alinat de admirație, căci, deși îi zărisem abia în treacăt chipul, nu mi se păruse deloc schimbată; și doar zece ani înseamnă totuși o bună bucată de vreme ! Ba, mi se păruse chiar mai tînără, tot atît de subțirică, tot atît de sprintenă; gîtul părea parcă și mai grațios decît înainte; obrajii cuprinși ca și atunci de o roșeață ușoară; și, totodată, mamă a șase copii, poate chiar mai mulți ! Apariția aceasta se potrivea atît de bine

cu restul lumii fermecate care mă înconjura, că am pornit mai departe cu inima întinerită și am făcut cale-ntoarsă abia lângă pădure, când soarele era la asfințit. Roua ce cădea îmi aducea aminte de prescripțiile medicului, și ar fi fost mai cuminte să mă întorc de-a dreptul acasă, totuși am luat iarăși drumul spre fermă. Am băgat de seamă că în grădina înconjurată de un gard viu, tot trecea încolo și-ncoace o femeie. Am pornit cu calul pe cărarea ce ducea spre gard și am ajuns aproape de ființa pe care doream atît de mult s-o revăd.

Cu toate că soarele, gata să apună, îmi bătea în ochi, am văzut, totuși, că femeia lucra ceva lângă uluci, care n-o ascundeau decît puțin. Mi s-a părut c-o recunosc pe iubita mea de altădată. Cînd am ajuns lângă ea, am stat locului cu oarecare emoție. Cîteva ramuri lungi de măcieș, pe care le tot mișca un vînt ușurel, mă împiedecau s-o văd limpede. Am început să-i vorbesc și am întrebam-o cum o duce. Mi-a răspuns cu jumătate de voce : foarte bine. Tot atunci am văzut după gard un copil culegînd flori, și am găsit prilejul s-o întreb unde-i sînt ceilalți copii.

Nu-i copilul -meu, zise ea ; ar fi prea devreme. În clipa aceea, am putut să-i văd bine fața printre ramuri ; dar nu știam ce să cred de asemenea apariție. Era iubita mea și totuși nu era ea ; aproape mai tînără, mai frumoasă, decît o cunoscusem cu zece ani înainte.

Cum, nu ești fata arendașului ? am întreat-o nedumerit.

Nu, sînt verișoara Margaretei.

Dar semănați nemaipomenit de mult amîndouă.

Așa spun toți cei care au cunoscut-o acum zece ani.

Am urmat s-o întreb de unele și altele. Eroarea mi-era plăcută, deși o descoperisem de îndată. Nu mă puteam despărți de chipul viu al fericirii trecute, pe care-l aveam acum în față. În acel timp, copilul se depărtase și pornise

spre iaz, să caute . . . Ea mă salută și se grăbește să-l ajungă din urmă.

Totuși, aflasem că ea mea . . . se afla cu adevărat încă în casa . . . ei și, pe . . . mă întorceam, făceam fel de fel de . . . puneri, în . . .ându-mă dacă ea, sau vara ei venise să ia copilul din fața cailor. Mi-am readus de câteva ori în minte toată întâmplarea și n-aș putea spune că m-ar fi impresionat vreodată ceva mai plăcut. Dar îmi dau bine seama că sînt încă bolnav și-l voi ruga pe doctor să mă scape de rămășițele acestei sensibilități.

Cînd e vorba de confidențe despre întâmplări de dragoste, lucrurile se petrec la fel că și în poveștile cu strigoi : e destul să istorisești una, și celelalte curg de la sine.

Mica noastră societate găsi printre amintirile timpurilor trecute, o mulțime de subiecte de felul acesta. Lothario aveau de povestit cel mai mult. Istorisirile lui Jarno dovedeau toate un caracter deosebit, iar cît despre Wilhelm, știm noi ce avea de mărturisit. Se temea tot timpul să nu i se aducă aminte de întâmplarea cu contesa ; dar nimeni nu se gîndi la asta, nici măcar pe departe.

E drept, spuse Lothario, că nu poate fi pe lume o simțire mai plăcută, decît atunci cînd inima, după un răstimp de indiferență, e cuprinsă iarăși de dragoste pentru o ființă nouă ; și, totuși, aș fi dorit să renunț la fericirea aceasta pe toată viața, dacă soarta ar fi vrut să mă unesc cu Therese. Nu poți fi mereu tînăr și nu se cuvine să rămii mereu copil. Omul care cunoaște lumea știe ce are de făcut, ce are de sperat și nu poate dori nimic mai mult, decît să găsească o soție în stare să lucreze alături de el și care știe să-i pregătească toate, să ia pe seama ei lucrurile pe care soțul e nevoit să le neglijeze ; hărnicia ei să se întindă în toate direcțiile, pe cînd activitatea bărbatului trebuie să se îndrepte pe o singură cale ! Ce rai am visat că voi avea cu Therese ! Nu raiul unei fericiri exaltate, ci raiul unei vieți sigure pe pămînt :

armonie în fericire, curaj în nefericire, grijă de lucrurile cele mai mărunte și un suflet capabil să conceapă lucruri mari și apoi să renunțe la ele. Da, în ființa Theresei vedeam acele dispoziții a căror dezvoltare o admirăm în istoria lumii la atâtea femei, care ne apar cu mult deasupra tuturor bărbaților : acea luciditate față de întâmplările vieții, acea ușurință de adaptare în toate împrejurările, acea siguranță în situații particulare, care au totdeauna efect favorabil asupra întregului, fără ca vreodată să pară că ele s-ar gândi la aceste lucruri. Dumneata, continuă Lothario, în timp ce se întoarse zîmbind spre Wilhelm, dumneata ai putea să mă ierți că am părăsit-o pe Aurelia pentru Therese. Cu Therese puteam spera să am o viață senină ; cu Aurelia nu mă puteam aștepta la nici o oră liniștită.

Nu tăgăduiesc, răspunse Wilhelm, că am sosit aici cu multă amărăciune în suflet împotriva dumneavoastră și că mă hotărisem să condamn foarte aspru purtarea pe care ați avut-o față de Aurelia.

Chiar merită să fie condamnată purtarea mea, spuse Lothario ; n-ar fi trebuit să confund prietenia ce-o aveam pentru ea, cu sentimentul iubirii ; n-ar fi trebuit ca în locul stimei pe care-o merita, să-i provoc o afecțiune pe care ea n-o putea nici trezi și nici păstra. Ah, Aurelia nu era drăgălașă cînd iubea și asta e cea mai mare nenorocire pentru o femeie.

Asta înseamnă, răspunse Wilhelm, că nu putem evita totdeauna greșelile, că nu putem evita ca părerile și faptele noastre să se abată uneori în chip ciudat de pe drumul bun și firesc ; dar nu trebuie să pierdem niciodată din vedere anumite datorii. Odihnească-se în pace cenușa prieteniei noastre ; să-i așternem compătimitori flori pe mormînt fără să ne certăm și fără s-o învinovățim. Dar, pe mormîntul în care zace mama nefericită, dați-mi voie să vă întreb de ce nu luați copilul ? Un fiu, de care oricine s-ar bucura și de care dumneavoastră se pare că

nu vrei să știți deloc. Cum puteți, cu paritatea și duioșia simțirii ce-o aveți, să nu găsiți în inima dumneavoastră nici un pic de dragoste paternă ? În tot timpul cît am stat aici nu v-ați gîndit o clipă la această ființă scumpă, despre al cărui farmec ar fi atîtea de spus.

Despre cine vorbești ? întrebă Lothario. Nu pricep nimic.

Despre cine altul, decît de fiul dumneavoastră, fiul Aureliei, copilul acela frumos, căruia nu-i lipsește nimic spre a fi fericit, decît un tată duios care să-l ia lîngă el.

Te-nșeli amarnic, prietene, exclamă Lothario ; Aurelia n-avea nici un fiu, cel puțin nici un fiu de la mine. Nu știu de nici un copil, altfel m-aș fi ocupat de el bucuros ; dar și așa voi privi cu drag copilul, ca pe o moștenire de la ea, și mă voi ocupa de educația lui. Spune-mi, a dat vreodată să se înțeleagă că băiatul ar fi al ei, al meu ?

După cît îmi amintesc, n-am auzit de la ea vreun cuvînt explicativ ; însă faptul părea admis de toată lumea și eu nu m-am îndoit de asta nici o clipă.

Pot să dau eu unele lămuriri, interveni Jarno. O femeie bătrînă, pe care dumneata trebuie s-o fi văzut adesea, i-a adus Aureliei copilul și ea l-a primit cu toată inima, sperînd să-și potolească durerea prin prezența lui ; într-adevăr, copilul i-a îndulcit multe clipe din viață.

Această descoperire l-a tulburat foarte mult pe Wilhelm ; el se gîndi imediat la buna Mignon alături de frumosul Felix și își manifestă dorința de a-i scoate pe amîndoi copiii din situația în care se aflau.

Asta o putem face repede, hotărî Lothario. Pe fetița aceea ciudată o vom da în grija Theresei ; n-ar putea ajunge în mîini mai bune ; în ce-l privește pe băiat, mă gîndesc să-l iei cu dumneata ; căci dacă ne dedicăm lor, copiii completează ceea ce chiar femeile lasă în noi nedeșăvîrșit.

Oricum, interveni Jarno, sînt de părere să renunți o dată pentru totdeauna la teatru, pentru care nu ai nici un talent.

Wilhelm se simți descumpănit ; a trebuit să se stăpînească, deoarece amorul său propriu fusese adînc rănit de cuvintele aspre ale lui Jarno. Dacă m-ați convinge, replică el cu un zîmbet silit, mi-ați face un mare serviciu, deși e un trist serviciu să-l smulgi pe cineva din visul lui preferat.

Fără să vorbim mai mult despre asta, răspunse Jarno, aş vrea să te îndemn să-i aduci întîi pe copii ; restul va veni de la sine.

Sînt gata să-i aduc, zise Wilhelm ; de-abia aştept să văd dacă nu pot afla ceva mai mult despre băiat ; şi mi-e dor de fetiţa aceea care s-a ataşat de mine în chip atît de ciudat.

Toți au fost de părere că trebuie să plece îndată.

A doua zi, Wilhelm era gata de drum ; înşeuase calul şi nu-i mai rămînea decît să-şi ia rămas bun de la Lothario. La amiază, toți s-au aşezat ca de obicei la masă, fără să-l aştepte pe stăpînul casei, care sosi destul de tîrziu.

Pot pune rămaşag, zise Jarno, că şi azi ți-ai pus la încercare inima dumitale duioasă. Nu te-ai putut împotrivi dorinței de a-ți revedea iubita de altădată.

Ai ghicit ! răspunse Lothario.

Povesteşte-ne, cum s-au petrecut lucrurile ? Sînt neşpus de curios.

Recunosc că aventura mă preocupa mai mult decît s-ar fi cuvenit ; de aceea, m-am hotărît, să mă mai reped o dată acolo şi să privesc cu adevărat ființa al cărei chip întinerit îmi dăduse o iluzie atît de dulce. Am descălecat la oarecare distanță de casă şi am dat poruncă să fie duşul cailor mai departe, spre a nu stingheri copiii ce se jucau în fața porții. Am intrat în curte şi, din

întâmplare, Margareta mi-a ieșit în cale ; căci era chiar ea, și am recunoscut-o cu toate că se schimbase mult. Se îngrășase și părea mai înaltă ; atitudinea ei rezervată acum, avea aceeași grație, dar veselie de altădată se transformase într-o liniște visătoare. Capul, pe care odinioară îl purta atât de grațios și fără urmă de stînjeneală, stătea acum puțin plecat, iar fruntea îi era brăzdată de cîteva ușoare încrețituri.

Cînd mă văzu, își plecă ochii, dar nici o roșeață nu trăda vreo tresărire a inimii. I-am întins mîna, mi-a dat-o și ea pe a ei ; am întrebat-o de bărbat — era plecat ; de copii — ea se duse la ușă și-i chemă ; au venit cu toții și au înconjurat-o. Nimic nu-i mai fermecător decît o mamă cu un copil în brațe și nimic nu-ți impune mai mult respect decît o mamă înconjurată de mulți copii. Am întrebat cum îi cheamă, numai ca să spun ceva ; ea m-a poftit să intru și să-l aștept pe taică-său ; am primit. Margareta m-a condus în odaie, unde am găsit aproape toate lucrurile la locul lor de altădată și — ce ciudat ! verișoara cea frumoasă, aidoma ei, stătea pe același scăunăș, după vîrtelniță, în aceeași atitudine, în care o găseam odinioară atât de des pe iubita mea. O fetiță, care semăna leit cu maică-sa, se luase după noi și astfel, printr-o întîmplare foarte ciudată, m-am aflat între trecut și viitor, așa cum, într-o pădure de portocali, trăiesc laolaltă, într-un spațiu restrîns, flori și fructe diferite dezvoltate. Verișoara ieși, ca să aducă niște răcoritoare ; i-am strîns mîna acelei făpturi, altădată atât de iubite, și i-am spus : E o adevărată bucurie să te văd. — Ești foarte bun cu mine, replică ea ; dar și eu te pot asigura că simt o bucurie nespusă. De cîte ori n-am dorit să te mai văd, măcar o dată, în viața mea ; am dorit acest lucru în clipe pe care le socoteam a fi cele din urmă. Rostea aceste vorbe cu voce potolită, fără emoție, cu naturalitatea aceea a ei, care mă fermeca odinioară atât de

mult. Verișoara ei se întoarse, apoi sosi și tatăl Margaretei ; vă puteți închipui cu ce inimă am stat acolo, și cu ce inimă am plecat.

CAPITOLUL AL OPTULEA

Pe drumul spre oraș, Wilhelm se gândea la acele nobile făpturi feminine pe care le cunoștea și despre care auzise vorbindu-se ; destinul lor ciudat, foarte sărac în întâmplări fericite, îi stăruia în minte și-l întrista. Ah, exclamă el, sărmană Mariana ! Ce voi mai afla oare despre tine ? Și tu, amazoană divină, nobil înger păzitor căruia îi datoriez atât de mult și pe care mereu sper să-l întâlnesc, dar din nefericire, nu-l găsesc nicăieri, cine știe în ce împrejurări dureroase te vei afla, dacă ne vom mai întâlni vreodată !

În oraș, nu găsi acasă pe nimeni cunoscut ; alergă la teatru, crezând că va găsi pe actori la repetiție ; peste tot era liniște ; clădirea părea goală, totuși văzu un oblon deschis. Când ajunse pe scenă, o găsi pe bătrîna servitoare a Aureliei, ocupată cu înșăilarea unor bucăți de pînză, pentru un decor nou ; pe fereastră intra numai atîta lumină cît trebuia pentru lucru. Felix și Mignon stăteau jos, lingă dînsa ; amîndoi țineau o carte în mîini și în timp ce Mignon citea cu glas tare, Felix repeta cuvînt cu cuvînt, ca și cum ar fi cunoscut literele, ca și cum ar fi știut și el să citească.

Copiii îi săriră înainte ; Wilhelm îi îmbrățișă dragăstos și-i duse lingă bătrîna, pe care o întrebă cu severitate : Tu ai adus Aureliei copilul ăsta ? Bătrîna își ridică ochii de pe lucru și-și întoarse fața spre Wilhelm ; el o văzu în plină lumină, se înspăimîntă, se trase cîțiva pași îndărăt ;

era Barbara. Unde-i Mariana ? strigă Wilhelm. — De parte de-aici, răspunse bătrîna.

Și Felix ?

E copilul acelei fete nefericite și prea iubitoare. Nu-ți doresc să simți vreodată chinul și amarul pe care ni l-ai pricinuit atunci. De-ar putea comoara asta, pe care ți-o încredințez, să te facă pe atît de fericit pe cît de nefericite ne-a făcut pe noi !

Barbara dădu să plece, dar Wilhelm o ținu strîns. N-am de gînd să fug, spuse ea. Vreau numai să-ți aduc un document, care te va bucura și te va îndurera. Ea plecă și Wilhelm începu să se uite la băiat cu o bucurie plină de neliniște ; nu-l putea încă socoti al lui. E al tău ! e al tău ! strigă Mignon, împingîndu-l pe copil la genunchii lui Wilhelm.

Bătrîna se întoarse și-i dădu o scrisoare. Acestea sînt ultimele cuvinte ale Mariane, zise ea.

A murit ! exclamă el.

Da, a murit, oftă bătrîna ; de-aș putea să te cruț de toate muștrările !

Uimit și tulburat, Wilhelm deschise scrisoarea, dar de la primele cuvinte fu copleșit de o durere amară ; lăasă hîrtia să cadă, se prăbuși pe o peluză de decor și rămase așa o bucată de vreme. Mignon încerca să-l mîngîie. În acest timp, Felix ridicase scrisoarea și atît o trase pe tovarășa sa de joacă, pînă ce fata îi făcu pe voie, îngenunche lîngă el și se apucă să i-o citească. Felix repeta cuvintele și Wilhelm fu nevoit să le asculte de două ori. „Dacă foaia aceasta ajunge vreodată la tine, atunci plînge-ți iubita nefericită. Dragostea ta a omorît-o. Băiețașul acesta, după nașterea căruia mai am de trăit doar cîteva zile, este al tău ; mor fiindu-ți credincioasă, oricît ar vorbi aparențele împotriva mea ; cu tine am pierdut tot ce mă lega de viață. Mor mulțumită, căci m-au încredințat că băiatul e sănătos și că va trăi. Ascult-o pe bătrîna Barbara ; iart-o, cămîi cu bine și nu mă da uitării.“

Dureroasă scrisoare și, spre consolarea lui, destul de enigmatică ! Nu i-a înțeles cu adevărat conținutul, decît auzindu-i pe copii citind-o și recitind-o, cu opriri și silabisiri.

Acum știi despre ce-i vorba, strigă bătrîna, fără a aștepta ca Wilhelm să-și vină în fire ; mulțumește cerului că, după pierderea unei fete atît de bune, îți rămîne totuși un copil așa de drăgălaș. Durerea îți va fi nemăsurată cînd ai să afli tot ce ți-a sacrificat biata fată, cum ți-a rămas credincioasă pînă la sfîrșit și cît a fost de nenorocită.

Dă-mi să beau pînă la fund cupa durerii și a bucuriei ! strigă Wilhelm ; încredințează-mă, da, convinge-mă că a fost o fată cinstită, că merita stima și dragostea mea și, dacă e așa, lasă-mă pradă durerii că am pierdut-o pentru totdeauna.

Nu-i vreme acum pentru așa ceva. răspunse bătrîna, am de lucru și n-aș vrea să fim găsiți împreună. Să rămînă o taină că Felix ți-e fiu. Mă pot aștepta la multă dojană din partea trupei că am ascuns acest lucru pînă acum. Mignon nu ne va da de gol ; e bună și tăcută.

Eu știam de mult și n-am spus nimic, replică Mignon. Cum se poate ? exclamă bătrîna.

De unde știai ? interveni și Wilhelm.

Mi-a spus-o spiritul.

Cum ? Unde ?

Sub boltă, cînd bătrînul a scos cuțitul, am auzit pe cineva strigîndu-mi : Cheamă-l pe tatăl lui ! și m-am gîndit la tine.

Dar cine-a strigat ?

Nu știu ; am auzit în inimă, în cap ; eram atît de înspăimîntată, tremuram, mă rugam ; atunci a strigat și am înțeles.

Wilhelm o strînse la piept, îi dădu pe Felix în grijă și se îndepărtă. De abia atunci observă că fetița era mai palidă și mai slabă decît înainte de plecarea lui. Madame Melina a fost cea dintîi cunoștință pe care a întîlnit-o.

Ea l-a întâmpinat cît se poate de prietenos. O, ce bucuroasă aş fi, exclamă ea, să găseşti la noi toate aşa cum le doreşti !

De asta mă cam îndoiesc, zise Wilhelm ; şi nici nu mă aştept. Spune drept, aşa-i că s-au luat toate măsurile ca teatrul să se poată lipsi de mine ?

Dar şi dumneata, de ce-ai plecat ? replică prietena.

Niciodată nu-i prea devreme să înveţi ce lesne se poate lipsi lumea de tine. Ne credem persoane importante ! Socotim că noi dăm viaţa cercului în care activăm ; ne închipuim că, în lipsa noastră, viaţa, hrana şi respiraţia se opresc — în realitate, golul pe care îl lăsăm abia e remarcat, atît de uşor e umplut, dacă nu cu ceva mai bun, măcar cu ceva mai plăcut.

Dar de durerea prietenilor noştri nu ţinem socoteală ?

Chiar şi prietenii noştri fac foarte bine cînd se consolează repede, spunîndu-şi în gînd : Acolo unde te afli, acolo unde rămîi, fă şi tu ce poţi, fii activ şi agreabil şi bucură-te de viaţa pe care o duci.

Interesîndu-se mai de aproape, Wilhelm descoperi ceea ce bănuise : opera se şi instalase şi atrăgea toată atenţia publicului. Rolurile lui fuseseră susţinute, în lipsă, de Laertes şi Horatio, stîrnind amîndoi aplauze cu mult mai entuziaste decît obţinuse el vreodată.

Laertes intră în cameră şi Madame Melina exclamă : Priveşte-l pe omul ăsta fericit, care va ajunge curînd capitalist, sau Dumnezeu mai ştie ce ! Wilhelm îl îmbrăţişă şi simţi că haina îi era de o stofă foarte fină ; restul îmbrăcămintei era simplu, dar de cea mai bună calitate.

Spune-mi, care e misterul ? întrebă Wilhelm.

Vei avea destul timp să afli, răspunse Laertes, că alergăturile mele îmi sînt acum plătite, că patronul unei mari case de comerţ trage profit de pe urma neastîmpărului, a cunoştinţelor şi a relaţiilor mele şi că am şi eu parte la profitul său ; însă, nu ştiu ce n-aş da să

pot căpăta și încredere în femei ; căci în casă se află și o nepoată foarte dragută și văd eu bine că, dacă aș vrea, aș putea deveni curînd om cu stare.

Desigur, nu știi încă, spuse Madame Melina, că în lipsa dumitale s-a făcut și o căsătorie printre noi. Serlo s-a însurat oficial cu frumoasa Elmira, căci tatăl ei nu vedea cu ochi buni legătura lor secretă.

Vorbiră așa despre multe lucruri care se petrecuseră în lipsa lui ; Wilhelm observă foarte bine că, în mintea și inima trupei, el era socotit de multă vreme concediat. Aștepta cu nerăbdare pe bătrînă, care-și anunțase vizita ciudată pentru o oră tirzie de noapte. Voia să vină cînd toți vor dormi și precauțiile pe care le cerea erau ca ale unei fete tinere, care ar vrea să se furișeze la iubitul ei. În vremea asta, Wilhelm citi scrisoarea Mariane de o sută de ori ; citi cu o încîntare de nespus cuvîntul *credincioasă*, scris de mîna ei iubită și, cu spaimă, prevestirea morții, de apropierea căreia se părea că nu-i fusese teamă.

Trecuse de miezul nopții, cînd auzi ceva mișcîndu-se lingă ușa pe jumătate deschisă și bătrîna intră, cu un coșuleț în mînă. Trebuie să-ți povestesc istoria suferințelor noastre, începu ea ; și nu m-ar mira să rămîi nesimțitor la ele, căci dumneata m-ai așteptat cu atîta nerăbdare numai ca să-ți potolești curiozitatea, și ai să te învălui și acum în egoismul dumitale rece, ca și odinioară, cînd nouă ni se rupea inima de durere. Dar, uite aici ! așa am adus și în seara aceea fericită o sticlă de șampanie, am așezat trei pahare pe masă și ai început să ne încînți și să ne adormi cu poveștile dumitale drăgălașe și copilărești ; astăzi însă eu am să te luminez cu adevăruri dureroase și am să te țin treaz.

Wilhelm nu știa ce trebuie să răspundă, cînd bătrîna făcu să sară dopul și umplu cele trei pahare.

Bea ! strigă ea, după ce goli repede paharul înspumat ; bea, că altfel i se duce tăria. Al treilea pahar tre-

buie să rămână neatins și să-și împrăstie spuma în amintirea nefericitei mele prietene. Cît de roșii îi erau buzele, atunci cînd a băut în sănătatea dumitale ! Vai, acum sînt pentru totdeauna palide și reci !

Sibilo ! Furie ! exclamă Wilhelm sărind în picioare și bătînd cu pumnul în masă, ce duh rău a pus stăpînire pe tine și te împinge să te porți așa ? Drept cine mă iei, cînd îți închipui că simpla povestire a morții și a suferinței Marianeî nu m-ar chinui destul, fără să mai ai nevoie și de tertipurile astea drăcești, ca să-mi sporești tortura ! Dacă bețivănia ta nesățioasă merge atît de departe, încît trebuie să te ametești și la praznicul pentru sufletul moartei, atunci bea și vorbește. Niciodată n-am putut să te sufăr și mi-e de ajuns să mă uit la tine, care ai trăit alături de Mariana, ca să n-o pot crede nevinovată !

Domol, stimată domn ! ripostă bătrîna. N-ai să mă scoți atît de ușor din sărute. Ne ești încă dator cu multe și nimeni nu se lasă batjocorit de un datornic. Dar ai dreptate, istorisirea cea mai simplă va fi pentru dumneata o pedeapsă îndestulătoare. Ascultă atunci lupta și izbînda Marianeî ca să rămînă a dumitale.

A mea ? strigă Wilhelm ; ce poveste vrei să mai începi ?

Nu mă întrerupe ! urmă Barbara, ascultă-mă, și apoi n-ai decît să crezi ce poțestești ; oricum, astăzi e totuna. În ultima seară, cînd ai fost la noi, n-ai găsit un bilet și nu l-ai luat ?

N-am găsit biletul, decît după ce l-am luat ; era ascuns în eșarfa pe care am apucat-o din dragoste arzătoare și am vîrît-o în buzunar.

Ce cuprindea biletul ?

Nădejdea ce-o avea un amant supărat, ca, în noaptea următoare, să fie mai bine primit decît în ajun. Și Mariana s-a ținut de cuvînt ; l-am văzut cu ochii mei cum s-a strecurat din casa voastră în zorii zilei.

Îl vei fi văzut poate ; dar ce s-a petrecut cu noi, cît de tristă a fost noaptea aceea pentru Mariana și cîte necazuri am avut eu, ai să afli abia acum. Am să fiu sinceră și am să recunosc pe față că eu am sfătuit-o pe Mariana să se dea unui oarecare Norberg ; ea m-a ascultat, mi s-a supus cu scîrbă, pot spune. Norberg era un om bogat, părea îndrăgostit și nădăjduiam că va fi statornic. Îndată după aceea, a trebuit să facă o călătorie și, în lipsa lui, Mariana te-a cunoscut. Cîte n-am avut atunci de îndurat ! Cîte lucruri n-a trebuit să împiedic și să rabd ! Vai și iar vai ! striga Mariana ; dacă mi-ai fi cruțat tinerețea, dacă mi-ai fi cruțat nevinovăția măcar încă patru săptămîni, aș fi găsit un om vrednic să-l iubesc și aș fi fost și eu vrednică de el ; dragostea m-ar fi făcut să dăruiesc cu conștiința împăcată ceea ce am vîndut în silă. Mariana s-a lăsat în voia patimii ce-o stăpînea și nu-i nevoie să te întreb dacă ai fost fericit. Eu aveam o putere fără margini asupra minții ei, deoa-rece cunoșteam toate mijloacele de a-i împlini capriciile ; dar n-aveam nici o putere asupra inimii ei, căoi niciodată nu se învoia cu ce făceam pentru ea și cu sfaturile pe care i le dădeam, dacă inima i se împotrivea ; numai nevoile puteau s-o încovoae, și nevoile s-au arătat repede și foarte apăsătoare. În primii ani ai tinereții, ea nu du-sese lipsă de nimic ; familia ei își pierduse averea în niște împrejurări încurcate ; biata fată fusese obișnuită cu un anumit fel de viață și în sufletele ei se întipăriseră o seamă de principii bune, care o nelinișteau, fără s-o ajute destul. Nu avea nici un pic de pricepere în treburile practice, era nevinovată, în înțelesul adevărat al cuvîntului ; nici nu-i trecea prin minte că ai putea cum-păra, fără să plătești ; de nimic nu se temea mai mult, decît de datorii bănești ; totdeauna era mai bucuroasă să dea decît să primească, și numai o situație ca astă a putut s-o constrîngă să se vîndă pe ea însăși, pentru a scăpa de o mulțime de datorii mărunte.

Și tu, o întrerupse Wilhelm, n-ai putut s-o salvezi ?

Ba da, răspunse bătrîna, îndurînd foame și mizerie, necazuri și lipsuri ; dar cu astea nu m-am împăcat niciodată.

Codoașă grețoasă și josnică ce ești ! Așa ai sacrificat-o tu pe ființa aceea nefericită ? Ai jertfit-o pentru gîtlejul, pentru pîntecele tău nesățios !

Ai face mai bine să te stăpînești și să-ți ții vorbele de ocară, răspunse bătrîna. Dacă vrei să azvîrli batjocuri, atunci du-te la familiile voastre mari și nobile ; acolo ai să găsești mame cumplit de grijulii să descopere pentru o fată drăgălașă, de o curăție cerească, pe cel mai ticălos dintre oameni, numai să fie și cel mai bogat. Cată să vezi pe sărmana făptură, cum tremură și se frămîntă în fața sortii sale și cum nu va găsi mîngiere nicăieri, pînă cînd vreo prietenă cu experiență o va face să înțeleagă că, prin căsătorie, a cîștigat dreptul să dispună pe viitor după cum vrea de inima și de persoana ei.

Taci ! răcni Wilhelm ; ce, crezi că o crimă poate fi iertată prin alta ? Povestește, fără comentarii.

Atunci ascultă, fără să mă batjocorești. Mariana a fost a dumitale, împotriva voinței mele. Cel puțin, în ce privește aventura asta, eu n-am nici o vină. Norberg s-a întors, s-a grăbit s-o vadă pe Mariana, care l-a primit supărată și cu răceală : nu i-a îngăduit măcar o sărutare. Mi-am întrebuițat toată priceperea ca să-i scuz purtarea ; i-am dat a înțelege că un duhovnic i-a trezit conștiința și că o conștiință trebuie respectată, atîta timp cît e trează. L-am hotărît să plece și i-am făgăduit să fac tot ce voi putea. Era bogat și cam din topor, dar avea suflet bun și o iubea grozav pe Mariana. Mi-a promis că va avea răbdare și am lucrat și mai stăruiitor, ca să nu-l pun la prea mare încercare. Am avut de dus cu Mariana o luptă aprigă ; am convins-o, pot spune că am obligat-o, la urmă, sub amenințarea că am s-o părăsesc, să scrie amantului ei, să-i scrie și să-l poftască pentru

noaptea aceea. Dar ai venit dumneata și ai pus mîna din întîmplare pe răspuns, o dată cu eșarfa. Venirea dumitale neașteptată mi-a jucat o festă urită. De abia plecaseși, că a început necazul de la capăt; Mariana jura că nu poate să-ți fie necredincioasă și era atît de pătimașă, își ieșise într-atîta din fire, că mi-era milă de ea din toată inima. La urmă, i-am făgăduit că am să-l liniștesc pe Norberg și în noaptea aceea, și că am să-l îndepărtez sub un pretext oarecare; am rugat-o să se culce, dar părea că nu are încredere în mine; a rămas îmbrăcată și, în sfîrșit, a adormit frămîntată și plînsă, așa cum era, cu hainele pe ea.

Norberg a venit; am încercat să-l domolesc; i-am înfățișat în culori întunecate muștrările ei de cuget re-mușcările ei; el dorea numai s-o vadă și m-am dus în cameră s-o pregătesc pe Mariana; Norberg m-a urmat și am ajuns amîndoi în același timp lîngă patul ei. Mariana s-a trezit, a sărit furioasă din pat și s-a smuls din brațele noastre; ne implora și ne ruga; pînă la urmă, ne-a amenințat și ne-a declarat că nu va ceda. A fost destul de neprevăzătoare, lăsînd să-i scape cîteva vorbe despre adevărata ei pasiune, vorbe pe care bietul Norberg le-a luat în sens religios. În sfîrșit, i-a dat pace și ea s-a încuiat în cameră. L-am mai ținut cu mine multă vreme și i-am vorbit despre starea ei, că e însărcinată și că trebuie s-o cruțe pe sărmana fată. El s-a simțit atît de mîndru că e tată, s-a bucurat atît de mult la gîndul că poate va avea un băiat, încît s-a învoit cu tot ceea ce îi cerea Mariana și a hotărît că e mai bine să călătorească o bucată de vreme decît să-și necăjească iubita și să-i facă rău cu asemenea emoții. Cu astfel de gînduri a plecat de la mine a doua zi în zori; iar dumitale, domnul meu, cînd făceai de gardă, nu ți-ar mai fi trebuit nimic, ca să fii fericit, decît să fi putut vedea în inima rivalului dumitale, a cărui apariție te-a dus la disperare, și pe care-l socoteai atît de favorizat, atît de fericit!

Spui adevărat ? întrebă Wilhelm.

Tot atît de adevărat, pe cît sînt încredințată că am să te aduc la deznădejde.

Da, de bună seamă, ai să fii nenorocit dacă voi putea să-ți zugrăvesc exact tabloul dimineții ce a urmat. Cît de senină s-a trezit ! cît de prietenos m-a chemat înăuntru la ea ! Ce fierbinte mi-a mulțumit ! cît de drăgăstos m-a strîns la piept ! Acum, spunea ea, îndreptîndu-se zîmbitoare spre oglindă, acum sînt iar stăpînă pe ființa mea, pot să mă bucur ca înainte de chipul meu, căci sînt iar a mea și a singurului meu iubit. Cît de dulce e triumful ! ce simțire dumnezeiască ai cînd urmezi calea inimii ! Cît îți mulțumesc că ți-a fost milă de mine, că te-ai slujit o dată de iscusința, de deșteptăciunea ta și în folosul meu ! Stai lîngă mine și gîndește-te la ce m-ar putea face cu totul fericită.

I-am împlinit voia, nu voiam s-o înfurii ; i-am bătut în strună și ea mă mîngîia cît putea mai drăgălaș. Dacă pleca o clipă de la fereastră, trebuia să stau de pază eu, căci urma să treci pe acolo și voia măcar să te vadă ; toată ziua a petrecut-o așa, neliniștită. Noaptea, la ora obișnuită, te-am așteptat, încredințate că vei veni. Eu te pîndeam pe scară ; dar mi s-a urît și m-am dus iar la dînsa în cameră. Spre mirarea mea, am găsit-o în costumul ei de ofițer ; era neînchipuit de voioasă și fermecătoare. Nu merit să apar astăzi în costum bărbătesc ? mă întreba ea. Nu m-am purtat vitejește ? Iubitul meu trebuie să mă vadă ca întîia oară ; am să-l strîng la piept tot atît de duios și cu mai mult foc decît atunci ; nu sînt oare astăzi cu mult mai mult a lui decît în ziua aceea, cînd nu luasem încă o hotărîre nobilă, care să mă elibereze ? Dar, adăugă ea după oarecare gîndire, n-am cîștigat încă în întregime ; trebuie mai întîi să risc tot, pentru a fi demnă de el, pentru a fi sigură că-i al meu ; trebuie să-i mărturisesc, să-i destăinuiesc în întregime situația în care mă aflu și să-l las să hotărască dacă vrea

să mă țină lingă el, ori să mă respingă. Iată scena pe care i-o pregătesc, pe care mi-o pregătesc și mie ; și, dacă simțirea lui va fi în stare să mă respingă, atunci am să-mi aparțin iarăși numai mie ; am să-mi găsesc mângiere în propria mea pedeapsă și voi îndura toate cu cîte mă va împovăra soarta.

Cu asemenea gânduri, cu asemenea nădejdi te aștepta, domnule, fata aceea încântătoare ; dar n-ai venit. O, cum să descriu starea ei de așteptare și speranță ? Vai, o mai văd și acum în fața ochilor, cu ce dragoste, cu ce înflăcărare vorbea despre omul a cărui cruzime n-o cunoștea încă !

Dragă Barbara, strigă Wilhelm, ridicîndu-se și apucînd mîna bătrînei, lasă prefăcătoria asta, lasă pregătirea. Tonul tău indiferent, liniștit, tonul de satisfacție te-a trădat. Dă-mi-o înapoi pe Mariana ! Trăiește, e aici, aproape. N-ai ales degeaba ceasul ăsta tîrziu și singuratic, nu m-ai pregătit degeaba cu povestirea ta vrăjită. Unde e ? Unde-ai ascuns-o ? Cred toate cîte le spui, îți făgăduiesc să cred tot, dacă mi-o arăți, dacă mi-o redai. I-am văzut umbra plutind aici, lasă-mă s-o strîng iar în brațe ! Am să-i stau în geîunchi, am să-i cer iertare, am s-o felicit că s-a luptat, că s-a învins pe sine și te-a învins și pe tine, am să i-l aduc pe Felix al meu ! Hai, spune, unde ai scuns-o ? N-o mai lăsa nici pe ea, și nu mă lăsa nici pe mine, în nesiguranță. Ți-ai ajuns scopul. Unde-ai ascuns-o ? Vino, să-i luminez fața cu lumînarea asta ; să-i văd iar chipul dulce.

Wilhelm o trase cu putere pe bătrînă de pe scaun ; ea îl privi țință ; o podidiră lacrimile, copleșită de o durere adîncă. Ce rătăcire groaznică te face să mai nădăjduiești încă ? strigă ea. Da, am ascuns-o, dar în pămînt, unde nici lumina soarelui, nici vreo lumînare obișnuită nu-i va mai lumina vreodată chipul dulce. Du-l pe Felix la mormînt și, spune-i : Iată unde-ți zace măicuța, pe care tatăl tău a osîndit-o, fără s-o asculte. Biata ei inimă

nu mai bate, ca odinioară, de nerăbdare să te vadă ; nici nu aşteaptă în odaia de alături să vadă cum o scot la capăt cu poveştile mele ; a înghiţit-o cămara întunecată, unde nu pătrunde nici un logodnic, de unde nu mai ieşi ca să întâmpini un iubit.

Barbara se prăbuşi la pământ, lângă un scaun, plîngînd în hohote. Wilhelm se afla în starea cea mai jalnică : pentru înşia oară era deplin încredinţat că Mariana murise. Bătrîna se ridică. Nu mai am nimic să-ţi spun, rosti ea, aruncînd pe masă un pachet. Scrisorile acestea îţi vor dovedi cît ai fost de crud, citeşte-le fără lacrimi, dacă eşti în stare ! Pe nesimţite, Barbara se strecură pe uşă afară ; iar Wilhelm n-avu în noaptea aceea tăria să deschidă mapa de scrisori ; el însuşi i-o dăruise Marianei şi ştia că ea păstra acolo, cu grijă, orice hîrtiuţă primită de la dînsul. A doua zi dimineată, învingîndu-şi emoţia, prietenul nostru desfăcu panglica şi dădu de bileţelele scrise de mîna lui cu creionul ; ele îi amintiră de toate împrejurările legăturii lor, din clipa încîntătoarei întîlniri cînd s-au cunoscut, pînă în ultima zi, aceea a crudei lor despărţiri. Dar cuprins de durerea cea mai sîşietoare, n-a putut citi decît un mic număr din scrisorile ce-i fuseseră adresate şi care, după cum înţelese din conţinut, fuseseră trimise înapoi de către Werner.

*

N-ai primit nici una din scrisorile mele ; rugămint_ile, implorările mele n-au ajuns pînă la tine ; oare tu însuţi ai dat porunca asta atît de crudă ? Să nu te mai văd niciodată ? Mai încerc şi acûm ; te rog, vino, vino ! Nu vreau să te ţin lângă mine, vreau numai să te mai pot strînge o dată la piept.

Cînd stăteam odinioară lângă tine, cînd îţi ţineam mîinile şi te priveam în ochi şi, cu inima plină de dra-

goste și încredere, îți spuneam : iubite, iubite, omule bun ! îți plăcea să auzi aceste cuvinte, și trebuia să ți le repet atît de des ; ți le mai spun o dată acum : iubite, iubite, omule bun ! fii bun, așa cum erai atunci, vino și nu mă lăsa pradă deznădejdi.

Mă socoți vinovată ; e drept că sînt, dar nu așa cum crezi tu. Vino, ca să am măcar o singură mîngiere : să mă cunoști cu adevărat ; apoi, fie ce-o fi !

Nu numai pentru mine, dar și din grijă pentru tine te implor să vii. Simt durerea îngrozitoare pe care o încerci fugind de mine ; vino, ca despărțirea noastră să nu fie atît de crudă ! Poate că niciodată n-am fost demnă de tine, decît în clipa în care m-ai respins aruncîndu-mă într-o disperare fără margini.

Pe tot ce e sfînt, pe tot ce poate mișca o inimă ome-nească, te implor să vii. E în joc un suflet, o viață, două vieți, dintre care una trebuie să-ți rămînă veșnic scumpă. Vei bănuî poate că nu-i adevărat ; totuși și în ceasul morții voi mărturisi : copilul pe care-l port în sîn e al tău. De cînd te iubesc, nimeni altul nu mi-a strîns măcar mîna. Vai, dacă dragostea ta, onestitatea ta, ar fi fost tovarășele tinereții mele !

Nu vrei să mă auzi ? Atunci va trebui, pînă la urmă, să tac, dar aceste file nu trebuie să dispară ; poate vor izbuti să-ți mai vorbească, cînd giulgiul îmi va fi acoperit buzele și cînd glasul remușcării tale nu va mai putea ajunge la urechile mele. În toată viața mea tristă, pînă în ultimă clipă, aceasta va fi singura mea mîngiere, că

n-ai fost vinovată față de tine, chiar dacă nu mă pot numi nevinovată.

*

Wilhelm nu mai putu continua ; se lăsă cu totul pradă durerii, dar îi veni și mai greu cînd intră Laertes, față de care se strădui să-și ascundă emoția. Laertes scoase la iveală o pungă cu ducăți, începu să-i numere, să facă socoteli și îi declară lui Wilhelm că nimic nu-i mai frumos pe lume, decît să te afli pe cale de a deveni bogat, căci atunci, nimic nu te poate ține în loc sau tulbura. Wilhelm își aduse aminte de visul lui și zîmbi ; dar, în același timp, se gîndi cu groază că, în acea viziune, Mariana îl părăsea pentru a urma pe tatăl său defunct și că, la urmă, amîndoi se mișcau în jurul grădinii, plutind ca niște duhuri.

Laertes îl smulse pe Wilhelm din gîndurile care-l copeșeau și-l duse într-o cafenea, unde se adunară de îndată în jurul său mai multe persoane, care, mai înainte, îl văzuseră cu plăcere pe scenă ; se bucurau mult de prezența lui, dar deplîngeau faptul că, după cum auziseră, voia să părăsească teatrul. Vorbeau cu atîta pricepere și inteligență despre el și jocul lui, despre talentu-i remarcabil și despre speranțele pe care și le puneau în el, încît Wilhelm exclamă la urmă, cu destulă emoție : Ei, cît de prețioase mi-ar fi fost aceste mărturisiri de simpatie acum cîteva luni ! cît de instructive ar fi fost pentru mine și ce bucurie mi-ar fi făcut ! Niciodată nu mi-aș fi pierdut dragostea pentru scenă și n-aș fi ajuns să mă exasperez publicul în așa măsură.

Nu trebuia să ajungi aici în nici-un caz, zise un om mai în vîrstă, care păși în față : publicul e matur ; adevărata pricepere și adevărata sensibilitate nu sînt atît de rare, pe cît se crede ; dar artistul nu trebuie să ceară niciodată o aprobare fără rezerve pentru ceea ce realizează ; căci aprobarea fără rezerve e cea mai puțin valoroasă ;

Însă, domnilor artiști nu le plac criticile. Știu foarte bine că în viață, ca și în artă, trebuie să te sfătuiești cu tine însuși, când vrei să creezi și să faci ceva. Însă, după ce opera e creată și încheiată, trebuie să asculți atent multe păreri și, cu oarecare practică, ajungi ca dintr-atîtea voci să-ți formezi o judecată justă, căci acei care ar putea să ne scutească de asemenea osteneală, tac de cele mai multe ori.

Tocmai asta n-ar trebui să facă ! exclamă Wilhelm. De-atîtea ori i-am auzit chiar pe oamenii care nu spun o vorbă despre operele bune, acuzînd și deplîngînd această tăcere.

De aceea, astăzi vom vorbi cu glas tare ! strigă un tînăr. Trebuie să iei masa cu noi și ne vom achita de ceea ce v-am rămas datori, atît dumitale cît și deseori, biete! Aurelia.

Wilhelm refuză invitația și se duse la Madame Melina, dorind să vorbească despre copii, întrucît avea de gînd să-i ia de la dînsa.

N-a fost în stare să păstreze cu grijă secretul bătrînei. Cînd l-a revăzut pe drăgălașul Felix, s-a trădat. O, copilul meu, dragul meu copil ! a strigat el, ridicîndu-l de jos și strigîndu-l la piept. Ce mi-ai adus, tată ? a întrebat băiatul. Mignon îi privea pe amîndoi, parcă voind să le atragă atenția să nu se trădeze.

Ce înseamnă scena asta ? întrebă Madame Melina. Pînă la urmă îndepărtară copiii și Wilhelm, care nu se socotea dator să țină cu strășnicie secretul bătrînei, dezvoltînd prietenei sale toată întîmplarea. Madame Melina se uită la el, zîmbind. O, ce creduli sînt bărbații ! exclamă ea ; orice le iese în cale, le poate fi ușor pus în spinare. În schimb, alteori nu se uită nici la dreapta, nici la stînga și nu prețuiesc decît ce au marcat mai întîi cu pecetea unei pasiuni dominatoare. Doamna Melina nu izbuti să-și stăpînească un suspin ; dacă Wilhelm n-ar fi fost cu desăvîrșire orb, ar fi putut recunoaște în purtarea ei o

înclinare pe care niciodată nu și-o putuse învinge cu totul.

Wilhelm îi vorbi apoi de copii, de intenția lui de a-l lua pe Felix cu el și de a o trimite pe Mignon la țară. Doamna Melina, deși îi părea rău să se despartă de copii, găsi că proiectul e bun, ba chiar necesar, Felix se sălbăticea, iar Mignon părea că are nevoie de aer curat și de alte condiții : copila era suferindă și nu izbutea să se întrezeze.

Nu te tulbura că, fără să cuget, am arătat oarecare îndoială că băiatul e într-adevăr al dumitale, spuse Madame Melina. Ce-i drept, e greu să ai încredere în bătrîna aceea ; totuși, cel ce născocoște o minciună în propriul său interes, poate cîteodată să spună și adevărul, dacă adevărul i se pare folositor. Bătrîna i-a vîrit în cap Aureliei că Felix e băiatul lui Lothario și noi, femeile, avem ciudățenia că iubim pe copiii amantilor noștri, chiar dacă pe mame nu vrem să le cunoaștem, sau le urîm din tot sufletul. Felix intră sărînd într-un picior și doamna Melina îl strînse la piept, cu o însuflețire ce nu-i era obișnuită.

Wilhelm se grăbi să ajungă acasă și trimise după Barbara, care însă făgădui să vină numai după ce se va înnopta ; o primi supărat și-i spuse : Nu-i nimic mai ticălos pe lume decît să-ți faci o meserie din minciuni și scorneli ! Ai stîrnit destul rău cu asta, iar acum cînd vorba ta poate să hotărască fericirea vieții mele, acum stau nedumerit și nu îndrăznesc să strîng pe copil în brațe, cînd aș fi atît de fericit să știu sigur că-i al meu. Nu mă pot uita la tine decît cu ură și dispreț, creatură infamă ce ești !

Dacă mi-e îngăduit să vorbesc pe șleau, purtarea dumitale îmi pare cu totul nesuferită, replică bătrîna. Chiar dacă n-ar fi băiatul dumitale, nu-i oare cel mai frumos și mai plăcut copil din lume, pentru care ai da orice, numai ca să-l ai totdeauna alături ? Nu merită să-l iei

sub ocrotire ? și nu merit și eu, pentru grija, pentru osteneala pe care mi-am dat-o cu el, nu merit un mic sprijin pentru viața mea de-acum înainte ? O ! dumneavoastră domnilor, cărora nu vă lipsește nimic, vă vine ușor să vorbiți despre adevăr și cinste ; dar despre o biată ființă care n-are cu ce face față lipsurilor, care la nevoie nu are nici prieten, nici sfat, nici ajutor, care trebuie să se strecoare printre oameni egoiști și să îndure toate necazurile în tăcere — despre ea ar fi multe de spus, dacă ați vrea s-o ascultați. Ai citit scrisorile Marianei ? Sint biletele pe care ți le scria în vremea aceea nenorocită. În zadar am încercat să mă apropii de dumneata, în zadar am căutat să ajungă biletele acelea la dumneata ; cumnatul dumitale a fost atât de crud și te-a apărât în așa fel, că toată viclenia și iscusința n-au folosit la nimic ; la urmă, când ne-a amenințat, pe mine și pe Mariana, cu închisoarea, a trebuit să-mi iau orice nădejde. Oare nu se potrivește ce-ți spun cu toate celelalte ce ți le-am povestit ? Și scrisoarea lui Norberg nu îndepărtează orice îndoială ?

Ce scrisoare ? întrebă Wilhem.

N-ai găsit-o în mapă ?

Nu le-am citit încă pe toate.

Dă-mi mie mapa ; pe documentul ăsta mă bizui. Scrisoarea aceea nefericită a lui Norberg, a făcut toată incurcătura blestemată. Alta, tot de mîna lui, poate să dezlege nodul, dacă firul mai poate sluji la ceva ! Ea scoase o foaie din mapă ; Wilhelm recunoșcu scrisul detestat, se stăpîni și citi :

„Spune-mi, fată, numai atît : ce putere ai tu asupra mea ? doar eram sigur că nici chiar o zeiță n-ar putea să mă prefacă în amarez suspinător. În loc să-mi alergi înainte cu brațele deschise, tu te tragi înapoi ; s-ar putea crede că-ți fac șilă, după cum te porți. S-a mai pomenit oare să fiu obligat să-mi petrec noaptea cu bătrîna Bar-

bara pe un cufăr în camera ei ? și doar două uși să mă despartă de fata mea iubită ! E prea de tot, atîta îți spun ! Am făgăduit să-ți las cîtva timp de gîndire, să nu forțez lucrurile, dar fiecare sfert de oră pierdut mă înnebunește. Nu ți-am dăruit ce m-am priceput și cît mi-a stat în puteri ? te mai îndoiești de dragostea mea ? ce vrei tu să ai ? spune, căci vreau să nu duci lipsă de nimic ! Ce-aș mai dori să muțască și să orbească popa care ți-a vîrit în cap asemenea prostii ! Trebuia tocmai peste el să dai ! Sînt atîția alții care știu să fie mai îngăduitori cu cei tineri ! Destul, îți spun ; așa nu mai merge ; în cîteva zile, trebuie să am un răspuns, căci în curînd plec din nou și, dacă nu ești iarăși prietenoasă și înțelegătoare, n-ai să mă mai vezi...”

Scrisoarea continua în felul acesta încă multă vreme, se învîrtea mereu în jurul aceluiași punct, spre satisfacția dureroasă a lui Wilhelm și dovedea că povestea pe care i-o spusese Barbara era adevărată. O altă scrisoarea dovedea clar că nici mai tîrziu Mariana nu cedase, și din cuprinsul ei și al altor scrisori, Wilhelm afla acum, cu durere adîncă, istoria nenorocitei fete, pînă în clipa morții.

Pe necioplitul de Norberg l-a îmblînzit Barbara încetul cu încetul, aducîndu-i la cunoștință moartea Marianei și făcîndu-l să creadă că Felix ar fi copilul lui. El i-a trimis de cîteva ori bani, pe care bătrîna i-a păstrat pentru ea, întrucît o convinsese pe Aurelia să aibă grijă de creșterea băiatului. Dar, din păcate, ajutorul acesta secret n-a ținut mult. Norberg și-a risipit cea mai mare parte din avere într-o viață desfrînată și numeroasele lui aventuri amoroase i-au împietrit inima față de pretinsul fiu.

Oricît sunau de adevărate și oricît de bine se potriveau toate împreună, Wilhelm nu îndrăznea încă să se

lase în voia bucurie ; părea că se teme de acel dar, pe care i-l oferea un geniu rău.

Numai timpul te va vindeca de îndoială, spuse bătrîna, care-i ghicise starea sufletească. Uită-te la copil ca la un străin și fii cu toată băgarea de seamă ! Ia aminte la însușirile și la felul lui de-a fi și dacă n-ai să te recunoști tot mai mult în el, înseamnă că n-ai ochi. Eu atîta pot să-ți spun că, dacă aș fi bărbat, n-ar putea nimeni să mă prostească cu un copil ; dar femeile au noroc că bărbații nu-s prea ageri la minte în asemenea cazuri.

În sfîrșit, după toate aceste vorbe, Wilhelm se despărți de bătrîna ; el hotărîse ca Felix să rămînă cu dînsul, iar Barbara s-o ducă pe Mignon la Therese, și apoi să trăiască unde va vrea, din pensioara pe care i-o făgăduise.

O chemă pe Mignon, ca s-o pregătească pentru această schimbare. — Meister, se ruga copila, ține-mă cu tine ; asta are să-mi facă și bine și rău.

Wilhelm îi lămuri că acuma era mare și deci trebuia să se îngrijească cineva de educația ei. — Sînt educată de-ajuns ca să iubesc și să sufăr, replică Mignon.

El îi mai atrase atenția că sănătatea ei ar avea nevoie de o îngrijire continuă și de supravegherea unui medic iscusit. — De ce atîta grijă de mine, cînd sînt atîtea alte lucruri de care trebuie să te îngrijești ?

Degeaba s-a ostenit Wilhelm s-o convingă că acum n-o putea lua cu dînsul și că voia s-o ducă la niște persoane unde va veni adesea s-o vadă, copila părea că n-aude nimic din ce i se spune. Nu vrei să stau cu tine, nu-i așa ? Atunci poate că e mai bine să mă trimiți la bătrînul harpist ; e atît de singur, sărmanul !

Wilhelm căută s-o facă a înțelege că bătrînul e îngrijit cît se poate de bine. — Mi-e dor mereu de el, stăru-i Mignon.

Dar n-am băgat de seamă că-ți era atît de drag pe vremea cînd trăia cu noi.

Îmi era frică de el, cînd era treaz ; nu puteam să-i văd ochii ; dar cînd dormea, mă așezam lingă dînsul, îl apăram de muște și nu mă mai puteam sătura privind-l. Ah, el m-ă ajutat în niște clipe înspăimîntătoare, nimeni nu știe cît îi sînt de îndatorată ! De mult aș fi alergat la el, dacă aș fi cunoscut drumul.

Wilhelm îi explică împrejurările în amănunt, adăugînd că o socoate un copil atît de înțelept, încît era sigur că și de data aceasta îl va asculta. — Înțelepciunea e crudă, răspunse ea ; inima e mai bună. Mă voi duce unde vrei tu, dar lasă-mi-l pe Felix.

Oricît au mai discutat, Mignon rămase tot la ideea ei și, pînă la urmă, Wilhelm trebui să ia hotărîrea ca amîndoi copiii să fie încredințați Barbarei și trimiși împreună domnișoarei Therese. S-a hotărît cu atît mai ușor, cu cît încă se temea să-l socotească pe frumosul Felix drept fiul său. Îl lua mereu în brațe și-l plimba prin casă ; copilului îi plăcea să fie ridicat în fața oglinzii și Wilhelm, fără să-și mărturisească, se oprea bucuros și căuta să prindă asemănări între el și băiat. Dacă pentru o clipă asemănarea i se părea vădită, îl strîngea pe copil la piept ; dar, îndată, speriat la gîndul că poate se înșală, îl lăsa jos și-i dădea drumul să alerge. Vai, dacă mi-aș însuși comoara asta neprețuită și apoi mi-ar fi smulsă, aș fi cel mai nefericit om din lume ! striga el.

După expedierea copiilor, Wilhelm vru să-și ia oficial rămas bun de la teatru, dar își dădu seama că era de mult concediat și că nu-i mai rămînea decît să plece. Mariana nu mai era ; cei doi îngeri păzitori se depărtaseră și gîndurile sale zburau pe urma lor. Băiețelul cel frumos plutea ca o vagă apariție încîntătoare pe dinaintea imaginației sale ; îl vedea, cu Therese de mîna, alergînd pe cîmp și prin pădure, crescînd în aer liber, alături de o însoțitoare cu o fire deschisă și voioasă. Therese îi devenise și mai scumpă, de cînd îl știa pe copil în tovărășia ei. Chiar și ca spectator, la teatru, își aduse aminte de ea zîmbind ; era

aproape în aceeași situație cu Therese, căci reprezentațiile nu-i mai dădeau nici o iluzie.

Serlo și Melina s-au arătat deosebit de politicoși cu el, de îndată ce au văzut că nu avea nici o pretenție asupra focului ce-l deținuse. O parte din public dorea să-l mai vadă o dată apărînd pe scenă ; dar lui Wilhelm i-ar fi fost cu neputință și nimeni din trupă nu dorea așa ceva, afară doar de doamna Melina.

De la această prietenă și-a luat în sfîrșit rămas bun : era mișcat și îi spuse : Ce bine ar fi dacă omul nu s-ar încumeta să facă făgăduieli pentru viitor ! Căci nu-i în stare să-și țină cuvîntul nici în lucrurile mărunte, cu atît mai puțin cînd e vorba de ceva important. Ce mult mă rușinez gîndindu-mă la cîte v-am făgăduit tuturor în noaptea aceea nenorocită, cînd stăteam înghesuiți într-o circiumă jalnică, jefuiți, bolnavi, răniți și batjocoriți. Ce exaltat mi-era curajul din pricina nenorocirii și ce forță crezusem că pot găsi în voința mea de-a săvîrși binele ! Și, din toate, nu s-a ales nimic, chiar nimic. Vă părăsese rămînîndu-vă datornic și am noroc că făgăduiala nu mi-a fost luată în seamă mai mult decît merita și că nimeni nu mi-a mai amintit vreodată de ea.

Nu fi nedrept cu dumneata însuși ! replică doamna Melina ; dacă ceilalți nu recunosc ce-ai făcut pentru noi, eu, cel puțin, n-am să uit niciodată că situația noastră ar fi fost cu totul alta, dacă nu te-am fi avut pe dumneata. Cu platurile noastre se întîmplă la fel ca și cu dorințele noastre. După ce sînt îndeplinite, după ce sînt satisfăcute, par altfel, și credem că n-am realizat nimic și că n-am dobîndit nimic.

Nu-mi poți liniști conștiința cu explicațiile dumitale prietenești și mă voi socoti totdeauna datornicul vostru.

Se prea poate să și fii, replică Madame Melina, dar nu în felul în care crezi. Socotim că e rușinos să nu ținem o făgăduială exprimată prin cuvinte. O, prietene, un om de valoare făgăduiește totdeauna mult prin prezența lui. În-

crederea care i se acordă, afecțiunea ce-o inspiră, speranțele ce le trezește, sînt infinite ; el devine și rămîne datornic, fără să știe. Adio ! dacă situația noastră materială s-a restabilit în chip fericit sub îndrumarea ce ne-ai dat-o, în schimb, plecarea dumitale îmi lasă în inimă un gol, care nu se va umple ușor.

Înainte de-a părăsi orașul, Wilhelm îi scrisese lui Werner o scrisoare lungă. Ce-i drept, mai schimbaseră între ei cîteva misive, dar deoarece nu aveau aceleași păreri, pînă la urmă încetaseră să-și mai scrie. Acum însă Wilhelm se apropia iar de prietenul său ; avea de gînd să facă ceea ce Werner dorea atît de mult, așa că putea să-i spună : părăsesc teatrul și intru în legătură cu oameni a căror frecventare mă va duce în toate privințele la o activitate reală și sigură. Apoi îi ceru amănunte cu privire la propria-i avere ; i se părea ciudat că atîta vreme nu se interesase de acest lucru. Nu știa că totdeauna oamenii preocupati de formarea lor sufletească, neglijează cu totul realitățile exterioare. Wilhelm se aflase pînă atunci în asemenea stare ; acum pentru întîia oară își dădea seama că are nevoie de resurse materiale pentru o activitate susținută. Plecă în cu totul altă dispoziție decît întîia dată ; avea înaintea perspective ademenitoare și aștepta să i se întîmple pe drum numai lucruri plăcute.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

Întors la moșia lui Lothario, găsi o mare schimbare acolo. Jarno îl întîmpină cu vestea că unchiul murise și că Lothario plecase să-și ia în stăpînire bunurile moștenite. Ai sosit chiar la timp, zise el, ca să ne dai ajutor mie și abatelui. Lothario ne-a încredințat cumpărarea unor proprietăți importante în vecinătate ; totul era pregătit de

multă vreme și iată că acum dispunem de banii și creditul de care aveam nevoie. Singurul lucru care ne pune pe gânduri e că o casă de comerț străină își făcuse și ea planuri de cumpărare ; dar acum sîntem hotărîți să acționăm în comun și să nu ne concurăm, ridicînd prețul fără nici o nevoie și fără chibzuială. Se pare că avem de-a face cu un om înțeleghător. Acum întocmim calcule și devize. Trebuie să reflectăm și cum putem împărți domeniile, practic, așa ca fiecare dintre părtasi să obțină o proprietate frumoasă. I s-au înfățișat lui Wilhelm documentele ; au inspectat cîmpul, pășunile și clădirile și, cu toate că Jarno și abatele păreau că se pricep foarte bine, Wilhelm ar fi dorit totuși ca și domnișoara Therese să fie cu ei.

Le-a trebuit cîteva zile pentru munca aceasta și Wilhelm abia a avut vreme să le istorisească prietenilor despre aventura lui și despre paternitatea lui îndoielnică, lucru atît de important pentru el, dar pe care cei doi l-au tratat cu indiferență și ușurătate.

Wilhelm observase, adeseori, că în convorbirile lor amicale, la masă sau la plimbare, cei doi prieteni se opreau deodată și dădeau o altă întorsătură discuției, arătînd oarecum că aveau între ei multe subiecte, care lui îi erau ascunse. Își aduse aminte de ce-i spusese Lydia și recunoscu că avusese dreptate, cu atît mai mult, cu cît o întreagă latură a castelului îi rămăsese și lui inaccesibilă. Pînă atunci căutase în zadar drumul și intrarea la anumite galerii și mai ales la turnul cel vechi, pe care îl cunoștea foarte bine pe dinafară.

Într-o seară, Jarno îi spuse : Acum te putem considera cu atîta încredere ca pe unul de-ai noștri, încît ar fi nedrept să nu fii inițiat mai adînc în tainele noastre. E bine ca omul, cînd pășește în lume, să se bizuie mult pe el, să dorească să dobîndească multe privilegii, să caute a realiza tot ce e cu putință ; dar cînd dezvoltarea lui a ajuns la un anumit grad, atunci e bine să învețe a se pierde într-un grup mai mare de oameni, să învețe să trăiască pentru

alții și să se uite pe sine însuși într-o activitate impusă. Abia atunci învață a se cunoaște cu adevărat, căci numai prin activitate ne putem compara cu alții. În curînd vei afla ce grup trăiește în vecinătatea dumatăle și cît de bine ești cunoscut în această lume restrînsă ; mîine dimineată, înainte de răsăritul soarelui, să fii îmbrăcat și pregătit !

Jarno sosi la ceasul hotărît și-l conduse prin unele încăperi cunoscute și necunoscute ale castelului, apoi prin cîteva galerii, pînă ce ajunseră în fața unei uși mari și vechi, ferecată zdravăn cu fier. Jarno ciocăni, ușa se întredeschise așa ca un om abia să se poată strecura. Jarno îl împinse pe Wilhelm înăuntru, fără să-l urmeze. Prietenul nostru se găsi într-o încăpere întunecoasă și strîmtă ; era beznă în jurul lui și, cînd vru să facă un pas înainte, trebui să se oprească. O voce, care nu-i era cu totul necunoscută, îi strigă : intră ! și abia atunci observă că pereții laterali ai încăperii în care se afla erau numai niște tapiserii, prin care străbătea o lumină slabă. Intră ! i se strigă din nou ; Wilhelm ridică tapiseria și intră.

Sala în care se găsea acum părea că fusese cîndva o capelă ; în locul altarului, se găsea o masă mare, înălțată pe cîteva trepte și acoperită cu un covor verde ; deasupra ei, o perdea părea că ascunde o pictură ; pe laturi, se aflau niște dulapuri frumos lucrate, închise cu gratii fine de sîrmă, cum se vede obișnuit la biblioteci ; numai că în loc de cărți, acolo se aflau niște suluri. În sală nu era nimeni ; razele soarelui, care începea să răsară, treceau prin ferestrele colorate și cădeau asupra lui Wilhelm, salutîndu-l prietenos.

Stai jos ! strigă o voce, care părea că iese din altar. Wilhelm se așeză într-un mic jilt, ce se afla lîngă perdeaua de la intrare ; nu se mai găsea nici un alt scaun în toată încăperea, așa că fu nevoit să se așeze acolo, deși soarele dimineții îl orbea ; jiltul era fix ; nu putea face altceva decît să-și țină mîna în fața ochilor.

În vremea asta, perdeaua de deasupra altarului se deschise cu un foșnet ușor și lăsă să se vadă, în mijlocul unui cadru, un spațiu întunecat și gol pe unde apăru un om, îmbrăcat în haine obișnuite, care-l salută și-i spuse : Nu mă recunoști ? printre lucrurile pe care ai dori să le știi, n-ai vrea oare să afli unde-i acum colecția de tablouri a bunicului dumitale ? Nu-ți mai aduci aminte de tabloul care te încânta atât de mult ? Unde poate tinji acum fiul cel bolnav de rege ? — Wilhelm recunoscă îndată pe străinul cu care stătuse de vorbă într-un han, atunci, în noaptea aceea atât de importantă pentru el. Poate că acum continuă străinul, să ne înțelegem mai ușor cu privire la soartă și caracter.

Wilhelm tocmai voia să răspundă, când perdeaua fu iarăși trasă repede. Ce ciudat ! reflectă el ; oare faptele întâmplătoare au o înălțătură ? Și ceea ce numim destin nu-i decît simplu hazard ? Unde o fi colecția bunicului ? Și de ce mi se pomenește de ea într-o clipă atât de solemnă ?

Nu mai avu timp să se gîndească, deoarece perdeaua se deschise iar și în fața ochilor se ivi un om, pe care-l recunoscă îndată ; era preotul de țară, care făcuse împreună cu el și cu societatea aceea veselă, o plimbare cu barca ; semăna cu abatele, deși nu părea să fie aceeași persoană. Cu o față senină și cu o expresie de demnitate, omul începu astfel : Datoria educatorului nu e să-i apere pe oameni de greșeli, ci să-l îndrumeze pe cel rătăcit ; să-l lase chiar să bea pînă la fund din cupa rătăcirii, aceasta-i înțelepciunea învățătorului. Cine gustă numai din cea cupă, o păstrează multă vreme și se bucură de dînsa, ca de o fericire rară ; dar cine soarbe din ea pînă la fund, va recunoaște că-i rătăcire, dacă nu e nebun. — Perdeaua se închise din nou și Wilhelm avu timp să se gîndească la aceste vorbe.

Oare despre ce greșală vrea să vorbească omul ăsta ? se întrebă el, dacă nu de aceea care m-a urmărit toată

viața : anume că am căutat să mă formez în direcția unde nu era cu putință, că mi-am închipuit că pot dobîndi un talent, pentru care nu aveam nici cea mai mică aptitudine.

Perdeaua se deschise cu și mai multă iuțeală și apărură un ofițer, care trecu, spunînd numai aceste cuvinte : Învață-te să cunoști oamenii în care te poți încrede ! — Perdeaua se închise și lui Wilhelm nu-i trebui multă gîndire, ca să recunoască în ofițer pe cel care-l îmbrățișase în parcul contelui și datorită căruia îl luase pe Jarno drept un recrutor. Cine era acel ofițer și cum de ajunsese aici, era pentru Wilhelm un adevărat mister. — Dacă ațiția oameni s-au interesat de tine, ți-au cunoscut drumul vieții și știau ce aveai de făcut, de ce nu te-au condus mai sever, mai serios ? De ce ți-au favorizat capriciile, în loc să te îndepărteze de ele ?

Nu ne cere socoteală ! strigă o voce. Ești salvat, și te afli pe calea ce duce la țintă. N-ai să te căiești de nici una din nebuniile tale, nu vei regreta nimic ; o soartă mai fericită nu poate avea un om. — Perdeaua se deschise larg și, în încăpere, apărură bătrînul rege al Danemarcei, în armură completă. Eu sînt duhul tatălui tău, spuse apariția, și mă despart de tine împăcat, căci ceea ce ți-am dorit s-a împlinit, mai mult decît nădăjduiam eu însumi. Înălțimile nu se pot urca decît pe căi ocolite ; drumurile drepte de la un loc la altul sînt numai în cîmpie. Rămîi cu bine și gîndește-te la mine, cînd vei gusta fericirea ce ți-am pregătît. —

Wilhelm era tulburat la culme ; i se părea că auzise vocea tatălui său, și totuși nu era vocea lui ; prins astfel între prezent și amintirea trecutului, se găsea în cea mai mare nedumerire.

Dar nu avu mult timp să-și rumege gîndurile, căci intră abatele și se așază îndărătul mesei verzi. Vino încoace ! spuse el prietenului său uluit. Wilhelm se apropie și urcă treptele. Pe covorașul de pe masă se afla un sul mic. Aici e scrisoarea dumată de ucenicie, zise abatele ; pă-

trunde-i înțelesul, cuprinsul e important. Wilhelm luă sulul, îl deschise și citi :

Scrisoare de ucenicie

Arta cere timp, viața e scurtă, judecata anevoioasă, pri-lejurile trecătoare. ¹ E ușor să acționezi, greu e să gîndești ; să acționezi conform gîndirii e și mai greu. Orice început e atrăgător, pragul e locul unde trebuie să aștepți. Copilul se miră, impresia îi e imboldul, el învață jucîndu-se, serio-zitatea îl sperie. Imitația e înăscută în noi, ce e de imitat se recunoaște greu. Perfecțiunea se întâlnește rar și foarte rar e prețuită. Ne atrage înălțimea, nu și treptele care duc la ea ; cu ochii la culmi, rătăcim cu plăcere în cîmpie. Numai o parte din artă poate fi învățată, artistul are nevoie de arta întreagă. Cine n-o cunoaște decît pe jumă-tate, greșește mereu și vorbește mult ; cine o stăpînește în întregime, nu poate decît s-o practice și vorbește rar sau tîrziu. Primii n-au nici taine și nici forță : doctrina lor e ca pîinea coaptă : gustoasă și sățioasă, numai pentru o zi ; dar nu poți semăna faină, și sămînța nu trebuie măcinată. Vorbele sînt bune, dar nu sînt bunul suprem. Bunul suprem nu se exprimă prin cuvinte. Spiritul, care ne conduce în activitatea noastră, este lucrul cel mai înalt. Acțiunea nu e înțeleasă și reprodușă decît de spirit. Ni-meni nu știe ce face, cînd acționează drept ; dar despre ce e nedrept, sîntem totdeauna conștienți ; cine nu acti-vează decît prin simboluri e un pedant, un ipocrit sau un cîrpaci. Sînt mulți asemenea oameni și se simt bine împreună. Flecăreala lor îl îndepărtează pe discipol și mediocritatea lor persistentă îi înspăimîntă pe cei mai buni. Doctrina artiștilor adevărați luminează spiritul : căci acolo unde vorbele lipsesc, grăiește fapta. Discipolul adevărat învață să extragă necunoscutul din cunoscut, apropiindu-se astfel de dascăl.

¹ Maximă a medicului grec Hipocrat (aprox. 400 î.e.n.).

Destul ! strigă abatele, restul, la timpul potrivit !
Acum, cercetează dulapurile.

Wilhelm se apropie și citi inscripțiile sulurilor. Găsi, spre mirarea sa, anii de ucenicie ai lui Lothario, anii de ucenicie ai lui Jarno și proprii săi ani de ucenicie așezați acolo, printre multe alte suluri, ale căror nume îi erau necunoscute.

Pot spera că-mi va fi îngăduit să-mi arunc ochii pe aceste suluri ?

De acum înainte, nimic nu-ți mai este ascuns în încăperea aceasta.

Pot pune o întrebare ?

Fără nici o teamă ; și te poți aștepta la răspunsuri precise, dacă e vorba de ceva care-ți stă pe suflet și se cuvine să-ți stea pe suflet.

Bine, atunci ! Voi, oameni ciudați și înțelepți, a căror privire pătrunde în atâtea secrete, ați putea oare să-mi spuneți dacă Felix e cu adevărat fiul meu ?

Fii binecuvîntat că pui această întrebare ! exclamă abatele, bătînd din palme de bucurie ; Felix e fiul dumitale ! Pe ce e mai sfînt în tainele pe care le păstrăm între noi, îți jur că Felix e fiul dumitale și că răposata lui mamă era vrednică de dumneata. Primește din mîinile noastre pe acest copil adorabil ; întoarce-te și ai curajul să fii fericit.

Wilhelm auzi un foșnet în spatele său, se întoarce și văzu chipul unui copil, ce-l privea ștregărește printre tapiseriile de la intrare : era Felix. De îndată ce fu văzut, băiatul se ascunse iute, în joacă. Vino încoace ! strigă abatele. Copilul veni în fugă, tatăl său se repezi, îl luă în brațe și-l strînse la piept. Da, rosti el, simt, simt că ești al meu. Cît trebuie să mulțumesc prietenilor pentru acest dar ceresc ! Cum de-ai venit, copile, chiar în clipa asta ?

Nu întreba, zîmbi abatele. Te salut, tinere ! Anii tăi de ucenicie s-au încheiat ; natura te-a absolvit.

CARTEA A OPTA

CAPITOLUL ÎNTÎI

Felix o luase la fugă în grădină, Wilhelm îl urmă cu bucurie ; o dimineată superbă adăuga fiecărui lucru farmec nou și Wilhelm gusta din plin fericirea acelei clipe. Pentru Felix natura cu splendorile ei era aproape necunoscută și nici Wilhelm nu cunoștea mult mai bine lucrurile despre care copilul îl întreba mereu fără să obosească. Pînă la urmă l-au găsit pe grădinar și a trebuit ca acesta să le înșire numele și întrebuințarea multor plante. Wilhelm privea acum natura cu alt ochi, iar curiozitatea și nevoia de-a ști a băiatului îl făcură să-și dea seama ce slab interes avusese pînă atunci față de obiectele dinafară și ce puțin știa despre ele. În ziua aceea, cea mai plină de mulțumire din viață, i se părea că și propria lui educație abia începe : simțea nevoia de a se instrui, deoarece urma să instruiască pe altul.

Jarno și abatele nu se mai arătară ; abia seara apărură aducînd cu ei un oaspete străin. Wilhelm îi ieși înainte uimit, necrezîndu-și ochilor : era Werner, care de asemenea șovăi o clipă, înainte de a-l recunoaște. Amîndoi se îmbrățișară foarte afectuos și amîndoi nu-și putură ascunde cît de schimbați se găseau unul pe altul. Werner pretindea că prietenul său devenise mai înalt, mai puternic,

că mergea mai drept, că era mai distins ca înfățișare și cu maniere mai plăcute. — Lipsește doar ceva din cordialitatea ta de altădată, adăugă el. — Se va arăta din nou când ne vom reveni din cele dintii clipe de emoție, spuse Wilhelm.

Werner însă nu-i făcuse nici pe departe o impresie tot atât de bună lui Wilhelm. Se părea că bietul om dăduse mai degrabă înapoi decât progresase. Era mult mai slab decât înainte, fața lui colpurasă părea mai trasă, nasul mai lung; fruntea și creștetul îi pleșuviseră, vocea îi era clară, puternică și stridentă; iar pieptul scofilit, umerii aduși înainte și obrații palizi nu lăsausă nici o îndoială că te aflai în fața unui om muncitor, cu sănătate șubredă.

Wilhelm fu destul de discret și nu vorbi decât în termeni foarte măsurati despre această transformare; în schimb, Werner dădu frâu liber bucuriei lui prietenești. Pe cuvântul meu! strigă el, chiar dacă ți-ai folosit rău timpul și dacă, așa cum bănuiesc, n-ai câștigat nimic, în schimb ai devenit un personaj, care poate și trebuie să ajungă departe. Să nu pierzi din vedere lucrul acesta: cu înfățișarea pe care o ai, trebuie să ne faci rost de o moștenitoare frumoasă și bogată. — N-ai să-ți dezminți niciodată caracterul, zimbi Wilhelm. Abia ți-ai regăsit după atîta timp prietenul și îl și privești ca pe-o mărfa, ca pe-un obiect bun de speculat, cu care ai putea cîștiga ceva.

Jarno și abatele nu păreau de loc mirați de această întîlnire și îi lăsară pe amîndoi prietenii să discute în voie asupra trecutului și prezentului. Werner se învîrtea în jurul lui Wilhelm, îl cerceta din toate părțile, aproape stingherindu-l. Nu, nu! exclamă el, așa ceva n-am mai văzut în viața mea și, totuși, știu foarte bine că nu mă înșel. Privirea ta e mai adîncă, fruntea mai mare, nasul mai fin și gura a devenit mai grațioasă. Uită-te numai la el, ce ținută are! Cit e de elegant și ce bine i se potrivesc toate! Se vede ce strașnic prieste lenea! În schimb eu,

bietul de mine — și Werner se uită în oglindă — dacă în acest răstimp n-aș fi cîștigat o mulțime de bani, n-ar fi chiar nimic de capul meu.

Werner nu primise ultima scrisoare a lui Wilhelm ; el lucra pentru acea firmă străină, cu care Lothario avea intenția să cumpere în comun domeniile. Afacerea aceasta îl adusese pe Werner acolo și nici nu bănuise că-l va întîlni pe Wilhelm. Notarul sosi cu actele și Werner, găsind că propunerile sînt acceptabile, le spuse : Dacă, după cum se pare, aveți intenții bune față de acest tînar, atunci vă rog să aveți grijă chiar dumneavoastră ca partea noastră să nu fie micșorată ; căci prietenul meu hotărăște dacă luăm aceste terenuri, investind pentru asta o parte din averea sa. Jarno și abatele l-au asigurat că nu era nevoie să le aducă aminte de lucrul acesta. De îndată ce problemele au fost cercetate în linii generale, Werner dori să joace o partidă de *hombre*¹, ceea ce acceptară îndată și abatele și Jarno ; Werner era atît de obișnuit cu această distracție, că nu putea trăi dacă nu juca seara.

Cînd, după-masă, cei doi prieteni rămaseră singuri, s-au întrebat și au discutat cu însuflețire despre toate cîte doreau să-și împărtășească. Wilhelm își lăuda situația și norocul să fie primit printre oameni atît de deosebiți. La aceasta, Werner zise clătînd din cap : Iată că nu trebuie să crezi, decît ce vezi cu ochii tăi. Mai mulți prieteni îndatoritori m-au încredințat că trăiești lîngă un tînar nobil desfrînat, că-i aduci actrițe, că-l ajuți să-și toace banii și că tu ești vinovat că s-a certat cu toate rudele. — Asta m-ar mîhni, replică Wilhelm, și pentru că-i vorba de mine și pentru că-i vorba de oameni atît de cumsecade : m-ar mîhni că sîntem nedreptățiți, dacă viața pe care am dus-o în teatru nu m-ar fi obișnuit cu tot felul de bîrfeli răutăcioase. Cum ar putea oamenii să ne judece faptele, cînd

¹ Joc de cărți, de origine spaniolă, foarte răspîndit în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea.

nu le apar decît izolate și în bucăți, așa că nu văd din ele decît foarte puțin ? Căci binele și răul se petrec pe ascuns și numai latura indiferentă iese la iveală. Înfățișează-le actori și actrițe pe scenă, luminîndu-i din toate părțile ; întreaga operă e jucată în cîteva ceasuri, totuși rar se întîmplă ca vreunul să știe cu adevărat despre ce a fost vorba.

Apoi au început întrebările despre familie, despre prieteni din copilărie și despre orașul natal. Cu grabă, Werner povestea de toate : ce s-a schimbat, ce mai rămăsese și ce s-a mai întîmplat. Acasă, povesti el, femeile sînt mulțumite și fericite ; banii nu le lipsesc niciodată. O jumătate a timpului o petrec cu gătelile, iar în cealaltă jumătate își arată gătelile. Sînt gospodine, atît cît trebuie. Copiii mei arată că vor deveni tineri isteți. Eu îi și văd în mintea mea stînd la birou, scriind și socotind, alergînd, vînzînd și neguțînd ; fiecare dintre ei, de îndată ce va putea, va avea întreprinderea lui proprie ; și, în ce privește averea noastră, ai să vezi ce mulțumit vei fi. Îndată ce încheiem contractul cu domeniile astea, trebuie să vii cu mine acasă ; căci cred că acum te-ai putea ocupa cu destulă pricepere de afaceri, cum se cuvine unui bărbat. Trebuie să mulțumim noilor tăi prieteni că te-au adus pe calea cea bună. Sînt un biet neghiob și abia azi îmi dau seama ce mult te iubesc, căci nu mă mai pot sătura privindu-te cît de bine arăți. Ai cu totul altă înfățișare decît în portretul pe care l-ai trimis odată surorii tale și pentru care s-au iscat discuții grozave acasă. Mama și fiica găseau că tînărul domn e adorabil cu gîtul gol, cu pieptul pe jumătate descoperit, cu guler de dantelă, cu plete pe umeri, pălărie rotundă, vestă scurtă și pantaloni lungi și largi, pe cînd eu susțineam că asemenea costum e foarte aproape de al unei paiațe. Acum arăți și tu ca un om ; te-ai ruga numai să-ți legi părul și să porți coadă ; altfel ai să fii luat pe

drum drept evreu și ți se va cere să plătești vamă și escortă.¹

În vremea asta, Felix intrase în odaie și, cum nu i se dădea atenție, se culcă pe canapea și adormi. Că-i cu plodul ăsta? întrebă Werner. Wilhelm nu avu în clipa aceea curajul să spună adevărul și nici poftă să istorisească o poveste, totuși îndoielnică, unui om care, din fire, numai credul nu era.

Toată lumea se duse să vadă domeniile și să încheie afacerea. Wilhelm nu-l lăsa pe Felix de lângă el și, de dragul băiatului, se bucura din toată inima privindu-și proprietatea. Lăcomia copilului pentru cireșe și alte fructe care începeau să se coacă îl făcu să-și amintească de vremea copilăriei sale și de multe îndatoriri ale unui tată, care trebuie să pregătească, să dobândească și să păstreze pentru ai săi ceea ce urmează să-i desfete. Cu ce interes privea pepinierele și acareturile! cu ce ardoare își propunea să repare ceea ce fusese lăsat în paragină și să clădească din nou toate câte se ruinaseră! Acum nu mai privea lumea ca pasărea călătoare, nu mai considera locuința ca un vremelnic adăpost de frunziș, ce se poate usca încă înainte de a-l părăsi. Tot ce se gândea să facă trebuia să fie destinat copilului, și tot ce voia să construiască, să dureze câteva generații. În acest sens, anii săi de ucenicie se încheiaseră și, o dată cu sentimentul de tată, câștigase și virtuțile unui cetățean. Își dădea seama de aceasta și bucuria lui era fără pereche. O, strictețe inutilă a moralei! exclamă el, oare natura nu ne formează așa cum trebuie să fim și nu o face în chipul cel mai plăcut? Ce pretenție ciudată are societatea burgheză, care mai întâi ne zăpăcește și ne îndrumă prost și apoi cere de la noi mai mult decât natura însăși! Vai de acea educație, care distruge mijloacele efi-

¹ La fel ca și harpistul, la începutul romanului, Wilhelm ar fi putut trece drept evreu, din pricina înfățișării și haineilor sale. În evul mediu, aceștia trebuiau să plătească vamă, ori de câte ori călătoreau dintr-un ținut într-altul.

ciente ale adevăratei educații indicându-ne scopul de atins, în loc să ne facă fericiți pe calea ce duce spre el !

Oricât de multe văzuse până atunci în viață, lui Wilhelm i se părea că abia acum, când își observa copilul, natura omenească i se arăta limpede. Pentru el, teatrul, ca și lumea, nu fuseseră decît o grămadă de zaruri aruncate pe față, fiecare cu o cifră mai mică sau mai mare, cifre care, adunate, dau totuși o anumită sumă. Dar acum copilul reprezenta pentru el un singur zar, pe ale cărui fațete erau săpate distinct calitățile și defectele naturii omenești.

Dorința copilului de a deosebi lucrurile creștea cu fiecare zi. O dată ce a aflat că ele au nume, a vrut să cunoască denumirea fiecărui obiect ; credea cu tărie că tatăl său știe de toate ; îl chinuia adesea cu întrebările și-i dădea prilej să se informeze despre amănunte, cărora nu le acordase pînă atunci decît puțină atenție. De asemenea la copil se arăta devreme și nevoia înmăscută de a afla originea și scopul lucrurilor. Cînd Felix întreba de unde vine vîntul și încotro pornește flacăra, abia atunci înțelegea Wilhelm propriile lui limite ; ar fi vrut să știe cît de departe poate ajunge omul cu gîndirea și în ce măsură îi era îngăduit să spere că va izbuti vreodată să răspundă la propriile lui întrebări și la întrebările altora. Impetuositatea băiatului, cînd vedea că i se face nedreptate unei ființe vii, îl bucura mult pe tată, socotind-o ca semn al unei simțiri alese. Într-o zi, copilul sărise s-o lovească plin de îndîrjire pe fata de la bucătărie, care tăiase cîțiva porumbei. Dar această bună părere n-a durat mult, căci Wilhelm îl găsi pe băiat strivind fără milă broaște și rupînd aripile fluturilor. Trăsătura aceasta îl făcu să se gîndească la alții oameni, care par cît se poate de drepti cînd nu-s ei înșiși cuprinși de patimă și cînd privesc numai faptele altora.

Sentimentul plăcut pe care-l avea Wilhelm văzînd o înfrîntură bună și frumoasă o exercită băiatul asupra exis-

tenței sale i-a fost tulburat o clipă, cînd și-a dat seama deodată că, în realitate, mai mult băiatul îl educa pe el, decît el pe băiat. Nu avea nimic de criticat la copil și nici nu era în stare să-i arate nici o cale, dacă băiatul n-o găsea el însuși ; și astfel, se părea că apucăturile urîte cu care Aurelia se luptase atît de mult, reintraseră în toate drepturile după moartea ei. Copilul nu închidea niciodată uşile, nici nu voia să mănînce din farfuria lui și nu simțea plăcere mai mare, decît cînd i se trecea cu vederea că ia îmbucătura de-a dreptul din farfuria de servit, ori că-și lasă paharul plin și bea din sticlă. Dar era nespus de drăgălaș cînd se așeza cu o carte într-un colț și spunea foarte serios : trebuie să-mi învăț lecția ! deși nici pe departe nu putea și nici nu voia să cunoască literele.

Cînd Wilhelm se gîndea cît de puțin făcuse pînă atunci pentru copil, cît de puțin capabil era să facă ceva, atunci simțea în el o neliniște în stare să-i împrăștie toată fericirea. Oare noi, bărbații, sîntem atît de egoiști din fire, se întrebă el, că nu putem să ducem grija unei ființe, în afară de noi înșine ? Nu sînt oare cu băiatul pe același drum pe care m-am aflat cu Mignon ? Am luat-o pe lîngă mine pe fetița aceea drăgălașă, prezența ei mă încînta și, în același timp, am neglijat-o cu cruzime. Ce-am făcut pentru educația ei, spre care năzuia atît de mult ? Nimic ! Am lăsat-o singură, în voia tuturor întîmplărilor la care putea fi expusă într-o societate lipsită de educație ; și pe urmă, pentru băiatul acesta, pe care-l găseai atît de deosebit, înainte de a-ți deveni așa de drag, oare te-a îndemnat inima să faci vreodată cel mai mic lucru pentru el ? Nu mai e vreme să risipești anii tăi și anii altora ; adună-ți mințile și gîndește-te ce ai de făcut pentru tine și pentru ființele bune, de care natura și sentimentul te-au legat atît de puternic.

Propriu-zis, monologul acesta nu era decît o introducere, ca să-și dovedească sieși că s-a gîndit, s-a preocupat, a căutat și a hotărît ; căci nu mai putea ezita să nu-și

mărturisească lui însuși că după ce de atâtea ori fusese zadarnic îndurerat de pierderea Marianei, simțea clar că trebuie să caute o mamă pentru băiat și că nu o va găsi decât în persoana Theresei. O cunoștea foarte bine pe această femeie admirabilă. Era singura soție și tovarășă căreia s-ar fi putut încrede și tot ei i-ar fi putut da în grijă pe Felix. Nobilul ei sentiment pentru Lothario nu-l neliniștea ; ei fuseseră despărțiți pentru totdeauna de o soartă bizară ; Therese se socotea liberă și vorbise de o viitoare căsătorie, ce e drept cu indiferență, dar ca de un lucru de la sine înțeles.

După ce chibzui el multă vreme, se hotărî să-i povestească Theresei tot ce știa despre sine. Trebuia să-l cunoască și ea, așa cum o cunoștea la rîndul lui. Începu să-și repete în minte propria lui istorie ; i se păru atît de săracă în evenimente și întreaga mărturisire atît de puțin spre folosul lui, încît de multe ori se pomenea gata să renunțe la acest proiect. În cele din urmă, se hotărî să ceară lui Jarno sulul cu anii săi de ucenicie, care se afla în turn ; Jarno zise : îl ceri la timp ; și-i dădu pergamentul.

E o senzație teribilă pentru un om cu suflet ales să-și dea seama că-i pe punctul de a fi lămurit asupra lui însuși. Toate tranzițiile sînt crize și o criză nu e oare o boală ? Cu cîtă neplăcere te uiți în oglindă după o boală ! Simți că ești mai bine și totuși nu vezi decît efectele răului ce a trecut. Wilhelm era însă destul de pregătit, împrejurările îi vorbiseră cu putere, prietenii nu-l crucăseră și chiar dacă desfășura pergamentul cu oarecare înfrigurare, se liniștea tot mai mult pe măsură ce-l citea. Găsi în el istoria amănunțită a vieții lui, descrisă în trăsături mari, dar precise ; nici fapte izolate, nici sentimente meschine nu i-au căzut sub ochi ; erau numai observații generale și binevoitoare care-l mustrau fără să-l rușineze. Pentru întâia oară își vedea chipul în afara lui ; ce e drept, nu așa cum te vezi în oglindă, tot tu însuși, ci ca un alt eu, într-un portret ; nu te recunoști în toate trăsătu-

rile, dar te bucuri că un spirit care a cugetat te-a înțeles astfel, că un mare talent a vrut să te înfățișeze astfel, că un portret despre ce ai fost mai există încă și că va dăinui mai mult decât tine însuși.

Acum cînd, datorită manuscrisului, toate împrejurările îi reveniseră în memorie, Wilhelm se apucă să aștearnă pe hîrtie istoria vieții sale pentru Therese. Aproape se rușina că, la marile ei virtuți, nu avea de pus nimic în cumpănă, care să dovedească o activitate practică din partea lui. Pe cît a fost de amănunțit în expunere, pe atît a fost de scurt în scrisoarea pe care i-a scris-o ; îi cerea prietenia, îi cerea dragostea, dacă era cu putință ; îi oferea mîna și o ruga să ia o hotărîre grabnică.

După oarecare șovăire, întrebîndu-se dacă în această problemă importantă trebuie să se sfătuiască întîi cu prietenii săi, Jarno și abatele, Wilhelm se hotărî să tacă. Era prea hotărît, pasul era prea însemnat pentru el, ca să-l mai supună judecății chiar și celui mai bun și mai înțelept om ; ba luă și precauția de a duce singur scrisoarea la poșta cea mai apropiată. Poate gîndul că în atîtea împrejurări din viața lui, în care crezuse că activează liber și în taină, fusese observat ba chiar și îndrumat, așa cum apărea limpede din manuscris, îi provocase un sentiment cam neplăcut ; acum voia să vorbească măcar cu Therese de la inimă la inimă și soarta lui să nu depindă decît de concludzia și hotărîrea ei ; așa că nu și-a făcut nici un fel de muștrări de conștiință din faptul că în această problemă importantă s-a ferit de gardienii și supraveghetorii săi.

CAPITOLUL AL DOILEA

De-abia apucase Wilhelm să expedieze scrisoarea, cînd Lothario se întoarse acasă. Fiecare se bucura că se căzuse la înțelegere în privința importantelor afaceri avute în

vedere și că urmau să se încheie curînd ; Wilhelm aștepta cu nerăbdare să vadă cum se vor rupe atîtea fire vechi, cum se vor lega altele noi și cum se va hotări în viitor propria lui soartă. Lothario îi salută pe toți cu bucurie ; era pe de-a-ntregul însănătoșit și vesel ; arăta ca un om care știe ce are de făcut și căruia nimic nu-i poate sta în cale.

Wilhelm însă nu-i răspunse la salut cu aceeași căldură. E prietenul, iubitul, logodnicul Theresei, își spunea el, și vrei să te strecoari în locul lui ! Crezi că vei putea vreodată să stingi sau să înlături impresia pe care i-a lăsat-o ? Dacă scrisoarea n-ar fi plecat, poate că n-ar fi avut curajul s-o mai trimită. Din fericire zarul fusese aruncat, poate că Therese se și hotărîse și numai depărtarea mai acoperea cu vîlul ei o concluzie fericită. Curînd va ști dacă a cîștigat sau a pierdut. Căuta să se liniștească gîndind astfel, dar inima îi era totuși înfierbîntată de emoție. Nu era în stare să acorde decît puțină atenție afacerii importante de care depindea oarecum soarta întregii sale averi. Ah, ce neînsemnat i se pare omului atunci cînd e stăpînit de patimă, tot ce-l înconjoară, tot ce-i aparține !

Spre norocul său, Lothario trată lucrurile cu generozitate, iar Werner nu făcu nici un fel de greutăți. Pe lîngă pofta de cîștig, Werner încerca bucuria că un domeniu atît de frumos va fi al său, sau mai bine zis al prietenului său. Lothario însă părea preocupat de alte gînduri. Eu nu mă pot bucura atîta de o posesiune, spunea el, cît de legitimitatea ei.

Ei, Doamne ! exclamă Werner, oare posesiunea asta a noastră nu-i destul de legitimă ?

Nu prea ! replică Lothario.

N-o plătim cu bani peșin ?

Fără îndoială ! Din pricina asta, ceea ce am eu de spus, vei socoti, probabil, că-i un scrupul neîntemeiat. După părerea mea, nici o posesiune nu-i cu totul legitimă, cu totul curată, dacă nu plătești o dare către stat.

Cum, dumneata ai prefera ca bunurile pe care le-am cumpărat libere, să fie impozabile ?

Da, pînă la un anumit punct ; căci numai din această asemănare cu celelalte posesiuni se naște siguranța proprietății. În timpurile noastre, cînd atîtea noțiuni se clatină, ce motiv puternic are țăranul să considere posesiunea nobilului mai puțin întemeiată decît a lui ? numai faptul că pe nobil dările nu-l apasă și îl apasă pe țăran.

Dar ce se va întîmpla atunci cu dobînda capitalului nostru ? replică Werner.

Nu-i va fi deloc mai rău, răspunse Lothario, dacă statul, în schimbul unui impozit convenabil și proporțional, ne-ar scuti de hocus-pocusul feudal și ne-ar îngădui să dispunem de bunurile noastre după poftă ; să nu fim obligați a le concentra în suprafețe atît de mari, să le putem împărți mai egal între copiii noștri, ca toți să-și poată exercita o activitate liberă și nestingherită, în loc să le lăsăm după noi numai niște privilegii îngrădite și îngrăditoare, de care nu ne putem bucura, fără să invocăm mereu duhul strămoșilor hoștri. Cu cît ar fi mai fericiți bărbații și femeile, dacă s-ar uita în jurul lor cu priviri libere de orice alte considerente și ar putea înălța, prin alegerea lor, o față plină de merite, sau un tînăr de valoare. Statul ar avea mai mulți cetățeni, și poate că mai buni, și n-ar duce atît de des lipsă de capete și brațe.

Pot să vă asigur, zise Werner, că nu m-am gîndit în viața mea la stat ; mi-am plătit dările¹, vama și escorta, numai așa, fiindcă e obiceiul.

Ei, acum, spuse Lothario, sper să fac din dumneata și un patriot adevărat, căci așa cum un tată bun îi servește la masă întîi pe copiii săi, tot așa și un bun cetățean trebuie să pună deoparte, înainte de orice altă cheltuială, partea pe care o datorează statului.

¹ Se plăteau dări pentru a avea siguranța circulației pe drumurile publice.

Aceste considerații generale n-au ținut în loc afacerile lor importante, dimpotrivă le-au grăbit. Când toate au fost aproape gata, Lothario îi spuse lui Wilhelm : Trebuie să te trimit într-un loc, unde ești mai necesar decît aici ; sora mea te roagă să te duci la ea, cît mai grabnic ; biata Mignon pare că se prăpădește și toți cred că prezența dumitale ar putea, cine știe, să țină boala în loc. Sora mea mi-a trimis și biletul ăsta, din care poți vedea cît de mult dorește să vii. Lothario îi dădu o foaie de hirtie. Wilhelm, care îl ascultase foarte tulburat, recunoscînd îndată scrisul contesei în rîndurile acelea aruncate grăbit cu creionul, și nu mai știu ce să răspundă.

Ia-l și pe Felix cu dumneata, adăugă Lothario ; copiii au să se distreze împreună. Ar trebui să plecați mîine dis-de-dimineață ; trăsura contesei cu care au venit oamennii mei e încă aici ; îți dau cai pînă la jumătatea drumului și mai departe iei poșta. Mergi sănătos și multe salutări tuturor din partea mea ! Spune-i surorii mele că o voi vedea în curînd și că trebuie să se pregătească de musafiri. Prietenul unchiului nostru, marchizul Cipriani, va sosi curînd la noi, sperînd că-l mai găsește în viață pe bătrîn ; doreau să petreacă împreună reamintindu-și întîmplările de altădată și discutînd despre artă, de care au fost pasionați amîndoi. Marchizul era cu mult mai tînăr decît unchiul meu și lui îi datorează cea mai mare parte din cultura sa ; trebuie să facem tot ce ne stă în putință ca să umplem întrucîtva golul pe care-l va găsi și cel mai bun mijloc este să reunim o societate numeroasă.

După aceste cuvinte, Lothario se duse la el în cameră cu abatele ; Jarno plecase încă mai înainte, călare ; Wilhelm se grăbi să se retragă în odaia sa ; n-avea pe nimeni cu cine să se sfătuiască ; nimeni nu-l putea întoarce de la pasul care-l speria atît de tare. Servitorul cel tînăr veni și-l rugă să-și pregătească bagajele, ca să le încarce chiar în noaptea aceea, pentru a putea pleca la revărsatul zorilor. Wilhelm nu știa ce să facă, dar pînă la urmă își spuse :

Deocamdată trebuie să plec din casa asta ; pe drum am să mă gîndesc la ce e de făcut şi, în orice caz, mă opresc la jumătatea drumului, trimit pe cineva îndărăt cu un bilet în care scriu ceea ce nu îndrăznesc să spun şi apoi, întîmplă-se ce s-o întîmpla ! Cu toată hotărîrea aceasta, prietenul nostru petrecu o noapte fără somn ; singurul lucru ce-l mai înviora era să se uite la Felix, care dormea atît de liniştit. Cine ştie ce încercări mă mai aşteaptă ! ofta el. Cine ştie cît or să mă mai chinuiască greşelile din trecut şi ce des îmi vor fi zădărnicate planurile de viitor, bune şi înţelepte ; dar cel puţin comoara asta, pe care o am în sfîrşit, lasă-mi-o, soartă îndurătoare sau neîndurătoare ! Dacă s-ar întîmpla ca partea aceasta din mine să fie distrusă, ca inimioara aceasta să-mi fie sîmulsă din inima mea, atunci rămas bun raţiune şi înţelepciune, rămas bun grijă şi prudenţă, n-am ce face cu instinctul de conservare ! Să dispară tot ce ne deosebeşte de animale ! şi dacă nu-i îngăduit să-ţi pui singur capăt zilelor nefericite, atunci o demenţă timpurie să-mi stingă conştiinţa, înainte ca moartea, ce-o va distruge pentru totdeauna, să-şi întindă noaptea fără de sfîrşit !

Wilhelm luă copilul în braţe, îl sărută şi-l strînse la piept, scaldîndu-l în lacrimi. Băiatul se trezi ; ochii lui luminoşi şi privirea lui dragăstoasă îl mişcă pe tată pînă în adîncul sufletului. Ce scenă mă aşteaptă, exclamă el, cînd te voi prezenta frumoasei şi nefericitei contese, cînd dînsa te va strînge la pieptul ei, pe care tatăl tău l-a rănit atît de adînc ! Să nu-mi fie oare teamă că te va alunga de lîngă dînsa cu un ţipăt, cînd atingerea ta îi va trezi din nou durerea, adevărată sau închipuită ?

Viziul nu-i lăsa vreme să reflecteze mai departe sau să ia altă hotărîre ; îl pofti în trăsura, înainte de-a se lumina de ziuă. Wilhelm îl înveli bine pe copil ; dimineaţa era răcoroasă, dar senină ; Felix vedea pentru întîia oară cum răsare soarele. Uimirea lui la vederea celor dintîi raze înflăcărâte şi a luminii care creştea tot mai puternic,

bucuria și observațiile lui neașteptate îl încântau pe tată, îngăduindu-i să arunce o privire în inimioara aceea, în fața căreia soarele se înălța și plutea, ca deasupra unei mări pure și calme.

Ajungînd într-un orașel, vizitiul deshămă și se întoarce cu caii acasă. Wilhelm luă imediat o cameră, întrebîndu-se dacă să rămînă acolo, sau să meargă înainte. În starea aceasta de nehotărîre, îndrăzni să scoată din nou bilețelul pe care, pînă atunci, nu avusese curajul să-l recitească ; scrisoarea conținea următoarele cuvinte : Trimite-mi imediat pe tînărul tău prieten ; de două zile starea lui Mig-non s-a înrăutățit. Deși împrejurarea este foarte tristă, mă bucur, totuși, că îl voi cunoaște.

Întîia oară, Wilhelm nu remarcase aceste ultime cuvinte. Acum, speriat, se hotărî pe loc să nu se mai ducă. Va să zică, exclamă el, Lothario, care știe foarte bine întîmplarea, nu i-a spus cine sînt ! Ea nu așteaptă cu inima calmă o cunoștință pe care ar prefera să n-o mai vadă, ci așteaptă un străin și cînd colo, sosesc eu ! O vād dînd înapoi de spaimă, o vād roșind. Nu, mi-e cu neputință să fac față unei asemenea scene ! În acest timp, caii fuseră aduși și inhămați ; Wilhelm se hotărî să descarcе bagajele și să rămînă pe loc. Era extrem de agitat. Cînd auzi pe o fată de serviciu urcînd scara ca să-l anunțe că toate erau gata, căută repede un pretext care l-ar fi obligat să rămînă acolo și ochii îi căzură fără voie pe biletul pe care îl ținea în mînă. Pentru Dumnezeu ! strigă el, ce-i asta ? Nu-i scrisul contesei, e scrisul amazonei !

Fata intră, îl pofti să coboare și-l luă pe Felix cu dînsa. E cu puțință ? se întreba Wilhelm uimit, e adevărat ? Ce să fac ? Să rămîn, să aștept, să cercetez ? Ori să alerg ? Să alerg cît mai repede spre un deznodămînt ? Ești în drum spre ea și mai poți să șovăi ? Ai puțința s-o vezi în astă seară și vrei să intri de bunăvoie în închisoare ? E mîna ei, fără îndoială ! Mîna asta te cheamă ; trăsura e gata să te ducă la dînsa. Acum misterul se lămurește : Lothario are

două surori. El ştie legătura mea cu una dintre ele, dar nu ştie cît de obligat sînt faţă de cealaltă. Şi nici ea nu ştie că vagabondul rănit, care îi datorează, dacă nu viaţa, cel puţin sănătatea, a fost primit atît de bine, fără să merite, în casa fratelui ei.

Felix, care se legăna jos în trăsură, strigă : Tată, vino ! vino să vezi ce nori frumoşi ! Vai, ce culori frumoase ! — Da, vin ! răspunse Wilhelm, coborînd scara ; dar toate fenomenele cereşti, care te încîntă atît de mult, dragul meu copil, nu sînt nimic pe lîngă priveliştea ce-o aştept eu.

După ce se urcă în trăsură, eroul nostru îşi rechemă în minte toate împrejurările. Va să zică şi această Natalia e prietenă cu Therese ! Ce descoperire ! Ce nădejde şi ce perspective ! Cît e de ciudat că teama de-a auzi vorbindu-se despre o soră, mi-a putut ascunde cu totul existenţa celeilalte ! — Se uita la Felix cu bucurie : nădăjduia cea mai bună primire atît pentru sine cît şi pentru copil.

Se înnoptă, soarele apusese, drumul era destul de prost, vizitiul mîna încet ; Felix adormise şi în sufletul prietenului nostru năvăleau alte griji şi alte îndoieli. Ce nebunie, ce gînduri nesăbuite au pus stăpînire pe tine ? îşi spunea în sinea lui ; o vagă asemănare a scrisului te face dintr-o dată sigur şi-ţi dă prilej să născoceşti povestea cea mai stranie ! Scoase iar biletul şi, la lumina amurgului, i se păru iar că recunoaşte scrisul contesei ; ochii săi nu voiau să regăsească în amănunte, ceea ce inima îi spusese dintr-o dată, privind întreaga scrisoare. — Deci, caii aceştia te duc spre o scenă teribilă ! cine ştie dacă în cîteva ceasuri nu te vor aduce înapoi ? Măcar dacă ai găsi-o singură ; dar probabil că e şi soţul ei acolo, poate că şi baroana ! Ce schimbată trebuie să fie ! O să pot oare să-i stau în faţă ?

Printre aceste imagini apăsătoare, numai din cînd în cînd străbătea o slabă speranţă că drumul îl duce totuşi spre amazoana sa. Se înnoptase : trăsura durui pe calda-

rîmul unei curți și se opri locului ; un servitor, cu o făclie în mînă, ieși de sub un portal măreț și coborî treptele largi pînă la trăsură. Sînteți așteptat de mult, zise el, desfăcînd apărătoarea de piele a trăsurii. Wilhelm, după ce coborî, îl luă în brațe pe Felix care adormise ; primul servitor strigă unui al doilea care stătea cu un sfeșnic în dreptul ușii : Condu îndată pe domnul la baroană !

Ca un fulger, îi trecu lui Wilhelm prin minte : Ce fericire ! Fie întîmplător, fie într-adins, baroana e aici ; pe ea o voi vedea întîi ! Contesa probabil că doarme la ora asta. Voi, spirite protectoare, ajutați-mi să treacă ușor această clipă îngrozitoare !

Întră în casă și avu dintr-o dată impresia că se găsește în locul cel mai nobil, cel mai sfînt, în care pășise vreodată. Un felinar ce atîrna din tavan lumina puternic în fața lui o scară largă, ușor înclinată, care, la etaj, se despărțea în două. Pe pedestale și în firide, se aflau statui și busturi de marmură ; unele i se păreau cunoscute. Impresiile din copilărie nu se sting, nici în cele mai mici amănunte. El recunoscă o muză, care aparținuse bunicului său, dar o recunoscă nu din pricina chipului și a valorii ei, ci pentru că avea un braț restaurat și cîteva bucăți adăugate la veșminte. Parcă ar fi trăit o poveste. Copilul era greu de purtat ; Wilhelm se clătină pe trepte și se lăsă în genunchi, ca și cum ar fi vrut să-l cuprindă mai bine. De fapt însă, avea nevoie să-și vină o clipă în fire. Abia putu să se ridice din nou. Servitorul, care-i lumina calea, vru să ia el copilul, dar Wilhelm nu-l lăsă. Păși apoi în vestibul și, spre și mai marea lui uimire, văzu atîrnat pe perete binecunoscutul tablou cu fiul de rege bolnav. De-abia avu timp să arunce o privire asupra lui, că servitorul îl conduse mai departe, prin cîteva încăperi, pînă într-un cabinet. Acolo, după un paravan care o apăra de lumină, stătea, citind, o doamnă. O, dacă ar fi ea ! oftă Wilhelm în sinea lui, în acea clipă hotărîtoare. Lăsă jos copilul, care părea că se trezise, și vru să se apropie ;

dar Felix, amețit de somn, căzu grămadă pe covor, iar doamna se sculă și păși în întâmpinarea lui Wilhelm. Era amazoana ! El nu se mai putu stăpîni și i se aruncă la picioare strigînd : Ea e ! apoi îi apucă mîna și i-o sărută cu o încintare fără margini. Copilul dormea liniștit între ei doi, pe covor.

Îl duseră pe Felix pe o canapea ; Natalia se așeză lîngă copil, rugîndu-l pe Wilhelm să ia loc pe un scăunăș, ce se găsea alături. Apoi îi oferi niște răcoritoare, pe care el le refuză, deoarece era preocupat să se încredințeze că nu se înșală, să se uite cu atenție la trăsăturile ei umbrite de paravan și s-o recunoască deplin. Natalia istorisi în linii mari despre boala de care suferea Mignon ; copila era tot mai mult măcinată de cîteva sentimente adînci ; datorită sensibilității ei foarte vii pe care o ascunde, suferă adesea de spasme violente și primejdioase la inimă ; la emoții neașteptate, de multe ori acest organ principal al corpului i se oprește brusc și atunci nu se mai simte în pieptul bieteii copile nici o adiere a unui suflu de viață. Dar îndată ce spasmul acela înspăimîntător trece, puterea naturii se manifestă din nou în pulsații violente și copila suferă de data aceasta din pricina excesului, așa cum înainte suferise de lipsa circulației sîngelui.

Wilhelm își aminti de o scenă cînd se manifestase o criză asemănătoare și Natalia se referi la medic, care avea de gînd să-i vorbească pe larg despre toate acestea și să-i dea amănunte asupra motivului pentru care a fost chemat prietenul și binefăcătorul copilei. Vei găsi la ea o schimbare ciudată, continuă Natalia ; Mignon umblă acum în haine femeiești, față de care altădată părea că are numai dispreț.

Cum ați obținut acest lucru ? întrebă Wilhelm.

Deși doream mult această schimbare, n-o datorăm decît întîmplării. Iată cum s-au petrecut lucrurile. Poate că știi că am mereu pe lîngă mine un număr de fete tinere pe care, cît timp cresc în preajma mea, doresc să le formez,

îndrumîndu-le spre ce e bun și drept. Ele nu aud din gura mea decît ceea ce socot eu însămi că e adevărat ; totuși, nu pot și nici nu vreau să le opresc de a afla unele lucruri și de la alții, deși nu sînt decît erori și prejudecăți, care circulă în lume. Dacă fetele mă întrebă, caut pe cît e cu putință să leg noțiunile acelea străine și nepotrivite cu altele adevărate, pentru ca astfel să le fac, dacă nu folositoare, cel puțin inofensive. De mai multă vreme, fetele mele au auzit din gura copiilor din sat despre îngeri, despre Ruprecht ¹ argatul și despre sfîntul Christos care, la anumite epoci, apar în persoană, fac daruri copiilor buni și-i pedepsesc pe cei răi. Ele bănuiesc că trebuie să fie persoane deghizate, părere pe care le-am și întărit-o, și, fără să intru în explicații mai largi, mi-am propus ca la întîiul prilej să le dau un asemenea spectacol. Prilejul l-am găsit repede, căci se apropia aniversarea a două surori gemene, care s-au purtat totdeauna foarte bine ; le-am făgăduit că, de data asta, un inger le va aduce darurile pe care le meritau din plin. Așteptau cu mare emoție această apariție. Pentru rol, am ales-o pe Mignon ; în ziua hotărîtă era îmbrăcată așa cum se cuvine, cu un veșmînt lung, ușor și alb. Nu-i lipsea nici colanul de aur în jurul pieptului și o diademă la fel în păr. La început am vrut să las la o parte aripile ; dar femeile care o gătiseră îi făcuseră o pereche de aripi mari, aurite, la care au vrut să-și arate tot meșteșugul și au stăruit mult să i le pună. Așa a pășit apariția minunată în mijlocul fetelor, cu un crin într-o mînă și cu un coșuleț în cealaltă, uimindu-mă chiar și pe mine. A venit ingerul ! am spus eu. Copiii s-au tras cu toții înapoi ; apoi au strigat : e Mignon ! dar nu îndrăzneau totuși să se apropie de chipul miraculos.

Iată darurile voastre, spuse ea și le întinse coșulețul. Fetele s-au adunat în jurul ei ; o priveau, o pipăiau, îi puneau întrebări.

¹ Moș Crăciun sau Moș Niculaie.

Ești înger ? o întrebă o fetiță.

Aș vrea să fiu, răspunse Mignon.

De ce porți un crin ?

Aș fi fericită, dacă inima mi-ar fi atît de curată și de deschisă.

Cum sînt aripile tale ? lasă-ne să vedem.

Ele înfățișează altele mai frumoase, care nu s-au deschis încă.

Și astfel răspundea cu înțeles adînc la toate întrebările naive și simple. Cînd s-a potolit curiozitatea miciei adunări și impresia acestei apariții începu să mai slăbească, am vrut să-i scoatem costumul. Ea s-a împotrivit, și-a luat țitera, s-a urcat aici pe masa asta înaltă și ne-a cîntat un lied, cu un farmec neînchipuit :

Lăsați-mă să par, pîn-ce voi fi ;
Nu-mi scoateți albul meu veșmînt !
Din raiul pămîntesc eu voi fugi
Spre locuința din pămînt.

Acolo mă voi odihni un pic,
Apoi vedere nouă-oi dobîndi,
Din ce-am avut nu voi păstra nimic,
Și haina albă o voi părăsi.

Și cînd voi întilni făpturi cerești,
De-s fată sau băiat n-or întreba,
Lipsită de veșminte pămîntești
Trup de lumină voi avea.

E drept, în griji și muncă n-am trăit
Dar sufletu-mi amar se chinuia.
De timpuriu tristețea m-a îmbătrinit.
Pe veci redați-mi tinerețea mea !

Atunci m-am hotărît imediat, continuă Natalia, să-i las rochia și să-i mai fac și altele la fel, pe care acum

le poartă și în care, după cum socot eu, ființa ei are cu totul altă expresie.

Deoarece era târziu, Natalia îl părăsi pe noul venit, care s-a despărțit de ea cu oarecare îngrijorare. E măritată sau nu ? se întreba în sinea lui. De câte ori auzise un zgomot, se temuse că se va deschide o ușă și că va intra soțul ei. Servitorul, care-l conduse în camera lui, plecase repede, înainte de-a avea curajul să-l întrebe. Neliniștea îl mai ținu treaz încă o bucată de vreme, pe care și-o petrecu asemuind imaginea amazoanei și aceea a noii sale prietene. Dar nu voiau încă să se contopească ; primul chip și-l făurise oarecum el singur, dar acesta de-acum părea aproape că vrea să-l refăurească *pe dînsul*.

CAPITOLUL AL TREILEA

A doua zi dimineată, pe cînd pretutindeni era încă liniște, Wilhelm ieși din cameră pentru a vizita locuința. Era cea mai pură, mai frumoasă și mai nobilă arhitectură pe care o văzuse vreodată. Arta adevărată e ca societatea aleasă, își zise el ; ne silește în chipul cel mai plăcut să ne dăm seama de măsura după care și pentru care e formată natura noastră intimă. Impresia produsă de statuile și busturile care aparținuseră bunicului său i-a fost neînchipuit de plăcută. Plin de dor, se grăbi să se ducă la tabloul cu prințul bolnav și găsi că-i la fel de fermecător și emoționant. Servitorul îi deschise și alte încăperi ; Wilhelm dădu de o bibliotecă, de o colecție de istorie naturală, de un laborator de fizică, dar se simți foarte străin de toate aceste lucruri. În răstimp, Felix se trezise și venise în fugă după dînsul ; Wilhelm însă era îngrijorat, gîndindu-se cînd și unde va primi scrisoarea Theresei ; se temea să dea ochii cu Mignon și, într-o măsură, chiar cu

Natalia. Ce deosebire între starea lui de acum și acea clipă cînd sigilase scrisoarea către Therese și se dăruise în întregime, cu bucurie, unei ființe atît de nobile !

Natalia trimise pe cineva să-l poștească la micul dejun. Wilhelm intră într-o cameră unde mai multe fetițe, curat îmbrăcate și care toate păreau mai mici de zece ani, așezau masa, în timp ce o persoană mai în vîrstă aducea diferite feluri de băuturi.

Musafirul se uită cu atenție la un portret, atîrnat deasupra canapelei ; recunoscuse în el chipul Nataliei, deși realizarea nu-l mulțumea pe deplin. Natalia intră în cameră și asemănarea păru că dispăre cu totul. Spre consolarea lui, personajul din tablou purta crucea unui ordin religios pe piept și la Natalia vedea acum o cruce asemănătoare.

Mă uit la acest portret, zise dînsul, și mă minunez că un pictor poate fi în același timp atît de adevărat și atît de fals. Tabloul vă seamănă perfect, ca să zic așa, și totuși nu are nici trăsăturile, nici expresia dumneavoastră.

Mai degrabă e de mirare că e atît de asemănător ; căci nu e portretul meu, ci al unei mătuși care semăna cu mine chiar și la vîrsta aceea pe cînd eu nu eram decît un copil. A fost pictat cînd avea cam vîrsta mea de acum, și, la prima vedere, toată lumea crede că sînt eu. Păcat că n-ai cunoscut-o pe ființa asta extraordinară ! Îi datorez atît de mult ! O sănătate foarte șubredă, poate o preocupare prea mare de sine și, în același timp, o adîncă neliniște morală și religioasă nu i-au îngăduit să fie pentru lume ceea ce ar fi putut deveni în alte împrejurări și condiții. A fost o lumină care n-a strălucit decît pentru puțini prieteni și îndosebi pentru mine.

E cu puțință, replică Wilhelm, după ce reflectă o clipă, în care timp îi apărură deodată în minte atîtea amănunte ce coincideau, e cu puțință ca acel suflet frumos și nobil, ale cărei mărturisiri intime mi-au fost împărtășite și mie, să fie mătușa dumneavoastră ?

Ai citit caietul ? întrebă Natalia.

Da, răspunse Wilhelm, l-am citit cu cel mai mare interes și pot spune că mi-a influențat întreaga viață. Ceea ce m-a izbit îndeosebi citind acea scriere, a fost, ca să spun așa, puritatea existenței, nu numai a ei personal, ci și a tot ce-o înconjură, acea independență a firii sale și refuzul de a admite ceva ce n-ar fi fost în armonie cu sentimentele ei nobile și afectuoase.

Ești mai binevoitor, ar trebui să spun chiar că ești mai drept cu acest caracter frumos, decît mulți alții care i-au citit manuscrisul. Orice om cultivat știe cît are de luptat cu o anumită asprime, atît la el cît și la alții, cît de mult îl costă educarea sa și cum, totuși, în anumite ocazii, nu se gîndește decît la sine și uită ce datorează celorlalți. Ce des își fac reproșuri oamenii de treabă că nu s-au comportat destul de delicat ; și totuși, cînd o asemenea natură delicată se autoeducă prea exigent, se supraeducă, dacă vrei, lumea nu are pentru ea nici îngăduință, nici respect. Dar oamenii de acest fel sînt, în afara noastră, ceea ce e idealul în sufletul nostru : modele, nu pentru a fi imitate, ci pentru a ne stimula. Rîdem de pasiunea pentru curățenie a olandezelor, dar ar mai fi oare prietena Therese ceea ce este, dacă un model asemănător nu i-ar flutura mereu înaintea ochilor, pe cînd se ocupă de treburile gospodărești ?

Așadar, zise Wilhelm, găsesc în prietena Theresei pe Natalia la care ținea atît de mult inima acelei mătuși neprețuite, pe Natalia, care din copilărie era atît de miloasă, atît de afectuoasă și săritoare ? Numai din asemenea spiță putea să se nască o astfel de făptură ! Ce perspectivă se deschide în fața mea cînd cuprind deodată cu privirea pe toți strămoșii dumneavoastră și întregul cerc căruia aparțineți !

Adevărat, într-un anume sens, n-ai fi putut fi mai bine informat despre noi, decît prin povestirea mătușii noastre ; bineînțeles, dragostea ei față de mine a făcut-o

să spună prea mult bine despre copilul ce eram atunci. Când vorbești de copii, nu exprimi realitatea, ci numai nădejtile pe care le ai.

Ascultînd-o, lui Wilhelm îi veni repede în minte că acum aflase și despre originea lui Lothario și despre copilăria lui ; frumoasa contesă îi apărură ca fetiță, cu perlele mătușii la gît ; fusese și el aproape de acele perle, atunci cînd adorabilele și gingașele buze ale contesei se apropiaseră de ale sale. Wilhelm încercă să îndepărteze aceste amintiri frumoase cu ajutorul altor gînduri. Începu să treacă în revistă persoanele pe care le cunoscuse datorită acelui manuscris. Prin urmare, mă aflu în casa venerabilului unchi ! Nu e o casă, e un templu, a cărui demnă preoteasă, al cărui geniu, sînteți dumneavoastră. Îmi voi aduce aminte toată viața de impresia încercată aseară, cînd am intrat și am avut din nou în fața ochilor vechile opere de artă din copilăria mea. Mi-am amintit de statuile compătimitoare din cîntecul blîndeii Mignon ; dar statuile de aici nu aveau de ce să mă plîngă ; ele mă priveau cu o mare seriozitate și-mi legau nemijlocit vremea copilăriei cu clipa de față. Această veche comoară a familiei noastre, bucuria vieții bunicului meu, o găsesc aici, așezată printre atîtea opere de artă valoroase, iar eu, care datorită firii mele am fost favoritul acelui neprețuit bătrîn, eu, nevrednicul, mă găsesc și eu aici ; o, Doamne, în ce împrejurări și în ce tovarășie !

Fetițele plecaseră rînd pe rînd din cameră, ducîndu-se la micile lor ocupații. Rămas singur cu Natalia, Wilhelm îi lămuri mai clar ultimele sale vorbe. Descoperirea că o parte însemnată din operele de artă expuse aparținuse bunicului său îi crease o stare sufletească de bucurie și apropiere. Datorită manuscrisului, cunoștea toată casa și, înconjurat de acele obiecte de artă, i se părea că se găsește iar printre ai săi. Acum dorea s-o vadă pe Mignon. Natalia îl rugă să aibă răbdare pînă se va întoarce medicul, care fusese chemat la cineva în apropiere. Se poate

înțelege lesne că era același om mărunțel și activ pe care îl cunoaștem de mult și despre care se vorbește și în *Mărturisirile unui suflet frumos*.

Întrucît mă găsesc în mijlocul acelei familii, spuse Wilhelm, fără îndoială că abatele de care pomenește manuscrisul este omul distins și misteros pe care l-am regăsit acum în casa fratelui dumneavoastră, după întîmplările cele mai ciudate. Poate îmi veți da unele lămuriri mai amănunțite despre el.

Natalia răspunse : Despre abate ar fi multe de spus ; ce cunosc mai precis este influența pe care ă avut-o asupra educației noastre. A fost convins, cel puțin o bucată de vreme, că educația trebuie legată numai de înclinațiile firești ; ce mai gîndește acum, n-aș putea spune. El susține că lucrul cel mai important pentru un om este activitatea și că nu poți face nimic fără dispoziția necesară, fără instinctul care ne împinge spre o anumită activitate. Se afirmă, spunea el de obicei, că poezii sînt născuți ; se afirmă același lucru și pentru celelalte arte ; aceasta fiindcă așa trebuie și pentru că amintitele activități ale naturii umane nu pot fi imitate ușor ; dar privite cu atenție, toate facultățile noastre, chiar cele mai neînsemnate, sînt innăscute ; nu se află vreuna care să nu fie determinată de ceva. Numai educația noastră șovăitoare și echivocă îl face pe om nesigur ; ea trezește dorințe în loc să dea viață vocațiilor ; și în loc să ajute dispozițiilor reale, îndreaptă străduințele către obiecte, care atît de des nu sînt în concordanță cu natura celui ce năzuiește spre ele. Un copil, un tînăr care greșește mergînd pe calea ce și-a ales-o, e de preferat multora, care merg drept pe un drum străin lor. Cînd prin el însuși, ori prin îndrumări, găsește drumul drept, adică drumul potrivit cu natura lui, nu-l mai părăsește niciodată, pe cînd ceilalți sînt mereu în primejdie să-și scuture jugul străin și să se lase în voia unei libertăți fără frîu.

E ciudat, zise Wilhelm, că omul acesta remarcabil s-a ocupat și de mine și se pare că, potrivit metodei lui, chiar dacă nu m-a îndrumat spre greșeli, totuși o bucată de vreme m-a făcut să persist în ele. Trebuie să aștept cu răbdare să văd cum va răspunde mai târziu că, în înțelegere cu alții, și-a cam bătut joc de mine.

În ce mă privește, n-am a mă plinge de această fantezie, dacă fantezie o fi, zise Natalia, căci, dintre frați și surori, eu am fost cea mai avantajată. La fel, nu văd cum ar fi putut fi mai bine educat fratele meu Lothario; poate că numai buna mea soră, contesa, ar fi trebuit tratată altfel; poate s-ar fi putut insufla naturii sale mai multă gravitate și tărie. Ce se va întâmpla însă cu fratele Friedrich, nu-i chip de ghicit; mi-e teamă că va deveni victima acestei experiențe pedagogice.

Mai aveți un frate? întrebă Wilhelm.

Da, răspunse Natalia, un om cu caracter vesel și ușuratic, și, cum n-a fost împiedicat să vînture lumea, nici nu știu ce se va alege de ființa aceasta voioasă și mînfîrnată. Nu l-am mai văzut de multă vreme. Singurul lucru care mă liniștește e că abatele și mai ales cei din societatea fratelui meu sînt mereu informați unde se găsește și ce face.

Wilhelm se pregătea să ceară părerea Nataliei asupra acestui paradox, precum și amănunte despre societatea aceea secretă, cînd intră medicul și, după ce-i salută, începu îndată să vorbească despre starea în care se afla Mignon.

Natalia luă pe Felix de mîină, spunînd că se duce la Mignon, s-o pregătească pentru vizita prietenului ei.

Rămăs singur cu Wilhelm, medicul continuă: Am să-ți povestesc lucruri extraordinare, pe care dumneata nici nu le bănuiești. Natalia ne-a lăsat ca să putem vorbi mai liber despre unele fapte pe care, deși le-am aflat de la ea, totuși nu se cuvine să le discutăm în prezența ei. Natura ciudată a bieteii copile de care ne ocupăm acum constă

numai dintr-o dorință adincă ; aş putea spune că dorul de a-și revedea patria și dorul de dumneata, dragă prietene, sînt tot ce se mai află pămîntesc în ea ; amîndouă tîntele se află la o depărtare infinită, amîndouă sînt de neatinș pentru acest biet suflet. Se pare că e dintr-o familie din preajma Milanului și că, de copil, a fost răpită părinților săi de către o trupă de saltimbanci. Mai mult nu poți afla de la dînsa, în parte pentru că era prea mică pentru a putea indica locuri și nume, dar, mai ales, fiindcă a jurat să nu povestească ceva precis nici unui om despre casa și originea ei. Căci oamenii care au găsit-o rătăcită și cărora le-a descris foarte exact locuința, implorîndu-i s-o ducă acasă, au luat-o cu ei repede, iar noaptea, la han, crezînd că doarme, rideau că au făcut o captură bună, care nu-și va mai găsi drumul de întoarcere. Atunci biata făptură a fost cuprinsă de disperare cumplită, după care i s-a arătat Maica Domnului și a încredințat-o că va avea grijă de ea. De aceea și-a jurat cu legămint sînt ca, pe viitor, să nu se mai încreadă în nimeni, să nu povestească nimănui cele întîmplate cu ea și să trăiască numai cu nădejdea într-un ajutor dumnezeiesc, și tot astfel să moară. Chiar și ce-ți povestesc eu acum, n-a fost spus Nataliei în mod explicit ; vrednica noastră prietenă a reconstituit totul din cîteva fraze izolate, din cîntece și vorbe scăpate copilărește, care trădează tocmai ce vor să ascundă.

Wilhelm putea acum să-și explice unele cîntece și unele vorbe ale copilei. Îl rugă foarte stăruitor pe medic să-i spună tot ce știa din ciudatele mărturisiri ale acelei ființe fără seamăn.

Vai, oftă medicul, pregătește-te să asculți o mărturisire stranie, o întîmplare la care dumneata ai luat parte fără să știi, și care mă tem că e hotărîtoare pentru viața și moartea acestei biete făpturi.

Vorbește ! strigă Wilhelm ; nu mai am răbdare.

Îți aduci aminte, începu medicul, de o vizită tainică, la vremea nopții, pe care ți-a făcut-o o femeie după reprezentăția cu Hamlet ?

Da, mi-aduc foarte bine aminte, răspunse Wilhelm înroșindu-se ; dar nu credeam că în clipa asta mi s-ar putea aminti despre acea întâmplare.

Știi cine era ?

Nu, dar mă înspăimîntați ! pentru Dumnezeu, doar n-a fost Mignon ? Cine era ? Spune-mi !

Nu știu nici eu

Deci, nu era Mignon ?

Nu, sigur că nu. Dar Mignon avea de gînd să se furișeze la dumneată în odaie și, ascunsă într-un ungher, a trebuit să vadă cu spaimă cum o rivală i-o lua înainte.

O rivală ! exclamă Wilhelm ; vorbește mai departe. Mă zăpăcești cu totul.

Fii bucuros că poți afla repede urmarea de la mine. Eu și Natalia, care nu dădeam decît o vagă importanță întâmplării, am fost destul de chinuiți, pînă să înțelegem limpede starea de tulburare a sărmaneii copile pe care doream s-o ajutăm. Philine și alte fete, prin vorbe ușurate și printr-un anume cîntec, ce i-a atras atenția, au făcut-o să găsească fermecătoare ideea de a petrece o noapte împreună cu omul iubit, fără să se gîndească la altceva, decît la un somn încrezător și fericit. Afecțiunea pentru dumneata, prietene, era vie și violentă în inima ei tinăra ; în brațele dumitale, copila și-a potolit de multe ori unele dureri ; își dorea acum fericirea asta, în plinătatea ei. Uneori se gîndea să-ți ceară acest lucru prietenește, dar o împiedica o frică tainică. În sfîrșit, seara aceea veselă, ațîțarea, provocată de vinul gustat în multe rînduri, i-au dat curaj să încerce fapta îndrăzneată și să se furișeze la dumneata, noaptea. Fugise înainte, ca să se ascundă în camera ce rămăsese deschisă ; dar cînd a ajuns sus, în capul scăriilor, a auzit un zgomot înăbușit ; s-a pitit undeva și a văzut o femeie îmbrăcată în alb, strecurîn-

du-se în cameră. Dumneata ai venit imediat după aceea și Mignon a auzit cum ai tras zăvorul ușii.

Copila a cunoscut atunci niște chinuri de neînchipuit : toate simțirile impetuoase ale unei gelozii pătimașe se împleteau cu elanurile necunoscute ale unei năzuințe vagi, punînd stăpînire cu toată puterea asupra ființei sale, încă nede dezvoltate. Inima, care pînă atunci îi bătuse vioi de dor și așteptare, s-a oprit deodată, apăsîndu-i pieptul ca o bucată de plumb ; nu mai putea respira, nu știa ce să facă ; a auzit harpa bătrînului, a alergat la el în mansardă, și și-a petrecut noaptea la picioarele lui, în convulsii înfiorătoare.

Medicul se opri o clipă, dar deoarece Wilhelm tăcea, își urmă istorisirea : Natalia mi-a spus că în viața ei n-a văzut ceva mai înspăimîntător ca starea copilei, în timp ce vorbea despre asta ; ba chiar, nobila noastră prietenă își făcea reproșuri că, prin întrebările și îndemnurile ei, i-a smuls această mărturisire și că, datorită amintirii, s-a reînnoit cu atîta cruzime durerea vie a sărmaneii fete.

Biata făptură, îmi spunea Natalia, de-abia ajunsese la această parte a istorisirii sale, sau mai degrabă a răspunsurilor la întrebările mele insistente și deodată a căzut jos apăsîndu-și mîna pe piept și plîngîndu-se că i-a revenit durerea acelei nopți înfiorătoare. Se zvîrcolea pe jos ca un vierme și a trebuit să-mi adun toate puterile spre a mă gîndi la mijloacele potrivite în asemenea cazuri, ca să-i liniștesc sufletul și trupul.

Mă pui într-o situație cumplită ! strigă Wilhelm ; tocmai în clipa cînd trebuie s-o revăd pe ființa aceasta dragă, dumneata mă faci să simt atît de aprig cît rău i-am făcut. Dacă trebuie s-o văd, de ce-mi tai curajul de a mă apropia nestîngerit de ea ? Și-ți mărturisesc că, dacă această e starea ei sufltească, nu-mi dau seama cum ar putea-o ajuta prezența mea. Dacă ești convins, ca medic, că cele două dorințe ale ei i-au zdruncinat atît de tare sănătatea, încît e în primejdie să-și piardă viața, de ce

să-i stirnesc durerea prin prezența mea și, poate, să-i grăbesc sfârșitul ?

Dragă prietene, replică medicul, cînd nu putem vindeca, sîntem datori să alinăm ; adesea prezența celui iubit înlătură puterea nimicitoare a imaginației și transformă dorul pătimaș într-o contemplație potolită, după cum dovedesc exemple foarte concludente. Dar toate cu măsură și potrivit scopului ! Căci prezența poate tot atît de bine să ațîțe o pasiune ce se stinge. Du-te s-o vezi pe biata copilă, poartă-te prietenește cu ea și să așteptăm cu răbdare rezultatul.

Natalia se întoarse chiar atunci cerîndu-i lui Wilhelm s-o urmeze la Mignon. Pare tare fericită că e împreună cu Felix, zise ea, și sper că-l va primi bine și pe prieten. Wilhelm o urmă cu oarecare șovăire ; era foarte tulburat de cele aflate și se temea de o scenă pasională. Dar cînd intră, lucrurile se petrecură cu totul altfel.

Mignon, în veșmîntul ei alb și lung, cu bogatul ei păr castaniu, în parte împletit, în parte făcut bucle, ținea pe Felix în brațe, strîngîndu-l la piept ; ea arăta cu adevărat ca un spirit despărțit de trup, iar băiețelul ca însăși viața : ai fi zis că cerul și pămîntul se îmbrățișau. Mignon întinse lui Wilhelm mîna, zîbind, și-i șopti : Îți mulțumesc că mi-ai adus copilul ; mi l-au răpit, Dumnezeu știe cum, și nu mai puteam trăi fără el. Atîta vreme cît inima mea va mai avea nevoie de ceva pe pămînt, numai el va putea să umple golul dintr-însa.

Liniștea cu care Mignon și-a primit prietenul i-a bucurat pe toți. Medicul recomandă ca Wilhelm s-o vadă pe copilă cît mai des și le dădu în grijă să fie ținută în echilibru trupesc și sufletesc. Apoi plecă făgăduind să se întoarcă în curînd.

Acum Wilhelm putea s-o observe în voie pe Natalia în cercul ei ; nimeni n-ar fi putut să-și dorească ceva mai bun, decît să trăiască alături de ea. Prezența ei avea

o influență binefăcătoare asupra tinerelor fete și a femeilor de diferite vârste care trăiau în casa ei, ori în vecinătate, de unde veneau destul de des s-o vadă.

Cursul vieții dumneavoastră a fost desigur totdeauna la fel, îi spuse Wilhelm într-o zi ; căci, dacă nu mă înșel, descrierea făcută de mătușa dumneavoastră pe vremea când erați copilă, vi se potrivește și acum. Se vede bine că niciodată nu v-ați rătăcit ; n-ați fost niciodată nevoită să faceți un pas îndărăt.

Asta o datorez unchiului meu și abatelui care s-au priceput atât de bine să-mi prețuiască însușirile înnăscute. Nu-mi amintesc din copilărie aproape nimic altceva decât că vedeam pretutindeni mizeria oamenilor și că simțeam dorința nestăvilită de a-i ajuta. Un copil care nu sta încă pe picioarele lui, un bătrîn neputincios, dorul unei familii bogate de-a avea copii, chinul alteia sărace de-ai crește pe ai săi, o năzuință secretă pentru o meserie, imboldul de-a cultiva un talent, predispozițiile pentru sute de mici meșteșuguri folositoare — toate le descopereau ochii mei, făcuți parcă anume pentru asta. Le vedeam acolo, unde nimeni nu-mi atrăgea atenția să le caut și se părea că m-am născut pentru a le remarca. Farmececele naturii neînsuflețite, pentru care atîția oameni sînt deosebit de sensibili, nu-mi făceau nici o impresie ; farmececele artei, încă și mai puțin. Pentru mine, cea mai plăcută senzație era, și este încă, de a găsi repede în minte un leac, un mijloc de a îndrepta, un ajutor pentru vrîo nevoie ori o lipsă ce întîlneam în cale.

Dacă vedeam un cerșetor în zdrențe, îmi aduceam aminte de hainele nefolosite pe care le știam atîrnate în dulapurile alor mei ; dacă vedeam niște copii istoviți din lipsă de îngrijire și de hrană, îmi aduceam aminte de cutare doamnă, care se plictisea în mijlocul bogăției și trîndăviei ; dacă vedeam pe unii oameni prea îngrămădiți într-un spațiu restrîns, mă gîndeam că ar trebui găzduiți în încăperile cele mari din atîtea case și palate.

Felul acesta de a vedea, era la mine cu totul natural, independent de orice judecată, așa că, pe cînd eram copilă, din pricina asta făceam isprăvile cele mai năstrușnice și de multe ori puneam oamenii în încurcătură cu propunerile mele neobișnuite. Am mai avut o ciudățenie : numai cu greu și foarte tîrziu am ajuns să privesc oamenii ca pe un mijloc de-a obține cele de trebuință ; toate binefacerile mele erau daruri în natură și știu că ai mei au rîs adesea de mine în această privință. Numai abatele părea că mă înțelege ; era totdeauna îngăduitor, mă ajuta să mă cunosc pe mine însămi, să-mi cunosc dorințele și inclinațiile și să le împlinesc cu măsură.

Așadar, întrebă Wilhelm, la educarea fetițelor ați adăugat principiile acelor oameni ciudați ? lăsați pe fiecare să se dezvolte după natura sa ? lăsați copiii să caute și să rătăcească, să greșească, să ajungă fericit la țintă ori să se piardă în chip nenorocit în eroarea lor ?

Nu, spuse Natalia, felul acesta de a proceda cu oamenii e cu totul împotriva vederilor mele ! Cine nu ajută în clipa în care e nevoie, înseamnă că nu ajută ; cine nu dă sfat pe loc, înseamnă că nu sfătuiește. Tot așa de necesar mi se pare să stabilești anumite reguli și să le insuflă copiilor, pentru a le da o anumită ținută în viață. Da, aș putea susține că e mai bine să greșim ținîndu-ne de reguli, decît să greșim, mînați cînd ici, cînd colo, de capriciile naturii noastre. Și, după cum văd eu oamenii, mi se pare că în firea lor rămîne totdeauna un gol, ce nu poate fi umplut decît de o lege bine definită.

Deci metoda dumneavoastră e cu totul deosebită de cea practică de prietenii noștri ?

Da, răspunse Natalia ; dar din asta poți vedea ce toleranți sînt acei oameni care nu mă împiedică să-mi urmez drumul, tocmai pentru că e al meu, ci dimpotrivă, caută să-mi vină în ajutor în tot ce doresc.

Ne rezervăm dreptul să relatăm amănunțit cu alt prilej cum proceda Natalia cu copiii ei.

Mignon dorea ades, să vadă lume, lucru ce i se îngăduia cu atît mai mult, cu cît părea că se deprinde iarăşi încetul cu încetul să-şi deschidă inima faţă de Wilhelm şi că devenea mai veselă şi mai însufleţită. La plimbare, deoarece obosea repede, se sprijinea de braţul lui. Acum, zicea ea, Mignon nu se mai caţără şi nu mai sare şi totuşi simte încă mereu dorinţa de a trece de pe un vîrf de munte pe altul, de pe o casă pe alta, dintr-un copac în altul. Cît pizmuiesc păsările, mai ales cînd îşi clădesc cuiburile cu atîta iscusinţă şi încredere !

Curînd Mignon şi-a luat obiceiul să-şi poftască prietenul tot mai des în grădină. Dacă era ocupat, sau dacă nu-l găsea, trebuia să-i ţină locul Felix ; şi, dacă în unele clipe, biata fată părea cu totul desprinsă de pămînt, alteleori se agăţa cu putere de tată şi fiu şi părea că de nimic nu-i este mai teamă, decît de a fi despărţită de ei.

Natalia părea îngîndurată. Noi am dorit, zise ea, ca prin prezenţa dumitale să-i înviorăm din nou sărmana-i inimă ; dar nu ştiu dacă am făcut bine. Tăcu şi aşteptă ca Wilhelm să spună ceva. Şi Wilhelm se gîndea că, în stare de acum, Mignon ar suferi groaznic dacă ar afla de legăturile lui cu Therese ; şi nici nu putea vorbi despre proiectul său, atîta vreme cît se afla în nesiguranţă ; nu bănuia că Natalia era informată despre toate.

Tot aşa, nu putu să asculte fără strîngere de inimă pe nobila sa prietenă cînd îi vorbi despre sora sa, lăudîndu-i însuşirile şi deplîngîndu-i situaţia. Fu însă şi mai tulburat cînd Natalia îl vesti că, foarte curînd, o va vedea acolo pe contesă. Soţul ei, povesti Natalia, nu mai are alt gînd, decît să-l înlocuiască pe răposatul conte Zinzendorf în comunitatea moravă, să susţină şi, prin priceperea şi activitatea sa, să dezvolte mai departe această mare instituţie. Vine cu soţia, ca să-şi ia oarecum rămas bun ; apoi va vizita diferite locuri, unde s-a stabilit comunitatea ; e lăsat să facă ce vrea şi aproape îmi vine să cred că va întreprinde cu sărmana mea soră o călătorie în America,

pentru a fi absolut la fel cu predecesorul său. Și, deoarece e aproape convins că nu-i lipsește mult ca să fie un sfânt, se prea poate ca, în adîncul sufletului, să-i încolțească dorința de a străluci, pînă la urmă, și ca martir.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Se vorbise destul de des despre domnișoara Therese, se pomenise destul de des despre ea, și aproape de fiecare dată Wilhelm fusese pe cale să-i mărturisească noii sale prietene că-și oferise mîna și inima acelei femei admirabile. Dar un sentiment, pe care nu și-l putea explica, îl oprea ; a tot șovăit pînă cînd Natalia, cu zîmbetul ei îngerească, modest și senin, cu care se obișnuiseră toți s-o vadă, îi spuse : La urma urmei trebuie să rup eu tăcerea și să pătrund cu de-a sila în tainele dumitale. De ce-mi ascunzi, prietene, un eveniment, care pentru dumneata e atît de important și care mă privește și pe mine foarte de aproape ? Ți-ai oferit mîna prietenei mele ; să știi că nu mă amestec nechemată, în această chestiune ; iată legitimația mea : scrisoarea pe care ți-o trimite Therese prin mine.

O scrisoare de la Therese ! exclamă Wilhelm.

Da, domnule ! și soarta dumitale e hotărîtă. Ești un om fericit. Dă-mi voie să vă felicit, și pe dumneata și pe prietena mea.

Wilhelm amuțise cu ochii ațintiți în gol. Natalia îl privi mai cu atenție ; observă că se făcuse palid. Bucuria ți-e atît de puternică, continuă ea, încît ia înfățișarea spaimii și-ți răpește glasul. Particip și eu la bucurie din toată inima, deși nu mi-am pierdut graiul. Sper că-mi vei fi recunoscător, căci trebuie să-ți spun că înrîurirea mea asupra hotărîrii Theresei n-a fost mică ; mi-a cerut

sfatul și, printr-o întâmplare curioasă, dumneata tocmai te aflai aici, așa că am putut să înving unele îndoieli care o mai rețineau pe prietena mea ; curierii au alergat repede de la un loc la altul și iată hotărîrea ei, iată dez-nodămîntul ! Acum trebuie să-i citești toate scrisorile ; trebuie să privești nestingherit și clar în inima atît de frumoasă a logodnicei dumitale.

Wilhelm despături hîrtia, pe care Natalia i-o înmînă cu pecețile rupte ; scrisoarea conținea următoarele cuvinte prietenești :

„Sînt a dumitale, așa cum sînt și cum mă cunoști. Te numesc al meu, așa cum ești și cum te cunosc. Schimbărilor pe care căsnicia le va aduce în ființa noastră și în relațiile noastre, vom ști să le facem față cu înțelepciune, curaj și voie bună. Deoarece nu vom fi legați prin pasiune, ci prin afecțiune și încredere, vom risca mai puțin decît mulți alții. Mă vei ierta, desigur, că-mi voi aduce aminte uneori de prietenul meu de odinioară ; în schimb voi strînge la piept pe fiul dumitale ca o adevărată mamă. Dacă vrei să împarți cu mine de îndată căsuța în care stau, consideră-te domn și stăpîn ; în vremea aceasta, vom încheia cumpărarea domeniului. Aș dori să nu se facă acolo nici o schimbare fără mine, ca să arăt imediat că merit încrederea ce mi-o acorzi. Rămii cu bine, dragă, dragă prietene, logodnic iubit, soț venerat ! Therese te îmbrățișează cu speranță și bucurie. Prietena mea îți va spune mai multe decît mine, îți va spune tot.”

Wilhelm, pe care această scrisoare îl făcuse să simtă din nou prezența Theresei sale, își veni pe deplin în fire. Pe cînd citea, îi trecură repede prin minte fel de fel de gînduri. Găsi cu spaimă în inima sa semne evidente de afecțiune pentru Natalia ; se învinovăți, își spuse că asemenea gînduri sînt o nebunie, căută să și-o închipuie pe Therese în toată perfecțiunea ei, citi din nou scrisoarea, deveni mai calm, sau mai degrabă deveni destul de stăpîn pe sine ca să poată părea calm. Natalia îi înfățișă scriso-

rile; pe care le schimbase cu Therese ; din ele vom extrage câteva pasaje.

După ce își descrisese logodnicul, așa cum îl vedea ea, Therese continua :

„Așa cred că e bărbatul care mi-a cerut acum mîna. Ce gîndește despre el însuși, vei afla mai tîrziu din paginile în care se descrie cu toată sinceritatea ; sînt convinsă că voi fi fericită cu el.“

„În ceea ce privește condiția socială, știi foarte bine ce-am gîndit totdeauna despre această problemă. Unor oameni le este groază de mezalianțele sociale și nu pot să le suporte. Eu nu vreau să conving pe nimeni, dar vreau să mă comport după convingerile mele. Nu mă gîndesc să-ți dau nici un exemplu, deși am destule la îndemînă. Pe mine mă sperie numai mezalianțele sufletești : un vas, care nu se potrivește cu conținutul, mult lux și prea puțină plăcere ; bogăție și zgîrcenie, titlu nobiliar și purtare grosolană ; tinerețe și pedanterie, mizerie și ostentație ; acest fel de legături m-ar putea omori ; lumea n-are decît să le califice și să le prețuiască așa cum vrea.“

„Nădăjduiesc că ne vom înțelege, bizuindu-mă mai cu seamă pe faptul că-ți seamănă ție, iubită Natalia, ție, pe care te prețuiesc și te stimez neînchipuit de mult. Da, ca și tine nutrește aceeași aspirație nobilă de a descoperi perfecțiunea, ceea ce are ca rezultat că binele pe care credem că-l găsim, îl creem chiar noi înșine. De cîte ori nu te-am certat în gînd că te-ai purtat cu cutare sau cutare om altfel decît mine, că într-o împrejurare sau alta, te-ai comportat altfel decît m-aș fi comportat eu ; și, totuși, de cele mai multe ori, rezultatul a arătat că tu ai avut dreptate. Dacă luăm oamenii așa cum sînt, spu-

neai tu, atunci îi facem și mai răi ; dacă ne purtăm cu ei de parcă ar fi cum s-ar cuveni să fie, atunci îi ducem pe calea pe care e bine să meargă. Îmi dau seama că eu nu pot vedea lucrurile așa și nici nu mă pot purta în felul acesta. Priceperea, ordinea, disciplina, conducerea, iată ce mă interesează. Îmi mai amintesc de vorbele lui Jarno : Therese își dresază elevele, Natalia le formează. Da, el a mers atât de departe, încît o dată mi-a negat cu totul cele trei frumoase însușiri : credința, iubirea și speranța. În loc de credință, a spus el, Therese are inteligență ; în loc de iubire, stăruință, și în loc de speranță, încredere. Pot să-ți mărturisesc că, înainte de a te cunoaște, găseam că nimic nu-i mai presus pe lume în afară de claritate și înțelepciune ; numai prezența ta m-a convins, m-a însuflețit, m-a subjugat și acum dau înțietate sufletului tău frumos și nobil. În același sens îl prețuiesc și pe prietenul meu ; povestea vieții lui este o continuă căutare și negăsire ; dar nu o căutare stearpă, ci una minunată și plină de candoare ; își închipuie că i s-ar putea da ceea ce nu poate veni decît din el. Astfel, draga mea, perspicacitatea nu-mi va strica nici de data aceasta ; îmi cunosc soțul cu mult mai bine decît se cunoaște el însuși și îl prețuiesc cu atât mai mult. Îl văd clar, dar nu în totalitatea lui, și toată priceperea mea nu mă poate face să bănuiesc ce e în stare să realizeze. Cînd mă gîndesc la el, chipul lui se amestecă mereu cu al tău și nu știu dacă merit să aparțin unor asemenea oameni. Dar vreau să fiu demnă de voi, făcîndu-mi datoria, îndeplinind tot ce se poate aștepta și spera de la mine.“

„Dacă mă gîndesc la Lothario ? Zilnic și din tot suflul. Nu mă pot lipsi de el nici o clipă în societatea care mă înconjoară spiritual. O, cît îl plîng pe omul acesta minunat, care a devenit rudă cu mine printr-o greșală de tinerețe și pe care natura l-a făcut să fie atât de apro-

piat de tine. De fapt, o ființă ca tine ar fi mai vrednică de el decît mine. Numai ție aș fi putut, ar fi trebuit să ți-l cedez. Să fim ale lui pe cît se poate, pînă va găsi o soție vrednică, și chiar atunci să fim și să rămînem împreună !”

Dar ce vor spune acum prietenii noștri ? începui Natalia. — Fratele dumneavoastră nu știe încă nimic ? — Nu, tot atît de puțin cît și rudele dumitale ; lucrurile au fost tratate de data aceasta numai între noi, femeile. Nu știu ce gărgăuni i-a vîrît Lydia în cap Theresei ; se pare că nu mai are încredere în abate și în Jarno. În tot cazul Lydia i-a trezit oarecare bănuială cu privire la anumite legături și planuri secrete despre care, bineînțeles, eu știu în general, însă în care nu m-am gîndit niciodată să pătrund ; și acum, cînd e vorba de pasul acesta hotărîtor în viața ei, Therese nu vrea să accepte nici o altă influență decît pe a mea ; cu Lothario s-a înțeles încă de mult doar să-și anunțe reciproc căsătoria, fără să se mai sfătuiască în legătură cu asta.

Natalia scrisese apoi o scrisoare fratelui ei ; îl invită pe Wilhelm să adauge cîteva cuvinte, după cum o rugase Therese. Erau gata să sigileze scrisoarea, cînd Jarno se anunță pe neașteptate. A fost primit cu bucurie ; părea vesel și glumeț și, în sfîrșit, nu se mai putu stăpîni și le spuse : Am venit aici anume ca să vă aduc o veste foarte ciudată, dar plăcută ; o veste care o privește pe Therese a noastră. Adesea ne-ai certat, scumpă Natalia, că ne ocupăm de prea multe lucruri, dar acum vei vedea ce bine e să ai spioni pretutindeni. Ghicește despre ce e vorba, să-ți vedem spiritul de pătrundere !

Aerul de satisfacție cu care rosti aceste cuvinte, privirea ștrengărească ce-o aruncă Nataliei și lui Wilhelm îi convinse pe amîndoi că secretul lor era descoperit. Natalia răspunse zîbind : Sîntem mai abili decît crezi ;

am aşternut pe hîrtie dezlegarea enigmei, înainte de a ne fi fost propusă.

Cu aceste vorbe îi întinse scrisoarea adresată lui Lothario, încîntată că preîntîmpină în felul acesta mica surpriză şi umilinţă pe care Jarno se gîndise să i-o producă. Acesta luă hîrtia cu oarecare mirare, îşi aruncă numai ochii pe ea, o scăpă din mîină şi se uită la amîndoi cu ochi mari, cu o expresie de surpriză şi chiar de spaimă, neobişnuită pe chipul său. Nu scoase nici un cuvînt.

Wilhelm şi Natalia erau foarte nedumeriţi. Jarno se plimba neliniştit prin cameră. Să spun sau să nu spun ? rosti el. Totuşi nu poate rămîne secret ; încurcătura nu poate fi evitată. Atunci, secret pentru secret ! Surpriză pentru surpriză ! Therese nu-i fiica mamei sale ! Piedica e înlăturată. Am venit aici ca să vă rog s-o pregătiţi pe această nobilă fată pentru căsătoria cu Lothario.

Jarno văzu consternarea celor doi prieteni, care stăteau cu ochii în pămînt. Situaţia aceasta, zise el, e una dintre acelea care se îndură cel mai greu împreună. Fiecare se gîndeşte mai bine în singurătate la cele ce are a se gîndi ; eu, cel puţin, vă cer îngăduinţa să mă retrag o oră. Jarno se duse în grădină, unde Wilhelm îl urmă maşinal, dar la oarecare distanţă.

După o oră, se aflau iarăşi împreună. Wilhelm luă cuvîntul şi spuse : Înainte, cînd trăiam fără scop şi fără plan, uşor, ba chiar uşuratic, prietenia, dragostea, simpatia, încrederea îmi ieşeau în cale cu braţele deschise, ba chiar mă împresurau din toate părţile ; acum, cînd am devenit serios, văd că soarta se poartă altfel cu mine. Hotărîrea de a oferi Theresei mîna mea e poate prima decizie care porneşte numai de la mine. Mi-am alcătuit planul cu chibzuinţă, raţiunea mea era cu totul de acord şi prin consimţămîntul acestei fete admirabile, toate dorinţele îmi erau realizate. Însă întîmplarea cea mai neaşteptată dă la o parte mîna mea întinsă. Therese îmi întinde mîna ei din depărtare, ca într-un vis, dar nu i-o pot primi şi această

viziune frumoasă mă părăsește pentru totdeauna. Așadar, adio viziune încântătoare ! Adio, închipuiri ale fericirii desăvârșite, adunate în jurul ei.

Rămase o clipă tăcut, cu ochii pierduți în gol ; Jarno vru să vorbească. Lăsați-mă să vă mai spun ceva, interveni Wilhelm, căci de data asta se joacă soarta întregii mele vieți. În clipa aceasta nu sînt susținut decît de impresia pe care mi-a făcut-o Lothario prima dată cînd l-am cunoscut, impresie care mi s-a întipărit adînc în minte și mi-a rămas neștersă. Omul acesta merită toată afecțiunea și prietenia, și fără jertfă nu se poate concepe o prietenie. Pentru el mi-a fost lesne să înșel o biată fată ; pentru el, trebuie să-mi fie cu puțință să renunț la logodnica cea mai prețuită. Duceți-vă la Lothario, istorisiți-i întîmplarea aceasta atît de ciudată și spuneți-i în ce fel sînt gata să procedez.

Jarno îi răspunse : În asemenea cazuri, sînt de părere că lucrurile își găsesc dezlegarea, dacă nu ne pripim. Să nu facem nici un pas fără consimțămîntul lui Lothario. Mă duc la el ; așteptați în liniște întoarcerea mea, sau o scrisoare de la dînsul.

Plecă și-i lăsă pe amîndoi prietenii într-o stare de mare tristețe. Avură destul timp să reexamineze întîmplarea pe toate fețele și să-și spună părerile. Abia atunci le-a venit în minte că au primit atît de simplu de la Jarno revelația aceea extraordinară și că n-au întreat de nici un amănunt. Ba, Wilhelm începu să aibă și unele îndoieli ; dar mirarea, s-ar putea spune chiar tulburarea, le-a ajuns la culme, cînd, a doua zi, sosi un trimis al Theresiei, aducînd Nataliei următoarea scrisoare ciudată :

„Oricît de curios ar părea, sînt nevoită totuși să-ți expediez, după scrisoarea mea anterioară, o alta, pentru a-ți cere să-mi trimiți cît se poate de repede logodnicul. Trebuie să-mi devină soț, indiferent ce planuri fac alții pentru a mi-l răpi. Dă-i scrisoarea alăturată ! Dar fără martor, oricare ar fi el.“

Scrisoarea către Wilhelm conținea următoarele : „Ce vei gândi despre Therese a ta, că grăbește deodată, cu ardoare, o legătură ce părea că fusese pusă la cale cu rațiunea cea mai calmă ? Nu te lăsa împiedicat de nimic, pornește la drum îndată ce primești această scrisoare. Vino dragă, dragă prietene, de trei ori mai iubit acum, când oamenii vor să mi te răpească, sau cel puțin să-mi îngreuieze drumul spre fericire.“

Ce-i de făcut ? întrebă Wilhelm după ce citi scrisoarea.

Niciodată inima și rațiunea nu mi-au fost atât de neputincioase ca acum, răspunse Natalia, după oarecare gândire ; nu știu ce-i de făcut, după cum nu știu nici ce să te sfătuiesc.

Ar fi oare cu putință, strigă cu violență Wilhelm, ca nici Lothario însuși să nu știe nimic, sau, dacă știe ceva, să fie totuși, ca și noi, jucăria unor planuri ascunse ? Nu cumva povestea aceea a fost născocită la repezeală de Jarno, când a văzut scrisoarea noastră ? Nu ne-ar fi spus altceva, dacă n-am fi fost atât de pripiți ? Ce-or fi urmărind ? Ce intenții pot avea ? La ce fel de plan se poate gândi Therese ? Da, nu rămîne nici o îndoială, Lothario e înconjurat de influențe și legături secrete ; am aflat și eu că ei cercetează în anumit sens faptele și viața multor oameni și că se pricep să-i împingă pe o cale sau alta. Nu înțeleg deloc scopul final al acestor mistere ; dar ultima lor intenție o văd foarte limpede ; să mi-o răpească pe Therese. Pe de o parte, mi se descrie, poate numai de formă, că fericirea posibilă a lui Lothario depinde de mine, pe de altă parte, iubita mea, nobila mea logodnică, mă cheamă lingă inima ei. Ce trebuie să fac ? La ce să renunț ?

Puțină răbdare ! zise Natalia ; să ne gândim un pic. În toată această încurcătură stranie, știu numai atât, că nu trebuie să grăbim ce e irevocabil. Împotriva unei născociri, împotriva unui plan iscusit, avem de partea noastră perseverența și înțelepciunea ; în curînd se va vedea dacă lucrul e adevărat sau scornit. Dacă fratele meu are într-a-

devăr nădejde că s-ar putea uni cu Therese, ar fi crud să-i răpești pentru totdeauna fericirea, tocmai în clipa în care i se arată binevoitoare. Să așteptăm să ne spună dacă știe ceva despre toate acestea, dacă el însuși e convins, dacă el însuși nădăjduiește.

Din fericire, o scrisoare a lui Lothario veni în sprijinul raționamentelor Nataliei. „Nu-ți trimit înapoi pe Jarno, scria el; pentru tine, un rînd așternut de mîna mea e mai mult decît amănuntele care ți le-ar putea da un altul. Sînt convins că Therese nu e fiica mamei sale și nu pot renunța la gîndul că va fi a mea, pînă nu se va convinge și ea și nu va alege cu judecată calmă între mine și prietenul nostru. Te rog nu-l lăsa să plece de lîngă tine. E în joc fericirea, viața unui frate. Îți făgăduiesc că această mesiguranță nu va dura mult.”

Vezi cum stau lucrurile, spuse afectuos Natalia. Dă-mi cuvîntul de onoare că nu vei pleca din casa aceasta.

Îl dau ! exclamă Wilhelm, întinzîndu-i mîna; nu voi părăsi casa fără voia dumneavoastră. Mulțumesc lui Dumnezeu și duhului meu protector că, de data aceasta, am fost călăuzit, și chiar de dumneavoastră.

Natalia îi scrisese Theresei, relatîndu-i toată întîmplarea și declarîndu-i că nu-i dă voie prietenului s-o părăsească; în același timp îi trimise și scrisoarea lui Lothario.

Therese răspunse: „Sînt foarte mirată că și Lothario e convins, căci altfel, față de sora sa, nu s-ar preface în asemenea măsură. Sînt necăjită, foarte necăjită. Mai bine să nu-ți spun mai mult. Cel mai potrivit ar fi să vin la tine, după ce mai întîia voi găsi un cuib pentru biata Lydia, cu care toți se poartă crud. Mi-e teamă că sîntem păcăliți cu toții și încă în așa fel, ca să nu mai ajungem să vedem limpede ce se întîmplă cu noi. Dacă prietenul meu ar gîndi la fel, ar căuta să-ți scape din mîna și s-ar arunca în brațele Theresei sale, pe care nimeni nu i-ar mai putea-o răpi; dar mi-e teamă că va trebui să-l pierd și că nu-l

vei recîştiga nici pe Lothario. Lui îi este răpită Lydia, trezindu-i-se speranța că mă va putea avea. Nu vreau să mai spun nimic ; încurcătura ar deveni și mai mare. Timpul va arăta dacă cele mai înnumoase legături nu vor fi destrămate, subminate și zdruncinate în așa fel, încît chiar cînd se vor limpezi toate, n-o să putem face nimic pentru a le restabili. Dacă prietenul meu nu se smulge de acolo, voi sosi eu peste cîteva zile, pentru a-l căuta la tine și a mi-l păstra. Te miri, desigur, cum a pus stăpînire această pasiune pe Therese a ta. Nu e pasiune, e convingerea că, deoarece Lothario nu poate fi al meu, prietenul acesta nou va fi fericirea vieții mele. Spune-i asta din partea băiatului care stătea cu el sub stejar și care era atît de fericit de interesul ce i-l arăta. Spune-i asta din partea Theresei, care i-a primit propunerea cu inima deschisă. Primul vis al meu, cum aș fi trăit cu Lothario, mi-a fugit departe din suflet ; visul, cum mă gîndisem să trăiesc cu noul meu prieten, îl am și acum prezent în fața ochilor. Oare mi se acordă atît de puțină considerație încît se crede că mi-e ușor să-l schimb iarăși pe unul cu celălalt, așa, pe negîndite ?“

Mă încred în dumneata, îi spuse Natalia lui Wilhelm, dîndu-i scrisoarea Theresei ; știu că n-ai să fugi. Gîndește-te că ții în mîinile dumitale fericirea vieții mele. Existența mea e atît de strîns legată de existența fratelui meu, că nu se poate ca el să simtă vreo durere, pe care să n-o resimt și eu, nici o bucurie, care să nu mă ferecească și pe mine. Pot spune chiar că numai prin Lothario am aflat că inima poate fi mișcată și înălțată, că în lume e cu puțință bucuria, dragostea, că poate exista un sentiment, care ne satisface mai presus de orice.

Natalia se opri. Wilhelm îi luă mîna, rostind cu glas tare : O, continuați ! A venit vremea să ne mărturisim unul altuia cu adevărat ; acum avem mai multă nevoie decît oricînd, să ne cunoaștem mai bine.

Da, prietene, zise Natalia zîmbind cu o demnitate calmă și blîndă, neasemuită ; poate că nu-i nepotrivit să-ți spun acum că tot ceea ce se descrie în atîtea cărți, tot ceea ce lumea înfățișează sub numele de iubire, mie mi s-a părut totdeauna a fi numai un basm.

Cum, n-ați iubit niciodată ? exclamă Wilhelm.
Niciodată, sau totdeauna, răspunse Natalia.

CAPITOLUL AL CINCILEA

Discutînd astfel, se plimbaseră amîndoi prin grădină ; Natalia culegea felurite flori cu înfățișări neobișnuite și cu totul necunoscute lui Wilhelm, care întreba mereu de numele lor.

Desigur, spuse Natalia că nu bănuiești pentru cine culeg buchetul acesta. E destinat unchiului meu, căruia îi vom face o vizită. Soarele strălucește acum puternic în Sala trecutului ; e clipa cînd trebuie să te conduc acolo și eu nu intru niciodată fără să nu duc cîteva din florile care îi plăceau cu deosebire unchiului meu. Era un om original, în stare să facă cea mai ciudată impresie. Pentru anumite plante și animale, pentru anumiți oameni și anumite țări, chiar și pentru anumite feluri de pietre avea o preferință marcată, rareori explicabilă. Obișnuia să spună adesea : Dacă din tinerețe nu m-aș fi împotrivit atît de mult mie însumi, dacă nu m-aș fi străduit să-mi aplic inteligența pe o arie cît mai mare și să mă ridic spre ceea ce este general, aș fi devenit omul cel mai mărginit și nesuferit din lume ; căci nimic nu e mai insuportabil decît o originalitate singularizată la un om de la care poți cere o activitate adevărată, necesară. Și totuși, trebuia să recunoască singur că și-ar fi pierdut sufletul și viața dacă, din timp în timp, nu și-ar fi dat frîu liber și nu și-ar

fi îngăduit să guste cu pasiune din plăceri, pe care nu putea totdeauna să le laude sau să le scuze. Nu-i vina mea, spunea el, dacă n-am reușit să-mi pun cu totul de acord impulsurile cu rațiunea. În asemenea împrejurări, avea obiceiul să glumească de multe ori pe socoteala mea, spunind : Natalia poate fi socotită fericită în această viață, căci natura ei nu-i cere decît ceea ce lumea dorește și practică în mod curent.

Vorbind astfel, Wilhelm și Natalia ajunseră din nou la corpul principal al clădirii. Ea îl conduse printr-o galerie largă la o ușă păzită de doi sfincși de granit. Chiar și ușa era în stil egiptean, ceva mai îngustă sus decît la bază, și canaturile ei de bronz îți prevesteau o priveliște gravă, chiar înfricoșătoare. În schimb, cît de plăcut erai surprins, cînd așteptarea aceasta se prefăcea în seninătatea cea mai deplină de îndată ce intrai în incintă, unde arta și viața alungau orice amintire a morții și a mormîntului. În zid erau scobite arcade simetrice, în care se aflau sarcofage mari ; în interiorul coloanelor se vedeau ocnițe mai mici, împodobite cu vase și urne funerare ; restul suprafeței zidurilor și al bolții era proporționat împărțit în spații unde erau pictate diferite personaje mărețe și senine, încadrate cu chenare, ghirlande frumoase și alte podoabe, pe panouri de diferite mărimi. Părțile arhitectonice erau îmbrăcate cu o frumoasă marmură galbenă, ce bătea ușor spre roșu ; caneluri de un albastru deschis, cărora o iscusită compoziție chimică le dăduse aspectul de lapislazuli, legau unitar toate, încîntînd în același timp ochiul prin contrastul culorilor. Toată această bogăție și ornamentație se înfățișa în cele mai pure proporții arhitectonice și oricine intra avea impresia că e înălțat deasupra lui însuși, căci abia atunci, prin această armonie artistică, simțea ce e omul și ce ar putea fi.

În partea opusă ușii se vedea, pe un sarcofag bogat, chipul de marmură a unui om venerabil, sprijinit pe o pernă. Ținea în fața lui un sul la care părea că privește

luniștit și atent. Sulul era astfel așezat că puteai citi lesne următoarele cuvinte : *Adă-ți aminte să trăiești* ¹.

Dînd la o parte un buchet veșted, Natalia așază florile proaspete în fața statuii unchiului, căci a lui era chipul de marmură ; lui Wilhelm i se păru că recunoaște trăsăturile domnului bătrîn, pe care-l văzuse atunci în pădure. — Aici am petrecut noi multe ceasuri, pînă ce sala a fost decorată, zise Natalia. În ultimii ani, unchiul nostru adunase în jurul lui cîțiva artiști iscusîți și distracția lui cea mai plăcută era să-i ajute să imagineze și să aleagă subiectele pentru desenele și schițele după care s-au făcut aceste picturi.

Wilhelm nu se mai sătura să admire obiectele care-l înconjurau. Cîtă viață în această Sală a trecutului ! exclamă el ; ai putea tot atît de bine s-o numești Sala prezentului și a viitorului. Așa au fost toate și așa vor rămîne ! Nimic nu-i pieritor, afară de cel care privește și se bucură. Imaginea aceasta a mamei, care-și strînge copilul la piept, va supraviețui multor generații de mame fericite. După secole poate, un tată se va bucura privindu-l pe acest bărbat bărbos care-și lasă deoparte seriozitatea, jucîndu-se cu fiul său. Totdeauna logodnica va sta la fel de rușinoasă, cu dorurile ei nemărturisite, avînd nevoie să fie mîngîiată, să fie încurajată ; și tot cu aceeași nerăbdare se va opri logodnicul în prag și va trage cu urechea pentru a ști dacă poate păși înăuntru.

Ochii lui Wilhelm rătăceau pe nenumăratele tablouri din jur. De la primul impuls voios al copilului de a se sluji de mădularele sale jucîndu-se, pînă la gravitatea senină și solitară a înțeleptului, se putea vedea, într-un sir de tablouri frumoase și vii, că omul nu posedă nici o înclinare sau facultate înnăscută pe care să n-o exercite, să n-o folosească. De la sentimentul de gingașă încîntare al fetei care întîrzie să-și scoată ulciorul din unda lîmpede în care și-a privit cu plăcere chipul, pînă la solemnitățile

¹ În opoziție intenționată cu formula de salut a unui ordin călugăresc : *Memento mori* (amintește-ți că vei muri).

înălțătoare, cînd regi și popoare invocă pe zei în preajma altarelor, în semn de alianță, toate erau reprezentate semnificativ și cu forță.

Era o lume, era un cer, care-l învăluiau pe spectator în acest lăcaș și, în afară de gîndurile pe care le trezeau acele tablouri, în afară de sentimentele ce le inspirau, se părea că în ele mai era ceva, care-l copleșea pe om în întregime. Wilhelm simțea acest lucru, fără să-și poată explica despre ce e vorba. Ce e senzația aceasta, care independent de orice semnificație, liberă de simpatia ce ne-o inspiră întîmplările și destinul omenesc, poate să acționeze asupra mea cu atîta putere și, în același timp atît de plăcut ? se întreba el. Ea reiese din ansamblu, reiese din fiecare detaliu, fără să pot pricepe bine ansamblul, fără să-mi pot însuși detaliile în chip deosebit. Intuiesc un soi de vrajă în aceste suprafețe și linii, în aceste dimensiuni, forme și culori. Ce face oare din figurile acestea, primate chiar numai superficial, o podoabă atît de atrăgătoare ? Simt că aș putea să zăbovesc aici, să mă odihnesc, să cuprind toate cu ochii, să fiu fericit și, în același timp, să mă gîndesc cu tîtul la altceva, decît la cele ce am în fața ochilor.

Și, desigur, dacă am putea descrie cît de bine erau împărțite toate în sală, cum toate se armonizau direct sau prin contrast, prin unitate sau varietate de culori, cum fiecare lucru fiind pus la locul său producea un efect desăvîrșit și inteligibil, atunci am transporta pe cititorii noștri într-un loc, pe care n-ar dori să-l părăsească repede.

Patru candelabre mari, de marmură, se aflau în colțurile sălii ; alte patru mai mici stăteau în mijloc, în jurul unui sarcofag minunat împodobit care, judecînd după mărimea sa, putea să păstreze trupul unei persoane tinere, de statură mijlocie.

Natalia se opri lingă acest monument și, atingîndu-l cu mîna, zise : unchiului meu îi plăcea cu deosebire această operă antică. El spunea adesea : Nu cad numai flori tim-

purii pe care le poți păstra în ocnitele cele mici de sus ; cad și fructe care atîrnînd pe ramuri ne dau mult timp cele mai frumoase speranțe, pe cînd un vierme ascuns le pregătește o maturitate precoce și nimicirea totală. Mi-e teamă, continuă ea, că prevestea sfîrșitul copilei noastre dragi, care se sustrage tot mai mult îngrijirilor noastre și pare că tînjește după lăcașul acesta al liniștii.

Cînd erau gata să plece, Natalia spuse : Trebuie să-ți mai atrag atenția asupra unui lucru. Observi colo sus, de ambele părți, lojile acelea semicirculare ? Acolo ar putea sta ascunși cîntăreții unui cor, iar ornamentele acelea de bronz de sub cornișă servesc la suspendarea draperiilor care, conform dispozițiilor lăsate de unchiul meu, trebuie atîrnate la orice înmormîntare. El nu putea trăi fără muzică mai ales fără de muzică vocală, și avea ciudățenia că nu voia să-i vadă pe cîntăreți. Obişnuia să spună : Teatrul ne dă deprinderi prea rele ; acolo muzica servește numai ochiului, acompaniază mișcările, nu sentimentele. La oratorii sau concerte, înfățișarea solistului ne stingherește totdeauna. Adevărata muzică e numai pentru urechi ; nu se poate închipui ceva mai universal, decît o voce frumoasă ; dar, cînd ai în fața ochilor pe individul mărginit care o produce, atunci acea impresie pură de universalitate e distrusă. Vreau să văd pe omul cu care trebuie să vorbesc, căci este o individualitate, al cărui caracter și înfățișare dau valoare sau nu celor spuse ; dimpotrivă, cel ce-mi cîntă trebuie să fie invizibil, înfățișarea lui nu trebuie să mă seducă, sau să mă înșele. Aici un organ se adresează altui organ, nu spiritul către spirit ; nu lumea nesfîrșit de variată, ochiului ; nu cerul, omului. Tot așa, dorea ca și la muzica instrumentală orchestra să fie pe cît posibil ascunsă căci, prin mișcările mecanice și gesturile necesare, dar atît de ciudate ale muzicanților, sîntem distrați și tulburați. De aceea, unchiul meu nu asculta muzică decît cu ochii închiși, pentru a-și concentra toată ființa spre desfătarea pură și unică a urechii.

Voiau tocmai să părăsească sala, cînd i-au auzit pe copii năvălind în galeria de la intrare și pe Felix strigînd : Ba, eu ! Ba, eu !

Mignon se avîntă prima pe ușa deschisă ; era cu respirația tăiată și nu putea scoate nici un cuvînt. Felix strigă încă de la oarecare distanță : A veni mama Therese ! Copiii, după cum se vedea, se luaseră la întrecere care să aducă întii vestea. Mignon căzuse în brațele Nataliei ; inima îi bătea cu putere.

Copil rău ce ești ! o dojeni Natalia ; nu știi că ți-e interzisă orice mișcare violentă ? Uite cum îți bate inima !

Las-o să se sfarme ! zise Mignon cu un suspin adînc ; bate prea de multă vreme.

De abia își reveniseră din această tulburare, din această consternare aproape, cînd intră Therese. Se repezi și-o îmbrățișă pe Natalia și pe copilă, apoi se întoarse spre Wilhelm, îl privi cu ochii ei limpezi și-i spuse : Ei, prietene, cum te simți ? Cred că nu te-ai lăsat înșelat ? El făcu un pas înainte, ea i se aruncă în brațe și-l cuprinse pe după gît. O, Therese a mea ! exclamă Wilhelm.

Prietene, iubitul meu, soțul meu ! Da, sînt a ta pe veci ! strigă ea printre sărutări fierbinți.

Felix o trăgea de rochie, strigîndu-i : Mamă Therese, sînt și eu aici ! Natalia stătea în picioare și privea în gol ; deodată Mignon își duse mîna stîngă la inimă, întinse cu putere brațul drept, țipă și căzu ca moartă la picioarele Nataliei.

Spaima fu groaznică : nu se mai simțea nici o bătaie a inimii, nici un puls, Wilhelm o luă în brațe și o duse repede sus : trupul copilei atîrna fără vlagă, peste umărul lui. Prezența medicului aduse prea puțină consolare ; el și cu tînărul chirurg, pe care-l cunoaștem, se osteniră zadarnic ; biata făptură nu mai putea fi readusă la viață.

Natalia făcu un semn Theresei ; aceasta își luă prietenul de mîna și-l scoase din cameră. Wilhelm era mut, nu putea rosti o vorbă și n-avea curajul să întilnească pri-

virea Theresei. Stătea așa lângă ea, pe aceeași canapea, unde o văzuse pe Natalia în prima zi. Reflecta cu iuțeală la un șir de fatalități, sau, mai degrabă nu reflecta, ci își lăsa sufletul tulburat de imagini pe care nu le putea alunga din minte. Sînt clipe în viață, cînd întîmplările, ca niște suveici înaripate, se mișcă încolo și înapoi înaintea noastră, fără să le poți opri, și desăvîrșesc o țesătură, pe care noi înșine am urzit-o, mai mult, ori mai puțin. Prietene, iubite ! șopti Therese, rupînd tăcerea și luîndu-i mîna, să fim strîns uniți în clipa aceasta, cum va trebui poate să fim adesea în împrejurări asemănătoare. Acestea sînt întîmplări care se pot îndura pe lume numai în doi. Gîndește-te, prietene, că nu ești singur ; arată că o iubești pe Therese a ta, începînd prin a-ți împărți durerea cu ea. Apoi îl îmbrățișă și-l strînse duios la piept ; el o cuprinse în brațe cu ardoare, suspinînd : Sărmana copilă, în clipe de tristețe căuta apărare și refugiu la pieptul meu atît de nesigur ; fie ca în acest ceas înspăimîntător eu să-mi găsesc sprijin la adăpostul inimii tale ! Stăteau strîns îmbrățișați și Wilhelm îi simțea inima bătînd la pieptul său ; dar în el era pustiu și singurătate ; numai chipul lui Mignon și al Nataliei îi pluteau în închiuire, ca niște umbre.

Natalia intră în cameră. Dă-ne binecuvîntarea ! zise Therese, să fim uniți în fața ta, în clipele acestea dure-roase ! — Wilhelm își ascunsese fața la pieptul Theresei ; era mulțumit că putea să plîngă. N-o auzise pe Natalia intrînd, n-o vedea ; doar sunetul vocii ei îi spori și mai mult lacrimile. — Nu vreau să despart ce-a unit Dumnezeu, spuse Natalia surizînd ; dar nu vă pot lega și nici nu vă pot lăuda că durerea și dragostea au alungat cu totul din inima voastră amintirea fratelui meu. La aceste vorbe, Wilhelm se smulse din brațele Theresei. Unde pleci ? strigară amîndouă femeile. — Lăsați-mă să văd copila pe care am ucis-o ! strigă el. Nenorocirea pe care-o vedem cu ochii e mai mică decît aceea pe care imaginația •

o imprimă cu violență în suflet ; să mergem la îngerul care ne-a părăsit ; chipul senin al lui Mignon ne va spune că e fericită. Deoarece prietenele nu l-au putut opri pe tinărul al cărui suflet era atât de zguduit, l-au urmat și ele ; însă bunul medic, ce i-a întâmpinat împreună cu chirurgul, i-a împiedicat să se apropie de trupul neînsuflețit. Mai bine stați departe de spectacolul acesta trist și îngăduiți-mi să dau oarecare durată resturilor pămîntești ale acestei ființe deosebite, atât cît îmi îngăduie știința mea. Vreau să întrebuițez pentru această faptură gingașă un procedeu admirabil, care constă nu numai în îmbalsămarea corpului, ci și în menținerea unei aparențe de viață. Deoarece i-am prevăzut moartea, am făcut toate pregătirile și, cu ajutorul chirurgului, trebuie să izbutesc. Lăsați-mi numai cîteva zile și să nu căutați să revedeți copila, pînă n-o vom duce în Sala trecutului.

Tinărul chirurg ținea iarăși trusa aceea ciudată în mîini. De la cine poate s-o aibă ? îl întrebă Wilhelm pe medic. O cunosc foarte bine, interveni Natalia, o are de la tatăl lui, care te-a pansat atunci în pădure.

O, deci nu m-am înșelat ! exclamă Wilhelm ; am recunoscut imediat panglica. Cedează-mi-o mie ! Ea m-a pus întii pe urmele binefăcătoarei mele. Lucrul acesta neînsuflețit a supraviețuit atîtor bucurii și suferințe ! La cîte dureri n-a fost panglica asta martoră și urzeala ei ține încă bine ! La cîte agonii n-a luat parte și culorile ei încă nu s-au șters. A fost de față la una din cele mai minunate clipe ale vieții mele, cînd zăceam la pămînt, rănit, și mi-a apărut chipul dumneavoastră caritabil, în timp ce copila, a cărei moarte timpurie o plîngem acum, era lîngă mine, cu părul stropit de sînge și îngrijorată că nu voi scăpa cu viață.

Prietenii n-avură timp să vorbească mai mult despre trista întîmplare și s-o încunoștințeze pe domnișoara Therese asupra cauzei probabile a morții bieteii Mignon,

ăci li se anunță sosirea unor străini ; dar cînd oaspeții se arătară, se dovedi că nu sînt străini. Erau Lothario, Jarno și abatele. Natalia ieși în întîmpinarea fratelui ei ; printre ceilalți domni o clipă de tăcere. Therese se adresă zîmbind lui Lothario : Fără îndoială că nu te-ai așteptat să mă găsești aici ; în tot cazul, nu era potrivit să ne întîlnim în acest moment ; totuși, după o absență atît de lungă, te salut din toată inima.

Lothario îi strînse mîna și-i răspunse : Dacă tot trebuie cîndva să suferim și să renunțăm, atunci, cel puțin, să se întîmple acest lucru în prezența ființei pe care o iubim și o dorim. Nu pretind să exercit nici o înrîurire asupra hotărîrii ce o vei lua, și am atîta încredere în inima, în rațiunea și bunul dumitale simț, încît îți depun bucuros în mîini soarta mea și soarta prietenului meu.

Convorbirea a trecut repede la subiecte generale, ba chiar la subiecte fără însemnătate. Curînd, societatea s-a împărțit în perechi pentru a porni la plimbare. Natalia era cu Lothario, Therese cu abatele, iar Wilhelm rămase cu Jarno la castel.

Apariția celor trei prieteni, în clipa în care o durere atît de grea apăsă inima lui Wilhelm, în loc să-l distragă, nu făcu decît să-i răscolească și să-i înrăutățească starea sufletească ; era supărat și bănuitor și nu putea și nici nu voia să ascundă acest lucru atunci cînd Jarno l-a întrebat ce e cu tăcerea lui morocănoasă. Ce vrei mai mult ? strigă Wilhelm. Lothario vine cu ajutoarele lui și ar fi de mirare ca puterile acelea misterioase din turn, care sînt totdeauna atît de active, să nu acționeze și acum asupra noastră ; nu știu ce scop ciudat vor să atingă cu noi și prin noi ; așa cum îi cunosc eu pe oamenii aceștia preasfinți, se pare că, de fiecare dată, intenția lor lăudabilă nu-i alta decît să despartă ce e unit și să lege ce e despărțit. Ce fel de țesătură poate ieși de aici, asta va rămîne o veșnică enigmă pentru ochii noștri profani.

„Ești supărat și amărit, zise Jarno ; asta e cît se poate de frumos și bine. Dacă ai putea chiar să te înfurii, ar fi și mai bine.

Sfatul poate că e bun, răspunse Wilhelm ; mi-e tare teamă că unii au plăcerea de a-mi pune de data asta la cea mai cumplită încercare răbdarea mea înăscută și formată prin educație.

Pină vom vedea unde ne vor duce istoriile astea ale noastre, aș vrea totuși să-ți povestesc ceva despre acel turn, față de care se pare că ai o neîncredere atît de mare, spuse Jarno.

Voia dumitale, replică Wilhelm, dacă vrei să te încumeți a nu ține seamă de tulburarea în care mă aflui. Îmi umblă atîtea gînduri în cap, încît nu știu dacă voi putea urmări cu atenția cuvenită acele interesante aventuri.

Nu mă las eu intimidat de dispoziția dumitale amabilă, zise Jarno, și te voi lămuri asupra acestui punct. Mă socoți drept un om abil, dar trebuie să mă socoți și om de onoare, cu atît mai mult, cu cît de data aceasta am și o misiune. — Aș fi dorit, replică Wilhelm, să-mi vorbești din propria dumitale inițiativă și să mă lămurești de bunăvoie ; altfel, dacă nu te pot asculta cu încredere, de ce te-aș mai asculta ? — Dacă acum eu n-am nimic mai bun de făcut, spuse Jarno, decît să înșir povești, la fel ai și dumneata timp destul să le dăruiești oarecare atenție ; poate că vei fi mai binevoitor, dacă îți voi mărturisi chiar de la început că tot ce-ai văzut în turn nu sînt decît relicve ale unei acțiuni din tinerețe, pe care, la început, majoritatea inițiaților a privit-o cu mare seriozitate și de care acum zîmbim cu toții.

Atunci înseamnă că vă jucați numai cu acele semne și cuvinte mărețe ! exclamă Wilhelm. Sîntem conduși solemn într-un loc, care ne inspiră respect, sîntem puși să vedem cele mai miraculoase apariții, ni se dau suluri pline de sentințe pompoase și misterioase, din care, ce e

drept, nu înțelegem mai nimic, ni se descoperă faptul că pînă atunci n-am fost decît ucenici, ni se spune că sîntem eliberați, și sîntem tot atît de lămurii cît eram și mai înainte. — N-ai la îndemină pergamentul ? întrebă Jarno ; conține multe lucruri bune ; maximele acelea generale nu sînt luate din vînt ; firește par fără sens și obscure, pentru acela căruia nu-i aduc aminte de nici o experiență. Dă-mi așa-zisa scrisoare de ucenicie, dacă o ai la îndemină. — Desigur, replică Wilhelm ; o asemenea amuleță trebuie s-o porți totdeauna la piept. — Ei, cine știe dacă într-o zi conținutul ei nu-și va găsi loc în mintea și inima duminale, zise Jarno zîmbind.

Apoi se uită la scrisoare și trecu repede cu privirea peste prima ei jumătate. Partea aceasta, zise el, se referă la educarea simțului artistic, despre care pot să-ți vorbească alții ; partea a doua se ocupă de viață și aici mă simt mult mai la mine acasă.

Începu îndată a citi pasaje, oprindu-se din cînd în cînd, ca să lege cu textul observații și istorisiri. Gustul tinereții pentru mister, ceremonii și vorbe mari este extraordinar și adesea semnul unei anume adîncimi de caracter. La vîrsta aceea dorești să-ți simți toată ființa emoționată și tulburată, fie chiar în chip obscur și nedefinit. Tînărul, care presimte multe, crede că va găsi multe într-un mister ; în aceasta își pune nădejdea și socoate că prin el va trebui să activeze. În sensul acesta a consolidat abatele o asociație de tineri, în parte fiindcă acestea erau principiiile lui, în parte din înclinare și obișnuință, căci altădată fusese în legătură cu o societate, care trebuie să fi activat multă vreme în secret. Toate acestea nu-mi conveneau mie deloc. Eram mai mare decît ceilalți ; din copilărie mă obișnuisem să văd limpede și în toate lucrurile nu doream decît claritate ; nu aveam alt interes decît să cunosc lumea, așa cum era ; i-am molipsit de această manie și pe cei mai buni dintre tovarășii mei și puțin a lipsit ca educația noastră să nu

capete o direcție greșită, căci începuserăm să nu vedem decît greșelile și slăbiciunile altora, iar pe noi înșine să ne considerăm ființe desăvîrșite. Abatele ne-a venit în ajutor și ne-a învățat că nu trebuie să-i studiezi pe oameni, fără să te interesezi și de educarea lor, și că numai prin activitate ești în stare să te observi pe tine însuși și să te cunoști. El ne-a sfătuit să rămînem la primele forme ale asociației; de acolo a rămas disciplina care domnește în întrunirile noastre; se mai văd, în organizarea ansamblului, urmele primelor impresii mistice; apoi, printr-un fel de alegorie, ansamblul a luat înfățișarea unui meșteșug, care se ridică pînă la artă. De aici vin denumirile de ucenici, calfe și maiștri. Voiam să vedem cu ochii noștri și să ne alcătuim o arhivă proprie din cunoștințele noastre despre lume; de aici s-au născut acele confesiuni numeroase, pe care în parte le scriam noi înșine, în parte le scriau alții la îndemnul nostru și care, după aceea, au format colecția anilor de ucenicie. Nu toți oamenii se îngrijesc de formarea lor; mulți nu doresc decît metoda de a ajunge la bunăstare, rețete de a se îmbogăți și de a avea tot soiul de satisfacții. Toți aceștia, care nu voiau să fie puși pe picioare proprii, au fost parte opriți de a mai veni la noi, parte îndepărtați prin mistificări și tot soiul de farse. Nu i-am calificat ca ucenici în sensul concepției noastre decît pe acei ce simțeau profund, își dădeau seama cu claritate de ce sînt capabili și aveau destulă experiență ca să-și continue drumul cu o anușită voie bună și ușurință.

Atunci, v-ați cam grăbit cu mine, replică Wilhelm, căci, totemai din elipa aceea știu mai puțin decît înainte ce pot, ce vreau, sau ce trebuie să fac. Nu e vina noastră, spuse Jarno, că am ajuns în asemenea încurcătură; norocul poate să ne ajute din nou: pînă atunci, ascultă: Acel care mai poate fi educat într-o măsură largă, mai tîrziu va fi lămurit asupra sa și a lumii. Puțini sînt cei care au idei și în același timp sînt capabili de acțiune.

Ideile largesc orizontul, dar paralizează ; acțiunea dă viață, dar limitează.

Te rog, îl întrerupse Wilhelm, nu-mi mai citi din sentințele acestea ciudate. Frazele astea m-au tulburat destul pînă acum. Atunci voi rămîne numai la comentarii, zise Jarno, înfășurînd sulul pe jumătate și aruncînd numai din cînd în cînd o privire în el. În ce mă privește, am fost prea puțin folositor societății și oamenilor ; sînt un preceptor foarte prost ; nu pot răbda să văd pe cineva că face încercări stîngace ; pe cel care greșește drumul, nu pot să-l avertizez imediat, chiar dacă ar fi un somnambul, pe care l-aș pune în primejdie să-și rupă gîtul. De asta am mereu greutăți cu abatele, care pretinde că greșeala nu poate fi îndreptată decît tot prin greșeală. Ne-am certat adesea și din pricina dumitale ; prinsese mare simpatie pentru dumneata, și faptul că i-ai atras atenția în asemenea măsură înseamnă foarte mult. Trebuie să recunoști că, de cîte ori te-am întîlnit, nu ți-am spus decît adevărul curat. — Nu m-ai cruțat de loc, spuse Wilhelm, și se pare că ai rămas credincios principiilor dumitale. — Ce e de cruțat, replică Jarno, cînd vezi că un tînăr, cu atîtea însușiri valoroase, ia un drum cu desăvîrșire greșit ? — Iartă-mă, spuse Wilhelm, mi-ai tăgăduit orice aptitudine pentru teatru ; îți mărturisesc că, deși am renunțat cu totul la această artă, nu mă pot totuși socoti pe de-a-ntregul incapabil în domeniul acesta. — Iar eu, replică Jarno, sînt convîns cu desăvîrșire că cel ce nu poate să joace decît propria lui ființă, nu este actor. Cel ce nu știe să-și transforme felul său de a fi și înfățișarea în fel de fel de chipuri, nu merită acest nume. Așa, de pildă, dumneata ai jucat Hamlet și alte cîteva roluri foarte bine, fiindcă ți se potriveau cu caracterul, înfățișarea și dispoziția în care erai atunci. Asta ar fi de ajuns pentru un amator și pentru cine n-ar vedea altă cale înaintea lui. Trebuie, continuă Jarno, uitîndu-se pe sul, să te păzești de talentul, pe care nu

ai speranța să-l poți manifesta la perfecție. Poți să-l duci cît de departe poțezi ; dar, totdeauna, pînă la urmă, cînd se va vedea odată limpede care-i valoarea maestrului, nu vei putea decît să deplîngi amar timpul și osteneala, pierdute pentru asemenea treabă de cîrpaci.

Nu mai citi nimic ! zise Wilhelm, te rog foarte mult vorbește mai departe, povestește-mi, luminează-mă. Deci, abatele m-a ajutat pentru *Hamlet*, procurîndu-mi o fantomă ? — Da, căci spunea că acesta era singurul mijloc de a te vindeca, dacă mai era cu putință să te vindec. — Și de asta mi-a lăsat vîlul și m-a îndemnat să fug ? — Da. Ba chiar nădăjduia că o dată cu reprezentația lui *Hamlet* ai să-ți satisfaci pe deplin pofta și apoi nu vei mai călca în teatru ; așa pretindea el. Eu credeam contrariul și am avut dreptate. Ne-am certat și în seara aceea, după reprezentație. — Cum, m-ai văzut și dumneata jucînd ? — Da, sigur. — Și cine a reprezentat fantoma ? — Asta nu ți-aș putea spune ; ori abatele, ori fratele său geamăn ; cred totuși că era fratele său, fiindcă e ceva mai înalt. — Deci aveți secrete și între voi ? — Prietenii pot și trebuie să aibă secrete unii față de alții, dar nici unul nu-i un secret pentru celălalt.

Amintirea acelei încurcături mă tulbură și acum. Lămurește-mă asupra acestui om, căruia îi datoresc atît de mult și am atît de multe a-i reproșa.

Ceea ce ni-l face atît de prețios și îl ajută să ne domine oarecum pe noi toți, replică Jarno, este privirea liberă și pătrunzătoare cu care l-a înzestrat natura ; cu ajutorul ei descoperă facultățile ce zac în oameni, cît și mijloacele ca fiecare să se modeleze, conform firii lui. Cei mai mulți dintre oameni, chiar cei mai distinși, sînt limitați ; fiecare nu prețuiește decît anumite însușiri, atît la el cît și la ceilalți ; numai pe acestea le favorizează, numai pe acestea caută să le dezvolte. Abatele procedează cu totul altfel : are priceperea și plăcerea să descopere și să încurajeze orice calitate. Trebuie totuși să mă mai uit iar pe pergament ! con-

tinuă Jarno. Omenirea e formată din totalitatea oamenilor ; lumea e formată din totalitatea forțelor. Acestea sînt adesea în opoziție și, în timp ce ele caută să se distrugă, natura le menține pe toate și le scoate iarăși la iveală. De la cea mai modestă activitate animalică pînă la cea mai înaltă expresie a artei spirituale, de la gînguritul și strigătele copilului, la accentele perfecte ale oratorului și cîntărețului, de la primele încăierări ale băieților pînă la pregătirile lacome prin care țările sînt cucerite și prădate, de la bunăvoința cea mai neînsemnată și de la amorul cel mai frivol, la pasiunea cea mai violentă și la atașamentul cel mai serios, de la cel mai simplu sentiment al prezenței materiale pînă la cea mai slabă presimțire și speranță despre viitorul spiritual cel mai depărtat, toate acestea și multe altele zac în om și trebuie să fie cultivate ; cultivate nu numai într-un singur om, ci în cît mai mulți. Fiecare facultate e importantă și trebuie să fie dezvoltată. Dacă unul nu se ocupă decît de frumos și altul numai de util, atunci amîndoi la un loc fac abia cît un om întreg. Utilul își face singur loc, căci e creat de mulțime și nimeni nu se poate lipsi de el ; frumusețea trebuie să fie încurajată. căci puțini o înfățișează și mulți au nevoie de ea.

Oprește-te ! strigă Wilhelm ; toate astea le-am citit. — Numai încă vreo două rînduri, replică Jarno. Aici îl recunosc pe abate în întegime : O putere domină pe alta, dar nici una nu o poate forma pe cealaltă ; în fiecare dispoziție innăscută stă și forța de a se perfecționa pe ea însăși : aceasta o înțeleg foarte puțini oameni, care totuși vor să învețe și să influențeze pe alții. — Și nu înțeleg nici eu, declară Wilhelm. — Ai să-l auzi adesea pe abate vorbind despre acest text. Să vedem și să păstrăm totdeauna limpede ceea ce e în noi și ceea ce putem dezvolta în noi : să fim drepti cu ceilalți, căci nu merităm stimă, decît în măsura în care știm să prețuim. — Pentru Dumnezeu, lasă-mă cu sentimentele ! Simt că e un leac prost pentru o inimă rănită. Mai bine spune-mi, cu precizia dumitale atît de

crudă, ce așteptați de la mine, cum și în ce mod vreți să mă jertfiți ? — Te asigur că va veni vremea să ne ceri iertare pentru asemenea bănuială. Datoria dumitale e să examinezi și să alegi ; a noastră e să te asistăm. Omul nu e fericit, pînă ce năzuințele-i nedefinite nu-și găsesc limita ele singure. Nu te atașa de mine, ci de abate ; nu te gîndi la dumneata, ci la ceea ce te înconjoară. De pildă, învață să cunoști calitățile excelente ale lui Lothario ; cît de strîns legate sînt la el agerimea minții și acțiunea, cum e mereu în progres, cum își lărgeste cercul de activitate, atrăgîndu-i și pe ceilalți. Oriunde ar fi, duce cu el o lume ; prezența lui dă viață și înflăcărează. În schimb, uită-te la bunul nostru medic ! pare că-i tocmai natura opusă. Pe cînd Lothario lucrează în mare și chiar de la distanță, medicul nostru nu-și îndreaptă privirea lui clară decît asupra lucrurilor apropiate ; se poate spune că mai degrabă procură mijloacele unei activități, decît să provoace și să influențeze o activitate ; lucrează exact ca un bun administrator ; influența lui e discretă, stimulînd pe fiecare în domeniul lui propriu ; tot ce știe e să adune și să distribuie neîncetat : ia și dă cu amănuntul. Poate că Lothario ar fi în stare să distrugă într-o singură zi, ceea ce a construit doctorul în cîine știe cîți ani ; dar poate că Lothario e în stare și să insufle altora, într-o clipă, puterea să reconstruiască de o sută de ori ceea ce s-a distrus. — E trist, zise Wilhelm, să te gîndești la meritele altora într-un moment în care nu ești de acord cu tine însuși ; asemenea considerații se potrivesc unui om calm, nu unuia tulburat de pasiune și nesigurantă. — A reflecta liniștit și logic nu strică niciodată ; deprinzîndu-ne să ne gîndim la calitățile altora, calitățile noastre se așază nesimțit la locul lor și ne eliberăm de orice falsă activitate spre care ne ademenește imaginația. Pe cît se poate, eliberează-ți spiritul de orice bănuială și de orice neliniște. Uite că vine abatele ; poartă-te prietenos cu el, pînă vei afla cît de recunoscător trebuie să-i fii. Șiretul ! Uite-l cum merge

între Natalia și Therese ; mă prind că pune ceva la cale. Deoarece îi place foarte tare să joace puțin rolul destinului, nu se lasă de mania de a face uneori și căsnicii.

Wilhelm, a cărui stare de agitație și de supărare nu se potolise, cu toate vorbele bune și înțelepte ale lui Jarno, găsi cît se poate de nedelicat că prietenul său pomenește de asemenea legături tocmai în acea clipă și-i spuse, ce e drept, zîmbind, dar nu fără amărăciune : Credeam că mania de a face căsătorii e lăsată pe seama persoanelor care se iubesc.

CAPITOLUL AL ȘASELEA

Societatea se adunase din nou și prietenii noștri se văzură obligați să-și întrerupă discuția. Nu mult după aceea, se anunță un curier, care voia să-i predea o scrisoare lui Lothario personal ; omul a fost adus acolo ; arăta voinic și priceput ; purta o livrea foarte bogată și de gust. Lui Wilhelm i se păru că-l recunoaște și nu se înșela ; era același bărbat pe care-l trimisese cîndva după Philine și presupusa Mariana, și care nu se mai întorsese. Tocmai era gata să i se adreseze, cînd Lothario, care citise scrisoarea, îl întrebă serios, aproape supărat : Cum se numește stăpînul dumitale ?

Dintre toate întrebările, răspunsul curierul cu modestie, aceasta e cea la care mă pricep cel mai puțin să răspund ; sper că scrisoarea v-a făcut cunoscut ceea ce e necesar ; n-am nici o însărcinare verbală.

Mă rog, fie cum vrea el ! replică Lothario, zîmbind ; dacă stăpînul dumitale are curajul să-mi scrie asemenea năzbitii, să fie bine venit printre noi. — Nu se va lăsa mult așteptat, răspunsul curierul înclinîndu-se și părăsind camera.

Acum ascultați, zise Lothario, acest mesaj ticnit și absurd. Iată ce scrie necunoscutul : Deoarece dintre toți

oaspeții, cel mai plăcut, cînd apare, este humorul sănătos, iar eu îl duc pretutindeni cu mine drept tovarăș de călătorie, sînt convins că nu va fi privită rău vizita pe care intenționez s-o fac senioriei voastre și celor dragi ; așa că sper să sosesc, și ocazional să plec din nou, spre deplina satisfacție a întregii preacinstite familii, pe care am onoarea, și așa mai departe, Contele von Schneckenfuss.

E o familie nouă, zise abatele.

S-ar putea să fie un conte al vreunui vicariat ¹, își dădu cu părerea Jarno.

Secretul e ușor de ghicit, spuse Natalia : pun rămășag că e fratele nostru Friedrich, care ne amenință cu o vizită încă de la moartea unchiului.

Ai ghicit, frumoasă și înțeleaptă soră ! strigă cineva dintr-un tufiș de aproape și îndată se ivi un tînăr plăcut și vesel. Wilhelm abia putu să-și stăpînească un strigăt. Cum ? exclamă el, ștregarul nostru blond îmi iese și aici în cale ? Friedrich deveni atent, îl privi pe Wilhelm și strigă : Zău că aș fi fost mai puțin mirat să găsesc în grădina unchiului celebrele piramide, care stau atît de nemișcate în Egipt, sau mormîntul regelui Mausolus ² care, după cum am fost asigurat, nu mai există de mult, decît să te găsesc pe dumneata, vechiul meu prieten și binefăcător. Primește salutările mele cele mai alese !

După ce-i salută și-i sărută la rînd pe toți, se repezi iar la Wilhelm spunînd : Ia uitați-vă bine la eroul ăsta, la acest comandant de oaste și filozof dramatic ! În prima zi, cînd ne-am cunoscut, l-am scărmanat tare rău, ar trebui să spun mai degrabă că l-am dărăcit, și totuși m-a scăpat după asta de la o bătaie zdravănă. E mărinimos ca Scipio, darnic ca Alexandru, ba și îndrăgostit cîteodată, dar fără să-și urască rivalii. Nu-i el omul care să-și umilească dușmanul prin faptele sale bune, ceea ce ar fi după cum se spune, cel

¹ Titlu nobiliar dat de către un principe elector în anumite împrejurări și care nu era socotit pe deplin valabil.

² Rege al statului antic Caria (377—353 î.e.n.).

mai prost serviciu care se poate face cuiva ; dimpotrivă, trimite prietenului care i-a răpit iubita, servitori buni și credincioși, ca să nu i se întâmple nimic rău pe drum.

Friedrich continuă pe tonul acesta, fără ca vreunul din cei de față să fie în stare să-l oprească și cum nimeni nu-i putea răspunde la fel, vorbea mai mult el singur. Să nu vă minunați, declară el, de lectura mea întinsă în materie de scrieri sfinte și profane ; trebuie să vă povestesc cum am ajuns la asemenea erudiție. Au vrut să afle de la el cum îi merge, de unde vine ; dar cu atâtea maxime morale și istorii vechi nu se putea ajunge la explicații clare.

Natalia îi spusese Theresei în șoaptă : Veselia asta a lui îmi face rău ; pun rămășag că nu-i fericit.

Friedrich, văzînd că, în afară de cîteva glume la care-i răspunsese Jarno, celelalte bufonerii ale sale nu găseau ecou în societate, zise : Nu-mi mai rămîne decît să fiu serios cu preaserioasa mea familie și cum, în asemenea împrejurări grave, povara tuturor păcatelor mele îmi, apasă îndată greu pe suflet, m-am hotărît pur și simplu să fac o spovedanie generală, dar la care nu veți lua parte, prea-cinstiți domni și doamne. Numai acest nobil prieten de față, care cunoaște o parte din viața și faptele mele, va afla și restul, cu atît mai mult cu cît numai el are unele motive să-mi pună întrebări. N-ai avea curiozitatea să afli, continuă el, adresîndu-se lui Wilhelm, cum și unde ? cine ? cînd și de ce ? Cum stăm cu conjugarea verbului grecesc *philéo*¹, *philoh* și cu derivatele acestui cuvînt adorabil ?

Cu aceste vorbe, îl luă pe Wilhelm de braț și-l trase după el, îmbrățișîndu-l și sărutîndu-l.

Cum ajunsese în camera lui Wilhelm, găsi pe marginea ferestrei un cuțitaș pentru pudră, cu inscripția : *Adă-ți aminte de mine*. Îți păstrezi bine lucrurile de preț ! spusese Friedrich. Zău, ăsta e cuțitul Philinei, pe care ți l-a dăruit în ziua cînd te-am scărmanat. Sper că de atunci te-ai

¹ Eu iubesc etc.

gîndit deseori la fata asta frumoasă și te asigur că nici ea nu te-a uitat și, dacă n-aș fi alungat de mult orice urmă de gelozie din inima mea, nu te-aș putea privi fără invidie.

Nu-mi mai vorbi de creatura aceea ! exclamă Wilhelm. Mărturisesc că multă vreme nu m-am putut elibera de impresia plăcută ce mi-o producea prezența ei, dar asta a fost tot.

Vai, ce rușine ! exclamă Friedrich, să renegi o iubită ! Și doar ai iubit-o cum nici nu se putea mai mult. Nu trecea o zi să nu-i dăruiești fetei ceva, și cînd germanul dăruiește, înseamnă că iubește sigur. Nu-mi rămînea decît să ți-o suflu și ofițerașul în roșu a reușit să facă și asta pînă la urmă.

Cum ? Dumneata erai ofițerul pe care l-am întîlnit la Philine și cu care a fugit ?

Da, acela pe care l-ai luat drept Mariana. Ce-am mai ris de asemenea păcăleală !

Cîtă cruzime ! strigă Wilhelm ; să mă lăsați în asemenea nesiguranță !

Și pe lingă asta, să luăm în serviciu pe curierul trimis să ne urmărească, adăugă Friedrich. E un băiat vrednic și nu ne-a părăsit o clipă. Și pe fată o iubesc tot așa nebu-nește, ca pe vremuri. Nu știu ce-a făcut că acum mă găsesc aproape într-o capcană mitologică și mi-e teamă în fiecare zi că o să mă văd metamorfozat.

Ia spune-mi, întrebă Wilhelm, de unde ai căpătat erudiția asta atît de vastă ? Te ascult, minunîndu-mă de maniera ciudată pe care ai adoptat-o, de a vorbi mereu cu referiri la istorii și fabule antice.

Am devenit savant, foarte savant, în modul cel mai cagraghios. Philine stă acum la mine. Am închiriat de la un arendaș vechiul castel al unui domeniu senioral, unde trăim vesel, ca niște spiriduși. Acolo am găsit o bibliotecă rezumativă, dar foarte aleasă, conținînd o *Biblie* in-folio, cro-

nica lui Gottfried¹, două volume din *Theatrum Europaeum*², *Acerra Philologica*³, scrisorile lui Gryphius⁴ și alte câteva cărți de mai mică importanță. Ei, ni se întâmpla de multe ori, după ce ne săturam de năzbîtii, să ne cam plictisim ; voiam să citim, dar repede vedeam că plictiseala era și mai mare. În sfîrșit, Philine a avut ideea admirabilă să rînduiască toate cărțile pe o masă mare, lăsîndu-le, deschise, ne așezam unul în fața celuiilalt și citeam fiecare, pe rînd, pasaje, cînd dintr-o carte, cînd din alta. Era o adevărată petrecere. Ni se părea că ne aflăm în societatea aleasă, unde e privit ca nepoliticos să te întinzi prea mult asupra unui subiect, sau să vrei să-l aprofundezi ; ni se părea că ne găsim într-o societate foarte animată, în care nimeni nu vrea să-l lase pe altul să ia cuvîntul. Ne-am oferit în fiecare zi asemenea distracție și astfel am ajuns încetul cu încetul atît de învățați, că ne minunam noi singuri. Acum nu mai găsim nimic nou sub soare și știința noastră ne oferă referințe în orice ocazie. Procedeu acesta de a ne instrui, îl variem în multe feluri. Adesea citim, luîndu-ne după o veche clepsidră defectă, care se goleşte în câteva minute. Unul dintre noi întoarce repede clepsidra și începe să citească dintr-o carte, și îndată ce a trecut nisipul în sticla inferioară, celălalt reia lectura ; astfel studiem într-un mod cu adevărat academic, numai că lecții e noastre sînt scurte și studiile deosebit de variate.

Înțeleg foarte bine nebunia asta, spuse Wilhelm, odată ce o pereche atît de veselă e împreună ; dar nu prea pricep cum o pereche ușuratică poate rămîne atîta vreme unită.

¹ Se referă, probabil, la Gottfried von Viterbo, cronicar din secolul al XII-lea, german de origine, care a slujit sub regii Conrad al III-lea, și Frederic I.

² Prezentare a evenimentelor petrecute în lume, între 1619 și 1718.

³ Crestomație filologică (lat.).

⁴ Andreas Gryphius (1616—1664) a fost, împreună cu Grimmelshausen, cel mai de seamă poet din secolul al XVII-lea.

Tocmai asta e fericirea și nefericirea, zise Friedrich ; Philine nu se mai poate arăta între oameni ; ea însăși nu se mai poate vedea : e însărcinată. Nu-i pe lume ceva mai diform și mai caraghios. Cu puțin înainte de plecarea mea, s-a privit din întâmplare într-o oglindă. La dracu, a strigat ea, întorcîndu-și fața, Madame Melina în persoană ! Ce înfățișare uricioasă ! Cît de mizerabil pot arăta !

Mărturisesc, replică Wilhelm zîmbind, că trebuie să fie tare comic să fiți văzuți împreună, ca tată și mamă.

E o adevărată nebunie, replică Friedrich, să trec pînă la urmă drept tată. Philine susține că-i adevărat și corespunde și epoca. La început m-a cam pus pe gînduri vizita aceea afurisită pe care ți-a făcut-o, după *Hamlet*.

Ce vizită ?

Cred că nu ți s-a șters cu totul din amintire ? Află, dacă n-ai știut pînă acum, că stafia adorabilă și palpabilă din noaptea aceea era Philine. Istoria asta a fost pentru mine o zestre grea ; dar, dacă nu știi să te acomodezi cu asemenea întâmplări, atunci trebuie să te lași de dragoste. Paternitatea se sprijină numai pe convingere ; sînt convinși, deci sînt tată. Vezi că mă pricep să întrebuițez logica la loc potrivit. Și dacă la naștere copilul nu va muri de rîs pe loc, atunci va deveni un cetățean al lumii, măcar simpatic, dacă nu folositor.

În timp ce prietenii noștri discutau în felul acesta glumeț despre subiecte frivole, restul societății începuse o convorbire serioasă. De îndată ce Friedrich și Wilhelm se îndepărtaseră, abatele își conduse pe nesimțite prietenii într-un pavilion și, după ce se așezară, își începu expunerea.

Am afirmat, în linii mari, că domnișoara Therese nu e fiica mamei sale ; acum e necesar să vă dau și amănunte. Iată întâmplarea pe care sînt gata să v-o expun și s-o dovedesc în toate chipurile.

În primii ani de căsătorie, doamna von *** a trăit în cele mai bune raporturi cu soțul ei, numai că a avut nefericirea ca, de fiecare dată când era însărcinată, copilul să vină pe lume mort ; la al treilea, mama fusese aproape condamnată de medici și i s-a prezis că, la următoarea naștere, moartea va fi inevitabilă. Soții au fost nevoiți să ia o hotărîre ; n-au vrut să divorțeze, căci, din punct de vedere social, era o căsătorie foarte avantajoasă. Pentru fericirea maternă, care îi era interzisă, doamna von *** a căutat un fel de compensație într-o activitate de îmbogățire a spiritului, în relații mondene și în satisfacțiile amorului propriu. Cu foarte multă seninătate a trecut cu vederea slăbiciunea soțului ei pentru o femeie care le supraveghea gospodăria și care era o ființă frumoasă și cu un caracter solid. După puțin timp, doamna von *** sprijini ea însăși un aranjament. În urma căruia acea fată cumsecade se dăruie tatălui Theresei, continuînd să aibă grijă de gospodărie și arătîndu-se față de stăpîna casei mai serviabilă și mai respectuoasă chiar decît pînă atunci.

După cîtva timp, a mărturisit că așteaptă un copil și amîndoi soții, deși din considerente cu totul deosebite, au ajuns în această împrejurare la aceeași soluție. Domnul von *** dorea să introducă în familie pe copilul iubitei sale, drept copil legitim, iar doamna von *** supărată că starea ei se știa în vecinătate prin indiscreția medicului, se gîdea că, printr-un copil substituit, își va putea recîștiga vaza în lume și că, datorită înțelegerii sale, își va menține în casă autoritatea pe care se temuse, în ultimile împrejurări, să n-o piardă. Fiind mai abilă decît soțul ei, îi ghici dorința și se pricepu, fără să-i facă propuneri, să-i ușureze o explicație. Puse anumite condiții și obținu aproape tot ce dorea ; așa s-a născut testamentul în care părea că se arată atît de puțină grijă pentru copil. Medicul bătrîn murise : s-au adresat unuia tînăr, om activ și deștept ; a fost bine răsplătit și a putut să se și laude, punînd în evidență și reparînd stîngăcia și graba colegului dispărut. Adevărata

mamă s-a învoit bucuroasă ; prefăcătorii a fost foarte bine condusă ; Therese a venit pe lume și o mamă vitregă și-a atribuit-o ; iar adevărata mamă a devenit victima acestei prefăcătorii, pentru că s-a ridicat prea devreme din pat și a murit, lăsînd în urma ei un om neconsolat.

Doamna von *** își ajunsese scopul : pentru ochii lumii, avea o fetiță adorabilă, de care făcea foarte mare caz ; în același timp, scăpase de o rivală a cărei legătură o privise totuși cu gelozie și de a cărei influență, cel puțin pentru viitor, se temuse pe ascuns. Pe copilă o copleșea cu alintări gingașe iar pe soț, se pricepu să și-l apropie în ceasurile de intimitate, arătîndu-i o compătimire atît de vie pentru pierderea suferită, încît el i s-a supus cu totul, se poate spune, și a încredințat fericirea lui și a copilei în mîinile ei ; abia cu puțin înainte de moarte și oarecum numai datorită fetei, care acum crescuse, a redevenit stăpîn în casa lui. Iată, dragă Therese, secretul pe care, de bună seamă, tatăl dumitale bolnav ținuse atît de mult să ți-l dezvăluie ; asta am vrut să-ți înfățișez amănunțit, acum cît lipsește tînărul dumitale prieten care a ajuns să-ți fie logodnic prin cel mai ciudat concurs de împrejurări. Iată hîrțiile ce dovedesc cît se poate de precis tot ce-am afirmat. Din ele vei afla de cîtă vreme sînt pe urmele acestei descoperiri și cum am putut ajunge la certitudine ; pînă acum, n-am îndrăznit să-i vorbesc prietenului meu despre posibilitatea fericirii, căci ar fi suferit prea mult dacă nădejdea aceasta i s-ar fi spulberat pentru a doua oară. Acum vei înțelege bănuielile Lydiei, căci, mărturisesc, nu aprobam deloc înclinarea prietenului nostru pentru biata fată, de cînd întrezăream din nou o unire a lui cu Therese.

Nimeni nu găsi cu cale să spună ceva auzind această istorisire. Femeile înapoiară hîrțiile după cîteva zile, fără nici un comentariu.

Oaspeții aveau destule mijloace la îndemînă pentru a-și găsi o ocupație cînd erau împreună ; pe de altă parte, și

ținutul le oferea multe atracții, pe care se duceau să le admire, singuri ori împreună, călare, cu trăsura, sau pe jos. Cu un asemenea prilej, Jarno își îndeplini misiunea ce-o avea față de Wilhelm ; îi înfățișă documentele fără să pară însă că așteaptă de la el vreo hotărîre.

În situația asta atît de ciudată în care mă aflu, spuse Wilhelm, nu pot decît să repet ceea ce am declarat cu inimă curată chiar de la început, în prezența Nataliei : Lothario și prietenii lui pot să-mi ceară orice fel de sacrificiu ; pun în mîinile voastre toate pretențiile mele față de Therese, în schimb, obțineți-mi o respingere oficială. O, dragă prietene, nu-mi trebuie multă gîndire ca să mă hotărăsc. Am și simțit în ultimele zile că Therese face eforturi ca să mai mențină o aparență a vioiciunii cu care m-a întîmpinat întîi aici. Dragostea ei s-a întors de la mine, sau mai degrabă n-am avut-o niciodată.

Asemenea situații, replică Jarno, pot să se lămurească mai bine încetul cu încetul, în tăcere și cu răbdare, decît cu multe discuții, care totdeauna dau naștere la încurcături și neînțelegeri.

Mai curînd aș crede, zise Wilhelm, că tocmai cazul acesta ar putea avea o rezolvare calmă și limpede. Am fost atît de des muștrat că sînt șovăitor și nehotărît ; atunci de ce astăzi cînd sînt decis, se ia față de mine tocmai atitudinea greșită, pentru care am fost criticat ? Oare lumea se ostenește atîta să ne formeze, numai pentru a ne face să ne dăm seama că ea însăși nu se poate forma ? Da, daruți-mi cît mai repede liniștea sufletească, eliberîndu-mă dintr-o situație falsă, în care am intrat cu cele mai bune intenții din lume.

Cu toată această rugăminte, au mai trecut cîteva zile în care Wilhelm n-a mai auzit nimic despre acest lucru și n-a observat nici o schimbare la prietenii săi ; convorbirile erau îndreptate spre subiecte generale și indiferente.

CAPITOLUL AL ȘAPTELEA

Într-o zi cînd Natalia, Jarno și Wilhelm stăteau împreună, Natalia spuse : Ești mereu pe gînduri, Jarno ; observ asta de mai multe zile.

Sînt, într-adevăr, preocupat de o afacere importantă, pe care noi am pregătit-o de mult și acum trebuie s-o începem. Despre asta știți cîte ceva, în general, și pot vorbi de față cu tînărul nostru prieten, căci nu depinde decît de el să se asocieze cu noi, dacă-i face plăcere. Curînd nu mă veți mai vedea, căci am intenția să plec în America.

În America ? întrebă Wilhelm zîmbind ; nu m-am așteptat la asemenea aventură din partea dumitale, și încă și mai puțin să mă alegi pe mine tovarăș de drum.

Cînd vei cunoaște bine planul nostru, replică Jarno, îi vei da un nume mai bun și poate vei fi entuziasmat. Ascultă-mă ! Nu-i nevoie să cunoști prea mult treburile din lume, ca să-ți dai seama că ne așteaptă schimbări mari și că proprietățile nu mai sînt aproape nicăieri sigure.

N-am o idee prea limpede despre felul cum merg treburile în lume, îl întrerupse Wilhelm ; nu-i decît puțină vreme de cînd mă ocup de proprietățile mele. Poate că așa fi făcut mai bine să le fi alungat din gînd încă pentru multă vreme, căci trebuie să observ că grija de a-ți menține proprietatea te îmbolnăvește.

Ascultă-mă pînă la capăt, zise Jarno ; grijile se potrivește omului în vîrstă, pentru ca tineretul să poată fi lipsit de ele o bucată de vreme. Echilibrul în treburile omenești nu poate fi menținut, din nefericire, decît prin contraste. Astăzi nu e deloc prudent să ai proprietăți într-un *singur* loc, să-ți plasezi banii într-o *singură* întreprindere ; pe de altă parte, e greu să-ți împarți supravegherea în mai multe părți ; de aceea am plănuit altceva ; din turnul nostru vechi să iasă o societate, care

să se întindă în toate părțile lumii și în care să se poată intra din toate părțile lumii. Noi ne asigurăm reciproc existența, numai în cazul cînd o revoluție va lipsi total de proprietăți pe unul sau pe altul dintre noi. Acum plec în America ca să mă folosesc de bunele relații pe care și le-a făcut prietenul nostru în timpul cît a stat acolo. Abatele vrea să plece în Rusia, iar dumneata, dacă vrei să ni te alături, poți alege, sau să rămii în Germania cu Lothario, sau să mă întovărășești pe mine. Socot că vei alege această ultimă alternativă, căci este foarte folositoare pentru un tînăr o călătorie atît de lungă.

Wilhelm reflectă puțin și răspunse : Propunerea merită să fie cîntărită serios, căci în curînd deviza mea va fi : Cu cît mai departe, cu atît mai bine. Sper că mă vei ajuta să cunosc planul mai în amănunt. Poate că e de vină ignoranța mea în ceea ce privește lumea, dar mi se pare că o asemenea asociație va întîmpina greutăți de neînvins.

Dintre care, cele mai multe se vor datora numai faptului că pînă acum avem prea puțini oameni cinstiți, capabili și hotărîți, posedînd un anume spirit obțesc, singurul din care se poate naște spiritul de asociație.

Friedrich, care pînă atunci nu făcuse altceva decît să asculte, exclamă : Dacă îmi spuneți și mie o vorbă bună, plec și eu cu dumneavoastră.

Jarno clătină din cap.

Adică, ce-mi puteți reproșa ? continuă Friedrich. La o colonie nouă, se cer și coloniști tineri ; voi aduce eu coloniști și încă niște oameni foarte veseli, vă asigur. Și mai știu și o fetiță bună, care aici nu-și mai are loc ; dulcea, fermecătoarea Lydia. Ce va face biata copilă, cu jalea și durerea ei, dacă nu profită de ocazie să le arunce în fundul mării și dacă un om de treabă nu se va ocupa de ea ? Mă gîndeam, dragă prietene, fiindcă tot ești pe cale să consolezi femeii părăsite, că te-ai putea hotărî ; fiecare să-și ia fata la braț, și să-l urmărm pe bătrînul șef.

Propunerea aceasta îl jigni pe Wilhelm. Răspunse cu liniște prefăcută : Nici nu știu dacă e liberă și deoarece se pare că n-am noroc la propunerile de căsătorie, renunț la asemenea încercare.

Natalia vorbi și ea : — Friedrich, pentru că tu te porți atât de ușuratic, crezi că principiile tale se potrivește și altora ? Prietenul nostru merită inima unei femei care să-i aparțină în întregime, care, alături de el, să nu fie tulburată de amintiri străine ; numai cu un caracter atât de înțelept și pur ca al Theresei poate cineva risca acest lucru.

Ce înseamnă risc ? strigă Friedrich ; în dragoste, totul e risc. Sub frunziș, sau în fața altarului, cu îmbrățișări sau cu verighete de aur, însoțit de cîntecul greierilor sau de sunetul surlor și chimvalelor — riscul e același și împlinirea hotărâște.

Totdeauna am văzut, răspunse Natalia, că principiile noastre sînt numai un corolar al existenței noastre. Sîntem foarte bucuroși să ne acoperim greșelile cu vîlul unei legi valabile. Mai bine, bagă de seamă pe ce cale te va duce frumoasa care te-a sedus atât de puternic și te ține strîns legat.

Păi dînsa e pe o cale foarte bună, pe calea sfînteniei. E drept că-i o cale ocolită dar, în schimb, cu atât mai veselă și mai sigură. Și Maria Magdalena a mers pe ea, și cine știe cite altele ! Dealtfel, surioară, cînd e vorba de dragoste, tu n-ai trebui să te amesteci deloc. Cred că nu te vei mărita, decît dacă va lipsi undeva o logodnică și, cu bunătatea ta obișnuită, te vei dedica, drept locuitoare, cine știe cărei existențe. Așa că lasă-ne acum să încheiem afacerea cu negustorul ăsta de suflete și să ne înțelegem în privința grupului de călători.

Vii prea tîrziu cu propunerile, spuse Jarno ; pentru Lydia s-a aranjat.

Cum ? întrebă Friedrich.

Î-am oferit eu însumi mîna, răspunse Jarno.

Stimate domn, zise Friedrich, asta înseamnă că ai făcut o ispravă la care, dacă o privești ca substantiv, s-ar putea găsi diferite adjective și, în continuare, diverse predicate, dacă o privești ca subiect.

Trebuie să mărturisesc sincer, spuse Natalia, că e o încercare periculoasă să iei o fată, în clipa în care e disperată din dragoste pentru altul.

Eu am îndrăznit, răspunse Jarno ; va fi a mea, cu o anumită condiție. Și, credeți-mă, nu e nimic mai de preț pe lume, decît o inimă capabilă de iubire și pasiune. Că a iubit, că mai iubește — asta n-are importanță. Dragostea cu care a iubit pe altul, e pentru mine aproape mai fermecătoare decît aceea cu care aș putea fi iubit eu ; văd puterea, forța unei inimi frumoase, fără ca amorul propriu să-mi tulbure imaginea asta curată.

I-ai vorbit Lydiei zilele acestea ? întrebă Natalia.

Jarno făcu un semn afirmativ și zîmbi ; Natalia clătină din cap și, în timp ce se ridica, spuse : Nu știu ce să mai cred despre dumneata ; dar pe mine n-ai să mă poți zăpăci, te asigur.

Tocmai voia să plece cînd abatele intră cu o scrisoare în mînă și-i zise : Rămii ! am o propunere la care aștept și părerea dumitale. Marchizul, prietenul răposatului dumitale unchi, pe care-l așteptăm de cîtva timp, trebuie să sosească zilele astea. Îmi scrie, că deoarece se descurcă mai greu cu limba germană decît ar fi crezut, ar avea nevoie de un însoțitor tare, pe lîngă altele, să cunoască perfect limba precum și alte lucruri ; cum dorește să intre în legături mai mult științifice decît politice, un asemenea translator îi este indispensabil. Nu văd pe nimeni mai potrivit decît pe tînărul nostru prieten. Cunoaște limba, are o cultură variată și pentru el ar fi un mare avantaj să vadă Germania într-o tovărășie atît de aleasă și în condiții atît de favorabile. Cine nu-și cunoaște patria, n-are o unitate de măsură pentru țările străine. Ce spuneți, prieteni ? Ce spui, Natalia ?

Nimeni nu găsi ceva de obiectat ; Jarno părea că nu privește proiectul de călătorie în America drept un obstacol, deoarece oricum nu avea de gînd să plece imediat ; Natalia tăcea, iar Friedrich enunță diferite maxime despre folosul călătoriilor.

Wilhelm fu atît de indignat în adîncul sufletului de această nouă propunere, că de-abia putea să se stăpînească. Vedea foarte bine că voiau să scape de el cît mai repede și, ce era mai rău, îi lăsau să observe acest lucru pe față, fără menajamente. Bănuiala pe care i-o trezise Lydia, tot ceea ce știa și el, i-a revenit iarăși în minte cu putere și felul natural cu care îi prezentase Jarno lucrurile, nu-i mai părea decît o expunere iscusită.

Se stăpîni și răspunse : Propunerea aceasta cere înainte de toate un răgaz ca să chibzuiesc asupra ei.

Ar fi necesară o hotărîre promptă, răspunse abatele.

Acum nu sînt în stare, replică Wilhelm. Putem aștepta sosirea marchizului și să vedem atunci dacă ne putem înțelege. Dar, de la început, pun o condiție principală : pe Felix al meu trebuie să-l iau și să-l duc pretutindeni cu mine.

Condiția asta va fi cu greu acceptată, zise abatele.

Și eu nu văd, declară Wilhelm, de ce aș lăsa să mi se pună condiții și de ce aș avea nevoie de tovărășia unui italian ca să-mi văd patria ?

Pentru că un tînăr are totdeauna motive să se alăture cuiva, răspunse abatele cu o seriozitate impresionantă.

Wilhelm, care simțea că nu-și va mai putea ține firea multă vreme, căci numai prezența Nataliei îl potolise într-o oarecare măsură, adăugă cu grabă : Să mi se dea încă puțin timp de gîndire și nădăjduiesc că în curînd se va hotărî dacă am motiv să rămîn mai departe legat, sau dacă mai degrabă inima și înțelepciunea nu-mi vor porunci, fără putință de împotrivire, să mă eliberez din

atitea lanțuri, care mă amenință cu o veșnică și mizerabilă sclavie.

Rosti aceste cuvinte cu o emoție foarte vie. Aruncînd o privire Nataliei, se mai liniști puțin căci în clipa aceea pătimașă, înfățișarea și calitățile ei îl impresionau parcă și mai adînc.

Da, își spuse lui însuși, cînd se găsi singur, mărturisește că ești îndrăgostit de ea și că simți din nou ce înseamnă să iubești din toate puterile. Tot așa am iubit-o pe Mariana și am fost ca nebun din pricina ei ; am iubit-o pe Philine și a trebuit s-o disprețuiesc. Pe Aurelia am stimat-o dar n-am putut-o iubi ; am venerat-o pe Therese și dragostea de tată a luat înfățișarea unei înclinări față de ea ; și acum, cînd în inima ta se întîlesc toate sentimentele care trebuie să-l facă pe un om fericit, acum ești constrîns să fugi ! Ah, de ce trebuie ca la aceste sentimente, la cunoașterea acestor stări, să se adauge dorința nestăpînită de posesiune ? De ce, fără posesiune, aceleași sentimente, aceleași convingeri distrug orice fel de fericire ? Voi putea să mă mai bucur de-acum înainte de soare, de lume, de societate, sau de orice alt lucru minunat ? Îți vei spune mereu : Natalia nu-i aici și totuși, din păcate, chipul Nataliei îți va fi veșnic prezent. De vei închide ochii, ea ți se va arăta ; de-i vei deschide, vei zări-o plutind înaintea tuturor obiectelor ca imaginea ce ți-o lasă în ochi o privescîte orbitor de luminoasă. Nu era și mai înainte veșnic prezentă în închipuirea ta năluca trecătoare a amazoanei ? și atunci o văzuseși numai, încă n-o cunoșteai. Acum, cînd o cunoști, cînd ai fost atît de aproape de ea, cînd ți-a arătat atîta simpatie, acum însușirile ei îți sînt săpate în suflet tot atît de adînc cît îți era altădată imaginea ei în simțuri. E dureros să cauți mereu ; dar e și mai dureros să fi găsit și să trebuiască să părăsești. Ce mai pot cere lumii ? Unde să-mi mai întorc privirile ? Ce ținut, ce oraș mai are o comoară asemănătoare ? Să pornesc în

călătorie, pentru a nu găsi decît ceva mai puțin prețios ? Oare viața nu-i decît un cîmp de curse în care trebuie să te întorci repede îndărăt, cînd ai ajuns la capăt ? Și oare ce e bun, ce e valoros e numai un țel neclintit și neschimbat, de care, cînd crezi că l-ai atins trebuie să te desparți iarăși, tot atît de iute ? În schimb, cel care caută numai mărfuri pămîntești, poate să și le procure sub orice climat, chiar la iarmaroc, sau la piață.

Vino, dragul meu ! strigă Wilhelm către Felix, care tocmai alerga spre el ; tu ești și rămii lucrul cel mai de preț pentru mine. Mi-ai fost dăruit ca o mîngîiere în locul mamei tale iubite ; tu trebuie să înlocuiești pe a doua mamă, pe care ți-o destinasem și acum vei avea de umplut alte goluri mai mari. Ocupă-mi inima, ocupă-mi spiritul cu frumusețea ta, cu drăgălășenia ta, cu dorul tău de a ști și cu însușirile tale minunate.

Copilul era ocupat cu o nouă jucărie ; tatăl caută s-o potrivească, s-o îmbunătățească, s-o perfecționeze ; dar, imediat copilului îi pieri pofta să se mai joace cu ea. Ești un adevărat om ! declară Wilhelm ; vino fiule, vino, frate al meu, hai prin lume să ne jucăm fără scop, atît cît vom putea !

Era ferm hotărît să plece, să-și ia copilul cu el și să se distreze cu ce-i va scoate lumea în cale. Îi scrisese lui Werner, îi ceru bani și acreditive și-l trimise pe curierul lui Friedrich, cu însărcinarea strictă de a se întoarce cît mai repede. Oricît era de supărat pe ceilalți prieteni, raporturile sale cu Natalia rămăseseră neschimbate. Îi mărturisise ce intenții are ; Natalia a fost de părere că putea și trebuia să plece și, deși această indiferență aparentă îl îndurera, prezența și felul ei plăcut de a fi îl linișțiră cu totul. Natalia îl sfătui să viziteze cîteva orașe unde putea să cunoască pe unii prieteni și prietene de-ale ei. Curierul se întoarse, aduse ce aștepta Wilhelm, deși se părea că Werner nu era mulțumit de această nouă excursie. Nădejdea că vei deveni rezonabil trebuie să fie iarăși amînată

pentru o bună bucată de vreme, scria el. Pe unde aveți de gînd să mai hoinăriți cu toții ? Și unde-i femeia de care mi-ai vorbit și m-ai făcut să cred că-mi va da ajutor la administrația proprietăților ? Nici ceilalți prieteni nu sînt prezenți ; toată treaba a rămas în seama notarului și a mea ; noroc că e tot atît de priceput în drept, pe cît sînt eu în finanțe și că amîndoi sîntem deprinși să tragem din greu. Rămii cu bine. Trebuie să-ți iertăm extravagantele, căci fără ele, poziția noastră în ținutul acesta n-ar mai fi fost atît de bună.

În ceea ce privește partea materială, Wilhelm ar fi putut pleca oricînd ; însă sufletește era ținut încă pe loc de două piedici. Nu voiau cu nici un chip să-i arate pe Mignon înainte de funeraliile hotărîte de abate, solemnitate pentru care nu erau gata toate pregătirile. În afară de asta, pastorul îl chemase pe medic printr-o scrisoare ciudată în care era vorba de harpist și Wilhelm voia să aibă informații precise despre soarta lui.

În starea în care era, nu-și găsea nici ziua, nici noaptea, odihna de care avea nevoie trupul și sufletul său. Cînd toți dormeau, el rătăcea prin castel. Prezența vechilor și cunoscutelor opere de artă îl atrăgea și totodată îl respingea. Nu putea nici să se lase cucerit de cele ce-l înconjurau, nici să le părăsească : toate îi aminteau despre toate ; revedea întregul lanț al vieții sale, care-i zăcea acum sfărîmat la picioare și părea că nu se va mai reface niciodată. Operele de artă, vîndute de tatăl său, îi apăreau ca un simbol care-i arăta că și el va fi exclus de la stăpînirea calmă și solidă a celor mai prețioase bucurii din lume, sau că-i vor fi răpite, din vina lui sau a altora. Se cufunda atît de mult în aceste gînduri triste și ciudate, încît uneori i se părea lui însuși că-i o stafie și chiar de atingea sau pipăia lucrurile din jur, abia putea înlătura îndoiala că e cu adevărat viu și de față în acel loc.

Numai durerea vie care îl cuprindea uneori la gîndul că trebuie să părăsească în chip crud, dar inevitabil, tot

ce-a găsit și regăsit, numai lacrimile îi dădeau din nou sentimentul existenței. Zadarnic căuta să-și cumpănească situația, totuși, fericită. Nimic nu are importanță, spunea el, dacă îți lipsește acel lucru unic care pentru om prețuiește mai presus de orice.

Abatele anunță societatea că marchizul sosise. După cât se pare, se adresa el lui Wilhelm, ești hotărât să călătorești singur cu băiatul ; să faci totuși cunoștință cu omul acesta care, în tot cazul, îți poate fi folositor oriunde l-ai întâlni. — Marchizul apărui ; era un bărbat nu prea în vîrstă, bine făcut : o foarte plăcută figură lombardă. Îl cunoscuse în tinerețe pe unchiul Nataliei întîi în armată, unchiul fiind cu mult mai mare decît el, apoi în afaceri ; după aceea, străbătuseră împreună o mare parte din Italia ; operele de artă, pe care marchizul le regăsea acum, fuseseră, cele mai multe, procurate și cumpărate în prezența sa și în împrejurări fericite, de care își aducea încă bine aminte.

Italianul are un sentiment mult mai profund despre înalta demnitate a artei, decît alte națiuni ; oricine se ocupă de ceva vrea să se numească artist, maestru sau profesor și dovedește, cel puțin prin această poftă de titluri, că nu-i este de ajuns să prindă cîte ceva din tradiția meșteșugărească sau să ajungă prin rutină la oarecare îndemînare ; el socotește că fiecare trebuie să fie capabil de a reflecta asupra celor ce face, să stabilească principii și să-și clarifice, pentru el și pentru alții, motivele pentru care trebuie făcut cutare sau cutare lucru.

Străinul era mișcat că regăsește acele frumuseți, fără posesorul lor, și bucuros totuși că aude spiritul prietenului său, vorbind prin urmași atît de valoroși. Cercetară împreună diferitele opere și erau încîntați că se înțeleg atît de bine. Marchizul și abatele conduceau convorbirea ; Natalia, care parcă se simțea iarăși în prezența unchiului său, știa să se acorde perfect cu ideile și părerile lor ; Wilhelm, pentru a pricepe ceva, trebuia să-și traducă cele

ce se vorbeau în terminologie teatrală ; cît despre Friedrich, cu greu puteau pune frîu glumelor lui. Jarno era prezent numai rareori.

La observația că opere de valoare se întîlnesc rar în ultima vreme, marchizul spuse : Nu-i ușor să-ți dai seama ce pot face împrejurările pentru un artist ; apoi, chiar cînd e vorba de cel mai mare geniu, de talentul cel mai evident, exigențele ce trebuie să le aibă față de sine însuși sînt infinite, silința necesară formării lui, neînchipuit de mare. Dacă împrejurările fac pentru el prea puțin, dacă artistul observă că lumea e lesne de mulțumit și nu cere decît o aparență ușoară, plăcută, odihnitoare, ar fi de mirare ca amorul propriu și nepăsarea să nu-l mențină în mediocritate ; ar fi ciudat să nu preferă să încaseze bani și laude pentru vreo mărfă la modă și să aleagă în schimb calea cea dreaptă care-l duce aproape totdeauna la un martiraj dureros. De asta artiștii din vremea noastră oferă mereu, ca să nu dea nimic. Vor mereu să farmece, dar nu satisfac niciodată ; tot ce fac e numai schițat, nu găsești nicăieri nici fond, nici execuție. E de ajuns să stai cîtva timp liniștit într-un muzeu și să observi care opere de artă atrag mulțimea, care sînt prețuite și care nesocotite, pentru ca prezentul să-ți producă prea puțină bucurie și să-ți pierzi nădejdea în viitor.

Ai dreptate, aprobă abatele ; astfel amatorul și artistul se influențează reciproc ; amatorul caută numai o satisfacție generală și nedefinită ; opera de artă trebuie să-i placă la fel ca un obiect din natură ; oamenii cred că organele cu care gustăm arta se formează de la sine ca limba și palatul gurii, că opera de artă poate fi judecată cum judeci o mîncare. Ei nu înțeleg că e nevoie de o cultură cu totul deosebită pentru a te ridica la adevărata desfătare artistică. După părerea mea, lucrul cel mai greu e să ajungi la acel grad de abstractizare pe care trebuie s-o opereze omul în el însuși, dacă vrea să se dezvolte cu adevărat ; de aceea întîlnim atît de mulți oameni cultivați unilateral

care totuși se încumetă să se pronunțe asupra artei în întregime.

Nu înțeleg prea bine ce spuneiți, zise Jarno, care tocmai intrase în cameră.

E și greu, răspunse abatele, să explic limpede și pe scurt. Am să spun numai atât : de îndată ce omul pretinde să aibă activități multiple, sau satisfacții multiple, el trebuie să fie și capabil să-și formeze organe multiple, independente unele de altele. Cel ce vrea să cuprindă și să guste toate cu plenitudinea sa ca om, cel ce vrea să lege de personalitatea lui toate dinafară pentru a ajunge la desfătare, își va pierde timpul, făcând eforturi zadărnice. Cît e de greu, deși pare atât de firesc, să privești ca atare o statuie frumoasă ori un tablou bun ; să asculți un cântec pentru cântec, să admiri în actor pe actor, să te bucuri de o clădire pentru armonia ei proprie și soliditatea ei. Dar cei mai mulți dintre oameni tratează operele de artă ca pe o pastă moale : după înclinările, părerile și fanteziile lor, trebuie ca marmura cioplită să se modeleze din nou, edificiile clădite solid să se întindă sau să se stringă, pictura să-i instruiască, piesa de teatru să-i facă mai buni și toate să fie altfel de cum sînt. În realitate însă, deoarece cei mai mulți dintre oameni sînt lipsiți de formă, căci nu sînt în stare să dea o înfățișare precisă nici persoanei, nici comportării lor, se silesc să distrugă forma obiectelor, ca totul să devină aceeași materie vagă și lipsită de consistență, din care sînt alcătuiți și ei. Ajung să reducă toate la așa-zisul efect ; toate sînt considerate relative și astfel toate devin relative, în afară de nonsensul și absurditatea, care domnesc în chip absolut.

Te înțeleg, răspunse Jarno, sau mai degrabă ghicesc foarte bine cum se leagă cele ce spui cu principiile la care ții așa de mult ; însă nu pot fi atât de sever ca dumneata cu bieții oameni. Ce-i drept, cunosc destui care, în fața celor mai importante opere ale artei sau ale naturii, își

aduc aminte îndată de nevoile lor meschine ; destui care se duc la operă, cu conştiinţa şi morala lor, sau contemplă o colonadă, fără să-şi uite dragostea şi ura şi caută să micşoreze pe cât posibil, după felul lor de a înţelege lucrurile, toate realizările excelente şi măreţe ce li se oferă, pentru a le putea lega întrucîtva de fiinţa lor mizerabilă.

CAPITOLUL AL OPTULEA

Seara, abatele îi pofti pe toţi la funeraliile pregătite pentru Mignon. Societatea se adună în Sala trecutului şi o găsi foarte ciudat luminată şi împodobită. Pereţii erau îmbrăcaţi aproape în întregime, de sus pînă jos, cu draperii albastre precum e cerul, astfel că nu apăreau decît soclul şi friza. În cele patru candelabre din colţuri ardeau făclii mari de ceară, şi altele mai potrivite în cele patru candelabre mici, ce înconjurau sarcofagul din mijloc. Alături stăteau patru băieţi, îmbrăcaţi în azur şi argint care, cu evantalii mari de pene de struţ, făceau să adie aerul în jurul unui chip ce se odihnea pe sarcofag. După ce toţi se aşezară, două coruri nevăzute începură să întrebe cîntînd melodios : Pe cîne aduceţi în lumea tăcerii ? Cei patru copii răspunseră cu voci blinde : Vă aducem o tovarăşă de jocuri ostenită, primiţi-o printre voi să se odihnească, pînă ce veselia fraţilor ei din ceruri o va trezi din nou.

Corul

Fruct dintîi al tinereţii, bine ai venit în mijlocul nostru !
cu jale-ţi spunem bine-ai venit ! Să nu te urmeze nici un băiat, nici o fată. Numai bătrîneţea, supusă şi calmă să se apropie de sala noastră tăcută şi, în tovărăşia ei gravă, că se odihnească iubita, iubita copilă !

Băieții

Vai, fără voie am adus-o aici ! Vai ! și aici trebuie să rămână ! să rămănem și noi, să plîngem, să plîngem lîngă sicriul ei !

Corul

Vedeți-i puternicele aripi ! Vedeți-i haina ușoară și pură ! pe cap îi străluce cununa de aur ! vedeți-o ce lin și ce mîndru mai doarme !

Băieții

Dar vai, aripile n-o mai înaltă ! veșmîntul nu-i flutură iarăși în vînt ; cunună de roze cînd îi puneam, blînd ne privea cu drag.

Corul

Priviți spre înalt cu ai duhului ochi ! să dăinuie-n voi puterea cea vie, ce duce cu mult peste stele ce-i mîndru și-nalt.

Băieții

Dar, vai ! aici îi ducem dorul ; nu rătăcește prin grădini, nu mai culege flori pe cîmp. S-o plîngem c-o lăsăm aici ! să plîngem și să stăm cu ea !

Corul

Copii, spre viață vă-ntoarceți ! Lacrimile-or fi uscate de vîntul ce se joacă lîngă rîul zglobiu. Fugiți de întuneric ! Lumina, bucuria și trăinicia sînt partea celor vii.

Băieții

Sculați, ne-ntoarcem iar spre viață. Muncă și bucurie să ne dea ziua, seara odihnă să ne-aducă, iar somnul nopții să ne învieze.

Corul

Copii ! spre viață alergați ! Iar dragostea, înveșmântată în pură frumusețe, să vă întâmpine pe drum, cu ale ei cerești priviri și al nemuririi nimb !

Băieții pleacă ; abatele se ridică de la locul său și trece în spatele sarcofagului. Este hotărîrea celui ce a ridicat acest lăcaș al liniștii, spuse el, ca fiecare nou venit să fie primit cu solemnitate. După el, după ziditorul acestei case și întemeietorul acestui lăcaș, am adus mai întâi pe un tînăr străin ; și astfel, acest spațiu restrîns cuprinde două victime, foarte deosebite, ale severei, arbitrarei și neîndurătoarei zeite a morții. Pășim în viață după legi hotărîte ; ne sînt socotite zilele, pînă ajungem să vedem lumina, dar, pentru durata vieții, nu e nici o lege. Firele cele mai slabe ale vieții pot ține neașteptat de mult și cele mai tari sînt tăiate violent de foarfeca unei Parce, căreia se pare că-i plac contradicțiile. Despre copila pe care o înmormîntăm aici, putem să spunem prea puțin. Nu știm încă de unde vine ; nu-i cunoaștem părinții și numai îi bănuim numărul anilor. Inima ei adîncă, închisă, nu ne-a lăsat să-i aflăm tainele ; nimic nu era limpede în ea, nimic nu era vădit, decît dragostea pentru omul care a scăpat-o din mîinile unui barbar. Această afecțiune duioasă, această recunoștință vie pare să fie flacăra care a consumat oleul vieții sale ; iscusința medicului n-a putut păstra această tînără viață ; prietenia plină de grijă n-a izbutit s-o prelungească. Dar dacă arta medicală n-a putut înlănțui duhul care-și lua zborul, ea a întrebuințat toate mijloacele de a conserva trupul și a-l sustrage nimicirii. O substanță balsamică a pătruns prin toate arterele și colorează, în locul singelui, obraji atît de cîmpuriu palîți. Apropiați-vă, prieteni, și vedeți minunea artei și a îngrijirii !

Abatele ridică vâlul ; copila, frumos așezată, parcă dormea în veșmîntul ei de înger. Toți se apropieară, minunîndu-se de această aparență de viață. Numai Wilhelm rămase în jilțul său, căci nu mai avea putere ; nu-și mai dădea seama ce simte și fiecare gînd parcă voia să-i nimească simțirea.

Cuvîntarea fusese rostită în franțuzește, din pricina marchizului. El se apropie împreună cu ceilalți și privi atent chipul copilei. Abatele continuă : Această inimă, atît de închisă față de oameni, era mereu îndreptată spre Dumnezeu, cu încredere sfîntă. Smerenia, ba chiar înclinarea de a se umili față de cei din jur părea că le avea din fire. Cu înfocare era legată de religia catolică, în care s-a născut și a fost crescută. Adesea și-a exprimat dorința de a se odihni în pămînt sfințit, și după obiceiurile bisericii, am sfințit acest sarcofag de marmură și puținul pămînt ce se află în perna ei de căpătîi. Cu cîtă ardoare săruta, în ultimile ei clipe, imaginea Răstignitului, tatuată atît de frumos, cu sute de puncte pe brațul ei delicat. Spunînd acestea, abatele îi dezgoli brațul drept și, pe pielea albă, apăru un crucifix albăstrui înconjurat de diferite litere și semne.

Marchizul privi de aproape acest nou semn. O, Doamne, strigă el, îndreptîndu-se și ridicînd brațele la cer ; sărmană copilă ! nefericită nepoată ! să te regăsesc aici ! Ce dureroasă bucurie să te regăsesc după ce renunțasem de multă vreme să mai nădăjduim ; trupul tău drag, care de mult crezusem că a fost pradă peștilor din lac, îl regăsesc mort, e drept, dar conservat ! Asist la funeraliile tale atît de solemne prin ceremonial, dar și mai solemne prin prezența acestor oameni buni care te însoțesc la locul tău de odihnă. Cînd voi putea vorbi, adăugă el cu vocea întretăiată de plîns, le voi mulțumi.

Lacrimile îl împiedică să mai spună ceva. Abatele apăsă pe un resort și trupul se coborî în interiorul sarcofagului de marmură. Patru tineri îmbrăcați ca și băieții,

apărură de după draperii, puseră pe sicriu capacul greu și frumos împodobit și începură să cînte.

Tinerii

Acum e bine păzită comoara, frumoasă plăsmuire a trecutului ! în marmură sta-va etern neatinsă și-n inima voastră trăi-va mereu. Și-acum să pășiți, să pășiți înapoi către viață ! luați cu voi gravitatea sfîntă, căci numai ea face viața eternă.

Corul invizibil începu și el în acel moment, dar nimeni din asistență nu mai auzea cuvintele de îmbărbătare ; fiecare era prea mult preocupat de miraculoasa descoperire și de propriile sale sentimente. Abatele și Natalia îl conduseră pe marchiz ; Therese și Lothario îl scosseră de acolo pe Wilhelm și abia după ce n-au mai auzi cîntecele s-au așternut din nou asupra lor durerea, reflecțiile, gîndurile, și curiozitatea, dorindu-și cu ardoare să se reîntoarcă iarăși în acea atmosferă.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

Marchizul evită să vorbească despre cele întîmplate, dar duse discuții lungi și secrete cu abatele. Cînd societatea se reunea, de cele mai multe ori el dorea muzică ; i se împlinea de îndată dorința, deoarece toți erau bucuroși să fie scutiți de conversație. Au dus-o așa cîtva timp, pînă s-a văzut că marchizul face pregătiri de plecare. Într-o zi, el îi spuse lui Wilhelm : Nu vreau să tulbur rămășițele pămîntești ale bieteii Mignon ; să rămînă aici, unde a iubit și a suferit ; dar prietenii trebuie să-mi promită că mă vor vizita în patria ei, acolo unde sărmana făptură s-a născut și a crescut ; ei trebuie să vadă coloanele și statuile, despre care fi mai rămăsese copilei o idee vagă. Vreau să-i duc în

micile golfuri unde ea aduna pietricele, cu atîta plăcere. Nu te poți sustrage, dragă tinere, de la recunoștința unei familii care-ți datorește atît de mult. Plec mîine. I-am încredințat abatelui întreaga întîmplare și dînsul vă va povesti-o din nou. Cînd durerea mă făcea să întrerup istorisirea, abatele înțelegea și mă scuza și, desigur, ca terță persoană, el va putea povesti mai inteligibil diferitele întîmplări. Dacă mai vrei să mă urmezi în călătoria mea prin Germania, așa cum a propus abatele, voi fi foarte bucuros. Nu-ți lăsa băiețelul aici ; de cîte ori ne va stingheri puțin, îmi voi reaminti de grija ce-ai avut-o pentru sărmana mea nepoată.

Chiar în aceeași seară sosi pe neașteptate contesa. Wilhelm tremura din cap pînă în picioare, iar ea, deși prevenită, intră sprijinindu-se de Natalia, care o conduse îndată la un scaun. Cît de neobișnuit de simplă îi era îmbrăcămintea și cît de schimbată înfățișarea ! Wilhelm de-abia îndrăznea să se uite la ea ; contesa îl salută amabil și vorbele neînsemnate pe care i le adresă nu izbutiră să-i ascundă gîndurile și simțămintele. Marchizul plecase de vreme să se culce, iar societatea nu era doritoare să se împrăstie ; abatele scoase la iveală un manuscris. Am așternut imediat pe hîrtie, zise el, ciudata poveste ce mi-a fost încredințată. Nu trebuie să economisim cerneală și pene cînd e vorba să descriem împrejurările unice ale unei întîmplări miraculoase. Au informat-o pe contesă despre ce e vorba și abatele începu să citească :

Oricît de multă lume am văzut pînă acum, a povestit marchizul, trebuie să-l socot pe tatăl meu ca fiind unul dintre cei mai extraordinari oameni. Caracterul său era nobil și drept, ideile sale largi și, pot spune, mărețe ; era sever cu sine însuși ; în toate proiectele sale se găsea o logică neclintită ; în toate faptele sale, o măsură constantă. Așa că, pe cît era de plăcut dintr-un punct de vedere să ai de-a face și să lucrezi cu el, pe atît îi era lui de greu, tocmai datorită acestor însușiri, să se acomodeze cu lumea,

eăci cerea de la stat, de la vecini, de la copii și de la servitorii lui, să respecte și ei legile, pe care și le impusese lui însuși. Intențiile lui cele mai banale deveneau exagerate din pricina severității sale și nu ajungea să se bucure de nimic, pentru că nimic nu se petrecea așa cum gîndea el. L-am văzut convins cu cea mai sîrșnică înverșunare că soarta l-a condamnat să fie sobru și să sufere lipsuri, chiar în timp ce-și clădea un palat, își făcea un parc și-și cumpăra un nou domeniu vast, admirabil situat. În purtarea lui exterioară era de o mare demnitate ; cînd glumea, o făcea numai ca să-și dovedească superioritatea inteligenței ; nu răbda nici o critică și o singură dată în viață l-am văzut ieșindu-și cu totul din fire : cînd auzise că se vorbea de un așezămînt de-al lui ca de ceva ridicol. Exact în spiritul acesta a dispus de copiii și de averea sa. Fratele meu mai mare a fost crescut ca un om care avea de așteptat să stăpînească în viitor bunuri importante ; eu urma să mă dedic bisericii și mezinul să devină soldat. În ce mă privește, eram vioi, înflăcărat, activ, iute, îndemînat în toate exercițiile corpului. Mezinul părea mai înclinat spre un fel de liniște visătoare, spre știință, muzică și poezie. Numai după o luptă foarte violentă, după ce s-a convins deplin de imposibilitatea proiectelor sale, tata a acceptat cu nemulțumire, să schimbăm între noi vocațiile și, cu toate că ne vedea pe amîndoi mulțumiți, tot nu s-a resemnat și ne asigura că nu va ieși nimic bun din asemenea lucru. Cu cît devenea mai bătrîn, cu atît se simțea mai despărțit de societate. Pînă la urmă, trăia aproape singur. Unică relație ce-i mai rămăsese era un vechi prieten, care slujise sub germani, își pierduse soția într-o campanie și se întorsese cu o fiică, în vîrstă cam de zece ani. Acest prieten își cumpărase o proprietate plăcută în împrejurimi și-l vedea pe tata în anumite zile și ceasuri ale săptămîinii, aducînd-o uneori și pe fiica sa cu el. Nu-l contrazicea pe tata niciodată, așa că pînă la urmă bătrînul se obișnuia cu el, socotindu-l singura cunoștință suportabilă. După moar-

tea tatei, ne-am dat seama că omul acesta fusese deosebit de bine înzestrat de către bătrînul nostru și că nu-și pierduse timpul fără folos ; și-a mărit domeniile și fiica lui putea aștepta o zestre frumoasă. Fata creștea și era de o frumusețe deosebită ; fratele meu cel mare glumea adesea cu mine spunînd că ar trebui s-o cer în căsătorie.

În acest timp, fratele meu Augustin a petrecut ani întregi la mînăstire în starea cea mai ciudată ; el se dăruise cu totul voluptății unei exaltări sfinte, unor senzații, jumătate sufletești, jumătate trupești, care, după ce îl ridicau în al nouălea cer o bucată de vreme, îl lăsau să cadă într-un abis de neputință și de mizerie sufletească. Cît a trăit tata, nu era de închipuit nici o schimbare ; și ce-am fi putut dori, sau propune ? După moartea bătrînului, Augustin venea mereu să ne vadă ; starea lui, care la început ne umplea de jale, a devenit încetul cu încetul mai suportabilă ; rațiunea învinsese. Dar, cu cît căpăta mulțumire deplină și sănătate, pe calea dreaptă a naturii, cu atît mai aprins ne cerea să-l eliberăm de jurămîntul făcut ; ne dădu a înțelege că intențiile lui erau îndreptate către Sperata, vecina noastră.

Fratele meu cel mare avusese prea mult de suferit de pe urma asprimii tatălui nostru, ca să poată să rămînă nesimțitor la starea mezinului. Am vorbit amîndoi cu confesorul familiei, un bătrîn venerabil, i-am dezvăluit dubla intenție a fratelui nostru și l-am rugat să pună la cale și să încurajeze căsătoria. Împotriva obiceiului său, preotul a șovăit și cînd, pînă la urmă, Augustin ne-a silit să ne ducem la el ca să stăruim și mai mult, a trebuit ca bătrînul să se hotărască să ne dezvăluie istoria cea mai stranie.

Sperata era sora noastră, atît după tată cît și după mamă ; pasiunea și senzualitatea puseseră încă o dată stăpînire pe om la anii bătrîneții, cînd dreptul soțului se pare că e socotit ca prescris ; cu puțin înainte, se făcuse mare haz în ținut de un caz asemănător și tatăl meu, pentru

a nu se expune la fel ridicolului, a hotărît să ascundă acest fruct tîrziu, dar legal al dragostei, cu aceeași grijă cu care de obicei se ascund fructele precoc și întîmplătoare ale pasiunii. Mama a născut pe ascuns și copilul a fost dus la țară ; bătrînul prieten al casei, singurul care știa secretul, în afară de confesor, s-a lăsat ușor convins s-o dea drept fiica sa. Confesorul și-a rezervat însă dreptul să dezvăluie taina într-un caz extrem. Tatăl murise, gingașa fată trăia sub supravegherea unei femei bătrîne ; știam că, datorită cîntecului și muzicii, fratele nostru putuse pătrunde în casa ei și, deoarece stăruia să-l dezlegăm de vechile legături, pentru a înnoda una nouă, a fost necesar să-l avertizăm imediat de primejdia în care se afla.

El s-a uitat la noi cu priviri sălbatice și disprețuitoare. Scuțiți-mă de poveștile voastre neverosimile, a strigat el, sînt bune pentru copii și pentru nebuni naivi ; nu veți putea să-mi smulgeți pe Sperata din inimă, ea e a mea ! Dezmințiți imediat gogorița asta înspăimîntătoare, care m-ar chinui numai degeaba. Sperata nu-i sora mea, e femeia mea ! — Ne-a descris cu încîntare cum fata aceea divină l-a scos din starea nenaturală de izolare față de oameni și l-a adus la viața adevărată, cum sufletele lor se armonizau ca două voci și cum își binecuvînta toate suferințele și rătăcirile, pentru că l-au ținut pînă atunci departe de toate femeile și acum se putea dărui cu totul celei mai admirabile fete. Descoperirea aceasta ne-a înspăimîntat, starea lui ne umplea de jale, nu știam ce să facem ; el ne încredința cu tărie că Sperata purta în sîn un copil de-al lui. Confesorul nostru făcu tot ce-i porunca datoria, dar cu aceasta lucrurile se înrăutățiseră și mai mult. Legile naturii și ale religiei, codul moral și regulile sociale au fost atacate violent de către fratele meu. Nimic nu-i părea sfînt, decît legătura sa cu Sperata, nimic nu-i părea demn de preț decît numele de tată și soție. Numai acestea, striga el, sînt pe potriva naturii, toate celelalte nu sînt decît păreri și fantezii. Oare n-au existat popoare alese care au îngăduit

căsătoria cu surorile ? Să nu-mi vorbiți de zeii voștri ! Le roștiți numele numai cînd vreți să ne înșelați, să ne abateți de la calea naturală și, printr-o constrîngere rușinoasă, să transformați în crimă, cele mai nobile impulsuri. Vă constrîngeți victimele, pe care le îngropați de vii, să ajungă la cele mai grozave rătăcirii ale spiritului, la cele mai rușinoase abuzuri ale trupului.

Am dreptul să vorbesc, fiindcă am suferit ca nimeni altul, de la cea mai înaltă și mai dulce plinătate a exaltării, pînă la cea mai înspăimîntătoare dezolare a neputinței, a pustiului, a nimicirii și a dezolării, de la cea mai sublimă intuiție a ființei superioare, pînă la necredința desăvîrșită, necredința în mine însumi. Am sorbit toată această drojdie groaznică de pe buza cupei ispititoare, și întreaga mea ființă a fost otrăvită pînă în adîncuri. Și acum, cînd natura generoasă m-a făcut iar sănătos, prin darul ei cel mai de preț, prin iubire, acum, cînd simt din nou, la pieptul unei fete divine, că exist, că există, că sîntem o singură ființă, că din această legătură vie se va naște o a treia care ne va zîmbi, acum veniți să-mi vorbiți de flăcările iadului vostru, de flăcările purgatorului care nu pot pîrli decît o imaginație bolnavă, și le opuneți plăcerii vii, adevărate, nemuritoare a iubirii desăvîrșite ! Veniți să ne vedeți sub chiparoșii aceia ce-și înalță gravi creștetul spre cer, să ne vedeți lîngă spalierele unde înfloresc lămîii și portocalii, acolo unde mirtul delicat ne întinde florile-i suave, și atunci să îndrăzniți a ne amenința cu lațurile voastre negre, înfiorătoare, urzite de mîini omenеști !

Multă vreme fratele nostru s-a încăpățînat să nu creadă ce-i spuneam și, pînă la urmă, cînd i-am jurat că totul era adevărat, cînd i-a afirmat și confesorul același lucru, el a strigat, fără să se lase abătut de la hotărîrea lui : Nu întrebați ecourile din gangurile mînăstirilor, nici pergamentele voastre mucegăite, nici gărgăunii și hotărîrile voastre încilcite — întrebați natura și inima voastră, aceasta să vă învețe de ce anume să vă îngroziți, ea are

să vă arate cu cea mai mare strictețe lucrurile asupra cărora rostește blestem veșnic și fără iertare. Uitați-vă la crini ; soț și soție nu se nasc pe *aceeași* tulpină ? nu-s legați amîndoi de floarea care le-a dat naștere ? Și nu-i crinul emblema nevinovăției ? Unirea dintre frate și soră rămîne oare stearpă ? Cînd natura e scîrbită de un lucru, o spune cu glas tare ; creatura care nu trebuie să existe, nu va exista ; creatura care nu trăiește firesc, va fi repede distrusă. Sterilitatea, o existență mizerabilă, decăderea precoce, astea sînt blestemele ei, semnele rigorii ei. Ea pedepsește numai cu urmări imediate. Uitați-vă în jurul vostru ! Ce e interzis, ce e blestemat sare de îndată în ochi. În tăcerea mînăstirii și în tumultul lumii sînt sute de fapte, socotite sfinte și onorate, dar apăsate de blestemul naturii. Ea privește cu ochi întristați lenea trîndavă, ca și munca peste puteri, abuzul de forță și avere, ca și deznădejdea și lipsurile ; natura cere măsură în toate, raporturile stabilite de ea sînt adevărate, iar acțiunile ei calme. Cel ce-a suferit ca mine, are dreptul să fie liber. Sperata e a mea ; numai moartea mi-o poate lua. Vreți să știți cum am s-o păstrez ? cum voi putea fi fericit ? asta-i grija voastră ! Chiar acum plec la ea, ca să nu ne mai despărțim niciodată.

Voia să ia barca, pentru a ajunge la Sperata ; noi l-am ținut pe loc și l-am rugat să nu facă un pas, care ar putea avea cele mai înspăimîntătoare urmări. Să-și dea seama că nu trăiește în lumea liberă a gîndurilor și imaginației lui, ci într-o societate organizată, ale cărei legi și raporturi au căpătat forța invincibilă a unei legi naturale. A trebuit să-i făgăduim confesorului că nu-l vom lăsa pe fratele nostru din ochi și că nu va ieși din castel ; atunci preotul a plecat, făgăduindu-ne că se va întoarce peste cîteva zile. Dar ce prevăzusem s-a întîmplat ; rațiunea îi dăduse tărie fratelui nostru, însă inima îi era slabă ; vechile simțiri religioase au devenit iarăși vii și îndoilele cele mai groaznice au pus stăpînire pe el. A

petrecut două zile și două nopți înspăimântătoare ; confesorul a căutat să-i vină iar în ajutor, însă zadarnic ! Rațiunea liberă, independentă îl absolvea ; dar simțul moral, religia, toate noțiunile obișnuite îl declarau criminal.

Intr-o dimineață, am găsit camera lui goală ; pe masă, o scrisoare, în care ne spunea că, deoarece îl ținem prizonier, e îndreptățit să caute a-și recăpăta libertatea ; că evadează, se duce la Sperata și nădăjduiește să plece cu ea ; că e gata de orice, dacă vom încerca să-i despărțim.

Ne-am înspăimântat ; dar confesorul ne-a rugat să stăm liniștiți. Sărmanul nostru frate era îndeaproape supravegheat ; barcagiii, în loc să-l treacă de cealaltă parte a lacului, l-au dus la mînăstire. Sfîrșit de oboseală, după patruzeci de ceasuri de nesomn, adormi îndată ce barca începu să se lege sub lumina lunii ; nu s-a mai trezit decît atunci cînd s-a văzut în mîinile fraților săi întru credință ; nu și-a revenit decît după ce a auzit cum se închid, după el, porțile mînăstirii.

Mișcați dureros de soarta fratelui nostru, i-am făcut aspre muștrări confesorului ; dar omul acela venerabil a putut repede să ne convingă, cu argumentele chirurgului, că mila noastră față de bolnav era ucigătoare. El nu luase măsuri după capul lui, ci din ordinul episcopului și al înaltului consiliu. Aveau intenția să înlăture orice scandal public și să acopere acest trist caz cu vâlul disciplinei secrete a bisericii. Sperata trebuia să fie cruțată ; nu trebuia să afle că iubitul îi era în același timp frate. A fost încredințată unui preot, căruia îi mărturisise încă înainte situația în care se afla. Atît sarcina cît și nașterea au fost ținute ascunse. Pe mamă, mica făptură a făcut-o nespus de fericită. La fel ca majoritatea fetelor noastre, ea nu știa nici scrie, nici citi scrisul de mînă ; de aceea lăsa în seama preotului, ce anume trebuia să spună iubitului ei. Preotul credea că e dator să săvîrșească această înșelătorie pioasă față de o mamă care alăptează un prunc. El îi aducea vești de la fratele nostru, pe care nu-l vedea

niciodată, o îmbărbăta în numele lui să fie liniștită, să aibă grijă de ea și de copil și în ce privește viitorul să se încreadă în Dumnezeu.

Sperata era, de felul ei, înclinată spre religiozitate. Starea ei și singurătatea în care trăia îi întăreau această înclinare pe care preotul i-o întreținea pentru ca, încetul cu încetul, s-o pregătească pentru o despărțire veșnică. De îndată ce copilul a fost înțărcat, de îndată ce a socotit că Sperata prinsese destule puteri pentru a îndura cumplitele dureri sufletești, preotul începu să-i zugrăvească greșeala în culori înspăimântătoare, greșeală pe care o socotea ca un păcat împotriva naturii, ca și cum ar fi fost un incest, deoarece se dăduse unui om al bisericii. Căci îi venise ideea ciudată să-i insuflă o remușcare egală cu aceea pe care ar fi simțit-o, dacă ar fi știut adevărul asupra pasului ei greșit. I-a umplut sufletul cu atîta jale și durere, i-a ridicat la asemenea înălțime ideea despre biserică și capul suprem al acesteia, i-a descris urmările teribile în ce privește mîntuirea sufletului tuturor celor ce ar fi îngăduitori în asemenea cazuri, ba încă i-ar mai și răsplăti pe vinovați legitimîndu-le legătura ; i-a arătat cît de salutar ar fi să ispășească o asemenea greșeală cît mai repede și, astfel, să cîștige cîndva cununa grației divine, încît, pînă la urmă Sperata și-a întins de bună voie gîtul sub secure, ca o biată păcătoasă, implorînd stăruitor să fie îndepărtată pentru totdeauna de fratele nostru. Cînd s-a obținut de la ea atît de mult, i s-a dat libertatea, totuși sub o anumită supraveghere, să stea cînd acasă, cînd la o mînaștire, după cum va socoti ea că e bine.

Copilul creștea dovedindu-se curînd o fire neobișnuită. Foarte de timpuriu începu să alerge și să se miște cu îndemînare ; curînd a început să cînte foarte drăguț și a învățat țitera aproape singură. Însă nu se putea exprima prin cuvinte și pîedica se pare că se găsea mai mult în minte, decît în organul vorbirii. Biata mamă avea un simțămînt jalnic față de copilul ei ; manevrele preotului

îi zăpăciseră în asemenea măsură judecata, încît, fără a fi nebună, se afla în starea cea mai ciudată. I se părea tot mai cumplit și mai vrednic de pedeapsă păcatul ei ; comparația cu incestul, repetată adeseori de către preot, i se întipărise atît de adînc, încît simțea aceeași oroare, ca și cînd ar fi cunoscut chiar adevărul. Confesorul era foarte fericit de iscusința cu care sfîșia inima unei creaturi nenorocite. Era o adevărată jale să vezi dragostea de mamă, atît de înclinată să se bucure din inimă de existența copilului, cum luptă cu gîndul înspăimîntător că acel copil n-ar fi trebuit să existe. Aceste două sentimente se luptau împreună, iar citeodată oroarea învingea dragostea.

Copila îi fusese luată de multă vreme și dată unor oameni buni, care locuiau lîngă lac unde, datorită vieții mai libere, în scurt timp s-a arătat la ea o plăcere deosebită de a se cățăra pretutindeni. Dintr-un imbold natural, se urca în creștetul copacilor celor mai înalți, alerga pe marginea corăbiilor și imita cele mai uluitoare isprăvi ale saltimbancilor, care treceau adesea pe acolo.

Pentru ca să-i fie mai ușor, îi plăcea să-și schimbe hainele cu ale băieților și, cu toate că părinților săi adoptivi li se părea aceasta cît se poate de nepotrivit și de neîngădui, noi am hotărît să fie lăsată, pe cît posibil, să facă ce vrea. Salturile și hoinărelile ei năstrușnice o duceau de multe ori foarte departe ; se rătăcea, rămînea prin alte locuri și apoi venea iar acasă. De cele mai multe ori, cînd se întorcea, se așeza sub coloanele unui portal, la o vilă din vecinătate ; cei de-acasă n-o mai căutau ; o așteptau să se întoarcă. Acolo, pe trepte, părea că se odihnește ; apoi alerga în sala mare, se uita la statui și, dacă nu era poftită în chip stăruitor să rămînă, se întorcea acasă.

Dar, pînă la urmă, nădejdea ne-a fost totuși înșelată și neglijența noastră pedepsită. Copila nu s-a mai întors ; i s-a găsit pălăria plutind pe apă, nu departe de locul unde un torent se revărsa în lac. S-a presupus că i s-a întîm-

plat un accident pe cînd se cățara pe stînci ; cu toate căutările, trupul n-a putut fi găsit.

Curînd, Sperata a aflat de moartea copilei, datorită flecărelii neprevăzătoare a însoțitoarelor sale ; părea liniștită și senină și dădu limpede să se înțeleagă că se bucura că Dumnezeu chemase la el pe biata făptură, ferind-o astfel de a îndura sau de a pricinui o nenorocire mai mare.

Cu acest prilej s-au vînturat toate poveștile, care se istorisesc de obicei despre lacul nostru ; anume că apei îi trebuie în fiecare an cîte un copil nevinovat ; că nu suferă nici un trup mort și că, mai devreme ori mai tîrziu, îi aruncă la mal, chiar și ultimul oscior care ar fi căzut la fund. Se povestea împlinirea unei mame nemîngîiate, al cărei copil se înecase în lac. Mama se rugase lui Dumnezeu și tuturor sfinților să-i dăruiască măcar oasele, pentru a le îngropa. Prima furtună adusese pe mal țeasta, furtuna următoare trupul ; și, după ce toate oasele fuseseră adunate într-o pînză, mama le-a dus la biserică ; dar, minune ! după ce a intrat în templu, povara a devenit tot mai grea și, pînă la urmă, cînd a așezat-o pe treptele altarului, copilul a dat glas și, spre uimirea tuturor, s-a eliberat din pînză ; nu-i lipsea decît un oscior de la degetul cel mic al mîinii drepte, pe care mama l-a căutat cu grijă, l-a găsit și l-a așezat în biserică, drept amintire, printre alte relicve.

Aceste istorisiri -făcuseră asupra sărmanei Sperata o puternică impresie ; imaginația ei primi un nou imbold, exaltîndu-i sensibilitatea inimii. Îi intrase în cap că fetița ispășise pentru sine și pentru părinți ; că blestemul și pedeapsa, care pînă atunci îi apăsaseră, erau acum izbăvite ; că dacă ar izbuti să-i găsească oasele, pentru a le duce la Roma, atunci copila, înfășurată în pielea ei fragedă și frumoasă, ar învia în fața poporului, pe treptele altarului principal al bisericii Sfîntul Petru. Și-ar privi din nou tatăl și mama cu proprii-i ochi, iar papa, convins

că Dumnezeu și sfinții lui îi dau aprobarea, i-ar ierta pe părinți de păcat și, în aclamațiile mulțimii, le-ar da dezlegare și i-ar căsători.

De atunci, privirile și atenția mamei erau îndreptate mereu asupra lacului și a malului. Noaptea, cînd, în lumina lunii, valurile se zbuciumau, i se părea mereu că spuma lor argintie îi aduce copila înapoi ; atunci cineva trebuia să se coboare spre lac, prefăcîndu-se a căuta trupul pe mal.

Ziua ea stătea neobosită la locurile unde malul cu prundiș coboară lin în apă ; strîngea într-un coșuleț toate oasele pe care le găsea ; nimeni nu îndrăznea să-i spună că erau oase de animale ; pe cele mai mari, le îngropa ; pe cele mici, le păstra. Trăia mereu cu această preocupare. Preotul, care o adusese în starea aceasta prin zelul lui neînduplecat, îi consacra acum toate puterile sale. Datorită înfriurii lui, a fost luată în ținut drept o iluminată, nu drept o nebună ; cînd trecea, oamenii stăteau locului și-și împreunau palmele ca pentru rugă, iar copiii îi sărutau mîna.

Confesorul n-a iertat bătrînei prietene și însoțitoare a Speratei vina de a fi înlesnit unirea nenorocită a celor doi, decît cu condiția să rămîna mereu credincioasă acelei nefericite, cît timp va mai trăi, și s-o însoțească pretutindeni ; ea și-a îndeplinit datoria pînă la capăt, cu o răbdare și o abnegație uimitoare.

În acest timp, noi nu-l pierduserăm din ochi pe fratele nostru ; nici medicii și nici starețul mînăstirii n-au vrut să ne îngăduie să ne arătăm în fața lui ; dar, pentru a ne convinge că îi mergea bine în felul său, puteam să-l privim pe ascuns, de cîte ori voiam, în grădină, prin coridoare, ba chiar printr-o lucarnă din tavanul camerei sale.

După multe perioade înspăimîntătoare și stranii, peste care trec, el a căzut într-o stare ciudată de liniște sufletească și agitație fizică. Nu stătea locului aproape niciodată, afară doar cînd își lua harpa și cînta, acompaniînd-

du-se. Altfel, era mereu în mișcare și în general, foarte ascultător și docil, căci toate pasiunile sale păreau că se topiseră într-un singur sentiment — frica de moarte. Ai fi putut să-l împingi la orice, dacă-l amenințai cu o boală primejdioasă, ori cu moartea.

În afară de faptul ciudat că umbla fără odihnă în toate părțile prin mănăstire și dădea să se înțeleagă limpede că ar fi preferat să rătăcească așa prin munți și văi, mai vorbea și despre o apariție, care-l speria mereu. Anume, susținea că noaptea, la oricare ceas se trezea, un băiețuș frumos apărea lângă pat și-l amenința cu un cuțit lucitor. A fost mutat în altă chilie, dar pretindea că și acolo, ba, pînă la urmă, chiar și în albe locuri din mănăstire stătea băiețușul acela la pîndă. Drumurile pe care le făcea, deveneau tot mai agitate ; mai tîrziu, oamenii și-au amintit că, în vremea aceea, stătea mai des la fereastră decît altădată și se tot uita dincolo de lac.

În acest timp, biata noastră soră era, încetul cu încetul, măcinată de ideea ei fixă și de ocupația ei monotonă, așa că medicul propuse să se amestece rînd pe rînd printre celelalte oase adunate și cîteva provenind de la scheletul unui copil, pentru a i se spori nădejdea. Încercarea era îndoielnică, dar se nădăjduia cel puțin că, atunci cînd toate părțile scheletului vor fi adunate, nefericita va fi abătută de la eternele ei căutări și că va voi să plece la Roma.

Așa s-a și făcut ; însoțitoarea ei înlocuia pe furis oasele găsite cu cele ce i se dădeau ; o bucurie nespusă o cuprinsese pe biata bolnavă, cînd observă că părțile se potriveau pe încetul și că se putea vedea ce mai lipsește. Ea fixă cu multă grijă fiecare bucată la locul cuvenit cu panglici și ață ; iar locurile goale le umplu cu mătase și broderii, așa cum se face de obicei cu moaștele sfinților.

Astfel, scheletul a fost reconstituit ; nu mai lipseau decît unele bucățele de la extremități. Într-o dimineață, pe cînd Sperata încă dormea și medicul venise ca să în-

trebe despre starea ei, bătrîna luă relicvele preţioase din caseta ce se găsea în dormitorul nefericitei, pentru a-i arăta cum se ocupă de ele bolnava. După cîteva clipe, o auziră sîrind din pat ; ridică linţoliul şi găsi caseta goală. Atunci căzu în genunchi ; ceilalţi sosiră în goană şi-i desluşiră ruga, plină de recunoştinţă fierbinte. Da ! e adevărat, striga ea, n-a fost un vis, e adevărat ! Bucuraţi-vă cu mine, prieteni ! Am văzut iarăşi vie, scumpa şi frumoasa ei făptură. S-a ridicat, şi-a aruncat linţoliul ; strălucirea ei ilumina camera, era de o frumuseţe radioasă, nu putea atinge pămîntul, chiar de-ar fi vrut. S-a înălţat uşor şi n-a putut măcar să-mi întindă mîna. M-a chemat şi mi-a arătat calea pe care trebuie să merg. Am s-o urmez, simt că o voi urma curînd ; ce uşoară mi-e inima ! Durerea mi-a dispărut şi la vederea copilului meu reînviat, parcă simt de pe acum gustul fericirii cereşti.

De atunci, întregu-i suflet a fost plin de cele mai senine speranţe, nu-şi mai îndrepta atenţia spre nici un obiect terestru, nu gusta decît foarte puţină hrană şi spiritul ei se elibera treptat de legăturile trupului. Pînă la urmă a fost găsită pe neaşteptate, palidă şi fără simţire ; nu mai deschidea ochii, era ceea ce se numeşte moartă.

Vestea despre viziunea ei s-a răspîndit iute printre oameni şi consideraţia respectuoasă, de care se bucurase în viaţă, s-a transformat, curînd după moarte, în credinţa că trebuie socotită o preafericită, ba chiar o sfîntă.

Cînd au vrut s-o îngroape, mulţimea s-a îngrămădit cu o însufleţire de necrezut ; fiecare voia să-i atingă mîna sau cel puţin veşmîntul. În exaltarea aceasta pasionată, cîţiva bolnavi au declarat că nu mai simţeau durerile de care suferiseră înainte ; se socoteau vindecaţi, o spuneau tuturor şi slăveau pe Dumnezeu şi pe noua lui sfîntă. Cle-
rul a fost nevoit să depună corpul într-o capelă ; mul-
ţimea voia să se roage acolo ; îngrămădeala a fost nemai-
pomenită ; locuitorii de la munte, care şi așa sînt cu-
noscuţi ca foarte credincioşi, au coborît de pe plaiurile

lor. Evlavia, minunile, adorația creșteau din zi în zi. Dispozițiile episcopale, care urmăreau să limiteze acest nou cult și să-l suprima pe încetul, n-au putut fi aduse la îndeplinire. Cu fiecare predică, mulțimea era și mai îndârjită și gata să treacă la acțiune împotriva oricui n-ar fi crezut în noua sfântă. Oare Sfântul Boromeu¹ n-a trăit printră înaintașii noștri ? strigau ei, iar maica sa n-a avut fericirea să vadă cum e trecut în rîndul sfinților ? nu i-au pus statuia aceea uriașă pe stîncă de la Arona ca să ne facă să simțim ce suflet mare avea ? Și rudele lui nu trăiesc și ele printre noi ? Și n-a îngăduit Dumnezeu să-și înnoiască mereu minunile în mulțimea credincioșilor săi ?

Intrucît, după cîteva zile, corpul Speratei nu arăta nici un semn de descompunere, devenind tot mai alb și oarecum transparent. Încrederea oamenilor a crescut și mai mult și s-au ivit unele vindecări, pe care n-ar fi putut să le explice nici observatorul cel mai atent și nici să le declare simplă înșelătorie. Întreg ținutul era în fierbere și cei ce n-au venit ei înșiși, cel puțin o bucată de vreme n-au auzit vorbindu-se de altceva.

Mînăstirea în care se afla fratele meu răsuna, ca și restul ținutului, de aceste minuni, și nimeni nu s-a ferit să vorbească despre ele în prezența lui, căci pînă atunci nu obișnuia să se intereseze de nimic, iar ceea ce i se întîmplase nu era cunoscut de ceilalți. De data aceasta, însă, se pare că ascultase cu mare atenție tot ce se istorisise ; și-a chibzuit fuga cu atîta dibăcie, că nimeni n-a putut înțelege vreodată cum a izbutit să iasă din mînăstire. S-a aflat după aceea că a trecut lacul cu un convoi de pelerini și că i-a rugat pe barcașii, care n-au observat la el nimic deosebit, să fie cu băgare de seamă să nu răstoarne barca. Noaptea, tîrziu, a ajuns în capela în care nefericita lui iubită se odihnea după atîtea su-

¹ Arhiepiscop al Milanului, mort în 1584, sanctificat în 1610 ; statuia lui, de proporții uriașe, a fost ridicată în 1697, la Arona, pe malul lui Lago Maggiore.

ferințe ; numai cîțiva credincioși erau îngenunchiați prin colțuri ; bătrîna ei prietenă stătea la căpătii ; fugarul s-a apropiat de ea, a salutat-o și a întrebat-o ce-i face stăpîna. Uite-o ! îi răspunse nedumerită femeia. Fratele nostru aruncă o privire asupra cadavrului și, după oarecare șovăire, îi luă mîna. Înfiorat de răceala ei, o lăsă imediat să cadă, se uită neliniștit în jur și-i spuse bătrînei : Acum nu pot să rămîn cu ea, mai am de făcut un drum foarte lung, dar am să mă întorc la timp ; spune-i asta cînd se va trezi.

Astfel a plecat de acolo. Noi n-am aflat de această întîmplare decît tîrziu ; s-au făcut cercetări pentru a ști unde s-a dus, dar zadarnic. Cum a putut străbate atîția munți și văi, este de neînțeles. În sfîrșit, după mult timp, am găsit în Graubünden ¹ o urmă, dar prea tîrziu, și am pierdut-o repede. Am bănuir că ar fi în Germania, dar războiul a șters cu totul asemenea dovezi slabe.

CAPITOLUL AL ZECELEA

Abatele conteni lectura ; toți ascultaseră cu lacrimi. Contesa nu-și mai luase batista de la ochi ; la urmă, se ridică și părăsi camera împreună cu Natalia. Ceilalți tăceau și abatele spuse : Acum se naște întrebarea dacă trebuie să-l lăsăm pe marchiz să plece fără a-i descoperi ce știm. Căci cine se poate îndoi măcar o clipă că Augustin și harpistul nostru nu sînt *una și aceeași* persoană ? Să ne gîndim ce-i de făcut, atît în interesul omului aceluia nefericit, cît și al familiei. Sfatul meu ar fi să nu ne pripim și să așteptăm veștile pe care ni le va aduce de acolo medicul.

¹ Canton în Elveția.

Toată lumea a fost de aceeași părere și abatele continuă : O altă întrebare, care poate trebuie rezolvată mai repede, se naște în același timp. Marchizul e neînchipuit de mișcat de ospitalitatea pe care biata lui nepoată a găsit-o la noi și, îndeosebi, la tînărul nostru prieten. A trebuit să-i povestesc chiar de mai multe ori, și cu amănunte, întreaga întîmplare și a arătat o recunoștință foarte vie. Tînărul, a spus el, a refuzat să plece în călătorie cu mine, înainte de a cunoaște legătura care există între noi. Acum nu-i mai sînt un străin, de a cărui purtare și toane să nu fie sigur ; sînt aliatul lui, dacă vrei, ruda lui și, deoarece copilul pe care nu voia să-l lase singur a fost piedica ce l-a oprit întîi să mă însoțească, să facem din băiat o verigă frumoasă, care să ne lege și mai strîns. În afară de obligațiile pe care le am pînă acum față de el, să-mi fie de folos și în călătoria aceasta ; să ne întoarcem împreună la mine acasă, fratele meu mai mare îl va primi cu bucurie ; să nu disprețuiască moștenirea copilei sale adoptive ; deoarece, conform unei înțelegeri secrete dintre tata și prietenul său, averea, pe care-o testase fiicei sale, ne-a revenit nouă, și bineînțeles că nu vrem să-l păgubim pe binefăcătorul nepotei noastre de ceea ce i se cuvine.

Therese îl luă pe Wilhelm de mîină și-i spuse : Întîmplarea aceasta minunată ne dovedește încă o dată că o binefacere dezinteresată e răsplătită însutit și înmiit. Dă ascultare acestui îndemn neobișnuit și, făcîndu-l pe marchiz de două ori mai îndatorat, zboară spre țara aceea frumoasă, către care te-a atras de atîtea ori inima și fantezia.

Mă supun întru totul îndrumării prietenilor mei, spuse Wilhelm ; zadarnic încerci în lumea asta să-ți urmezi voința proprie. Ce-am dorit cu tărie să păstrez, trebuie să părăsesc ; iar o binefacere pe care n-o merit, îmi cade din senin.

Wilhelm își retrase mîinile, după ce le strînse pe ale Theresei. Mă las cu desăvîrșire în seama dumitale, spuse el abatelui, hotărăște ce vrei, în privința mea ; dacă nu-i nevoie să mă despart de Felix, atunci sînt mulțumit să mă duc oriunde și să fac tot ce socoți că e bine.

La această declarație, abatele expuse îndată planul său : ar trebui, zise el, să-l lăsăm pe marchiz să plece, Wilhelm să aștepte vești de la medic și, după ce vom judeca ce e de făcut, să plece și el împreună cu Felix. Tot așa l-a sfătuit pe marchiz să viziteze ce e mai important în oraș, sub pretextul că nu trebuie să zăbovească pînă ce preparativele de călătorie ale tînărului prieten vor fi terminate. Marchizul porni la drum, nu fără a repeta cele mai vii asigurări ale recunoștinței sale dovedite îndeajuns și prin darurile pe care le lăsa, constînd din juvaeruri, pietre slefuite și stofe brodate.

Wilhelm se afla și el gata de călătorie, iar lumea era cu atît mai îngrijorată cu cît nu sosea nici o veste de la medic ; se temeau să nu i se fi întîmplat vreo nenorocire harpistului, tocmai cînd se putea spera ca situația lui să se îmbunătățească. Trimiseră un curier călare, dar de abia plecase curierul, că, la vremea serii, sosi medicul împreună cu un străin, a cărui înfățișare era distinsă, serioasă și impunătoare ; nimeni nu-l cunoștea. Noii veniți rămaseră tăcuți cîteva clipe ; apoi, străinul se apropie de Wilhelm, îi întinse mîna și-i spuse : Nu-l mai recunoști pe bătrînul dumitale prieten ? Era vocea harpistului, dar din înfățișarea lui nu mai rămăsese nici o urmă. Era îmbrăcat curat și cuviincios, într-un costum obișnuit de călătorie, barba îi dispăruse, părul îi era buclat cu destulă artă, dar ceea ce-l făcea cu totul de nerecunoscut era faptul că pe fața lui interesantă nu se mai vedeau urme de bătrînețe. Wilhelm îl îmbrățișă cu mare bucurie ; apoi îl prezentă celorlalți : harpistul se comporta cît se poate de normal și fără să știe cît de cunoscut le devenise tuturor de scurtă vreme. Veți fi îngăduitori cu un om,

continuă el foarte calm, care, oricît arată de matur, păseşte acum în lume după o lungă suferinţă, ca un copil fără experienţă. Dacă mă pot arăta iarăşi în societate e numai datorită acestui om de ispravă.

Toţi îi urară bun sosît şi medicul propuse imediat o plimbare, ca să scurteze această convorbire şi s-o îndrepte spre subiecte lipsite de importanţă.

Cînd rămaseră numai între ei, medicul dădu următoarea explicaţie : Vindecarea acestui om o datorăm întîmplării celei mai stranii. Noi l-am tratat multă vreme, din punct de vedere fizic şi sufletesc, după metoda noastră şi, pînă la un punct, îi mergea destul de bine ; numai că îi era grozav de frică de moarte şi nu voia să ne facă sacrificiul bărbii şi al veşmîntului său lung ; altfel, lua parte tot mai mult la cele ce se petreceau în jurul său, iar cîntecele şi felul lui de a gîndi păreau că se apropie din nou de viaţa sănătoasă. Ştiţi cu ce scrisoare ciudată m-a chemat preotul acolo. Cînd am ajuns, l-am găsit pe omul nostru cu totul schimbat ; renunţase de bunăvoie la barbă, îngăduise să i se scurteze pletele, ceruse haine obişnuite şi părea deodată alt om. Am fost curioşi să aflăm cauza acestei schimbări şi, totuşi, nu îndrăzneam să-l descoasem pe el de-a dreptul ; pînă la urmă am descoperit, din întîmplare, cu ce era în legătură această ciudăţenie. Un flacon, conţinînd o diluţie de opium, lipsea din farmacia de acasă a preotului ; am hotărît să facem cea mai amănunţită cercetare ; fiecare căuta să se ferească de bănuială ; printre cei ai casei au avut loc scene violente. În sfîrşit, omul acesta a venit să ne spună că flaconul e la dînsul ; a fost întrebat dacă a băut din el ; a spus că nu, dar a adăugat : Datorită faptului că posed acest flacon, mî-a revenit raţiunea. Dumneavoastră puteţi să mi-l luaţi ; dar, atunci, voi recădea fără speranţă în vechea mea stare. Gîndul că ar fi de dorit ca moartea să sfîrşească odată suferinţa mea de pe acest pămînt, m-a adus la început pe drumul însănătoşirii : îndată după aceea, s-a

născut ideea să pun capăt suferinței printr-o moarte violentă, și cu intenția aceasta am luat flaconul ; posibilitatea de a-mi suprima pentru totdeauna durerea chinuitoare mi-a dat putere să o îndur și, astfel, de cînd am la mine talismanul, apropierea morții m-a împins iar spre viață. Să nu vă faceți griji că am să-l folosesc ; ca unii ce cunoașteți inima oamenilor, hotărîți-vă să mă legați temeinic de viață, dîndu-mi puțința să mă simt independent față de ea. După ce am chibzuit îndelung, ne-am hotărît să nu mai stăruim și acum el poartă asupra lui, într-un flaconaș solid de cristal, otrava aceasta, ca pe cel mai ciudat antidot.

Medicul a fost încunoștințat despre toate cîte fuseseră descoperite în vremea asta și toți au decis ca față de Augustin să se păstreze tăcerea cea mai strictă. Abatele și-a propus să-l țină pe lîngă el și să-l îndrumeze mai departe pe calea cea bună pe care apucase.

În acest timp, Wilhelm își va termina călătoria cu marchizul prin Germania. Dacă va fi cu puțință să i se insuflă lui Augustin dorința de a-și revedea patria, atunci se va dezvălui rudelor sale situația și Wilhelm va trebui să-l conducă din nou printre ai săi.

Wilhelm terminase toate pregătirile de călătorie ; la început li s-a părut tuturor cam ciudată bucuria lui Augustin că, în curînd, prietenul și binefăcătorul său va trebui să plece, dar abatele a aflat îndată motivul acestui straniu sentiment. Augustin nu-și putea învinge frica veche ce-o avea față de Felix și dorea să-l vadă pe copil cît mai repede plecat de-acolo.

Între timp sosiseră rînd pe rînd atît de multe persoane, încît de-abia puteau fi găzduite în castel și în clădirile alăturate, cu atît mai mult, cu cît nu se făcuseră de la început pregătirile necesare pentru acești oaspeți numeroși. Gustarea și mesele se luau în comun și toți erau convinși că se trăiește într-o plăcută armonie, deși fiecare aspira în taină să trăiască oarecum izolat. Therese pleca

uneori călare cu Lothario și, încă mai ades, singură ; făcuse cunoștință cu toți fermierii din apropiere și cu soțiile acestora ; principiul său în materie de gospodărie era, și poate că avea dreptate, că trebuie să fii totdeauna în cele mai bune relații cu vecinii și vecinele și într-un continuu schimb de servicii cu ei. Cît despre o căsătorie între ea și Lothario nu părea să fie deloc vorba ; cele două surori aveau multe să-și spună, abatele căuta mereu tovărășia harpistului ; Jarno avea adesea convorbiri lungi cu medicul, Friedrich se ținea de Wilhelm, iar Felix se învîrtea pretutindeni unde-i plăcea. Așa se formau de cele mai multe ori și la plimbare perechile, cînd societatea se împărștia ; iar cînd trebuia să se adune la un loc, recurgeau repede la muzică, care-i lega pe toți, lăsînd pe fiecare cu propriile lui gînduri.

Contele sosi pe neașteptate, pentru a-și lua soția și, după cum părea pentru a se despărți solemn de rudele pe care le avea în lumea aceasta. Jarno alergă să-l întîmpine la coborîrea din trăsură și cînd noul sosit îl întrebă ce societate va găsi, el îi răspunse într-un acces de veselie nebună, care-l apuca totdeauna de cum îl vedea pe conte : Vei găsi adunată toată nobilimea din lume : marchize, marchizi, lorzi și baroni ; nu ne mai lipsea decît un conte. Urcară scara și prima persoană pe care-o întîlniră în anticameră fu Wilhelm. Milord ! îi spuse contele, după ce-l privi o clipă, mă bucur foarte mult să reinnoiesc în chip neașteptat cunoștința cu dumneavoastră, căci, dacă nu mă înșel, v-am văzut la mine, la castel, în suita prințului ! — Am avut atunci fericirea, excelență, de a vă fi prezentat, răspunse Wilhelm ; dar îmi faceți prea multă onoare luîndu-mă drept englez și încă de rang înalt ; sînt german și — Și un tînăr foarte de treabă, îl întrerupse Jarno. Contele se uită la Wilhelm zîmbind și vru să-i răspundă ceva, cînd intrară și ceilalți făcîndu-i o primire foarte prietenoasă. Se scuzară că nu i se poate

oferi imediat o cameră mai confortabilă și-i făgăduiră că se va întreprinde neîntârziat tot ce se cuvine.

Ha, ha ! rîse el, văd bine că ați lăsat pe seama hazardului biletele de încartiruire ; însă, cu prevedere și ordine, orice e cu putință ! Dar acum vă rog să nu mutați pentru mine nici un papuc din loc, căci altfel știu sigur că va ieși o mare încurcătură. Fiecare va locui incomod și nu vreau să sufere nimeni din pricina mea, nici măcar o clipă. Ai fost martor, îi spuse el lui Jarno, și dumneavoastră Meister, adăugă, întorcîndu-se spre Wilhelm, cît de mulți oameni am găzduit atunci foarte comod în castelul meu. Să mi se dea lista oaspeților și a slujitorilor, să mi se arate cum e încartiruit fiecare acum ; voi face un plan de dislocare, așa fel ca fiecare să aibă, fără greutate, o încăpere spațioasă și să mai rămînă loc pentru încă un musafir, dacă din întîmplare s-ar mai ivi vreunul.

Jarno făcu imediat pe aghiotantul contelui, îi dădu informațiile necesare și, după obiceiul său, se amuza strecurîndu-i printre ele și unele greșeli. Însă contele obținu repede un mare succes. Repartizarea era terminată ; puse să se scrie numele pe fiecare ușă, în prezența sa, și trebuia să recunoști că scopul fusese pe de-a-ntregul atins, cu puține schimbări și fără prea multă tulburare. Dealtfel, printre altele, Jarno potrivi așa fel lucrurile încît persoanele care în acel moment nu-și erau indiferente să locuiască împreună.

După ce toate au fost puse în ordine, contele îi spuse lui Jarno : Ajută-mă să-mi dau seama ce e cu tînărul acela pe care dumneata îl numești Meister și care se dă drept german. Jarno tăcu, căci știa foarte bine că și contele făcea parte dintre oamenii care, atunci cînd întrebă, vor să te lămurească, tot ei. Într-adevăr contele își continuă vorba, fără să mai aștepte răspuns : Mi l-ai prezentat atunci chiar dumneata și mi l-ai recomandat în mod deosebit, în numele prințului. Chiar dacă mama îi va fi fost germană,

tatăl său era englez și de neam, te asigur. Cine poate socoti cît sînge englezesc curge de treizeci de ani în vinele germane ! Nu vreau să mai insist în privința aceasta ; aveți totdeauna secrete de familie, dar în asemenea cazuri, nimeni nu mă poate lega la ochi. Apoi istorisi diferite lucruri, ce s-ar fi petrecut cu Wilhelm atunci, cînd era la castel, la care Jarno tăcu de asemenea, deși contele greșea cu desăvîrșire și-l confunda mereu pe Wilhelm cu un englez tînăr din suita prințului. Bietul om avusese pe timpuri o memorie excelentă și era și acum mîndru că-și poate aminti cele mai neînsemnate amănunte din tinerețe ; dar, pe măsură ce memoria îi slăbea, i se întîmpla să afirme, cu aceeași siguranță, ca adevărate niște povești și combinații ciudate, sugerate de imaginația sa. Altfel, devenise foarte blînd și amabil, iar prezența lui avea o înfriurire cît se poate de bună asupra societății. Cerea să se facă în comun cîte o lectură folositoare ; se îngrijea, de asemenea, de mici jocuri, pe care, dacă nu lua parte la ele, le dirija cu cea mai mare grijă și, cînd ceilalți se minunau de bunăvoința sa, le răspundea că e o datorie pentru acel care se retrage din lume în ce privește problemele importante, să se apropie de ea cu atît mai mult în lucrurile lipsite de însemnătate.

Cu prilejul acestor jocuri, Wilhelm trecea de multe ori prin clipe de spaimă și întristare ; ușuraticul Friedrich nu scăpa nici un prilej de a strecura cîte o aluzie despre afecțiunea prietenului său pentru Natalia. Cum de-i dăduse așa ceva în gînd ? Ce-l îndreptăța s-o facă ? Și oare lumea nu va crede că, deoarece erau mereu împreună, Wilhelm îi va fi făcut o asemenea confidență nesăbuită și inoportună ?

Într-o zi, cînd erau și mai veseli decît de obicei în urma unei asemenea glume, Augustin năvăli pe ușă cu o înfățișare înspăimîntătoare ; fața îi era palidă, ochii rătăciți, părea că vrea să yorbească, dar n-avea glas. Toți fură cuprinși de spaimă ; Lothario și Jarno, bănuind o întoar-

cere a nebuliei, săriră la el și-l apucară strâns. Augustin bolborosi întâi ceva cu vocea înăbușită, apoi cu glas puternic și furios, le strigă : Nu mă țineți ; fugiți să salvați copilul ! Felix s-a otrăvit !

Atunci îi dădură drumul ; Augustin ieși în goană și toți ceilalți, îngroziți, năvăliră după el. Îl strigară pe medic ; Augustin se îndreptă spre camera abatelui și acolo îl găsiră pe copil, care părea speriat și încurcat, când încă de departe îl întrebară : Ce-ai făcut ?

Dragă tată, strigă Felix, n-am băut din sticlă, am băut din pahar ; mi-era tare sete !

Augustin își lovi palmele strigînd : E pierdut ! apoi își făcu loc printre cei din jur și fugi.

Găsiră pe masă un pahar cu lapte de migdale și o gârăfioară alături, golită mai mult de jumătate ; medicul sosi, află ceea ce se știa și văzu cu spaimă pe masă flaconul binecunoscut, în care fusese diluția de opium ; porunci să se aducă oțet și făcu apel la toate mijloacele artei sale.

Natalia puse să fie transportat copilul în altă cameră ; se ocupa de el, plină de neliniște. Abatele alergase în căutarea lui Augustin, ca să-i smulgă oarecare lămuriri. La fel făcuse și nefericitul tată, dar fără rezultat și, când se întoarse, găsi pe toate fețele numai teamă și îngrijorare. În vremea asta, medicul examinase laptele de migdale din pahar și descoperise un amestec foarte puternic de opium ; copilul sta întins pe o sofa și părea foarte bolnav ; îl ruga pe tatăl său să nu i se mai dea nimic de înghițit și să nu mai fie chinuit. Lothario își trimisese și oamenii și plecase și el călare pe urma lui Augustin. Natalia stătea lângă Felix ; copilul i se aruncă în brațe și o imploră să-l apere ; o imploră să-i dea o bucatică de zahăr, căci oțetul era prea acru ! Medicul încuviință ; ar trebui să lăsa copilul să se odihnească puțin, căci e groaznic de agitat, spuse el ; din partea lui, făcuse tot ce se cuvenea și va încerca tot ce e cu putință. Contele intră destul de supărat ;

după cum se părea ; era grav, chiar solemn ; își întinse mâinile deasupra copilului, privi spre cer și rămase câteva clipe în această poziție. Wilhelm, care ședea deznădăjduit într-un fotoliu, sări în picioare, aruncă Nataliei o privire plină de disperare și ieși pe ușă.

Îndată după asta părăsi și contele camera.

Nu înțeleg cum nu se arată la copil nici un simptom alarmant, spuse medicul, după o pauză. Chiar numai dintr-o singură înghițitură, a absorbit o doză colosală de opiu dar nu găsesc în pulsul lui nici o altă accelerație, decît aceea pe care pot s-o atribui medicamentelor mele și fricii pe care am pricinuit-o băiatului.

Nu trecu mult și intră Jarno cu vestea că Augustin a fost găsit în pod, scăldat în sînge ; că lângă el se afla un brici, cu care probabil își tăiasse gîtul. Medicul alergă și se întîlni cu oamenii ce coborau trupul pe scară. Îl așezară pe un pat și îl cercetară cu de-amănuntul ; tăietura atinse-se traheea ; după o pierdere puternică de sînge urmă o stare de leșin ; totuși mai avea încă viață, mai era încă nădejde. Medicul așeză trupul în poziția cuvenită, alipi părțile tăiate și aplică un pansament. Nimeni n-a închis ochii în noaptea aceea de grijă. Copilul nu vru să se despartă de Natalia. Wilhelm se așeză în fața ei, pe un taburet ; el ținea picioarele băiatului pe genunchi, iar capul și trupul lui Felix se odihnea în poala Nataliei ; astfel își împărțiră povara tubită și grija dureroasă, stînd înțepe-niți pînă la ziuă, în acea poziție incomodă și jalnică. Natalia îi întinsese lui Wilhelm mîna ; nu scotea nici un cuvînt ; se uitau la copil și se priveau unul pe altul. Lothario și Jarno ședeau în celălalt capăt al camerei, prinși într-o convorbire foarte importantă, pe care bucuroși am fi împărțășit-o aici cititorilor noștri, dacă n-am fi atît de constrînși de evenimente. Băiatul dormi liniștit ; a doua zi se trezi devreme, foarte vesel, sări din brațele lor și ceru o tartină cu unt.

De îndată ce Augustin își mai reveni puțin, încercară să obțină de la el unele lămuriri. Cu destulă osteneală, aflară pe încetul că în urma dizlocării nefericite organizate de conte, fusese repartizat în aceeași cameră cu abatele; acolo găsisse manuscrisul și, în el, istoria sa; groaza lui nemăsurată l-a convins că nu trebuie să mai trăiască; ca de obicei se gândise imediat să recurgă la opiu, îl turnase într-un pahar cu lapte de migdale, dar ducându-l la gură, șovăise; atunci îl așezase pe masă, pentru a mai merge o dată prin grădină să privească lumea; la întoarcere îl găsisse pe copil ocupat să umple iar paharul din care băuse.

Nenorocitul fu rugat să se liniștească. El îl apucă pe Wilhelm de mână, strângându-i-o convulsiv și suspinînd. Ah! de ce nu te-am părăsit mai devreme? Știam eu bine că am să-ți ucid copilul și că el mă va ucide pe mine! — Băiatul trăiește! spuse Wilhelm. — Medicul, care ascultase cu atenție, îl întrebă pe Augustin dacă fusese otrăvită toată băutura. — Nu, răspunse el, numai cea din pahar. — Atunci, strigă medicul, printr-o întimplare fericită, copilul a băut din sticlă! Un duh i-a abătut mîna de la moartea care stătea pregătită atît de aproape! — Nu, nu, strigă Wilhelm, ducîndu-și mîinile la ochi; cît de groaznică e mărturisirea asta! Copilul a spus clar că n-a băut din sticlă, ci din pahar. Sănătatea lui nu-î decît o aparență; are să moară în mîinile noastre. — Și ieși în fugă; medicul îl urmă și-l întrebă pe copil, în timp ce-l mîngîia: Nu-i așa, Felix, că tu ai băut din sticlă și nu din pahar! — Copilul începu să plîngă. Medicul istorisi încetișor Nataliei cum stăteau lucrurile; și ea se osteni zadarnic să afle adevărul de la copil; el plîngea neconținut, tot mai tare, dar în cele din urmă adormi.

Wilhelm stătu de veghe și noaptea trecu în liniște. În dimineața următoare, Augustin fu găsit mort în pat; el înșelase atenția celor ce-l păzeau, prefăcîndu-se că doarme, desfăcuse încet pansamentul și lăsase sîngele să-i curgă.

Natalia plecă la plimbare cu Felix, care era vesel ca în zilele lui cele mai fericite. Tu ești tare bună, spuse băiatul, tu n-ai să mă cerți și n-ai să mă bați ; ție am să-ți spun : am băut din sticlă ! Mama Aurelia îmi dădea totdeauna peste degete cînd apucam garafa ; tata părea atît de supărat, că m-am temut că are să mă bată.

Natalia alergă cu pași înaripați spre castel ; Wilhelm, încă plin de îngrijorare, îi ieși înainte. Tată fericit ! strigă ea, ridicînd copilul și aruncîndu-i-l în brațe, iată-ți fiul ! a băut din sticlă ; obiceiul lui prost l-a salvat.

I se povesti și contelui această întîmplare fericită ; contele însă ascultă zîmbind, cu aerul acela de siguranță calmă și modestă, cu care suporta erorile unor bieți oameni de treabă. Jarno, atent la toate, nu-și putea explica o asemenea mulțumire de sine ; în sfîrșit, după oarecare ocluri, descoperi adevărul : contele era convins că băiatul luase într-adevăr otravă, însă că prin ruga lui și prin faptul că-și pusese miinile pe capul copilului, îi salvase miraculos viața. Acum era hotărît să plece imediat ; ca de obicei, bagajul fu pregătit într-o clipă ; la plecare, frumoasa contesă luă mîna lui Wilhelm, în timp ce ținea și mîna surorii sale, le strînse într-ale ei, apoi se întoarse repede și se urcă în trăsură.

Atîtea evenimente groaznice și extraordinare, care se îngrămădiseră unele după altele, modificînd felul de viață și pricinuind dezordine și încurcături în toate, au instaurat la castel un soi de agitație febrilă. Orele de culcare și sculare, de masă și de întîlnire se schimbaseră și se inversaseră. Toți erau scoși din fîgașul lor, afară de Therese. Bărbații căutau să-și regăsească buna dispoziție cu ajutorul băuturilor alcoolice, producîndu-și astfel o veselie artificială și alungînd-o pe cea naturală, singura ce ne aduce adevărata voieșie și ne face activi.

Wilhelm era frămîntat și zdruncinat de pasiunile cele mai violente ; acele atacuri neașteptate și înspăimîntătoare îi tulburaseră în asemenea măsură sufletul, încît

era neputincios să se împotrivească unui sentiment, ce pusese stăpînire pe inima sa cu atîta putere. Felix îi fusese redat și, totuși, era nenorocit ; scrisorile de la Werner, cu ordine de plată, sosiseră ; nu îi lipsea nimic pentru călătorie decît curajul de a pleca. Toate îl împingeau să pornească la drum. Putea bănuî că Lothario și Therese așteptau numai să-l știe departe pentru a se căsători. Jarno, împotriva obiceiului, era tăcut și s-ar fi zis că pierduse ceva din seninătatea lui obișnuită. Din fericire, medicul îl scoase oarecum din încurcătură pe prietenul nostru Wilhelm, declarîndu-l bolnav și dîndu-i un tratament.

Societatea se aduna în fiecare seară și Friedrich, om neastîmpărat, care ciocnea totdeauna mai multe pahare decît s-ar fi convenit, punea stăpînire pe conversație și îi făcea pe toți să rîdă cu citatele și ghidușile lui obișnuite sau, de multe ori, îi punea în încurcătură, îngăduindu-și să spună tare ce gîndea.

În ce privește boala lui Wilhelm, se părea că el nu-i dădea nici o crezare. Odată, pe cînd toți erau împreună, întrebă cu glas tare : Doctore, cum se numește boala aceea, care a dat peste prietenul nostru ? oare nu i se potrivește nici una dintre cele trei mii de denumiri cu care vă împodobiți ignoranța ? Totuși asemenea cazuri nu sînt rare. Un exemplu la fel, continuă el cu un ton emfatic, se află în istoria egipteană, sau babiloniană.

Cei de față se priviră unii pe alții zîmbind.

Cum îl chema pe regele acela ? continuă el și rămase o clipă pe gînduri. Dacă nu vreți să mă ajutați, am să mă descurc singur. Dădu ușa în lături și arătă tabloul cel mare din anticameră. Cum îl cheamă pe bărbosul ăsta încoronat, care se lamentează lîngă patul fiului său bolnav ? Cum o cheamă pe frumoasa care intră și care are în ochii ei cumiști și, totuși, cu o căutătură ștrengărească, atît otrava, cît și antidotul ? Cum îl cheamă pe cîrpaciul de medic, care abia în clipa asta se luminează și găsește

pentru întâia oară în viața lui prilejul de a procura o rețetă înțeleaptă și a da un leac ce vindecă radical și care este tot atît de plăcut, pe cît de salutar ?

Friedrich glumea înainte pe tonul acesta. Toți căutau să se stăpînească, pe cît puteau, și-și ascundeau stinghereala sub zimbete forțate. O roșeață ușoară colora obrajii Nataliei și îi trăda bătăile inimii. Din fericire, se plimba cu Jarno încolo și înapoi prin cameră ; cînd ajunse la ușă, ieși cu o mișcare abilă, se mai plimbă puțin pe coridor, apoi fugi în camera ei.

Toți tăceau. Friedrich începu să danseze și să cînte :

Să vedeți voi ce minune !
Ce-i făcut, făcut e-anume.
Ce s-a spus, e bine spus.
Soarele cînd va fi sus,
Veți vedea voi o minune !

Therese se duse după Natalia ; Friedrich îl trase pe medic în fața tabloului, îi ținu un discurs elogios despre medicină, făcînd pe bufonul și dispăru și el.

Pînă atunci, Lothario stătuse în firida unei ferestre și privise, fără să se miște, jos în grădină. Wilhelm era într-o stare înspăimîntătoare. Deși se afla numai cu prietenul său, o bucată de vreme rămase tăcut ; străbătu cu o privire grăbită toată istoria vieții sale și se opri cu groază la starea lui actuală ; apoi sări de pe scaun și strigă : Sînt eu vinovat de cele ce se petrec ? De cele ce mi se întîmplă, atît mie, cît și dumitale ? Dacă e așa, atunci pedepsește-mă ! Pe lîngă celelalte suferințe ale mele, lipsește-mă și de prietenia dumitale și lasă-mă să mă duc fără nici o mîngîiere în lumea largă, în care ar fi trebuie să mă pierd de multă vreme. Dar dacă vezi în mine pe victima unei încurcături crude și întîmplătoare, din care sînt incapabil să scap, atunci dă-mi asigurarea afecțiunii, a prieteniei dumitale, înainte de a pleca în călătoria asta, pe care n-o mai pot amîna. Va

veni o vreme, cînd îți voi putea spune ce s-a petrecut zilele acestea în mine. Poate că astăzi sufăr această pedeapsă pentru că nu m-am destăinuit dumitale mai devreme, pentru că am șovăit să mă arăt așa cum sint ; m-ai fi ajutat, m-ai fi eliberat la timp. Dar, de cîte ori mi se deschid ochii, e totdeauna prea tîrziu și totdeauna zadarnic. Cît de mult merit critica lui Jarno ! Crezusem că am înțeles-o ; speram să mă folosesc de ea, să încep o viață nouă. Puteam s-o fac ? Trebuia oare ? Degeaba ne plîngem noi, oamenii, de noi înșine, degeaba ne plîngem de soartă ! Sintem nenorociți și sortiți nenorocirii ; și nu e oare cu totul indiferent dacă sintem împinși în prăpastie de propriile noastre greșeli, de o înfrîurire superioară, sau de o întîmplare, de virtute sau de viciu, de înțelepciune sau de nebunie ? Rămîi cu bine ! nu voi mai zăbovi nici o clipă într-o casă, unde am încălcat, atît de groaznic și fără voia mea, legile ospitalității. Indiscreția fratelui dumitale este de neiertat ; mi-a sporit neînchipuit de mult nefericirea ; m-a adus la disperare.

Dar dacă ți-aș spune, replică Lothario, luîndu-l de braț, dacă ți-aș spune că tocmai căsătoria cu sora mea e condiția secretă, pe care a hotărît-o Therese ca să-mi acorde mie mîna ? Nobila fată s-a gîndit că meriți o asemenea despăgubire ; a jurat că amîndouă perechile vor păși în aceeași zi la altar. Rațiunea lui m-a ales, a spus ea, dar inima lui o cere pe Natalia, și rațiunea mea va veni în ajutorul inimii lui. Am fost de acord să te observăm pe dumneata și pe Natalia. I-am mărturisit toate și abatelui, căruia a trebuit să-i făgăduim că nu vom face nici un pas în favoarea acestei căsătorii, că vom lăsa lucrurile să-și urmeze cursul. Așa am și procedat. Natura a lucrat și nebunul ăsta de frate-meu n-a scuturat decît fructul gata copt. Acum cînd sintem uniți în acest chip deosebit, să nu ne lăsăm tîrîți într-o viață obișnuită ; să avem împreună o activitate nobilă ! E de neînchipuit ce poate înfăptui un om luminat, pentru el și pentru cei-

laltzi, atunci cînd, fără a încerca să domine, are dorința să devină tutorele multora, să-i îndrume a săvîrși la timpul potrivit tot ce doresc să săvîrșească, să-i conducă spre ținta lor, pe care de cele mai multe ori o văd clar, dar nu găsesc drumul spre ea. Să încheiem o alianță în privința aceasta ; nu-i o exaltare, este o idee, ce poate fi pusă perfect în aplicare și care a fost practică adesea de mulți oameni de treabă, dar nu totdeauna în mod clar, conștient. Sora mea Natalia e un exemplu viu. Niciodată nu va putea fi egalată dorința de activitate cu care natura a înzestrat acest suflet frumos. Da, e calificativul pe care-l merită în mai mare măsură decît multe alte persoane. aș spune, în mai mare măsură chiar decît nobila noastră mătușă, care, la vremea cînd medicul nostru intitula astfel manuscrisul ei, era cel mai frumos caracter, pe care-l întîlnisem în cercul nostru. De atunci s-a desăvîrșit Natalia și umanitatea se poate mîndri cu o asemenea ființă.

Voia să vorbească mai departe, dar Friedrich năvăli, strigînd : Ce coroană merit ? Cum o să mă răsplătiți ? Împlețiți mirt, laur, iederă, frunze de stejar, ce găsiți mai proaspăt ! Am atîtea merite ce trebuie încoronate ! Natalia e a ta ! Eu sînt vrăjitorul care a descoperit comoara asta !

Aiurează, spuse Wilhelm, plec.

Ți s-a cerut să faci asta ? îl întrebă baronul pe Friedrich, în timp ce-l ținea strîns pe Wilhelm.

Am făcut-o din voia și puterea mea, răspunse Friedrich, și cu ajutorul lui Dumnezeu dacă vreți ; cum am fost pețitor, așa sînt acum ambasador ; am ascultat la ușă ; i-a mărturisit abatelui tot.

Nerușinatule ! strigă Lothario : cine te-a pus să tragi cu urechea ?

Dar cine i-a pus să se încuie în cameră ? replică Friedrich ; am auzit foarte bine tot ; Natalia era tare emoționată. În noaptea aceea, cînd Felix părea atît de

bolnav și se odihnea pe genunchii ei, cînd tu stăteai deznădăjduit în fața lor, împărțind cu ea povara cea scumpă, a făcut jurămint că, de va muri copilul, să-ți mărturisească dragostea și să-ți ofere ea însăși mîna ; astăzi, cînd copilul trăiește, de ce să-și schimbe sentimentele ? Ce-ai făgăduit o dată în felul acesta, trebuie să ții în orice condiții. Vedeți că vine îndată și popa ; crede că ne poate uimi cu noutatea ce ne-aduce.

Abatele intră în cameră. Știm tot ! strigă Friedrich, luîndu-i-o înainte, Spune pe scurt, căci vii numai de dragul formalității ; domnii nu-s dispuși de mai mult.

A tras cu urechea, zise baronul. — Ce prost crescute ! exclamă abatele.

Hai repede, replică Friedrich, să vedem cum stăm cu ceremoniile ? Le numărăm pe degete ; trebuie să pleci în călătorie, invitația marchizului cade admirabil. O dată ce-ai trecut Alpii, acasă totul intră în normal ; oamenii îți sînt recunoscători, dacă faci ceva extraordinar, le procuri o distracție care nu-i costă nimic. E ca și cum ai da un bal public ; pot participa oameni de toată mîna.

Ce-i drept, zise abatele, pînă acum ai oferit de multe ori publicului asemenea petreceri ; după cît se vede, astăzi nu mai ajung să vorbesc și eu.

Dacă nu-ți place ce-am spus, spune dumneata ceva mai strașnic. Haideți sus, haideți sus ! s-o vedem și să ne bucurăm !

Lothario își îmbrățișă prietenul și-l conduse la Natalia ; ea îi întîmpină, împreună cu Therese ; toți tăceau.

Nici o întîrziere ! strigă Friedrich. În două zile puteți fi gata de plecare. Ce crezi, prietene, continuă el, întorcîndu-se spre Wilhelm ; cînd am făcut noi cunoștință, atunci cînd ți-am cerut buchetul acela frumos, cine s-ar fi gîndit că vei primi vreodată o asemenea floare din mîna mea ?

Nu-mi mai aminti de vremea aceea, în clipa asta de fericire supremă !

N-ai de ce să te rușinezi, tot așa cum omul n-are a se rușina de originea lui. Erau timpuri bune și-mi vine să rîd cînd mă uit la tine ; parcă ai fi Saul, fiul lui Chiș, cel ce-a plecat să caute asinele lui tăică-său și a găsit un regat¹.

Nu știu ce valoare poate avea un regat, replică Wilhelm, dar știu că am dobîndit o fericire, pe care n-o merit și pe care n-aș schimba-o cu nimic pe lume.

¹ *Vechiul testament. Cartea întâia a lui Samuil, cap. 9.*

•

—

1

